VLAARDINGEN

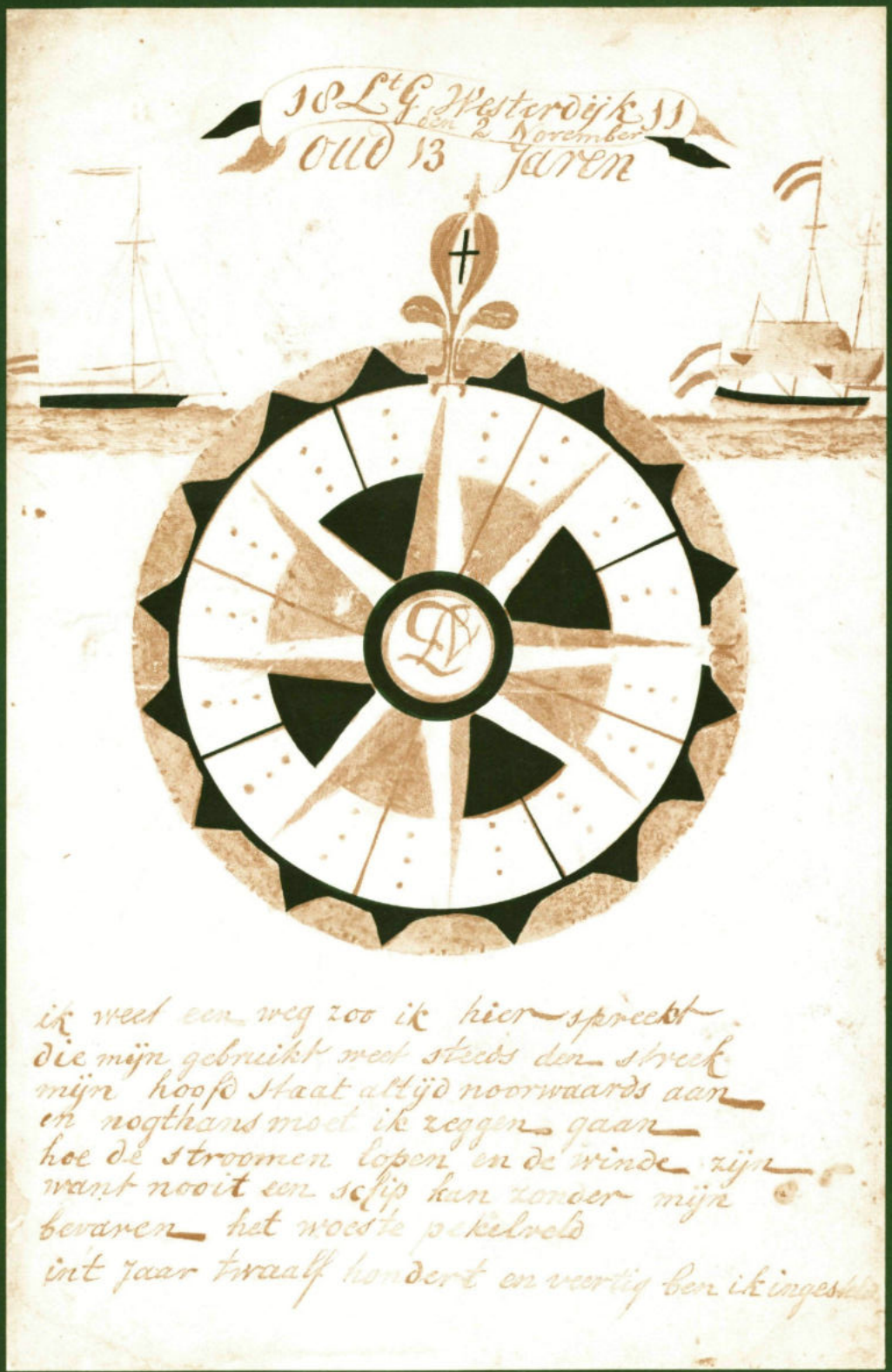

Historisch Jaarboek 1988

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1988

Foto voorkant boek:
Kompasroos, getekend door
Leendert Gerritsz. Westerdijk (1811)

Foto achterkant boek:
Floris V, door
Claes Jansz. Visser (17e eeuw)

Deze uitgave kwam tot stand
dank zij financiële medewerking
van de Gemeente Vlaardingen

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1988

een produktie van de
Historische Vereniging Vlaardingen

met medewerking van het
Stadsarchief Vlaardingen

twaalfde jaargang

Zetwerk:
A. P. van Toledo, Schiedam

Reprodukties en druk:
Drukkerij Spin/Van Mantgem BV, Amsterdam

Cip-gegevens Koninklijke biliotheek, Den Haag

Historisch

Historisch jaarboek Vlaardingen / Historische Vereniging Vlaardingen. – 1 (1977) – .... – Vlaardingen : Historische Vereniging Vlaardingen
ISSN 0169-3964
Verschijnt jaarlijks
Twaalfde jaargang, 1988 / met medew. van het Stadsarchief Vlaardingen. – Ill.
ISBN 90-71731-04-9
SISO zhol 938.1 UDC 949.2*3130(058) NUGI 480
Trefw.: Vlaardingen ; geschiedenis ; jaarboeken.

Inhoud

7- 8 Archeologische werkgroep Helinium

9- 10 Historische Vereniging Vlaardingen

11- 12 Stadsarchief

13- 14 Streekmuseum Jan Anderson

15- 16 Visserijmuseum

17- 36 Kroniek van Vlaardingen 1937,
door Matthijs A. Struijs

37- 61 Kroniek van Vlaardingen 1987,
door Marianne van Papeveld-Hörst

63- 75 Het stedelijk karakter van Vlaardingen
in de Middeleeuwen,
door Kees Maat

77- 87 Jacob Hoogstad (1702-1776).
Een Vlaardinger in dienst van de
Verenigde Oostindische Compagnie,
door drs P. J. Moree

89-103 Visserijonderwijs in Nederland 1800-1940;
een schets,
door dr J. P. van de Voort

105-119 Nooit gebouwd Vlaardingen,
door Matthijs A. Struijs

Auteursrechten afbeeldingen (voor zover bekend):

Roel Dijkstra, Vlaardingen,
blz. 13, 37 (1 en 2), 40, 44, 45 (1 en 2), 46, 49 (1), 50, 51 (1), 52, 55, 57, 58, 59, 60, 61.

J. de Ligt, Vlaardingen,
blz. 51 (2)

Gé Meijnen, Vlaardingen,
blz. 15

Randstad Fotodienst, Rijswijk,
blz. 38, 39 (1 en 2), 43, 56 (2).

Rotterdamsch Nieuwsblad, Rotterdam,
blz. 54.

Lex Schruyer, Vlaardingen,
blz. 56 (1).

J. Sluimer, Vlaardingen,
blz. 6.

Uitgeverij Contact, Amsterdam,
blz. 50

Stichting Iconographisch Bureau, 's-Gravenhage,
achterzijde omslag

De afbeeldingen werden voor publicatie afgestaan door:

Helinium, blz. 7
Streekmuseum Anderson, blz. 13
Visserijmuseum, blz. 15
Uitgeverij Contact, Amsterdam, blz. 50
Stadsarchief Vlaardingen, alle overige afbeeldingen.

Over onze auteurs:

Kees Maat, geboren in 1964 te Vlaardingen, volgde de Nieuwe Lerarenopleiding ZWN te Delft; hier behaalde hij de bevoegdheid tot het geven van onderwijs in geschiedenis en aardrijkskunde. Thans studeert hij planologie in Utrecht. De Middeleeuwen hebben zijn bijzondere belangstelling, hetgeen ook blijkt uit zijn in dit Jaarboek opgenomen eerste publicatie.

Drs P. J. Moree, geboren te Vlaardingen in 1960, heeft geschiedenis gestudeerd te Leiden. Tijdens zijn studie deed hij onder meer het historisch onderzoek voor de expositie 'Zeeland, uyt de zee gevischt', welke in 1986 werd gehouden in het Visserijmuseum te Vlaardingen. Aan dit onderwerp heeft hij ook een publicatie gewijd. Zijn speciale interesse gaat uit naar de maritieme geschiedenis. Momenteel is hij werkzaam als docent economische wetenschappen.

Dr J. P. van de Voort (1942) studeerde economische en sociale geschiedenis te Nijmegen. Hij promoveerde op een studie over de 'Westindische handel en plantageleningen in de achttiende eeuw'. Als adviseur documentaire informatie is hij verbonden aan de stichting MARDOC te Rotterdam. Zijn belangstelling gaat onder andere uit naar de visserijgeschiedenis, waarover hij eerder publiceerde, ook in uitgaven van de Historische Vereniging Vlaardingen.

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP HELINIUM

In het afgelopen verenigingsjaar steeg het aantal leden van 70 tot 73. Het aantal Terra Nigra-leden steeg van 14 tot 18. Op de algemene ledenvergadering van 10 februari 1987 traden de bestuursleden J. P. ter Brugge en P. G. Heinsbroek af. De laatste behield het redacteurschap over het mededelingenblad Terra Nigra. De heer Erlings kreeg zitting in het bestuur als lid. De vacante functie van secretaris werd waargenomen door de voorzitter.

Aansluitend op de algemene ledenvergadering hield mevrouw M. Brouwer een lezing over Romeins import-aardewerk. G. Stam hield tweemaal een instructie-avond over het determineren van Middeleeuws aardewerk. Twee van onze leden hielden zelf een lezing: P. G. Heinsbroek sprak voor de leraren van de Scholengemeenschap Westland-Zuid over de bodemopbouw in samenhang met bewoningssporen, en J. P. ter Brugge hield voor de Historische Vereniging Vlaardingen een lezing over de geschiedenis van het klooster aan de Waalstraat en de opgraving van een gedeelte daarvan.
Op diverse scholen werden door Heliniumleden voordrachten gehouden. Ook werden enkele rondleidingen in de Archeoruimte van het Hollandiagebouw georganiseerd.

In het gemeentearchief is een tentoonstelling gehouden over het opgravingswerk van Helinium vroeger en nu. Ook werd medewerking verleend aan de expositie "Het Buysse gatt" in het Visserijmuseum. Hier werden

Vondsten uit de Romeinse tijd, Aalkeet buitenpolder RK 41.
Datering: eerste eeuw na Chr. 1. Fragment van Terra-nigra schaaltje met stempel: TVMVA? 2. Glazen kraal, groen. 3. Glazen kraal, blauw. De vondsten zijn gedaan in de zomer van 1987.
Tekening: J. v.d. Donck.

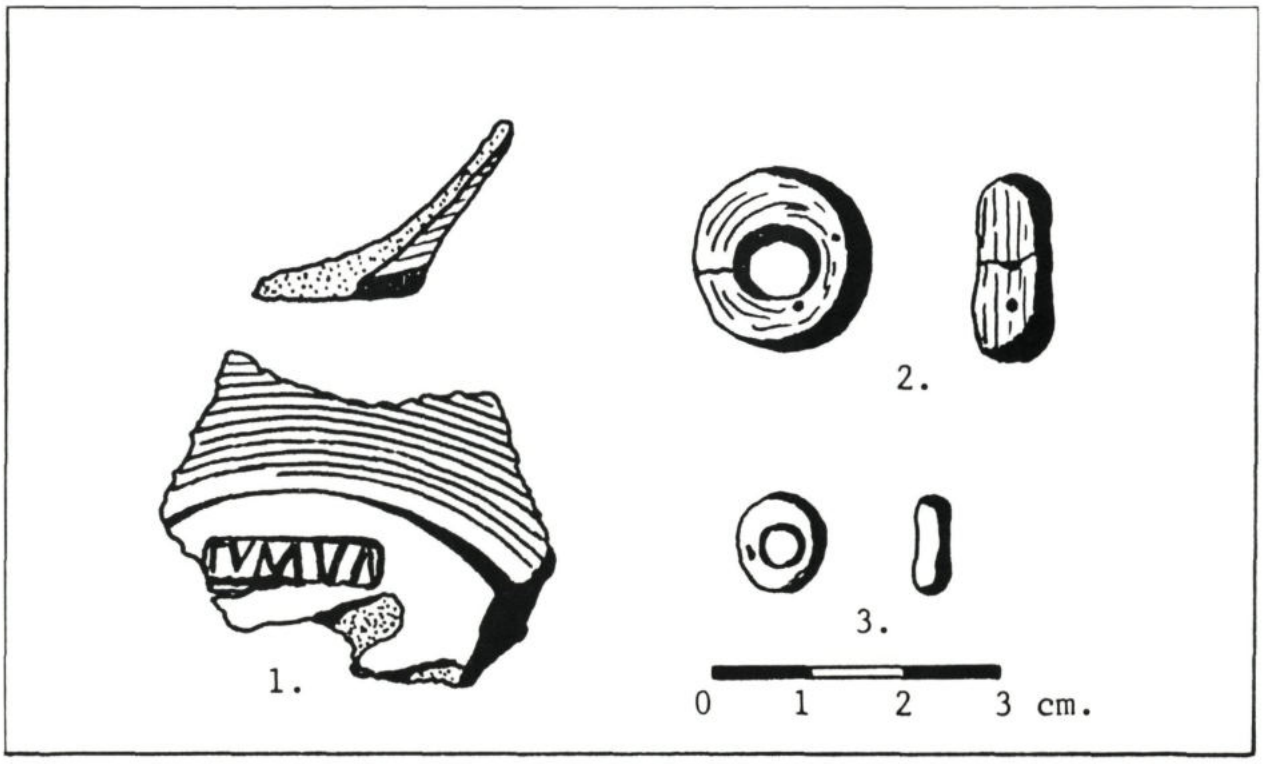

vondsten van de Kortedijk-opgraving getoond. Ter gelegenheid van het Vlaardings Landjuweel werd in de Lijnbaanhallen een overzichtstentoonstelling georganiseerd. Vondsten van de Vlaardingencultuur tot nu kwamen aan bod. Ook was er een vuursteenbewerker. Op de St Jozefmavo te Vlaardingen werd een expositie gehouden met als thema de Middeleeuwen, met bodemvondsten uit Vlaardingen en Schiedam. Op 23 mei 1987 werd een excursie gehouden naar Zuid-Limburg, waar onder andere de prehistorische vuursteenmijnen bij Rijckholt werden bezocht. In de periode 1987-1988 kwamen zes nummers Terra Nigra uit. P. G. Heinsbroek heeft ernaar gestreefd de inhoud zo gevarieerd mogelijk te maken. In het algemeen werden op de eerste en derde woensdag van de maand werkavonden gehouden. De opkomst was nogal wisselend. Veel tijd werd besteed aan het wassen, drogen en opslaan van vondsten. Bovendien is de werkavond ook contactavond. Aan het eind van het jaar bleek het nodig de werkruimte te schilderen. Hier was veel animo voor.
In maart 1987 werd op het toekomstig industrieterrein langs de Polderweg te Schiedam Romeins aardewerk aangetroffen. Ten opzichte van de inheems-Romeinse scherven was veel importmateriaal aanwezig. Opmerkelijk was de vondst van een bronzen schildknop. In het profiel van de pas gegraven sloot, waaruit dit materiaal afkomstig was, waren op twee plaatsen paalsporen en vlechtwerk te zien, wat waarschijnlijk wijst op twee bewoningen.
Het onderzoek is tot op heden beperkt gebleven tot boringen en het graven van een proefsleuf, waaruit een mantelspeld te voorschijn kwam. Dit jaar zal het onderzoek voortgezet worden.

Nadat een groot aantal scherven was aangetroffen in de Aalkeet Buitenpolder begon Helinium hier een opgraving. Het Instituut voor Prehistorie te Leiden verleende hierbij hulp. Er werd een bewoning uit de late IJzertijd aangetroffen. Door verzakking van het veen en gedeeltelijke vergraving kon geen huisplattegrond worden gereconstrueerd. De bewoning heeft tenminste drie fasen gehad. De aanwezigheid van vroeg-Romeins aardewerk lijkt een datering rond de jaartelling te rechtvaardigen. Opmerkelijke vondsten zijn enkele glazen kralen, een slijpsteen en een houten voorwerp, mogelijk een lepel. Een tweede opgraving enige honderden meters westelijk leverde wel IJzertijdscherven en houtskoolfragmenten op, maar geen duidelijke bewoning.

In augustus 1987 werden aan de Kortedijk enkele panden afgebroken, o.a. de voormalige uitspanning "Het Zwarte Paard". Door de plotselinge sloop in de zomerperiode is er weinig gedocumenteerd.
In een proefsleuf werd een fundament met nog een gedeelte van de muur aangetroffen. Dit muurfragment, een halve meter breed, stond haaks op de dijk. Het steenformaat en de gevonden scherven wijzen op een datering in de 15e eeuw. Een stenen bebouwing uit deze periode is uit historische bronnen niet bekend. Op last van het Hoogheemraadschap werd deze opgraving begin oktober beëindigd; hopelijk is een vervolg mogelijk.

Het grondverzet op en rond het Veerplein wordt nagelopen. Het doel is om de zo ontdekte fundamenten, waterputten en dergelijke op een overzichtskaart in te tekenen. Hierbij wordt ook veel aardewerk en ander vondstmateriaal aangetroffen, veelal uit de 18e en 19e eeuw.

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Aan het einde van het verslagjaar bedroeg het ledenaantal 744; opnieuw valt te constateren dat de groei zich blijft voortzetten.
Tijdens de Algemene Ledenvergadering werd afscheid genomen van bestuurslid D. C. H. Ross, die tot dat moment penningmeester was. In zijn plaats werd gekozen J. J. Westerdijk Jr., terwijl herkozen werden mevrouw S. W. van der Velden-van Hees en C. J. Hart. Het bestuur vergaderde 6 maal.

Het 20-jarig bestaan van de Historische Vereniging Vlaardingen op 20 januari kreeg diverse accenten. Op de avond van die dag was er een bijzondere lezing, waar dr. J. P. van der Voort vertelde over een typisch plaatselijke aangelegenheid, "Het visserijonderwijs in Vlaardingen vanaf circa 1870". De avond erna werd een drietal eigenaars van gerestaureerde historische panden de restauratiepenning met bijbehorend schildje uitgereikt. Zaterdag 24 januari vond een historische manifestatie plaats in zaal De Harmonie.

Naast deze hoogtepunten moet helaas ook een dieptepunt genoemd worden: veler inspanningen ten spijt besloot de gemeenteraad van Vlaardingen op 17 maart tot het afbreken van de voormalige herberg "Het Zwarte Paard" aan de Kortedijk.
Naast de reeds gememoreerde lezing op 20 januari werd nog een zestal bijeenkomsten georganiseerd. Zo vertelde op 26 februari, na de ledenvergadering, drs S. E. Pronk over hand- en huismerken, waarbij M. A. Struijs vakkundig de diapresentatie verzorgde. Het onderwerp bleek vele facetten te hebben. Molens en gemalen in Midden Delfland stonden centraal op 24 maart, tijdens de boeiende lezing van F. W. van Oostroom. In zaal De Harmonie vertelde op 28 april H. A. Imhoff over gezondheidszorg in vroeger tijden. Met als gastspreker T. de Bruijn, oud-wethouder van Vlaardingen, werd het seizoen 1987/88 geopend op 28 september. De geschiedenis van het socialisme in het algemeen en de Vlaardingse situatie tijdens zijn ambtsperiode in het bijzonder kregen de volle aandacht. Verenigingsvoorzitter K. W. van Netten vertelde op 27 oktober over zijn onderzoek naar de onderwijshistorie van Vlaardingen. Onder de titel "Oude meesters en jonghedoghters" werden het kleuter- en lager onderwijs in de negentiende eeuw toegelicht met behulp van voorwerpen en dia's.
Op 26 november tenslotte was de beurt aan A. van Roon, zeilmaker. Een volle zaal luisterde met veel genoegen naar zijn verhaal over de zeilmakerij in Vlaardingen, vroeger en nu. Veel meegebracht materiaal gaf visuele steun aan deze ongedwongen causerie.

Tijd-Schrift verscheen met de nummers 36 en 37. Het eerstgenoemde, onder de titel De Timmerwinkel, geschreven door Piet Borsboom telde 264 pagina's. Het bleek voor velen een feest der herkenning. Ter compensatie had nummer 37 slechts 50 pagina's, waarop twee Vlaardingse vertellers, P. de Goede en M. van der Schee, herinneringen naar boven haalden over achtereenvolgens de middenstand aan de Westhavenkade en de Openbare en Christelijke Leeszaal en Bibliotheek. Een sfeervol verhaal onder de titel 'Wachten' completeerde dit nummer.

Het Jaarboek bevatte naast de gebruikelijke artikelen, bijdragen van zeer uiteenlopende aard. Frans W. Assenberg en Arie van der Hoek belichtten 'Het reilen en zeilen van de Vlaardingse industriemolens'; Archiefmedewerker en bestuurslid Leon Bovée schreef over 'De onfortuinige levensloop van Reinier Kikkert'. 'De Vlaardingse koopvaardij in de tweede helft van de negentiende eeuw' was van de hand van drs H. Buisman, terwijl dr G. A. van der Toorn-Piebenga schreef over de 'De Jonge Alida'.
De presentatie was op 19 november in het muziekinformatiecentrum Ton Stolk, ook wel genoemd Het Reedershuys. Mevrouw M. Hoogendijk-van Holst Pellekaan nam het eerste exemplaar in ontvangst.

De excursiecommissie verzorgde op 16 mei een bezoek aan historisch Gouda; op 10 oktober kreeg de werkplaats van de beeldend kunstenaar Leen Droppert alle aandacht, voorafgegaan door uitleg bij een van diens scheppingen, het verzetsmonument op de Markt.

Als laatste aktiviteit van het jaar 1987 mag vermeld worden de grootse expositie in het Visserijmuseum: 'Het Buysse gatt Vlaerdingen. Verleden zonder toekomst?'.
Een tentoonstelling over een historisch, markant deel van Vlaardingen, dat zwaar in de verdrukking dreigt te geraken. Als opgeheven vinger in de richting van de gemeentelijke beleidsbepalers heeft deze expositie een extra dimensie mee gekregen.

Zo ligt het verslagjaar ingekaderd tussen twee belangrijke evenementen: de viering van het 20-jarig verenigingsbestaan , met zicht op het verleden en de expositie 'Het Buysse gatt', waarvan de diepere betekenis eens te meer duidelijk maakt dat de taak van de Historische Vereniging Vlaardingen ook naar de toekomst ligt.

STADSARCHIEF

In 1987 nam het aantal archiefbezoeken opnieuw en ditmaal aanzienlijk toe; er werden 2.830 bezoeken geregistreerd. Ter vergelijking: 1983: 1.898; 1984: 2.320; 1985: 2.435; 1986 (9 maanden): 1.783 (= op jaarbasis ca. 2.400).
Er werden aan archiefbezoekers en anderen ca 8.000 fotokopieën en 225 foto's geleverd. Bovendien werden aan hen 37 eenheden archiefbescheiden, 428 boeken en tijdschriften, 486 foto's, prenten e.d., 7 films, 4 videobanden en 1 geluidsband uitgeleend.

Bij archiefbezoekers en personeel was er dit jaar sprake van een verhoogde arbeidsvreugde door de zo succesvol verlopen verbouwing die eind 1986 gereed kwam en zowel letterlijk als figuurlijk voor meer armslag zorgde.
De forse stijging van het aantal archiefbezoeken is voor een groot deel te danken aan de – door de verbouwing mogelijk geworden – overname van de Bevolkingsregisters en de registers van de Burgerlijke Stand (respectievelijk tot 1939 en 1936).
De dienstverlening aan het publiek bleef optimaal en kon zelfs worden uitgebreid. De aanschaf van een nieuwe microfiche readerprinter en de verruiming van de openingstijden zijn in dit verband vermeldenswaard.

Het archievenbestand werd uitgebreid met de archieven van het Nederlands Gesprekscentrum, afdeling Vlaardingen, de Stichting Club- en Buurthuiswerk De Haven en van de zangvereniging Gloria Toonkunst. Ook de handschriftenverzameling nam aanmerkelijk in omvang toe. Bovendien werden ca 500 foto's, 4 grafiektekeningen van Cor Maarleveld, 1 zeefdruk van Peter Dumas en 4 pasteltekeningen van Jan van Reeven aangekocht.

De bibliotheek tenslotte kon worden aangevuld met o.a. vrijwel alle nieuwe publicaties met betrekking tot Vlaardingen.

De Harmonievereniging "Concordia", opgericht in 1883, op concours in Gorinchem, 12 mei 1904. Aanwinst 1987

De inventarisatie, indicering en restauratie van archieven, handschriften, foto's en prenten vonden ook dit jaar goede voortgang.

Er werd meegewerkt (vaak het leeuwedeel) aan vele tentoonstellingen en dergelijke, zoals: Manifestatie (20 jaar) Historische Vereniging Vlaardingen in de Harmonie, foto-expositie t.g.v. het Vlaardings Landjuweel in de Lijnbaanhal, Rederijkersblazoenententoonstelling in het stadhuis, expositie Geschiedenis Vlaardingen in Streekmuseum Jan Anderson, tentoonstelling Het Buysse gatt Vlaerdingen in het Visserijmuseum, etc. Ook werden veel lezingen, rondleidingen en diavertoningen door diverse archiefmedewerkers verzorgd en werkte het Stadsarchief mee aan de totstandkoming van het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1987 van de Historische Vereniging Vlaardingen.

Archiefmedewerkers schreven in 1987 o.a.:
Leon Bovée. Een gemeentesecretaris op zwart zaad, de 'onfortuinigen levensloop' van Reinier Kikkert, in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1987, blz. 73-83; Marieke Bras. Kroniek van Vlaardingen 1936, in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1987, blz. 17-34; Marieke Bras en Marianne van Papeveld-Hörst. Kroniek van Vlaardingen 1986, in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1987, blz. 35-53; Th. J. Poelstra. Vóór 1887: Het vuil de straat op, in: 100 jaar Reinigings- Ontsmettingsdienst en Marktwezen; Matthijs A. Struijs (i.s.m. Jeroen P. ter Brugge). Het Spuiwater, bijgenaamd 'Het Buizengat' en de Oude Haven te Vlaardingen en (i.s.m. M. P. Zuijdgeest en D. van Os) De scheepswerven aan de Oude Haven te Vlaardingen; Matthijs A. Struijs. 'Vlaardingen in 1887' en 'Vlaardingen na 1945', in: 100 jaar Reinigings- Ontsmettingsdienst en Marktwezen.

STREEKMUSEUM JAN ANDERSON

Sinds de start van het museum in 1976 was het de opzet van het bestuur de geschiedenis van Vlaardingen meer aandacht te geven; dit zou moeten geschieden op de tentoonstellingszolder. Na een aktie onder de Vrienden van het Streekmuseum, particulieren, bedrijven en de overheid, werd het benodigde bedrag van f. 50.000,– bijeengebracht. De tekst voor de vaste opstelling werd geschreven door stadsarchivaris Theo Poelstra, onder de titel 'Binnen dezer Steede Vlaardingh'. Zomer 1987 zochten Theo Poelstra, Joop Stigter en Jan Anderson foto's en prenten bij elkaar, gecompleteerd door een selectie van 500 voorwerpen uit de eigen collectie. Op 19 november 1987 tenslotte volgde de officiële heropening door de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, Mr S. Patijn.

Omdat begin september de tentoonstellingszolder werd gesloten, is het bezoek over 1987 verminderd tot 2652 personen (1986: 4078).
14 Bruidjes en 9 groepen bezochten buiten de openingsuren het museum. Bijzondere gast was o.a. op 16 juli Norman Savill, een in 1940 neergestorte RAF-vlieger.
Vanuit 1986 liep nog de tentoonstelling 'Licht in de Duisternis'; op 2 mei werd geopend 'Verzamelen

Mr. Schelto Patijn en Jan Anderson tijdens de heropening van het Streekmuseum. 19 november 1987.

(g)een Kunst', sponsor De Verzamelaar, Vlaardingen. Voorts werd aandacht besteed aan 100 jaar Gemeente-Reiniging en op 21 november volgde de expositie 'De andere funkties van een museum'. Buiten Vlaardingen gingen o.a. de tentoonstellingen 'Bliksemsgoed' en 'Verzamelen (g)een Kunst' naar Schipluiden en ging oud schoolmateriaal naar de Dr. A. Kuyperschool in Maassluis.
In de hal van het oude stadhuis werden exposities opgezet ter gelegenheid van Koninginnedag en het Haring- en Bierfeest.

De Vlaardingse klederdracht werd o.a. uitgeleend aan het Unilever Research Laboratorium en de R.T.D., de mandfiets en een grote weegschaal voor een vakbeurs en materiaal uit de 2e Wereldoorlog voor een expositie in het Stadhuis van Leiderdorp.
De handwagen werd 2 maal uitgeleend voor openlucht-manifestaties, terwijl voor het Landjuweel materiaal over de rederijkers gebruikt werd. Voor de uitbreiding van het Visserijmuseum is illustratiemateriaal verstrekt en zijn voorwerpen afgestaan, terwijl voor publicaties over penningen en het boerenleven rondom Vlaardingen afbeeldingen werden uitgeleend. Het elektrische materiaal is in langdurig bruikleen afgestaan aan het G.E.W.B. Vlaardingen.

De collectie voorwerpen is met 771 stuks uitgebreid, waaronder veel kinderspeelgoed en gereedschappen van een schildersbedrijf. De bibliotheek is vermeerderd met 287 titels. De prenten-collectie is met 791 nummers uitgebreid en aan de foto- en ansichtkaartencollectie zijn 200 stuks toegevoegd.
Onder de nieuwe voorwerpen bevinden zich een kijker en veldtelefoon uit de Duitse Marinebasis Hoek van Holland, 13 stuks klederdracht van Marken, 6 beschilderde sigarenkokers 19e eeuw, Delfts wit vergietje in visvorm, majolica altaarkruikje A.H.S., wijnblik fa. Hoogendijk, trouwjurk uit 1894, glas Olympische Spelen Amsterdam 1928, pot kunsthoning Hollandia, 2 palingstekers, imkerspijp en uit de voormalige bakkerij van Piet Brouwer veel gereedschap.

Er is o.a. een scheerbekken en ander aardewerk gerestaureerd, een zilveren broche uit de bezettingstijd en nogal wat blikwerk.
Het schilderij van Chabot en de bedsteedeur met gezicht op de Galgkade, alsmede een houten schooltas zijn door diverse restauratoren behandeld. Twee scheepsmodellen zijn in restauratie gegeven. Tenslotte zijn de klokken regelmatig onderhouden en een aantal jaargangen ingebonden.

In het Korpsblad van de Vlaardingse politie heeft de serie over de Vlaardingse geschiedenis zijn vijfde jaargang bereikt. De tekenaar Cor Maarleveld beëindigde zijn serie kaarten die door Drukkerij Ouwendijk ten behoeve van het Streekmuseum zijn uitgegeven. Op 5 mei was er een $2\frac{1}{2}$ uur durende radio-uitzending over de Tweede Wereldoorlog rechtstreeks vanuit het museum. Op 23 september verzorgde de Algemene Ouderenomroep Wetering een radio-uitzending over het museum, terwijl de opening op 19 november door Omroep Vlaardingen uitgebreid werd verslagen.
Rita Anderson en Greet Brouwer hebben met het winkeltje o.a. deelgenomen aan bazars in De Meerpaal en de Billitonflat en de hal van het oude Stadhuis.

Eind 1987 waren er ruim 400 vrienden van het streekmuseum. De grootste vriend, Piet Oosthoek, werd op 19 november verrast met een oorkonde en een boek, hem uitgereikt door burgemeester Van Lier na 11 jaar trouwe dienst.

VISSERIJMUSEUM

Met een feestelijke bijeenkomst in de Evenementenhal van het complex 'De Oude Lijnbaan', werd op 18 december 1987 de nieuwe vleugel van het Visserijmuseum officieel geopend, door de heer mr. G. A. Wagner. De heer A. van Dorp, voorzitter van de Stichting Jubileumproject Visserijmuseum overhandigde daarna het nieuwe gedeelte aan de voorzitter van de Stichting Visserijmuseum, de heer dr ir L. H. Ruiter. De laatste liet een boven de deur van de nieuwbouw aangebrachte stoomfluit gillen en toen kon het feest, met zo'n 450 genodigden, pas echt beginnen.
Was 1986 het jaar van de voorbereiding en de begeleiding van de nieuwbouw, 1987 was het jaar waarin het cadeautje aan het 25-jarige Visserijmuseum moest worden aangeboden.

In januari 1987 startte het onderzoek door René Meijer, student geschiedenis te Leiden, naar de nevenindustrie rond de visserij, die in de nieuwe vleugel een plaatsje moest krijgen.
Al in april daarop was er zicht op dat het benodigde half miljoen binnen zou komen en kon opdracht worden gegeven voor de bouw van de overkapping. In augustus kon met de inrichting van begane grond en verdieping zelf worden begonnen.

De plannen voor de inrichting kwamen van de hand

Overzicht van de uitbreiding van het Visserijmuseum, geopend op 18 december 1987.

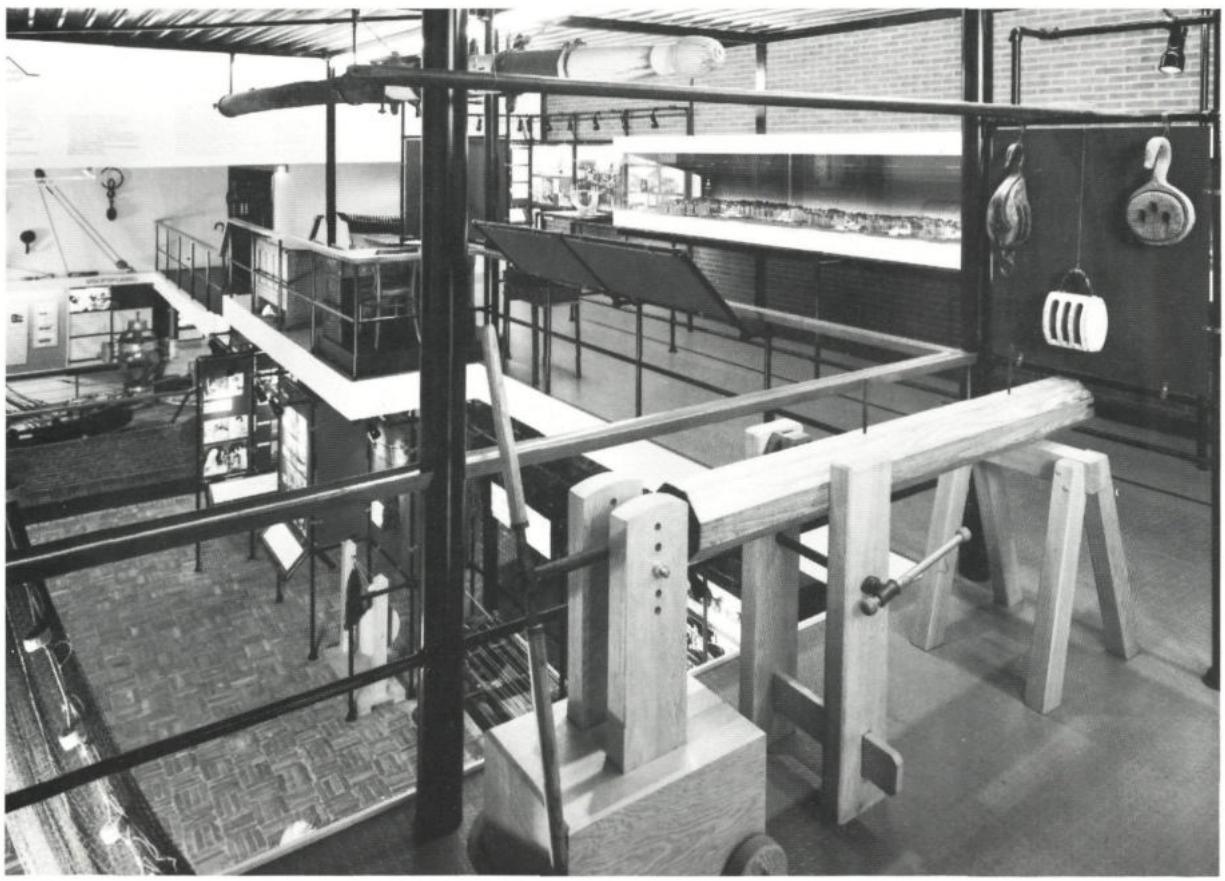

van Joop Stigter en Jacqueline van der Mark. Zij slaagden er op een originele manier in, om in een toch betrekkelijk kleine ruimte, een maximum aan informatie tentoon te stellen.

Het werd een race tegen de klok en het museum moest zelfs vanaf 1 december voor het publiek worden gesloten, omdat de werkkracht van alle medewerkers/sters bij de totstandkoming van het project was vereist. Vond het officiële feest op 18 december plaats, op zaterdag de 19de werd het een minstens zo grote happening, toen het museum de bevolking van Vlaardingen en vele anderen in de gelegenheid stelde de nieuwe ingerichte ruimte te komen bewonderen.

Ruim 550 personen kwamen en zagen een overkapte binnenplaats met een expositie van meer dan dertig nevenbedrijven. Sommige daarvan uitgebreid in beeld, zoals een viertal werkplaatsjes: kuiperij, mandenmakerij, zeilmakerij en boetschuur. De scheepsbouw rond de maquette van de Oude Haven van de stad rond 1870, met een vijftal ingerichte scheepswerven en meer dan vijftig scheepsmodellen van de hand van de heer J. Ploeg. De andere beroepen op een meer bescheiden wijze, aan de hand van (gebruiks)voorwerpen, foto's en tekeningen.

Dat het museum nog niet alle troeven had uitgespeeld met het tot stand brengen van de nieuwe vleugel, bleek al weer op 23 december, toen de expositie 'Buysse gatt', officieel door burgemeester Van Lier kon worden geopend. Die tentoonstelling was ontstaan uit een samenwerkingsverband tussen het Gemeente Archief Vlaardingen, Helinium, de Commissie Restauratiepenning van de Historische Vereniging Vlaardingen en het Visserijmuseum. De expositie behandelde het verleden, heden en in het bijzonder de toekomst van dit unieke stukje Vlaardingen.

Het was overigens niet de enige expositie van formaat, die het museum in 1987 organiseerde. Vanaf 28 februari tot 1 augustus werden onder de titel '3 × Zuiderzee' schilderijen en tekeningen van een drietal Zuiderzeeschilders, Teunissen, Tholen en Schotel, geëxposeerd. In de VL-2-zaal werd het verhaal van de eerste stoomfiets, de VL 190 'Koningin Wilhelmina' verteld. Aan het eind van het jaar maakte deze kleine expositie plaats voor beelden van stalen noordzeebotters.
Op de overloop bij de koffiekamer werd een gedeelte van de fotocollectie – plaatsen rond de Zuiderzee – tentoongesteld en op de schilderijengalerij werden achtereenvolgens schilderijen van Anneloes Groot, Cees Vellekoop en Sjaak de Ridder geëxposeerd.

Ondanks al die activiteiten bleef het bezoekcijfer in 1987 achter bij de verwachtingen. Slechts 18.823 personen wisten de weg naar het museum te vinden en dat waren er te weinig. Temeer, omdat naast alle genoemde evenementen ook nog medewerking werd verleend aan het Nationaal Museumweekeinde op 2 en 3 mei en aan het Haring- en Bierfeest op 5 september.
Erg succesvol waren de museumconcerten, zeker in de tweede helft van het jaar toen de muziekkamer regelmatig (over)vol liep.

De verzamelingen van het museum werden uitgebreid met 724 nummers, waarvan 618 stukken voor de bibliotheekverzamelingen en 106 voorwerpen (kleding, sieraden, schilderijen, scheepsuitrusting, vistuig, keramiek, huisraad en gereedschappen). De 618 nummers van de bibliotheekverzamelingen betroffen: 146 literatuurdocumenten, 419 foto's, negatieven en dia's, 33 zeekaarten, 4 prenten, 4 technische tekeningen en 12 overige documenten. Het aantal schenkingen was lager dan in 1986; het aantal aankopen overtrof het voorgaande jaar echter in ruime mate. Het aantal bezoekers van de bibliotheek liep terug met een kleine 300 t.o.v. 1986 (van 911 naar 618). Van dat aantal maakten 205 personen gebruik van de openstelling van de bibliotheek op de eerste dinsdagavond van de maand. Ook hier een kleine teruggang in vergelijking met 1986, maar in 1987 was er maar één openstelling per maand, terwijl dat in 1986 nog twee keer per maand plaatsvond.
Ook het aantal verzoeken om informatie liep terug en wel van 200 naar 155. Het aantal uitgeleende literatuur-documenten bleef gelijk.
Het aantal reproducties t.b.v. derden van foto's en technische tekeningen nam met 100% toe! De invoer van gegevens in het Visdoc-documentatiesysteem, registratie en catalogisering van aanwinsten, alsmede de conserveringswerkzaamheden, vonden regelmatig voortgang.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1937

Matthijs A. Struijs, Stadsarchief

Januari

1 De gemeenteraad van Rotterdam besluit de gronden aan de Maas onder de gemeente Vlaardingen voor 800.000 gulden over te nemen van de Holland-Amerikalijn.

2-7 Diverse feestelijkheden ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard:

2 - Opvoering van het historisch blijspel 'Kaat Mossel' in de Harmonie.

4 - Bijeenkomst van de hoogste klassen van de openbare- en bijzondere scholen in de Grote Kerk.

Bonte avond in 'Liefde en Vrede'.

5 - Onder meer: Allegorische optocht.

6 - Schoolfeest. Autotocht voor oudste inwoners. Herhaling van de optocht en tweede opvoering van 'Kaat Mossel'.

7 - Radio-ooggetuige verslag van het huwelijk in Den Haag. Muziek in de stad. Groot vuurwerk.

6 De Vereniging 'Patrimonium's Woningen' plant

Leden van het ere- en uitvoerend comité voor de viering van de huwelijksfeesten van Prinses Juliana en Prins Bernhard. Januari 1937.

op het plein van de Van Lennepsplaats een herinneringsboom ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard.

8 In de 'Oranje Cineac' in het Luxor-theater wordt een reportagefilm van de huwelijksplechtigheid van Prinses en Prins vertoond.

De Rotterdamsche Margarine Industrie (ROMI) van J. Zwerver, aan de Kon. Wilhelminahaven is onder nr 10 aangesloten op het telefoonnet.
N.B. Totaal aantal aansluitingen 754.

De Vlaardingse kunstschilder Frans Weiland exposeert in Huize 'Oude Delft 62' te Delft.

11 Ingesteld is een commissie ter bevordering van werkverschaffing en -verruiming voor Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht, Kethel en Spaland, Maassluis en Rozenburg.

12 M. Noordhoek viert zijn 25-jarig jubileum als voorzitter van het Mannenkoor 'Orpheus'.

13 Ter gelegenheid van het Kerstfeest en het vorstelijk huwelijk heeft de N.V. Magnesit- en Amarilfabrieken een bedrag van 850 gulden verdeeld over de diaconieën en armbesturen. Het personeel kreeg op 5 en 7 januari verlof met behoud van loon en hen werd in de zomer een tocht per touringcar toegezegd.

14 Kerkconcert in de Oosterkerk door W. Polderman, orgel, en Louis van Tulder, tenor. Gering bezoek.

Twee jongens van 8 en 9 jaar aangehouden wegens diverse vernielingen en diefstallen van snoep.

15 De stoomlogger 'Groningen', VL 150 van de N.V. Zeevisscherij 'Nederland', directeur I. J. Hoogendijk, verkocht naar Katwijk.

18 Het aantal ingezetenen van Vlaardingen steeg in 1936 met 518 personen tot 30.309.

Het uitbreidingsplan gewijzigd in verband met de voorgenomen bebouwing van de grond ten westen van de Burg. Pruissingel.

De gemeente Vlaardingen gaat een overeenkomst aan met de N.V. 'Gekro' te Overschie inzake de opruiming van kadavers.

Uitvoering door het zangkoor van de afdeling van Toonkunst, o.l.v. Arnold Vranken, in de voormalige Gereformeerde Kerk aan de Binnensingel, met medewerking van 'Die Haghe Sangers' o.l.v. Jos Vranken Jr.

21 De VL 195 'Prins Hendrik der Nederlanden', schipper A. Poot, is als eerste beuger in dit seizoen aan de markt in IJmuiden, na een reis van 12 dagen met een geringe vangst: 1 kist gul, 5 stuks dode kabeljauwen, 7 dode lengen, 4 stuks rog en 5 stuks vleet. Besomming: 290 gulden.

22 Zij die opgenomen zijn in een krankzinnigen-, idioten-, doofstommen-of blindeninstituut behoeven niet te verschijnen voor de keuringsraad voor de dienstplicht.

23 Het belastingkantoor verplaatst naar het Postkantoor (= het huidige Visserijmuseum).

25 De Jongelingsvereniging op Gereformeerde Grondslag 'Soli Deo Gloria' viert haar 50-jarig bestaan.

De gemeente Vlaardingen gaat samen met de gemeen-

In het derde pand van rechts was tot 1937 het Belastingkantoor gehuisvest. 23 januari 1937.

te Schiedam een openbaar slachthuis bouwen en exploiteren.

27 In het jaarverslag van de Kamer van Koophandel over 1936 wordt opgemerkt dat de werkverruiming voor de grote scheepswerven verheugend is.

29 De heer J. Bagchus doet zijn slagerij aan de Eendrachtstraat na 33 jaar over aan A. Zeeuw.

Februari

1 Korte periode van hevige vorst.

In januari in Vlaardingen aangekomen 74 stoomschepen, waarvan 18 bunkerschepen.

Geopend aan de 1e Van Leijden Gaelstraat de garage Van der Vlies.

Het aantal ingeschreven werkzoekenden in Vlaardingen bedraagt 2.498.

3 Bij de Gemeentereiniging is een varken in bewaring. De eigenaar van de krulstaart gelieve zich aldaar te melden.

De winkeliersvereniging 'Ons Belang' te Vlaardinger-Ambacht viert haar 50-jarig jubileum in 'De Gouden Leeuw' aan het Emaus.

Het VIOS-busje, bijgenaamd "het veulentje", voor het Raadhuis in Vlaardinger-Ambacht. 15 februari 1937.

5 In Vlaardingen staan 246 huurwoningen leeg, met huurprijzen van 1 gulden tot 7 gulden per week. Daarvan 55 met de huurprijs van 5 gulden 1 cent, tot 5 gulden 25 cent per week.

Een net persoon biedt zich aan voor het ophalen van huishuur of iets dergelijks.

De prijs van een brood wordt met 1 cent verhoogd, zodat waterbrood nu 18 cent, melkbrood 21 cent en bruinbrood nu 17 cent kost.

De N.V. Betz & Van Heyst's Handelmaatschappij heeft onderhands aanbesteed de inrichting en installatie van een electrische kuiperij, voorzien van de nieuwste machines.

Uitgegeven is een herinneringsalbum van de Vlaardingse feesten ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard. Prijs: 25 cent.

Het aantal inwoners van Vlaardinger-Ambacht steeg met 584 personen tot 4.547. In de laatste tien jaar werd het inwonertal dus verdrievoudigd en dat was iets waarvoor het Rijk een eeuw nodig had, wordt in de gemeenteraad van Vlaardinger-Ambacht met gepaste trots opgemerkt.

7 Na de voetbalwedstrijd De Hollandiaan-Fortuna raakten enige spelers handgemeen, terwijl daarna nog een speler van Fortuna werd mishandeld. Proces-verbaal is opgemaakt.

10 In de voormalige Gereformeerde Kerk aan de Binnensingel wordt vertoond de zendingsfilm 'Papoealand' (Noord-Nieuw-Guinea).
N.B. 800 kinderen en 300 volwassenen zagen deze film.

13 De 22-jarige Hendrik Seen verdronken bij de 'Nieuwe Matex'.

15 De autobusdienst van Delft, over Kethel, Vlaardinger-Ambacht en Schipluiden, onderhouden door de VIOS te Wateringen, gestaakt.

In de gemeenteraad wordt de doorbraak van de Hoog-

15 februari 1937.

straat naar het westelijk stadsdeel als urgent gezien vanwege het verkeersgevaar in de Schoolstraat en Brede Havenstraat, maar door de economische omstandigheden kan nog niet tot de doorbraak worden overgegaan.

De Vlaardingse gemeenteraad klaagt over de concurrentie van Vlaardinger-Ambacht. Het moet uit zijn met het wonen van onderwijzers en ambtenaren in die randgemeente: er zit iets scheef in het opstrijken van salaris voor een eerste klas gemeente en het gaan wonen in een derde klas gemeente.

In het Rusthuis 'Siloam', Verploegh Chasséplein 5, is een kraamafdeling voor zes aanstaande moeders ingericht. Naast het vastgestelde tarief zal er ook naar draagkracht worden geholpen.

15-20 In de Haven achter de Visbank ligt het tentoonstellingsschip 'Klein Artis', waarin meer dan 2.000 opgezette dieren en preparaten, alsmede levende dieren.

17 De afdeling Vlaardingen van de Rooms-Katholieke Bond voor grote gezinnen houdt haar jaarvergadering.

19 In de gemeenteraad wordt besproken dat de vijf gulden vergoeding voor de leden van de stembureaus veel te laag is.

Tegen de meubelfabrikant A.S. uit Vlaardingen wordt een boete van 50 cent of 1 dag hechtenis geëist, voor het zonder vergunning in dienst hebben van drie vreemdelingen.

21 Voetbalvereniging 'De Hollandiaan' wint in Rotterdam met 2-0 tegen VOC (Volharding Olympia Combinatie) en behaalde daardoor het kampioenschap van de 3e klasse C van de KNVB.

22 De Vlaardingsche Spijskokerij verstrekte in de afgelopen week 1.730 porties warme soep en 120 broden.

23 Op 52-jarige leeftijd is overleden de heer Evert Spit, hoofd van de Gereformeerde Koningin Emmaschool.

26 De stoomlogger VL 25 'Noordbrabant' van de N.V. Zeevisscherij Maatschappij 'Nederland', verkocht aan J. J. van der Toorn te Scheveningen.

Gevraagd: Melkers voor Duitsland.

De brigade van de Rijksveldwacht overgeplaatst naar Overschie. In Vlaardingen blijft nog slechts één Rijksveldwachter in funktie.

Maart

1 Het presentiegeld voor leden van de stembureaus in Vlaardinger-Ambacht wordt verhoogd van 4 naar 6 gulden per zittingsdag.

5 Op de gemeentekwekerij zijn zeven krielkuikens geboren, hetgeen voor de tijd van het jaar een bijzonderheid is.

8 De Vereniging 'Kindervoeding' deelt mee dat vanaf het begin van het 'eetseizoen' (de winter) 16.411 porties eten door de grage kelen gingen.

Het personeel van de Luchtbeschermingsdienst wordt voorgelicht over de groeiende luchttechniek, waarbij bommenwerpers die 400 kilometer per uur kunnen vliegen, binnen het uur boven verschillende streken van ons land kunnen verschijnen.

De moedercursus van het Wit-Gele-Kruis wordt besloten door een 'les' van Kapelaan P. J. van Steyn, geestelijk adviseur van de afdeling Vlaardingen. Hij beschouwt als voornaamste eigenschappen van het huwelijk de eenheid en onverbreekbaarheid. Het hoofddoel van het huwelijk is het kind. Daarom worden alle methoden, die tegen dit voornaamste huwelijksdoel ingaan, als ongeoorloofd veroordeeld.

10 Te huur tegen 1 mei a.s. het pand Parkweg 0. Te bevragen aldaar.

12 Het Maatschappij-Ziekenfonds koopt het pand

Uiterst rechts Schiedamseweg 10 van het Maatschappij-Ziekenfonds. 12 maart 1937 (foto 1954).

Schiedamseweg 10 aan voor kantoor en behandelkamer, ter vervanging van de te beperkte behuizing aan de Binnensingel.

Opening van het nieuwe clubgebouw van de voetbalclub V.F.C. aan de Oosthavenkade nr 28.

14 De kerkdiensten van de Hervormde Gemeente te Vlaardinger-Ambacht zullen vanaf zondag 14 maart in de Bewaarschool aan de Julianalaan worden gehouden en niet meer in de Gemeentezaal aan het Emaus.

15 De firma W. Kwakkelstein vraagt vergunning tot oprichting van een koelhuis en ijsfabriek op het perceel Westhavenkade 65, met gebruikmaking van negen electromotoren.

18 De Vlaardingsche Slagersvereeniging besluit de prijzen van het runder- en varkensvlees met 10 cent per kilogram te verhogen.

20 Op een lantaarnpaal bij de Prinses Julianabrug wordt het 1.000ste lichtpunt van de straatverlichting geplaatst.

22 Teneinde de Markgraafstraat te verbeteren, neemt de gemeente deze straat over van de eigenaar C. van Aken junior. De bestrating en riolering worden verbeterd ten koste van 2.100 gulden, waarin de voormalige eigenaar met 760 gulden moet bijdragen. In alle woningen zal tevens de nog immer ontbrekende W.C. worden aangebracht.

Zesendertig woningen aan de Zomersteeg ('Tuin van Drop') en aan de Fransenstraat worden onbewoonbaar verklaard.

24 De brood- en banketbakkerij A. Romein aan de Peperstraat breidt het bedrijf uit met een oliestookinstallatie, onder gebruikmaking van een electromotor van 1/4 pk.

In verband met het plaatsen van een straat-telefooncel op de Westhavenplaats zullen de publieke telefoonstations in het Zeemanshuis en in de cantine aan de Vulcaanhaven worden opgeheven.
In Vlaardinger-Ambacht wordt de singel langs de ontworpen Rijksweg, tussen Burg. Verkadesingel en Van Linden van den Heuvellsingel, genoemd naar de fungerende burgemeester J. Luijerink.

De Algemeen Leider van de Bijzondere Werkverschaffing deelt mee dat de werkzaamheden op de zogenaamde 'Sahara' zover gevorderd zijn, dat de Van Linden van den Heuvellweg op zater-, zon- en feestdagen voor het publiek kan worden opengesteld.

25 De heren A. Westerdijk, A. de Ridder en A. Kal behalen het diploma van schipper op stoomzeevissersvaartuigen.

April

2 De muziekvereniging 'Sursum Corda' brengt een serenade aan het echtpaar Van Heijningen aan de Oosthavenkade, dat 55 jaar getrouwd is.

3 De straatcollecte van het comité 'Jong Holland snakt naar werk' brengt 320 gulden en $3\frac{1}{2}$ cent op.

9 Gevonden: een rozenkrans.

De romp van de oude watertoren op het voormalige Waterleidingterrein aan de Maas wordt door middel van dynamiet opgeblazen.
NB. De toren werd in 1885 gebouwd, maar was in 1895 vervangen door de Watertoren aan de Emmastraat.

10 Ter bezichtiging van de tewaterlating van het s.s. 'Nieuw Amsterdam' bij de Rotterdamsche Droogdokmij. wordt vanuit Vlaardingen een boottocht daarheen georganiseerd.

15 De heer C. F. van der Knaap herdenkt het feit dat hij 50 jaar geleden werd aangesteld als agent van de Bierbrouwerij 'De Oranjeboom'.

16 In het huis Burg. de Bordesplein 8 in Vlaardinger-Ambacht wordt een postagentschap gevestigd.

Opgericht is de Natuurhistorische Vereeniging voor Vlaardingen en omstreken.
De 25.000 ton metende Noorse walvisvaarder 'Kos-

mos 2' lost zijn lading walvistraan bij de Nieuwe Matex. Het schip is één van de zes Noorse en Engelse walvisvaarders die in deze week in Vlaardingen en Schiedam zullen worden gelost.

20 De heer C. de Jong gehuldigd voor zijn 30-jarig voorzitterschap van 'Liefde en Vrede'.

21 Naar de functie van gemeente-architect te Vlaardinger-Ambacht op een salaris van 2.400 tot 3.000 gulden per jaar, solliciteerden 235 mensen, onder wie bouwkundige- en civiele ingenieurs.

Geopend aan de Schiedamseweg 73[3] het levensmiddelenbedrijf '?'.

23 De heer H. Arends, hoofd van de Gereformeerde School te Nieuw-Lekkerland, benoemd tot hoofd van de Gereformeerde school aan de Emmastraat.

28 april 1937.

De heren J. Muis en G. van der Zwan behalen het diploma machinist op stoomzeevissersvaartuigen.

28 Verschenen is het boek van Marie van Dessel-Poot 'Visschers voeren uit', belangeloos geschreven ten voordele van het comité tot oprichting van een vissersmonument te Vlaardingen.
Prijs ingenaaid 2 gulden 90 cent, gebonden 1 gulden duurder.

Adriana van den Berg, ('Jaantje Berg') van de Zuivelinrichting 'Volharding' aan het Raadhuisplein te Vlaardinger-Ambacht herdenkt de dag waarop haar vader deze zaak 50 jaar geleden heeft opgericht.

30 De fabriek van de N.V. Vereenigde Touwfabrieken aan de Oosthavenkade (voorheen Touwslagerij 'De Zeevaart') zal worden gesloten. Het personeel dat er nog werkt is ontslag aangezegd.

Mei

1 De heer A. van den Berg Azn viert zijn 50-jarig jubileum als melkslijter in de 'Vlaardingsche Melkinrichting', Callenburgstraat 14-16.

4 Aanbesteed is het slopen van enige panden aan de Oosthavenkade, hoek Bleekstraat (o.a. de voormalige Boazbank) en het bouwen van een kantoor en acht woningen op die plaats.

8 Geopend het nieuwe dieselgemaal J. M. van der Schalk aan de Vijfsluizen, dat werd gebouwd ter vervanging van het verouderde stoomgemaal Van der Goes, dat uit 1864 dateert.

8-9 Een oud gebruik herleeft: Vlaggetjesdag in de Kon. Wilhelminahaven; 14 stoomloggers en 3 motorloggers liggen gereed om uit te varen.

10 Zeventien schepen vertrekken voor de eerste reis ter haringvangst.

12 De VL 114 'Voorlichter' van de Doggermaatschappij is onderweg met 75 kantjes nieuwe Hollandse haring.

Personeelsleden van de N.V. Vereenigde Touwfabrieken. 30 april 1937. (foto 1932).

Bij de N.V. Scheepsbouwwerf ''s Lands Welvaren' wordt een voor Belgische rekening gebouwde motortrawler te water gelaten.

13 De rekening over het jaar 1936 van het Visschers-Weduwen en -Wezenfonds sluit met een nadelig saldo van 1.442 gulden 60 cent.

14 Met het oog op de komende verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, vestigen Burgemeester en Wethouders de aandacht op het hier bestaande 'Kalk- en Plakverbod', dat verbiedt zonder vergunning teksten aan te brengen op muren, deuren, schuttingen etc.

Zowel de Hervormde Gemeente te Vlaardinger-Ambacht als de Gereformeerde Kerk van Vlaardingen dienen een aanvraag in om grond in erfpacht voor kerkbouw in Vlaardinger-Ambacht.

17 Met het schip 'Maasnymph' maken de Knapen- en Meisjesvereniging 'Obadja' hun jaarlijkse Pinksterreisje naar Oostvoorne.

20 Verkiezingsvergadering van de S.D.A.P. in een stampvolle zaal Harmonie.

24 Tot gemeente-architect van Vlaardinger-Ambacht is benoemd Ir J. M. van Deutekom, civiel-ingenieur te 's-Gravenhage.

De heer P. Wouda, chef drukkerij van N.V. Dorsman & Odé's Boekhandel en Drukkerij, viert zijn 25-jarig dienstjubileum.

Leden van het Stembureau District 7. V.l.n.r.: T. Goedknecht, J. H. van Linden van den Heuvell, C. van Keulen en D. v.d. Windt.

Uit de vangst van de VL195 'Prins Hendrik der Nederlanden', schipper A. Poot, van de N.V. Doggermaatschappij, wordt de Koninginneharing 1937 uitgekeurd.

25 De Koninginneharing in oranjekleurige vaatjes afgegeven bij Paleis Het Loo te Apeldoorn.

26 Het vernieuwen van de Oude-Havenbrug is gegund aan de N.V.Aannemersbedrijf De Priëlle en Van Keesom te Vlaardingen.

Verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In Vlaardingen werden 14.184 geldige en 349 ongeldige stemmen uitgebracht. Totaal uitgebrachte stemmen 14.533 van de 15.511 kiezers. In Vlaardinger-Ambacht resp. 2.245 en 48. Totaal 2.293 van de 2.500 kiezers.
De S.D.A.P. kreeg in Vlaardingen de meeste stemmen: 3.998 en de A.R.P. was in Vlaardinger-Ambacht de grootste: 594.
De N.S.B., waar zich alle partijen tégen hadden uitgesproken, kreeg in Vlaardingen 263 en in Vlaardinger-Ambacht 76 stemmen.

28 Aan de hand van oude afbeeldingen is een zogenaamde 'Haringkroon' nagebootst en ten geschenke gegeven aan de Vlaardingsche Oudheidkamer en Vischerijmuseum.

In 1936 was het 25 jaar geleden dat het schoolsparen in Vlaardingen werd ingevoerd. In deze 25 jaar werd voor een bedrag van 109.407 gulden 71 cent door aankoop van zegels van 1,2, 5 en 10 cent ingelegd.

Overleden is mejuffrouw Johanna Maria Paulina Habraken, adjunct-commies ter Secretarie van Vlaardingen, op de leeftijd van 39 jaar.

30 De Katholieke Radio Omroep zendt de Hoogmis uit, die in de R.K.Kerk aan de Hoogstraat wordt opgedragen.

Juni

4 Paardenmarkt aan de Knottenbeltlaan, beneden de Maassluissedijk (de tegenwoordige Mozartlaan). Aangevoerd werden 58 paarden en 9 hitten.

5 Ingevolge het werktijdenbesluit voor kantoren vervalt de zaterdagmiddagzitting van de Spaarbank.

8 In verband met zijn benoeming tot districtstuberculose-arts voor Zeeland, wordt de praktijk van dokter F. de Stoppelaar voortgezet door P. C. Dwarshuis, arts.

12/26 De straatcollecte ten bate van de Vereniging EHBO brengt in het westen van de stad 72 gulden 36 cent op en in het oosten 71 gulden 15 cent.

17 Na enige discussie over het al dan niet christelijke karakter van de school, spreekt de gemeenteraad er zich over uit dat een Nijverheidsschool voor meisjes in Vlaardingen noodzakelijk is.

De heer J. G. Nientied herdenkt de dag dat hij vóór 25 jaar werd aangesteld als onderwijzer aan de R.K. Jongensschool aan de Maassluissedijk.

18 De Nederlandse driekleur waait van de Vlaardingse toren ter herdenking van de Slag bij Waterloo in 1815.

19 Alsnog ter gelegenheid van het huwelijk van de kroonprinses biedt de directie van de N.V. Magnesit- en Amarilfabrieken haar personeel met echtgenoten en verloofden een autotocht naar Noord-Brabant aan.

De Natuurhistorische Vereniging houdt een excursie naar de bijenstand van de heer Bravenboer te Vlaardinger-Ambacht.

20 De Muziekvereniging 'Voorwaarts' maakt een boottocht naar de nieuwe Moerdijkbrug.

21 Stadgenote mejuffrouw Hetty van Belkum slaagt aan het Toonkunstconservatorium te Rotterdam voor het eind-examen piano.

M. S. Sigal, Archivaris der gemeente 1919-1953. 25 mei 1937.

Café "De Romein". 23 juni 1937. (foto ca 1910)

De gemeenteraad besluit tot het uitgeven van een geheel nieuwe Algemene Politieverordening.

De N.V. Vlaardingsche Machinefabriek I. A. Kreber levert een tweede sleepboot voor Turkije af: de stoomsleepboot 'Liman II', met een machine-installatie van ca 200 IPK.

22 25 van de 28 jeugdige werklozen die zijn tewerkgesteld bij de bijzondere werkverschaffing in de zogenaamde 'Sahara' (aanleg Oranjepark), hebben het werk gestaakt in verband met verlaging van de vergoeding met 25 cent per week tot 1 gulden 75 cent.

23 Het Architectenbureau- en Aannemersbedrijf N.V. Keesom & De Priëlle heeft een gedeelte van het café 'De Romein' aan de Maassluissedijk aangekocht. Na sloop zullen op het terrein zes dubbele middenstandswoningen worden gebouwd.

25 In zijn jaarverslag over 1936 deelt gemeentearchivaris M. C. Sigal Jr mee dat hij van af te breken gebouwen foto's liet maken om de oude toestand vast te leggen.

Tijdens de jaarlijkse ledenvergadering van de afdeling Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht van de Volksbond tegen Drankmisbruik wordt gememoreerd dat

de Bond in oktober 1936 een cantine met kleed- en wasgelegenheid heeft geplaatst op het voetbalterrein van Fortuna en dat de exploitatie ervan eveneens door de Bond ter hand is genomen, met het doel tegen matige prijzen goede consumpties te verstrekken en hierdoor het drankmisbruik tegen te gaan.

27 In de drie kerkgebouwen van de Gereformeerde Kerk wordt het feit herdacht dat 50 jaar geleden ter plaatse de Doleantie zijn beslag kreeg.

28 In de gemeente Vlaardinger-Ambacht wordt de 5.000ste inwoner aangegeven: Maartje Jaapje Poot, het zevende kind van Jakob Poot en Willempje Bos, Trekkade 35.

Onder de jeugd heerst een manie om auto-nummers op te schrijven, waarbij gevaarlijke situaties ontstaan omdat kinderen midden op straat gaan staan.

29 Burgemeester Van Walsum van Vlaardingen zendt een felicitatietelegram aan Prins Bernhard ter gelegenheid van diens eerste verjaardag als Nederlander.

Viering van de verjaardag van Prins Bernhard door de Christelijke Oranjevereniging op het Feestterrein aan de Broekweg.

De eigenaren van de Baauwstraten hebben hun eigendom overgedragen aan de gemeente Vlaardinger-Ambacht.

Het lid van de gemeenteraad van Vlaardinger-Ambacht S. van der Kooij stelt vragen over het feit dat hij verschillende Haagse heren heeft bezig gezien met opmetingen in verband met de annexatie van Vlaardinger-Ambacht door Vlaardingen.
Burgemeester en Wethouders van Vlaardinger-Ambacht verklaren dat hen niets bekend is van een annexatie.

30 Bij de Hollandiafabriek, op de hoek van de Koningstraat en de Kortestraat, is de nieuwe 75 meter hoge schoorsteen gereed gekomen en hij vormt het onderwerp van vele gesprekken.

Juli

1 In de Havenstraat komen een vrachtauto en een handwagen met elkaar in botsing, waarbij de handwagen door een deur van een woning wordt geduwd.

3 De damesafdeling 'Dovido' van de Gymnastiekvereniging 'Leonidas' wint op een turnfeest te Alkmaar de eerste prijs met rythmische oefeningen.
NB. De naam 'Dovido' is een samentrekking van de tekst 'Door Ons Veertienen Is Deze Opgericht'.

7 Uit het plantsoen aan het Verploegh Chasséplein zijn in de nacht bloemen geplukt en planten uitgerukt. Commentaar van de krant: "t Is toch een betreurenswaardige liefhebberij, welke sommige menschen erop nahouden'.

Een Vlaardingse juffrouw, die volgens eigen zeggen slechts een beetje aarde naar haar sarrende buurvrouw had gegooid, maar om welke aarde toevallig wel een bloempot had gezeten, wordt door de politierechter te Rotterdam veroordeeld tot 3 dagen voorwaardelijk, met een proeftijd van een jaar. De eis was 20 gulden boete of 10 dagen hechtenis, maar dat kon zij niet betalen omdat zij 'van de steun trok'.

Gevonden voorwerp: Auto-nummerbord HZ 36224.

Dames van de Gymnastiekvereniging DOVIDO. 3 juni 1937. (foto ca 1917)

Het College van Collectanten van de Ned. Herv. Gemeente in de Grote Kerk. Zevende van links de heer N. Verboon. 7 juli 1937 (foto 1925)

De heer N. Verboon is 40 jaar collectant bij de Nederlands Hervormde Gemeente.

9 Opdracht verleend voor de levering van 15.000 kg hooi voor de paarden van de Gemeentereiniging aan een boer uit Sleeuwijk voor 17 gulden en 30 cent per 1.000 kilo.

Veldwachter R. wordt het door de Kantonrechter hoogst kwalijk genomen dat hij niet had geconstateerd dat er melk zat in de melkbussen die melkhandelaar B. niet had voorzien van de voorgeschreven merktekens.

10 Blikseminslag in de top van de gevel van Arnold Hoogvlietstraat 27. De top brak af en kwam op het dak terecht.

15 In de gemeenteraad van Vlaardinger-Ambacht kan een ingezonden stuk over de toestand van de Woudweg niet in behandeling worden genomen omdat het op ongezegeld papier is geschreven.

19 De politie heeft proces-verbaal opgemaakt tegen acht meisjes wegens het plukken van rozen in het Hof.

Alle arbeiders van Havenbedrijf Vlaardingen-Oost zullen vanaf dit jaar 3 dagen vakantie krijgen. Het geven van vakantie had de laatste jaren stilgestaan wegens de malaise in het bedrijf.

21 Tegen N. is door de politie proces-verbaal opgemaakt omdat hij als steuntrekker inkomsten heeft verzwegen voor Maatschappelijk Hulpbetoon.

Mejuffrouw J. C. Kersbergen, te Delft overleden, legateerde aan het Museum onder meer twee familieportretten, voorstellende Cornelis Dorsman (1756-1828) en zijn vrouw Adriaantje Schenkelshoek (1764-1855).

De VL 205 'Saturnus' van de Visscherij-Maatschappij 'Vlaardingen' wordt wegens het breken en verliezen van de scheepsschroef de Haven ingesleept door de Engelse stoomdrifter GY (Grimsby) 490.

Overleden is Pieter Walraven, in leven apotheker, op de leeftijd van 60 jaar.

22 Het plan om binnen 10 jaar alle Vlaardingse woningen van waterclosets te voorzien is vrijwel gelukt: nog 400 panden moeten van zo'n apparaat worden voorzien.

De gemeente Vlaardingen koopt voor 10 gulden per vierkante meter het pandje Afrol 2 aan, grenzende aan het onlangs door de gemeente aangekochte pand Hoogstraat, hoek Afrol. Eén en ander ter verkrijging van een betere toegang tot de Afrol.

De gemeenteraad neemt het besluit om in het vervolg de leden van de raad 1 gulden 50 cent presentiegeld per vergadering te betalen.

Door middel van het innen van 5% van de wedde van de wethouders wordt een pensioenfonds voor wethouders in het leven geroepen. De gemeente voegt daar 5% van de totale wedde van de wethouders bij.

23 In de Oude Haven wordt de jaarlijkse 1 kilometer wedstrijd gezwommen. De heer L. Kalkman maakt reclame voor zijn ELKA ijszaak door te zwemmen met op het hoofd een omgekeerde ijshoorn. Van de 11 dames en 5 heren wordt Ali van Rij winnares met 19 minuten, 35 seconden. Zij ontvangt de wisselbeker, beschikbaar gesteld door de Vlaardingsche Bad- en Zweminrichting.

Omdat de Spaanse stad Bilbao in handen is van de troepen van Generaal Franco weigert een aantal opvarenden van het Spaanse schip 'Baurdo' daarheen terug te gaan. Na onenigheid met zijn bemanning laat de kapitein het schip voor anker gaan op de Maas bij de Vulcaanhaven en roept hij de hulp van de Vlaardingse politie in. Na onderzoek in samenwerking met de Rijkspolitie worden vier vuurwapens en munitie in beslag genomen. In afwachting van bericht van de rederij blijft het schip onder bewaking van een detachement van de Rijkswacht, bestaande uit 25 man, onder leiding van de majoor der Rivierpolitie Vlaardingen, N. A. van Drimmelen. Aan de bewaking wordt ook deelgenomen door de Rijkspolitieboot R.P. 23.

27 In de gemeentelijke kwekerij bloeit een nachtcactus. De bloei duurt vanaf 8 uur in de avond tot de morgen van de volgende dag, toen de bloemen verwelkten. Het aantal van acht witte bloemen is nog niet eerder bereikt.

28 De heer J. W. Oosthoek te Vlaardinger-Ambacht krijgt voor de tweede keer van de Vereniging voor Melkcontrôle in Zuid-Holland een diploma als bewijs dat hem in 1936-1937 de hoogste premie van de Nederlandse Zuivel Centrale werd toegekend voor bijzondere zorg aan de stal, het vee, het melkgereedschap en het melken.

31 Leden van de Wandelsportvereniging Vlaardingen die de Nijmeegse Wandelvierdaagse hebben uitgelopen worden op het station opgewacht door loco-burgemeester W. M. W. Don en door 'De Pijpers'. Op het Veerplein wordt de groep gehuldigd.

Augustus

2-6 Vakantie in de bouwbedrijven.

3 Te Den Haag is overleden L. J. van Gelderen,

Huldiging van Jan Molendijk (zittend links). 4 augustus 1937.

president-commissaris en oud-directeur van de Visscherij-Maatschappij 'Vlaardingen'.

4 Jan Molendijk wordt gehuldigd omdat hij 25 jaar hulp is bij de trouwerijen op het Stadhuis.

5 Na vonnis in kort geding vertrekken de kapitein en tien bemanningsleden van het Spaanse schip 'Baurdo'. Het schip vertrekt met een nieuwe kapitein en gedeeltelijk nieuwe bemanning naar Onega in Rusland.

6 Het pand van sigarenmagazijn firma Ydo aan de Westhavenplaats verkocht. Na sloop zal er het kantoor van de N.V. Mij tot Exploitatie van Huizen en Terreinen, de N.V. 'Bohanex' en het Hoofdagentschap van de Assurantie Mij 'De Nederlanden van 1845' worden gebouwd.

Kapsalon 'Maison Rita' is uitgebreid met de nieuwste haardroogmachine 'De Turbinator'.

9 In het ruim van een Engels stoomschip, liggende in de Vulcaanhaven, wordt de 50-jarige P. van der Steen uit de 1e Spoorstraat getroffen door een lege grijper. Het slachtoffer overlijdt vrijwel onmiddellijk.

10 De 34 jarige G. Bovenberg uit Vlaardingen verdronken in de Petroleum Haven.

11 Op de scheepswerf ''s Lands Welvaren' zijn twee voor Belgische rekening gebouwde motortrawlers gereed gekomen.

13 Schipper D. van Haren organiseert wederom een tocht per motorboot naar Scheveningen en op zaterdag een tocht naar de Vlieten en de Bommeer.

In verband met de toenemende drukte aan de Bommeer, als plaats van watersport en openluchtontspanning, krijgt Bureau P. Intveld te Vlaardingen van de gemeente Maasland de opdracht tot het ontwerpen en doen bouwen van een politiekruiser.

De Dayer, gezien naar de Kerksteeg. 27 augustus 1937.

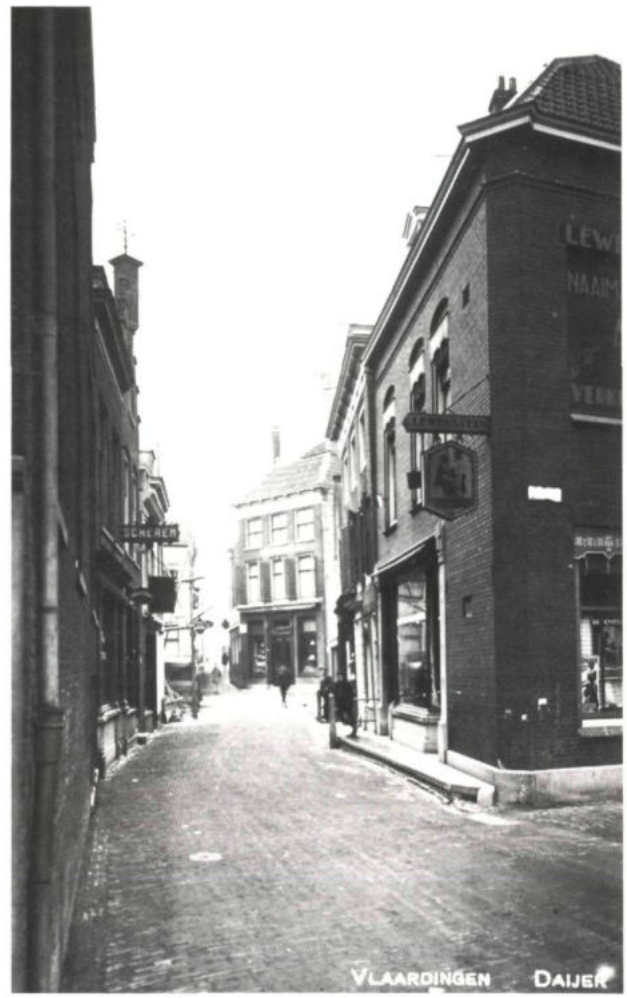

16 Jacob Goudappel is 50 jaar werkzaam bij de 'Vlaardingsche Stoomvisscherij', directie N.V. Warmelo & Van der Drift's Handelmaatschappij. In deze jaren heeft hij geen dag het werk verzuimd.

18 De heer W. Brouwer Azn te Vlaardingen, directeur van de Visscherij-Maatschappij 'Piscator' N.V. te Rotterdam houdt voor de NCRV-microfoon een lezing over de Nederlandse zeevisserij.

20 Door woest rijden komen in het Emaus te Vlaardinger-Ambacht twee wielrijders met elkaar in botsing, tengevolge waarvan er één een hersenschudding oploopt.

27 De gezamenlijke huiseigenaren van alle aan de Dayer gelegen panden verzoeken het gemeentebestuur maatregelen te nemen om de verkeersveiligheid op de Dayer te vergroten. Men verzoekt een trottoir aan beide zijden, betere verlichting, éénrichtingsverkeer en een parkeerverbod.

27-31 Viering Koninginnefeest.

31 De Openbare Leeszaal leende in augustus 1486 boeken uit, waarvan 1069 romans, 258 studieboeken en 159 kinderboeken. De leeszaal werd bezocht door 539 personen. Bij de nieuw gekochte boeken in die maand is: Naber. Wat heeft het feminisme de Nederlandsche vrouw gebracht?

September

2 Op 71 jarige leeftijd is overleden Peterus Johannes van der Schaar, oud-hoofd van de Wilhelminastraatschool en de Groen van Prinstererschool en oud-directeur van de Middelbare Handelsavondschool 'Kennis is macht'.

P. J. van der Schaar (rechts zittend) met een groep leerlingen van de school aan de Wilhelminastraat. 2 september 1937 (foto ca 1904)

3 Opnieuw een dodelijk ongeluk in de Vulcaanhaven. De 37-jarige Willem Bel raakt bekneld tussen een grijper en een schot van een schip, met het gevolg dat zijn hoofd wordt verbrijzeld en hij op slag dood is.

5 De Muziekvereniging 'Voorwaarts' doet te lang over een tocht over de Veluwe en komt daardoor te laat voor de marswedstrijd op het Groot Internationaal Muziekconcours te Amsterdam; men behaalt in de concertwedstrijd de tweede prijs.

7 In de Vlaardingse gemeenteraad worden de 151 artikelen van de nieuwe Algemene Politieverordening besproken, waaronder een artikel dat wil dat het verboden zal zijn met een plank, langer dan twee meter, over de schouder te lopen. Een krebbeplank uit een logger is echter 3.40 meter lang. Er wordt 3 meter van gemaakt, terwijl voor de rest de politie bij het 'afsnijden' van de schepen maar een oogje toe moet doen.

9 Geopend is de vierde Floralia-tentoonstelling van de Volksbond tegen Drankmisbruik in de zaal 'Harmonie'. Een tentoonstelling van door kinderen opgekweekte planten.

13 De 'negertjes' brachten het eerste halfjaar 1937 voor de zending een bedrag op van 181 gulden 17 cent.

15 Burgemeester en Wethouders stellen de gemeenteraad voor over te gaan tot het aanstellen van een tweede rechercheur in verband met de zeer grote toeneming van de recherchewerkzaamheden der gemeentepolitie.

16 De heer J. R. Kramer, inspecteur van politie 1e klasse, herdenkt de dag dat hij 25 jaar geleden in politiedienst trad.

NB. Sinds 1 sept. 1914 inspecteur van politie te Vlaardingen.

18 Op het terrein van de Sunlight Zeepfabriek wordt door burgemeester A. Van Walsum een nieuw clubgebouw van de Vereniging 'Sunlight' geopend, dat tevens zal dienst doen als ontvangstruimte voor gasten van de fabriek. Het gebouw meet 28.40 × 21.60 meter en is ontworpen door architect Ir M. C. A. Meischke.

21 Felle brand in de kuiperij en opslagplaats van fust, duigen, hoepels etc. van de N.V. Betz & van Heyst's Handelmaatschappij aan de Vettenoordsekade.

Geboren is Marselis, zoon van M. de Baan en N. Doolaar, Spoorsingel 88.

23 Staking bij de N.V. Scheepsbouw 'De Nieuwe Maas'. Het gaat om loonsverhogingen: voor de voor- en bijklinkers 4 cent per uur meer; voor de aanhouders 6 cent en voor de nageljongens 2 of 3 cent per uur meer.

24 Opgericht is de N.V. Sprij's Meubelfabrieken en Houthandel.

26 Ds B. van Neerbos neemt na vijf jaar afscheid van de Gereformeerde Gemeente.

27 De staking bij scheepswerf 'De Nieuwe Maas' beëindigd. De gestelde eisen zullen worden ingewilligd: voor de voorklinkers wordt het uurloon 50 cent; voor de bijklinkers 48 cent en voor de aanhouders 44 cent per uur.

Op de leeftijd van 77 jaar is overleden de oud-schipper ter visserij Wijnandus van der Velden.

Verboon's Magazijn, Westhavenkade hoek Dayer. 1 oktober 1937. (foto ca 1965)

P.J. WESTERDIJK:

Reactie op: K. Maat - Het stedelijk karakter van Vlaardingen in de middeleeuwen -
In: Hist. Jaarboek Vlaardingen 1988, blz. 63-75.

Inleiding:

In bovengenoemde literatuurstudie in geprobeerd een aantal vragen te beantwoorden: Was middeleeuws Vlaardingen een agrarische nederzetting, een vissersdorpje of een stedelijk centrum?
Dat is gebeurd door middel van toetsing van het stedelijk karakter van Vlaardingen aan algemene theorieën over stadsontwikkeling. Gidsen daarbij waren E. Ennen, H.P.H. Jansen en W. Jappe Alberts.
Die toetsing is het sterkste gedeelte van het verhaal. Echter, het chronologisch volgen van de ontwikkeling van Vlaardingen gedurende de middeleeuwen vind ik minder geslaagd. 1) Omdat in de bovengenoemde studie naar mijn mening enige feitelijke onjuistheden voorkwamen heb ik gemeend deze reactie te moeten schrijven. Ik dank daarom het bestuur van de HVV dat ze de ruimte daartoe ter beschikking heeft gesteld. Ik zal mijn bezwaren hieronder naar voren brengen via het volgen van de paginering van het bewuste artikel.

Blz. 63: "Willibrord kiest omstreeks het jaar 700 Utrecht tot bisschoppelijke civitas". Enige relativering kan op z'n plaats zijn omdat het feit dat Willibrord als eerste bisschop zou zijn geweest niet onomstreden is. In het Tijdschrift voor Geschiedenis schrijven C. van de Kieft en R.R. Post naar aanleiding van Bonifacius erover. 2) Een interessant geluid is ook bij M. Breij - Sint Maarten schutspatroon van Utrecht - te beluisteren. 3) Hierin wordt bijv. gesteld dat Utrecht in de Romeinse tijd geen Trajectum, maar Albiobola (naar "Albis", de Keltische naam voor de Rijnarm die langs Utrecht stroomde) heette. Het Romeinse Trajectum lag in Noord-Frankrijk. Als Willibrord werkelijk in Utrecht resideerde, mag men verwachten dat er in Nederland duidelijk sporen van een Willibrord-verering terug te vinden zijn in de vorm van door hem of aan hem gewijde kerken, toponiemen, de viering van zijn feestdag, bedevaarten, de verering van zijn relieken enz. De oudste kerken in het bisdom Utrecht blijken geen van alle aan Willibrord te zijn gewijd, maar aan St. Maarten. Bij een aantal kerken in het bisdom heeft een verandering plaatsgevonden van patroon: de kerken die door Willibrord zouden zijn gesticht 4) (Heiloo, Oegstgeest en Vlaardingen bijv.) hebben pas in later tijd deze heilige tot "patroon" gekregen! Tot het jaar 1301 5) bezat Utrecht zelf **nog geen** relieken van Willibrord, terwijl in de middeleeuwen de verering van een heilige zonder relieken ondenkbaar was. Het ontbreken van een Willibrord-verering vóór de 10de eeuw geeft aan dat men in Nederland geen Willibrord-traditie kende. Pas in de 13de eeuw begon deze verering en een eeuw later was de opvatting dat Willibrord de eerste bisschop van Utrecht zou zijn geweest algemeen verbreid. Hiertegenover staat een zeer oude en omvangrijke Willibrord-verering in Noord-Frankrijk, die ná de 11de eeuw aan betekenis verloor. Archeologisch onderzoek op het Domplein te Utrecht wees uit dat de oudste sporen van een Christelijke cultus "ten hoogste tot de 9de eeuw teruggaan".
De archivaris/historicus A. Delahaye zag o.a. deze punten als een gevolg van geografische vergissingen en stelde dat de oorkonden vóór 936 **geen** betrekking hebben op Utrecht, maar op het Noord-Franse Trajectum. Tot zover M. Breij. Iets dergelijks geldt volgens Delahaye ook voor Dorestad en Witla. De grootse opgravingscampagnes van de ROB te Wijk bij Duurstede hebben nog geen overtuigend bewijs opgeleverd voor Dorestad = Wijk bij Duurstede. Iets van Witla - waar C. Hoek met een zekere stelligheid over spreekt - is nog nooit archeologisch teruggevonden. 6) Opmerkelijk in dit verband is A. Delahaye - De ware kijk op ... dl. I Noyon, het land van Béthune en Frisia - Zundert 1984: een bronnen publicatie betreffende de vroege middeleeuwen. 7)

Blz. 64: Op het bovenstaande voortbordurend is het waarschijnlijk nog maar de vraag of Willibrord in 690 de oversteek Engeland - Nederland (Oude Rijn-Katwijk) gemaakt heeft in plaats van de toen zeer gebruikelijke route Dover (of omgeving) - Calais of Boulogne. In dat geval zou Dorestad (= een vereenvoudigde schrijfwijze) Audruicq in plaats van Wijk bij Duurstede kunnen zijn. In ieder geval heeft Willibrord **niet zelf de kerkjes** te Vlaardingen, Oegstgeest (= Kerkwerve in de bronnen), Heiloo en Petten **gesticht.** 8) Deze kerken, met die van Velsen erbij worden voor het eerst genoemd in een oorkonde van 1063. 9) Petten komt hierbij voor onder de naam Putten. Daar staat **niet** dat Willibrord ze zelf stichtte maar dat ze door Karel (Martel) en anderen **aan hem** (= W) **geschonken zijn.** 10) De datering kan tussen 21 okt. 726 en 13 mei 727 gesteld worden 11) en er is geen sprake van Vlaardingen, maar van een kerk "in pago Marsum, ubi Mosa intrat in mare, cum appendiciis suis, et mariscum unde berbices (p)ascuntur" = een kerk (in de Maasgouw, waar de Maas in zee stroomt) gelegen in de Maasmonding, met toebehoren en een moeras (of gors) waar rammen/schapen weiden. De ontbrekende letter (p) wordt ook wel als (n) ingevuld en dan kan men vertalen: waar barbelen/karpers kuit schieten. 12) Deze kerk (we missen hier trouwens de kerken Oegsgeest t/m Petten) is **met enige waarschijnlijkheid** te zoeken in Vlaardingen en kan reeds eerder en door een ander dan Willibrord zijn gewijd. 11) Vanaf Van den Bergh tot Tenhaeff heeft men deze kerk in Vlaardingen geplaatst. 13) Het is hierbij interessant om na te gaan of men vóór Van den Bergh, d.w.z. in 1852, dit al eerder gedaan heeft. Minstens zo interessant, zo niet interessanter, is de constatering dat Melis Stoke de eerste Hollandse schrijver (periode ca. 1289 - 1305) is die over Willibrord heeft geschreven. Opmerkelijk in dit verband is dat de Annalen van Egmond, vóór Melis Stoke de enige oudere bron (v.a. ± 1120) van de Hollandse geschiedenis, **niets** over Willibrord 14) te melden hebben. Willibrord schonk nu deze bezittingen op zijn beurt weer aan de abdij van Echternach in Luxemburg. 15) Uit een document uit 1156 zou blijken dat ook de kapel te Berkel een onderdeel van de Vlaardingse parochie

was.
Hoewel men door C. Hoek 16) hieraan zou kunnen denken, is dit m.i. onjuist. De oorkonde van 1156 **noemt Berkel** m.i. **niet;** wel wordt Berkel vermeld in het z.g.n. Liber Sancti Adalberti van omstreeks 1214/15. 17)

Blz. 65: "In het jaar 1156 kwamen er moeilijkheden tussen de abt van Echternach en graaf Dirk VI van Holland. Als oplossing voor het geschil ruilde de abt enkele kerken, waaronder die van Vlaardingen, voor bezit elders".
Die moeilijkheden nu werden **juist in 1156 opgelost** en bestonden al vanaf ± 1000. 18) Het geschil ging om 5 kerken in Holland tussen a) de graven van Holland + abt van Egmond en b) de bisschop van Utrecht + abt van Echternach. 19) De graven wonnen uiteindelijk. Na oplossing van de moeilijkheden liet graaf Dirk VI "blijkbaar nogal tevreden met z'n nieuw verworven kerk .... al in 1157 .... de bouw aanvangen van een enorme kruiskerk". Even verder wordt vermeld dat "de graaf **in 1157** de bouw liet aanvangen van een grote tufstenen kruiskerk, met een lengte van 65(!) meter, **onder toezicht** van z'n eigen kapelaan, Thidbald". In de bronnen is m.i. het jaartal 1157 niet te vinden. Dit schijnt echter bepaald te worden door de overlijdensdatum van graaf Dirk VI nl. 5 aug. 1157. **Evenmin** staat volgens mij beschreven dat Thidbald, de hofkapelaan van de graaf, de bouw leidde of toezicht hield en tot wanneer. **Wel** is vermeld dat Thidbald, als kapelaan van graaf Dirk VI, als getuige optrad in de regeling van 1156 (hiervoor vermeld) en dat hij ten onrechte rechten had gekregen op de kerk van Vlaardingen. 20) Zie hiervoor de teruggave in 1162 door graaf Floris III. Het bouwpastoraat is m.i. een veronderstelling van C. Hoek gecombineerd met de skeletvondst en rode zandstenen sarcofaag als enige begraving binnen de oudste kerk. 21)

Blz. 67: Zie voor de afwijkende (van de gangbare) mening over de Noormannen of Vikingen in Nederland: A. Delahaye - De ware kijk op..... - blz. 188 e.v. De plunderingen passen volgens hem logischer in N.W. Frankrijk in die tijd. De graaf (= Willem I) had zijn interesse in de nederzetting verloren en de bouw van de kerk werd gestaakt. Vlaardingen werd gereduceerd tot een overwegend agrarische nederzetting. Door verplaatsing van de handel verder landinwaards, naar Dordrecht was de kans verkeken dat Vlaardingen uit zichzelf tot stad zou uitgroeien. Een en ander moet wel gezien worden in het licht van een heuse troonstrijd sinds de dood van graaf Dirk VII op 4 nov. 1203. Ada, enig nog levende dochter van de overledene, volgde haar vader op en trouwde volgens voorberaamd plan nog vóór de begrafenis van haar vader met Lodewijk II, graaf van Loon teneinde de invloed van Willem, broer van de overledene uit te schakelen. Haar moeder Aleid van Cleef speelde bij dit alles een belangrijke rol. In de nu volgende strijd werd gravin Ada te Leiden gevangen genomen en als gevangene naar de Engelse koning gezonden, waar ze tot 1207 zou blijven. Willem werd tot graaf van Holland uitgeroepen (dec. 1203).
Haar echtgenoot vluchtte naar Utrecht, verzamelde een leger en wist daarmee in 1204 het grootste deel van het graafschap weer te veroveren. Willem week uit naar het in opstand gekomen Zeeland, waar Filips van Namen, de regent van Vlaanderen, de slepende kwestie Zeeland-bewester-Schelde dacht te kunnen regelen. De kansen keerden en de in de steek gelaten Lodewijk van Loon vluchtte (weer) in paniek naar Utrecht. Op 14 oktober 1206 sloten Willem en Lodewijk, via bemiddeling van Filips van Namen, te Brugge een verdrag 22) waarbij Holland werd toegewezen aan Lodewijk. In het kader hiervan moest Willem I zijn leenmannen van Holland van de eed aan hem ontslaan en bevelen de graaf Van Loon leenhulde te doen en trouw te zweren. Tevens moest hij persoonlijk en speciaal Dordrecht, Vlaardingen, Leiden en Haarlem op gelijke wijze voor Lodewijk winnen. Vlaardingen was toen blijkbaar nog de hoofdplaats van dat gedeelte van Holland (Maasland - Delfland - Schieland). Omdat het zo opzettelijk buiten feodaal verband werd geplaatst hebben we hier te maken met een stedelijke bevolking en een stedelijk karakter. 23) Hoewel het nog niet als stad erkend was werd het wel als zodanig behandeld. Lodewijk van Loon heeft in Holland overigens nooit geregeerd, dat liet hij over aan zijn schoonmoeder gravin Aleid. Vanaf begin 1208 lijkt Willem weer het hele graafschap onder controle gehad te hebben en in 1210 oorkondde hij weer als graaf van Holland. 24)

Blz. 67/68: Vlaardingen was waarschijnlijk een belangrijker havenplaats dan Maat aangeeft. Die slechts enkele mededelingen waar Maat over spreekt zijn er vanaf 1239 t/m 1419, betrekking hebbend op handel en scheepvaart, ruim 100; wel bijna allemaal nà 1273. 25) Onder verwijzing naar C. Postma wordt enkele bladzijden verder (blz. 71 noot 23) wel gewezen op een waarschijnlijk vrij grote scheepvaartactiviteit door Vlaardingers, doch dat slaat alleen op de tweede helft van de 14de eeuw. Ietwat vreemd doet de zin aan: "De verdronken nederzetting Vlaardingen ontving in 1273 uiteindelijk toch nog enkele stadsrechten, hoewel ze die niet op eigen kracht verwierf". Een verdronken (= 1164) nederzetting krijgt uiteraard meer dan honderd jaar later geen stadsrechten zoals in deze zin staat. Niet op eigen kracht..., stadsrechten in Nederland werden altijd geschonken (al of niet met directe tegenprestatie) door een keizer, vorst of landsheer. 26)

Blz. 69: "Al had Vlaardingen nu een eigen rechterlijk macht, volledig juridisch afgescheiden van het platteland was Vlaardingen nog niet". Inderdaad, maar dat was ook niet de bedoeling van de landsheer. De hoge jurisdictie bijv. bleef aan de graaf zelf of aan zijn baljuw: vergelijk 1326 (= 1327): baljuw van Delfland + "gewairden rechter" = schout + 7 schepenen + "raitsluyden". Het nieuwe privilege kreeg Vlaardingen **niet** in 1326 maar 1327 van graaf Willem III. Een en ander heeft te maken met het gebruik toentertijd van de zgn. Paasstijl, wat inhield dat het jaar met Pasen (soms ook met Paaszaterdag of Goede Vrijdag) begon in plaats van met het voor ons vanzelfsprekende 1 jan. = Nieuwjaarstijl. Onder alle zgn. jaarstijlen heeft de Paasstijl zonder meer de grootste nadelen omdat het jaarbegin practisch niet te kennen is zonder paastabel en verder de steeds wisselende eerste dag van het Paasjaar, waardoor ofwel dagen ontbreken ofwel dagen tweemaal voorkomen. Het **Paasjaar 1326** liep van

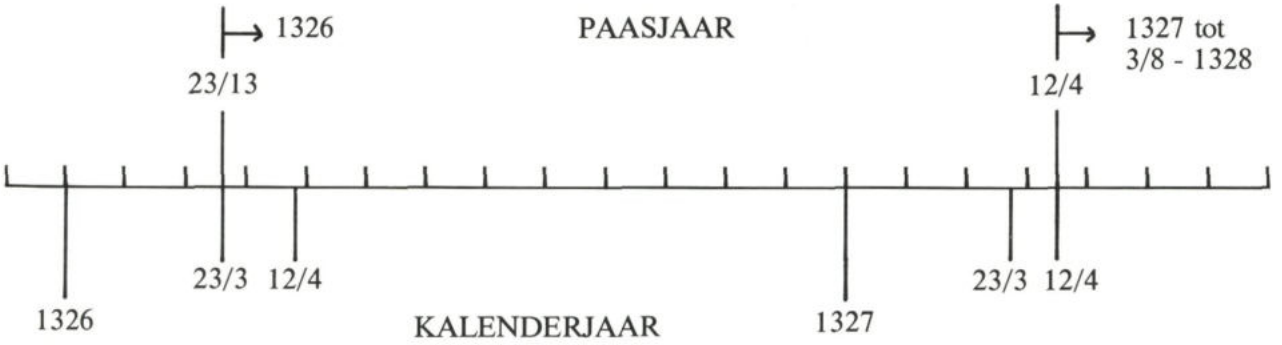

23 mrt. (1326) tot 12 april (1327) en dat van **1327** van 12 april (1327) tot 3 april (1328). In het jaar 1326 komen de data tussen 23 mrt. en 12 april dus tweemaal voor en in 1327 ontbreken de data tussen 3 en 12 april! 27) Sinds 1299 is de Paasstijl zo vast in gebruik, niet alleen in de grafelijke kanselarij zelf, maar ook bij de grafelijke colleges, zoals het Hof van Holland, dat hij de Hollandse hofstijl wordt genoemd.

Blz. 71: "... het stadszegel uit 1361 waarop een koggeschip staat afgebeeld" (= afb. op blz. 74). Dit is **geen kogge,** maar een hulk. 28) ".... ook nog de riviervisserij en later, vanaf de 15de eeuw, de haringvisserij". Aanvoer en handel in vis wordt in de Engelse bronnen al vroeger genoemd: 1344/45. Great Yarmouth - haring, 1378. gerookte haring; 1379. Kingston upon Hull - verse haring en paling; 1393. Great Yarmouth - rog en zalm; 1401. Newcastle on Tyne - gedroogde schol; 1401 en 1402. Scarborough en Whitby - haring. Al met al niet zo veel voor zover althans officieel aangemeld en geregistreerd.

Blz. 72: "Tijdens een overstroming in 1375 bezweek het uitwateringssluizenstelsel bij de Brede Havenstraat waardoor de Waal (een wiel) ontstond". De bron wordt niet vermeld, mogelijk afkomstig van A. Bijl Mz.s veronderstelling omtrent een waterpoort. 29) Wetenschappelijk onderzoek naar stormvloeden en rivieroverstromingen sluiten een en ander zeker niet uit.

Blz. 73: De in de conclusie vermelde kerkstichting te Vlaardingen door Willibrord hebben wij bij blz. 64 reeds behandeld.

Blz. 74: Het agrarische dorpskarakter van Vlaardingen tussen 1164 en 1273 kwam eveneens al eerder ter sprake (blz. 67), alsmede haar handelsactiviteiten (blz. 67/68). De uitbreiding der stadsrechten dient op 1327 gesteld te worden (blz. 69). Aan het eind van de middeleeuwen, ca. 1500 dus, mag m.i. Vlaardingen in plaats van een dijkdorp best als een stadje met lint-/dijkbebouwing aangemerkt worden met wat concentrische bebouwing rond de kerk (heuvel) en enkele parallelstraten en dwarsstraten en wegen elders. Tenslotte bestrijd ik de mening dat Vlaardingen pas na 1945 die bloeiende stad werd waarvoor graaf Floris V de eerste aanzet poogde te geven. Te denken valt veeleer aan de tweede helft van de 19de eeuw toen in 1872 de Nieuwe Waterweg voltooid en ingebruik genomen werd. Dit gaf duidelijke impulsen voor handel en scheepvaart voor Vlaardingen. 30)

NOTEN

1. Van K. Maat, die eind 1988 van mijn bedenkingen op de hoogte werd gesteld ontving ik geen reactie.
2. Tijdschrift voor Geschiedenis (= TvG) 74, 1961: C. van de Kieft - Bonifacius en het bisdom Utrecht, blz. 42-63; R.R. Post - Is Bonifacius Bisschop van Utrecht geweest?, blz. 517-532 (incl. Naschrift C. van de Kieft v.a. blz. 526) Vergelijk K. Heeringa aldaar blz. 517: Willibrord geen, Bonifacius wel bisschop van Utrecht. Verder: De Utrechtse bisschop in de Middeleeuwen - samengesteld door C.A. Rutgers (Geschiedenis in Veelvoud 5), Den Haag 1978 blz. XI en 181. Vergelijk heel recent: P.H.D. Leupen - Sint Salvator en Sint Maarten, Willibrord en Bonifacius* in: Willibrord en zijn werk. Voordrachten gehouden tijdens het Willibrordcongres Nijmegen 28-30 september 1989 - (red.) P. Bange, A.G. Weiler -Nijmegen 1990, blz. 317-327.
   Leupen stelt dat: Willibrord missiewerk werd opgedragen onder de Friezen; er geen sprake was van de inrichting van een bisdom, laat staan kerkprovincie; Willibrord als palliumdrager door Bonifacius als zijn voorganger werd gezien; Bonifacius zelf nooit bisschop van Utrecht is geweest, maar als stichter van het bisdom Utrecht ongetwijfeld geboekstaafd zal moeten worden. Zie ook de archeol. vraagtekens bij = W.A. van Es - Het Nederland van Willibrord. Enkele archeologische kanttekeningen blz. 67-81.
3. M. Breij - Sint Maarten schutspatroon van Utrecht - Utrecht 1988, Hfst. 2, blz. 13-21.

4. Deze misvatting of dit wishfull thinking recent (= ná datum art. K. Maat) met bronvermelding bij: A.G. Weiler - Willibrords missie. Christendom en cultuur in de zevende en achtste eeuw - met een vertaling van de voornaamste literaire bronnen door P. Bange - Hilversum 1989, blz. 146. Zie voor de bron: het Liber Epternacensis Aureus, blz. 96 en 97.
5. Kanunniken van het Oudmunster te Utrecht vroegen toen voor de St. Salvator kerk aldaar relieken aan de abdij te Echternach, die men ook kreeg: Visser - Relieken van de heilige Willibrordus - 1933, blz. 146 e.v. **Melis Stoke** - Rijmkroniek, was de **eerste** Hollandse schrijver over Willibrord; vgl. J. Hof - De abdij van Egmond van de aanvang tot 1573 - Hollandse Studiën 5, 's-Gravenhage/Haarlem 1973, blz. 316 noot 86 zonder tijdsaanduiding.
6. Vergelijk een vraag/opmerking in die richting op het Archeologisch Historisch Symposium - Handel, handelsplaatsen en handelswaar vanaf de vroege middeleeuwen in de Lage Landen (in 't kader van het 650 j. bestaan van de stad Rotterdam gehouden aldaar op 2 en 3 nov. 1990) na de lezing van W.J.H. Verwers (en W.A. van Es) op 2 nov.
7. Vgl. P.J. Westerdijk - De scheepvaart en handel van Vlaardingen in de late middeleeuwen, voornamelijk op Engeland - Vlaardingen 1986, blz. 2 en Tijdschrift HVV, nr. 40, sept. 1988, blz. 37 e.v.
8. Vgl. noot 4 hierboven. Voorts: C. Hoek - De Hof te Vlaardingen, in: Holland nr. 2, 1973, blz. 69 (en noot 21) en 72. Maat noemt dit art. in zijn noot 8 waarbij hij in zijn noten 10, 12 en 13 plots overgaat op de paginering van de overdruk. C. Hoek - De Middeleeuwen, in: Van steurvisser tot stedeling - Vlaardingen 1973, blz. 122.
9. A.C.F. Koch - Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, dl. I - 's-Gravenhage 1970 (= OHZ I), nr. 84, blz. 156 e.v.
10. Maat merkt het zelf even verder ook op. Vgl. J. Hof (noot 5), blz. 38. C. Dekker - De vorming van aartsdiakonaten in het diocees Utrecht in de tweede helft van de 11de en het eerste kwart van de 12de eeuw, in: Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland, ten afscheid aangeboden aan dr. M.K. Elisabeth Gottschalk = Geografisch Tijdschrift, nieuwe reeks XI, 1977.5, blz. 343, vgl. Van den Bergh (noot 13), blz. 196. Tevens A.G. Weiler (noot 4), blz. 149, 150 en 148 = testament Willibrord.
11. OHZ I, blz. 2-6; zie voor de wijding blz. 4.
12. J.A.J. Jousma - Oudheid van Vlaardingen - Vlaardingen 1947, blz. 92 noten 102 en 103 + lit. opgave blz. 151: Ch. Dufresne Ducagne en blz. 153: A. Poncelet.
13. Jousma (noot 12) resp. blz. 91 noot 95 + blz. 92 noot 101, en blz. 91 noot 96: L.Ph.C. **van den Bergh** - Handboek der Middelnederlandse Geographie (aangevuld/omgewerkt A.A. Beekman en H.J. Moerman) - 's-Gravenhage 1949, blz. 181 (= idem Handboek 1852, blz. 159) en 170. Noot 4 blz. 181 vermeldt foutief OHZ. 225, dit moet zijn 85 volgens de concordantietabellen bij OHZ I.
N.B. **Tenhaeff** vgl. met P.A. Meilink - De Egmondse Geschiedbronnen - 's-Gravenhage 1939 in een Naschrift hierop = blz. 147 en 148.
14. Melis Stoke - Rijmkroniek van Holland - uitg. Brill, herdruk Utrecht 1983, verzen 96-132. De Annalen zijn waarschijnlijk van ca. 1120. O. Oppermann dateerde 1173-1176 (Fontes Egmundenses, 1933, blz. 87*, 89*, 95*); P.A. Meilink (noot 13) dateerde ca. 1155 (blz. 93, 102, 103, 105). A.F.C. Koch dateerde ca. 1120 (Namen von Monate ...., in: Namenforschung, Festschrift A. Bach - Heidelberg, 1965, blz. 442). Vgl. recent: Heiligenlevens, Annalen en Kronieken. Geschiedschrijving in middeleeuws Egmond - Hilversum 1990: G.N.M. Vis, blz. 15; P.H.D. Leupen, blz 33 die wijst op A.C.F. Koch in noot 23, en J.P. Gumbert, blz. 64, die wijst op Koch in de noten 10 en 24. Het jaartal 1175 is m.i. een vaststelling van Gumbert, niet van Oppermann.
15. J.A.J. Jousma (noot 12), blz. 90 vervolg noot 93, en C. Hoek -De Hof, 1973 (noot 8), blz. 69 en noot 21.
16. C. Hoek - De Hof (noot 8), blz. 68 en 69.
17. 1156 = OHZ I, blz 268/269. Liber Sancti Adalberti (het boek over de heilige Adalbert) bij P.A. Meilink (noot 13), blz. 40 en noot 1 = Oppermann (noot 14), blz. 35*, 38*, 43*, 66 en 75.
18. J.A.J. Jousma (noot 12), blz. 91: "Tenhaeff heeft ons het "waarom"..... nog eens duidelijk uiteengezet..."
19. OHZ I, nrs. 139/140, blz. 266 e.v. Zie ook P.A. Meilink (noot 13), Naschrift blz. 151, en C. Hoek - Steurvisser (noot 8), blz. 122 (= K. Maat, noot 8) en 127; idem - De Hof (noot 8), blz. 68, 69, 72 en 76.
20. Resp. **1156** = OHZ I, nr. 140, blz. 269 en E.H.P. Cordfunke - Gravinnen van Holland. Huwelijk en huwelijkspolitiek van de graven uit het Hollandse Huis-Zutphen 1987, blz. 67 en 69, en **1162** = OHZ I, nr. 151, blz. 286 en nr. 152, blz. 290. Vgl. Oppermann - Fontes (noot 17) Annales Egmundenses, blz. 169 regels 6 - 16 = OHZ I, blz. 287.
21. C. Hoek - Steurvisser (noot 8), blz. 127, 131, 132, 135, 136 en 137.
22. OHZ I, nr. 289, blz. 461-465. Graaf Lodewijk, graaf Willem en diens moeder Aleid bekrachtigden bij oorkonde, ieder apart, tezelfdertijd: nrs. 281, 282, 283, blz. 465-467.
23. B.J.L. de Geer - De opkomst der steden in Nederland tot het einde der 13de eeuw - in: Nieuwe Bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving, nieuwe reeks, 12de dl, Amsterdam 1885, blz. 42, 43 en 313. J. Huizinga - De Opkomst van Haarlem - in: Verzamelde Werken I, Haarlem 1948, blz. 229; idem - Over de oudste geschiedenis van Haarlem - blz. 371 en 372.
24. De Loonse-kwestie zie bijv. E.H.P. Cordfunke (noot 20), blz. 71 en 76-78.
25. P.J. Westerdijk (noot 7), Bijlage II, blz. 46-59. De econ. aspecten van de stadsrechtverleningen komen aan bod op de blz. 12 en 13 (voor 1273); blz. 17 en 18 (voor 1327); blz. 34 en 35 (voor 1407). Zie voor de marktfunctie blz. 12, 13, 18 en noot 46, 33 en 34.
26. Vgl. A. Telting - De verleening der stadsrechten in Nederland (12de-15de eeuw) en hunne verbreiding - in: Aanteekeningen Prov. Utrechts Genootsch. (sectie voor letterkunde, wijsbegeerte en geschiedenis), Utrecht 1904, blz. 4-12, m.u.v. Friesland. Tevens: A. Telting/W.S. Unger - De Nederlandse stadsrechten (toel. bij P.J. Blok (e.a.) - Geschiedkundige Atlas van Nederland, VII De Bourgondische tijd - 's-Gravenhage 1923, blz. 101.
27. Vgl. P.J. Westerdijk (noot 7), blz. 40 noot 126. R. Fruin -Handboek der Chronologie, voornamelijk van Nederland -Alphen a/d Rijn 1934, § 22, blz. 82. J.G. Kruisheer - De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299 -dl. I, blz. 126 - 128 en 197 - 199. Eg. I. Strubbe/L. Voet - De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden - Antwerpen/Amsterdam 1960, blz. 58 en noot 24. Zie voor de Paasdata 1326 en 1327 blz. 122.
28. P.J. Westerdijk (noot 7) blz. 6 (kogge) en 7 (hulk) en noot 19, alsmede de diverse afb. aldaar = 15a t/m c en 16a t/m e.
29. A. Bijl Mz. - Geschiedenis van de Oude Haven te Vlaardingen - Vlaardingen 1967, blz. 2. Vgl. M.K.E. Gottschalk - Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland, dl. I de periode vóór 14.00 - Assen 1971, blz. 407 - 428 voor 1374 en blz. 428 -447 voor 1375.
30. R. Meischke wijst hier al op in: Vlaardingen in vogelvlucht - Vlaardingen 1976, blz. 18, 20 e.v. Vgl. C. Postma - Korte geschiedenis van Vlaardingen - Vlaardingen 1958, blz. 109: de bevolkingsaantallen van resp. 1860 - 8265; 1870 - 8453; 1880 - 9519; 1890 - 1262 2; 1900 - 16661 enz.

P.J. WESTERDIJK:

Reactie op: K. Maat - Het stedelijk karakter van Vlaardingen in de middeleeuwen -
In: Hist. Jaarboek Vlaardingen 1988, blz. 63-75.

Inleiding:

In bovengenoemde literatuurstudie in geprobeerd een aantal vragen te beantwoorden: Was middeleeuws Vlaardingen een agrarische nederzetting, een vissersdorpje of een stedelijk centrum?
Dat is gebeurd door middel van toetsing van het stedelijk karakter van Vlaardingen aan algemene theorieën over stadsontwikkeling. Gidsen daarbij waren E. Ennen, H.P.H. Jansen en W. Jappe Alberts.
Die toetsing is het sterkste gedeelte van het verhaal. Echter, het chronologisch volgen van de ontwikkeling van Vlaardingen gedurende de middeleeuwen vind ik minder geslaagd. 1) Omdat in de bovengenoemde studie naar mijn mening enige feitelijke onjuistheden voorkwamen heb ik gemeend deze reactie te moeten schrijven. Ik dank daarom het bestuur van de HVV dat ze de ruimte daartoe ter beschikking heeft gesteld. Ik zal mijn bezwaren hieronder naar voren brengen via het volgen van de paginering van het bewuste artikel.

Blz. 63: "Willibrord kiest omstreeks het jaar 700 Utrecht tot bisschoppelijke civitas". Enige relativering kan op z'n plaats zijn omdat het feit dat Willibrord als eerste bisschop zou zijn geweest niet onomstreden is. In het Tijdschrift voor Geschiedenis schrijven C. van de Kieft en R.R. Post naar aanleiding van Bonifacius erover. 2) Een interessant geluid is ook bij M. Breij - Sint Maarten schutspatroon van Utrecht - te beluisteren. 3) Hierin wordt bijv. gesteld dat Utrecht in de Romeinse tijd geen Trajectum, maar Albiobola (naar "Albis", de Keltische naam voor de Rijnarm die langs Utrecht stroomde) heette. Het Romeinse Trajectum lag in Noord-Frankrijk. Als Willibrord werkelijk in Utrecht resideerde, mag men verwachten dat er in Nederland duidelijk sporen van een Willibrord-verering terug te vinden zijn in de vorm van door hem of aan hem gewijde kerken, toponiemen, de viering van zijn feestdag, bedevaarten, de verering van zijn relieken enz. De oudste kerken in het bisdom Utrecht blijken geen van alle aan Willibrord te zijn gewijd, maar aan St. Maarten. Bij een aantal kerken in het bisdom heeft een verandering plaatsgevonden van patroon: de kerken die door Willibrord zouden zijn gesticht 4) (Heiloo, Oegstgeest en Vlaardingen bijv.) hebben pas in later tijd deze heilige tot "patroon" gekregen! Tot het jaar 1301 5) bezat Utrecht zelf **nog geen** relieken van Willibrord, terwijl in de middeleeuwen de verering van een heilige zonder relieken ondenkbaar was. Het ontbreken van een Willibrord-verering vóór de 10de eeuw geeft aan dat men in Nederland geen Willibrord-traditie kende. Pas in de 13de eeuw begon deze verering en een eeuw later was de opvatting dat Willibrord de eerste bisschop van Utrecht zou zijn geweest algemeen verbreid. Hiertegenover staat een zeer oude en omvangrijke Willibrord-verering in Noord-Frankrijk, die ná de 11de eeuw aan betekenis verloor. Archeologisch onderzoek op het Domplein te Utrecht wees uit dat de oudste sporen van een Christelijke cultus "ten hoogste tot de 9de eeuw teruggaan".
De archivaris/historicus A. Delahaye zag o.a. deze punten als een gevolg van geografische vergissingen en stelde dat de oorkonden vóór 936 **geen** betrekking hebben op Utrecht, maar op het Noord-Franse Trajectum. Tot zover M. Breij. Iets dergelijks geldt volgens Delahaye ook voor Dorestad en Witla. De grootse opgravingscampagnes van de ROB te Wijk bij Duurstede hebben nog geen overtuigend bewijs opgeleverd voor Dorestad = Wijk bij Duurstede. Iets van Witla - waar C. Hoek met een zekere stelligheid over spreekt - is nog nooit archeologisch teruggevonden. 6) Opmerkelijk in dit verband is A. Delahaye - De ware kijk op ... dl. I Noyon, het land van Béthune en Frisia - Zundert 1984: een bronnen publicatie betreffende de vroege middeleeuwen. 7)

Blz. 64: Op het bovenstaande voortbordurend is het waarschijnlijk nog maar de vraag of Willibrord in 690 de oversteek Engeland - Nederland (Oude Rijn-Katwijk) gemaakt heeft in plaats van de toen zeer gebruikelijke route Dover (of omgeving) - Calais of Boulogne. In dat geval zou Dorestad (= een vereenvoudigde schrijfwijze) Audruicq in plaats van Wijk bij Duurstede kunnen zijn. In ieder geval heeft Willibrord **niet zelf de kerkjes** te Vlaardingen, Oegstgeest (= Kerkwerve in de bronnen), Heiloo en Petten **gesticht.** 8) Deze kerken, met die van Velsen erbij worden voor het eerst genoemd in een oorkonde van 1063. 9) Petten komt hierbij voor onder de naam Putten. Daar staat **niet** dat Willibrord ze zelf stichtte maar dat ze door Karel (Martel) en anderen **aan hem** (= W) **geschonken zijn.** 10) De datering kan tussen 21 okt. 726 en 13 mei 727 gesteld worden 11) en er is geen sprake van Vlaardingen, maar van een kerk "in pago Marsum, ubi Mosa intrat in mare, cum appendiciis suis, et mariscum unde berbices (p)ascuntur" = een kerk (in de Maasgouw, waar de Maas in zee stroomt) gelegen in de Maasmonding, met toebehoren en een moeras (of gors) waar rammen/schapen weiden. De ontbrekende letter (p) wordt ook wel als (n) ingevuld en dan kan men vertalen: waar barbelen/karpers kuit schieten. 12) Deze kerk (we missen hier trouwens de kerken Oegsgeest t/m Petten) is **met enige waarschijnlijkheid** te zoeken in Vlaardingen en kan reeds eerder en door een ander dan Willibrord zijn gewijd. 11) Vanaf Van den Bergh tot Tenhaeff heeft men deze kerk in Vlaardingen geplaatst. 13) Het is hierbij interessant om na te gaan of men vóór Van den Bergh, d.w.z. in 1852, dit al eerder gedaan heeft. Minstens zo interessant, zo niet interessanter, is de constatering dat Melis Stoke de eerste Hollandse schrijver (periode ca. 1289 - 1305) is die over Willibrord heeft geschreven. Opmerkelijk in dit verband is dat de Annalen van Egmond, vóór Melis Stoke de enige oudere bron (v.a. ± 1120) van de Hollandse geschiedenis, **niets** over Willibrord 14) te melden hebben. Willibrord schonk nu deze bezittingen op zijn beurt weer aan de abdij van Echternach in Luxemburg. 15) Uit een document uit 1156 zou blijken dat ook de kapel te Berkel een onderdeel van de Vlaardingse parochie

was.
Hoewel men door C. Hoek 16) hieraan zou kunnen denken, is dit m.i. onjuist. De oorkonde van 1156 **noemt Berkel** m.i. **niet;** wel wordt Berkel vermeld in het z.g.n. Liber Sancti Adalberti van omstreeks 1214/15. 17)

Blz. 65: "In het jaar 1156 kwamen er moeilijkheden tussen de abt van Echternach en graaf Dirk VI van Holland. Als oplossing voor het geschil ruilde de abt enkele kerken, waaronder die van Vlaardingen, voor bezit elders".
Die moeilijkheden nu werden **juist in 1156 opgelost** en bestonden al vanaf ± 1000. 18) Het geschil ging om 5 kerken in Holland tussen a) de graven van Holland + abt van Egmond en b) de bisschop van Utrecht + abt van Echternach. 19) De graven wonnen uiteindelijk. Na oplossing van de moeilijkheden liet graaf Dirk VI "blijkbaar nogal tevreden met z'n nieuw verworven kerk .... al in 1157 .... de bouw aanvangen van een enorme kruiskerk". Even verder wordt vermeld dat "de graaf **in 1157** de bouw liet aanvangen van een grote tufstenen kruiskerk, met een lengte van 65(!) meter, **onder toezicht** van z'n eigen kapelaan, Thidbald". In de bronnen is m.i. het jaartal 1157 niet te vinden. Dit schijnt echter bepaald te worden door de overlijdensdatum van graaf Dirk VI nl. 5 aug. 1157. **Evenmin** staat volgens mij beschreven dat Thidbald, de hofkapelaan van de graaf, de bouw leidde of toezicht hield en tot wanneer. **Wel** is vermeld dat Thidbald, als kapelaan van graaf Dirk VI, als getuige optrad in de regeling van 1156 (hiervoor vermeld) en dat hij ten onrechte rechten had gekregen op de kerk van Vlaardingen. 20) Zie hiervoor de teruggave in 1162 door graaf Floris III. Het bouwpastoraat is m.i. een veronderstelling van C. Hoek gecombineerd met de skeletvondst en rode zandstenen sarcofaag als enige begraving binnen de oudste kerk. 21)

Blz. 67: Zie voor de afwijkende (van de gangbare) mening over de Noormannen of Vikingen in Nederland: A. Delahaye - De ware kijk op..... - blz. 188 e.v. De plunderingen passen volgens hem logischer in N.W. Frankrijk in die tijd. De graaf (= Willem I) had zijn interesse in de nederzetting verloren en de bouw van de kerk werd gestaakt. Vlaardingen werd gereduceerd tot een overwegend agrarische nederzetting. Door verplaatsing van de handel verder landinwaards, naar Dordrecht was de kans verkeken dat Vlaardingen uit zichzelf tot stad zou uitgroeien. Een en ander moet wel gezien worden in het licht van een heuse troonstrijd sinds de dood van graaf Dirk VII op 4 nov. 1203. Ada, enig nog levende dochter van de overledene, volgde haar vader op en trouwde volgens voorberaamd plan nog vóór de begrafenis van haar vader met Lodewijk II, graaf van Loon teneinde de invloed van Willem, broer van de overledene uit te schakelen. Haar moeder Aleid van Cleef speelde bij dit alles een belangrijke rol. In de nu volgende strijd werd gravin Ada te Leiden gevangen genomen en als gevangene naar de Engelse koning gezonden, waar ze tot 1207 zou blijven. Willem werd tot graaf van Holland uitgeroepen (dec. 1203).
Haar echtgenoot vluchtte naar Utrecht, verzamelde een leger en wist daarmee in 1204 het grootste deel van het graafschap weer te veroveren. Willem week uit naar het in opstand gekomen Zeeland, waar Filips van Namen, de regent van Vlaanderen, de slepende kwestie Zeeland-bewester-Schelde dacht te kunnen regelen. De kansen keerden en de in de steek gelaten Lodewijk van Loon vluchtte (weer) in paniek naar Utrecht. Op 14 oktober 1206 sloten Willem en Lodewijk, via bemiddeling van Filips van Namen, te Brugge een verdrag 22) waarbij Holland werd toegewezen aan Lodewijk. In het kader hiervan moest Willem I zijn leenmannen van Holland van de eed aan hem ontslaan en bevelen de graaf Van Loon leenhulde te doen en trouw te zweren. Tevens moest hij persoonlijk en speciaal Dordrecht, Vlaardingen, Leiden en Haarlem op gelijke wijze voor Lodewijk winnen. Vlaardingen was toen blijkbaar nog de hoofdplaats van dat gedeelte van Holland (Maasland - Delfland - Schieland). Omdat het zo opzettelijk buiten feodaal verband werd geplaatst hebben we hier te maken met een stedelijke bevolking en een stedelijk karakter. 23) Hoewel het nog niet als stad erkend was werd het wel als zodanig behandeld. Lodewijk van Loon heeft in Holland overigens nooit geregeerd, dat liet hij over aan zijn schoonmoeder gravin Aleid. Vanaf begin 1208 lijkt Willem weer het hele graafschap onder controle gehad te hebben en in 1210 oorkondde hij weer als graaf van Holland. 24)

Blz. 67/68: Vlaardingen was waarschijnlijk een belangrijker havenplaats dan Maat aangeeft. Die slechts enkele mededelingen waar Maat over spreekt zijn er vanaf 1239 t/m 1419, betrekking hebbend op handel en scheepvaart, ruim 100; wel bijna allemaal ná 1273. 25) Onder verwijzing naar C. Postma wordt enkele bladzijden verder (blz. 71 noot 23) wel gewezen op een waarschijnlijk vrij grote scheepvaartactiviteit door Vlaardingers, doch dat slaat alleen op de tweede helft van de 14de eeuw. Ietwat vreemd doet de zin aan: "De verdronken nederzetting Vlaardingen ontving in 1273 uiteindelijk toch nog enkele stadsrechten, hoewel ze die niet op eigen kracht verwierf". Een verdronken (= 1164) nederzetting krijgt uiteraard meer dan honderd jaar later geen stadsrechten zoals in deze zin staat. Niet op eigen kracht..., stadsrechten in Nederland werden altijd geschonken (al of niet met directe tegenprestatie) door een keizer, vorst of landsheer. 26)

Blz. 69: "Al had Vlaardingen nu een eigen rechterlijk macht, volledig juridisch afgescheiden van het platteland was Vlaardingen nog niet". Inderdaad, maar dat was ook niet de bedoeling van de landsheer. De hoge jurisdictie bijv. bleef aan de graaf zelf of aan zijn baljuw: vergelijk 1326 (= 1327): baljuw van Delfland + "gewairden rechter" = schout + 7 schepenen + "raitsluyden". Het nieuwe privilege kreeg Vlaardingen **niet** in 1326 maar 1327 van graaf Willem III. Een en ander heeft te maken met het gebruik toentertijd van de zgn. Paasstijl, wat inhield dat het jaar met Pasen (soms ook met Paaszaterdag of Goede Vrijdag) begon in plaats van met het voor ons vanzelfsprekende 1 jan. = Nieuwjaarstijl. Onder alle zgn. jaarstijlen heeft de Paasstijl zonder meer de grootste nadelen omdat het jaarbegin practisch niet te kennen is zonder paastabel en verder de steeds wisselende eerste dag van het Paasjaar, waardoor ofwel dagen ontbreken ofwel dagen tweemaal voorkomen. Het **Paasjaar 1326** liep van

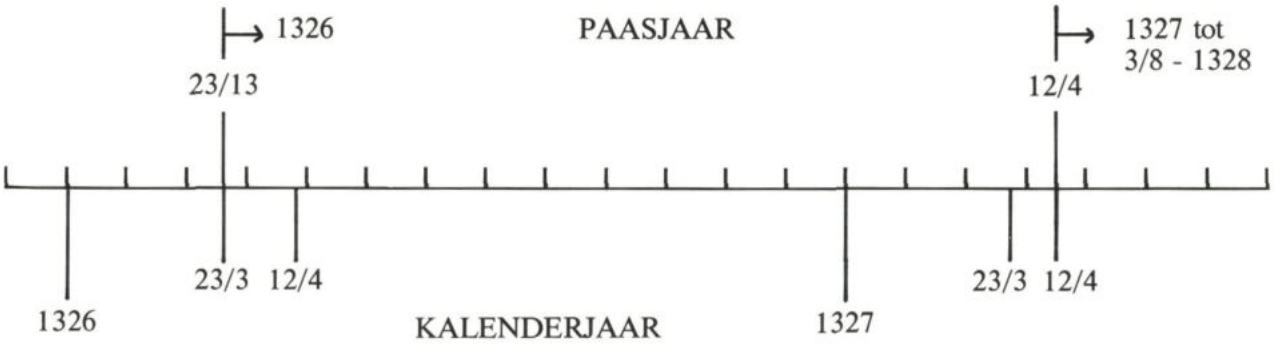

23 mrt. (1326) tot 12 april (1327) en dat van **1327** van 12 april (1327) tot 3 april (1328). In het jaar 1326 komen de data tussen 23 mrt. en 12 april dus tweemaal voor en in 1327 ontbreken de data tussen 3 en 12 april! 27) Sinds 1299 is de Paasstijl zo vast in gebruik, niet alleen in de grafelijke kanselarij zelf, maar ook bij de grafelijke colleges, zoals het Hof van Holland, dat hij de Hollandse hofstijl wordt genoemd.

Blz. 71: "... het stadszegel uit 1361 waarop een koggeschip staat afgebeeld" (= afb. op blz. 74). Dit is **geen kogge,** maar een hulk. 28) ".... ook nog de riviervisserij en later, vanaf de 15de eeuw, de haringvisserij". Aanvoer en handel in vis wordt in de Engelse bronnen al vroeger genoemd: 1344/45. Great Yarmouth - haring, 1378. gerookte haring; 1379. Kingston upon Hull - verse haring en paling; 1393. Great Yarmouth - rog en zalm; 1401. Newcastle on Tyne - gedroogde schol; 1401 en 1402. Scarborough en Whitby - haring. Al met al niet zo veel voor zover althans officieel aangemeld en geregistreerd.

Blz. 72: "Tijdens een overstroming in 1375 bezweek het uitwateringssluizenstelsel bij de Brede Havenstraat waardoor de Waal (een wiel) ontstond". De bron wordt niet vermeld, mogelijk afkomstig van A. Bijl Mz.s veronderstelling omtrent een waterpoort. 29) Wetenschappelijk onderzoek naar stormvloeden en rivieroverstromingen sluiten een en ander zeker niet uit.

Blz. 73: De in de conclusie vermelde kerkstichting te Vlaardingen door Willibrord hebben wij bij blz. 64 reeds behandeld.

Blz. 74: Het agrarische dorpskarakter van Vlaardingen tussen 1164 en 1273 kwam eveneens al eerder ter sprake (blz. 67), alsmede haar handelsactiviteiten (blz. 67/68). De uitbreiding der stadsrechten dient op 1327 gesteld te worden (blz. 69). Aan het eind van de middeleeuwen, ca. 1500 dus, mag m.i. Vlaardingen in plaats van een dijkdorp best als een stadje met lint-/dijkbebouwing aangemerkt worden met wat concentrische bebouwing rond de kerk (heuvel) en enkele parallelstraten en dwarsstraten en wegen elders. Tenslotte bestrijd ik de mening dat Vlaardingen pas na 1945 die bloeiende stad werd waarvoor graaf Floris V de eerste aanzet poogde te geven. Te denken valt veeleer aan de tweede helft van de 19de eeuw toen in 1872 de Nieuwe Waterweg voltooid en ingebruik genomen werd. Dit gaf duidelijke impulsen voor handel en scheepvaart voor Vlaardingen. 30)

NOTEN

1. Van K. Maat, die eind 1988 van mijn bedenkingen op de hoogte werd gesteld ontving ik geen reactie.
2. Tijdschrift voor Geschiedenis (= TvG) 74, 1961: C. van de Kieft - Bonifacius en het bisdom Utrecht, blz. 42-63; R.R. Post - Is Bonifacius Bisschop van Utrecht geweest?, blz. 517-532 (incl. Naschrift C. van de Kieft v.a. blz. 526) Vergelijk K. Heeringa aldaar blz. 517: Willibrord geen, Bonifacius wel bisschop van Utrecht. Verder: De Utrechtse bisschop in de Middeleeuwen - samengesteld door C.A. Rutgers (Geschiedenis in Veelvoud 5), Den Haag 1978 blz. XI en 181. Vergelijk heel recent: P.H.D. Leupen - Sint Salvator en Sint Maarten, Willibrord en Bonifacius* in: Willibrord en zijn werk. Voordrachten gehouden tijdens het Willibrordcongres Nijmegen 28-30 september 1989 - (red.) P. Bange, A.G. Weiler -Nijmegen 1990, blz. 317-327.
   Leupen stelt dat: Willibrord missiewerk werd opgedragen onder de Friezen; er geen sprake was van de inrichting van een bisdom, laat staan kerkprovincie; Willibrord als palliumdrager door Bonifacius als zijn voorganger werd gezien; Bonifacius zelf nooit bisschop van Utrecht is geweest, maar als stichter van het bisdom Utrecht ongetwijfeld geboekstaafd zal moeten worden. Zie ook de archeol. vraagtekens bij = W.A. van Es - Het Nederland van Willibrord. Enkele archeologische kanttekeningen blz. 67-81.
3. M. Breij - Sint Maarten schutspatroon van Utrecht - Utrecht 1988, Hfst. 2, blz. 13-21.

4. Deze misvatting of dit wishfull thinking recent (= nâ datum art. K. Maat) met bronvermelding bij: A.G. Weiler - Willibrords missie. Christendom en cultuur in de zevende en achtste eeuw - met een vertaling van de voornaamste literaire bronnen door P. Bange - Hilversum 1989, blz. 146. Zie voor de bron: het Liber Epternacensis Aureus, blz. 96 en 97.
5. Kanunniken van het Oudmunster te Utrecht vroegen toen voor de St. Salvator kerk aldaar relieken aan de abdij te Echternach, die men ook kreeg: Visser - Relieken van de heilige Willibrordus - 1933, blz. 146 e.v. **Melis Stoke** - Rijmkroniek, was de **eerste** Hollandse schrijver over Willibrord; vgl. J. Hof - De abdij van Egmond van de aanvang tot 1573 - Hollandse Studiën 5, 's-Gravenhage/Haarlem 1973, blz. 316 noot 86 zonder tijdsaanduiding.
6. Vergelijk een vraag/opmerking in die richting op het Archeologisch Historisch Symposium - Handel, handelsplaatsen en handelswaar vanaf de vroege middeleeuwen in de Lage Landen (in 't kader van het 650 j. bestaan van de stad Rotterdam gehouden aldaar op 2 en 3 nov. 1990) na de lezing van W.J.H. Verwers (en W.A. van Es) op 2 nov.
7. Vgl. P.J. Westerdijk - De scheepvaart en handel van Vlaardingen in de late middeleeuwen, voornamelijk op Engeland - Vlaardingen 1986, blz. 2 en Tijdschrift HVV, nr. 40, sept. 1988, blz. 37 e.v.
8. Vgl. noot 4 hierboven. Voorts: C. Hoek - De Hof te Vlaardingen, in: Holland nr. 2, 1973, blz. 69 (en noot 21) en 72. Maat noemt dit art. in zijn noot 8 waarbij hij in zijn noten 10, 12 en 13 plots overgaat op de paginering van de overdruk. C. Hoek - De Middeleeuwen, in: Van steurvisser tot stedeling - Vlaardingen 1973, blz. 122.
9. A.C.F. Koch - Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, dl. I - 's-Gravenhage 1970 (= OHZ I), nr. 84, blz. 156 e.v.
10. Maat merkt het zelf even verder ook op. Vgl. J. Hof (noot 5), blz. 38. C. Dekker - De vorming van aartsdiakonaten in het diocees Utrecht in de tweede helft van de 11de en het eerste kwart van de 12de eeuw, in: Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland, ten afscheid aangeboden aan dr. M.K. Elisabeth Gottschalk = Geografisch Tijdschrift, nieuwe reeks XI, 1977.5, blz. 343, vgl. Van den Bergh (noot 13), blz. 196. Tevens A.G. Weiler (noot 4), blz. 149, 150 en 148 = testament Willibrord.
11. OHZ I, blz. 2-6; zie voor de wijding blz. 4.
12. J.A.J. Jousma - Oudheid van Vlaardingen - Vlaardingen 1947, blz. 92 noten 102 en 103 + lit. opgave blz. 151: Ch. Dufresne Ducagne en blz. 153: A. Poncelet.
13. Jousma (noot 12) resp. blz. 91 noot 95 + blz. 92 noot 101, en blz. 91 noot 96: L.Ph.C. **van den Bergh** - Handboek der Middelnederlandse Geographie (aangevuld/omgewerkt A.A. Beekman en H.J. Moerman) - 's-Gravenhage 1949, blz. 181 (= idem Handboek 1852, blz. 159) en 170. Noot 4 blz. 181 vermeldt foutief OHZ. 225, dit moet zijn 85 volgens de concordantietabellen bij OHZ I.
N.B. **Tenhaeff** vgl. met P.A. Meilink - De Egmondse Geschiedbronnen - 's-Gravenhage 1939 in een Naschrift hierop = blz. 147 en 148.
14. Melis Stoke - Rijmkroniek van Holland - uitg. Brill, herdruk Utrecht 1983, verzen 96-132. De Annalen zijn waarschijnlijk van ca. 1120. O. Oppermann dateerde 1173-1176 (Fontes Egmundenses, 1933, blz. 87*, 89*, 95*); P.A. Meilink (noot 13) dateerde ca. 1155 (blz. 93, 102, 103, 105). A.F.C. Koch dateerde ca. 1120 (Namen von Monate ...., in: Namenforschung, Festschrift A. Bach - Heidelberg, 1965, blz. 442). Vgl. recent: Heiligenlevens, Annalen en Kronieken. Geschiedschrijving in middeleeuws Egmond - Hilversum 1990: G.N.M. Vis, blz. 15; P.H.D. Leupen, blz 33 die wijst op A.C.F. Koch in noot 23, en J.P. Gumbert, blz. 64, die wijst op Koch in de noten 10 en 24. Het jaartal 1175 is m.i. een vaststelling van Gumbert, niet van Oppermann.
15. J.A.J. Jousma (noot 12), blz. 90 vervolg noot 93, en C. Hoek -De Hof, 1973 (noot 8), blz. 69 en noot 21.
16. C. Hoek - De Hof (noot 8), blz. 68 en 69.
17. 1156 = OHZ I, blz 268/269. Liber Sancti Adalberti (het boek over de heilige Adalbert) bij P.A. Meilink (noot 13), blz. 40 en noot 1 = Oppermann (noot 14), blz. 35*, 38*, 43*, 66 en 75.
18. J.A.J. Jousma (noot 12), blz. 91: "Tenhaeff heeft ons het "waarom"..... nog eens duidelijk uiteengezet..."
19. OHZ I, nrs. 139/140, blz. 266 e.v. Zie ook P.A. Meilink (noot 13), Naschrift blz. 151, en C. Hoek - Steurvisser (noot 8), blz. 122 (= K. Maat, noot 8) en 127; idem - De Hof (noot 8), blz. 68, 69, 72 en 76.
20. Resp. **1156** = OHZ I, nr. 140, blz. 269 en E.H.P. Cordfunke - Gravinnen van Holland. Huwelijk en huwelijkspolitiek van de graven uit het Hollandse Huis-Zutphen 1987, blz. 67 en 69, en **1162** = OHZ I, nr. 151, blz. 286 en nr. 152, blz. 290. Vgl. Oppermann - Fontes (noot 17) Annales Egmundenses, blz. 169 regels 6 - 16 = OHZ I, blz. 287.
21. C. Hoek - Steurvisser (noot 8), blz. 127, 131, 132, 135, 136 en 137.
22. OHZ I, nr. 289, blz. 461-465. Graaf Lodewijk, graaf Willem en diens moeder Aleid bekrachtigden bij oorkonde, ieder apart, tezelfdertijd: nrs. 281, 282, 283, blz. 465-467.
23. B.J.L. de Geer - De opkomst der steden in Nederland tot het einde der 13de eeuw - in: Nieuwe Bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving, nieuwe reeks, 12de dl, Amsterdam 1885, blz. 42, 43 en 313. J. Huizinga - De Opkomst van Haarlem - in: Verzamelde Werken I, Haarlem 1948, blz. 229; idem - Over de oudste geschiedenis van Haarlem - blz. 371 en 372.
24. De Loonse-kwestie zie bijv. E.H.P. Cordfunke (noot 20), blz. 71 en 76-78.
25. P.J. Westerdijk (noot 7), Bijlage II, blz. 46-59. De econ. aspecten van de stadsrechtverleningen komen aan bod op de blz. 12 en 13 (voor 1273); blz. 17 en 18 (voor 1327); blz. 34 en 35 (voor 1407). Zie voor de marktfunctie blz. 12, 13, 18 en noot 46, 33 en 34.
26. Vgl. A. Telting - De verleening der stadsrechten in Nederland (12de-15de eeuw) en hunne verbreiding - in: Aanteekeningen Prov. Utrechts Genootsch. (sectie voor letterkunde, wijsbegeerte en geschiedenis), Utrecht 1904, blz. 4-12, m.u.v. Friesland. Tevens: A. Telting/W.S. Unger - De Nederlandse stadsrechten (toel. bij P.J. Blok (e.a.) - Geschiedkundige Atlas van Nederland, VII De Bourgondische tijd - 's-Gravenhage 1923, blz. 101.
27. Vgl. P.J. Westerdijk (noot 7), blz. 40 noot 126. R. Fruin -Handboek der Chronologie, voornamelijk van Nederland -Alphen a/d Rijn 1934, § 22, blz. 82. J.G. Kruisheer - De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299 -dl. I, blz. 126 - 128 en 197 - 199. Eg. I. Strubbe/L. Voet - De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden - Antwerpen/Amsterdam 1960, blz. 58 en noot 24. Zie voor de Paasdata 1326 en 1327 blz. 122.
28. P.J. Westerdijk (noot 7) blz. 6 (kogge) en 7 (hulk) en noot 19, alsmede de diverse afb. aldaar = 15a t/m c en 16a t/m e.
29. A. Bijl Mz. - Geschiedenis van de Oude Haven te Vlaardingen - Vlaardingen 1967, blz. 2. Vgl. M.K.E. Gottschalk - Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland, dl. I de periode vóór 14.00 - Assen 1971, blz. 407 - 428 voor 1374 en blz. 428 -447 voor 1375.
30. R. Meischke wijst hier al op in: Vlaardingen in vogelvlucht - Vlaardingen 1976, blz. 18, 20 e.v. Vgl. C. Postma - Korte geschiedenis van Vlaardingen - Vlaardingen 1958, blz. 109: de bevolkingsaantallen van resp. 1860 - 8265; 1870 - 8453; 1880 - 9519; 1890 - 1262 2; 1900 - 16661 enz.

Met een vangst van bijna 16.000 kantjes haring zijn 27 vissersschepen aan de Vlaardingse afslag.

Oktober

1 Brand in de rookkasten van de bokkingrokerij van Gebr. Pronk aan de Delftseveer nr 6.

Verboon's Magazijn aan de Westhavenkade inwendig verbouwd.

5 Twee mannen aangehouden wegens het smokkelen van 2.500 pakjes sigarettenpapier.

6 Op 73 van de ruim 90 boerderijen in Vlaardinger-Ambacht doet zich mond- en klauwzeer voor.

8 M. G. Wagenaar Hummelinck wordt door de Belgische koning benoemd tot officier in de Kroonorde van België.

10 Geopend een zaak in kousen, sokken, tricotages, gemaakte ondergoederen etc. 'De Witte Ster', Hoogstraat 225.

11 Niet minder dan 125 meisjes hebben zich aangemeld voor de nieuwe cursus van de Avondschool voor Meisjes van 'Volksonderwijs' in School A aan de Groen van Prinstererstraat.

Het pand Callenburgstraat 12 wordt gesloopt en ter plaatse zullen voor rekening van C. J. Bijnagte een winkelhuis en twee bovenwoningen worden gebouwd.

15 In de Grote Kerk wordt een 'Ruslandavond' gehouden. Spreekster is de uitgeweken Russische prinses Sophia Lieven. De avond is georganiseerd door het Nederlands Comité tot Steun der Christenen in Rusland 'Licht in 't Oosten'. Grote belangstelling.

16 Vijfentwintig jaar geleden opende Piet Buisman (firma Buisman & Zonen) een zaak in tapijten, bedden etc. De winkel aan het Pad nr 1 is geheel verbouwd.

Door een ongeluk met de F 1, een Fokker drijvertoestel van de Marineluchtvaartdienst, op de Rede van Banda in Nederlands Indië is stadgenoot Eimert van Haften, luitenant ter zee 2e klasse van de Kon. Marinereserve, om het leven gekomen.

18 Het saldo voor de kerkbouw in Vlaardinger-Ambacht ('Bethelkerk') is gestegen tot 11.176 gulden 76 cent.

25 Arrestatie van C. J. G. W. te Vlaardinger-Ambacht op verdenking van gepleegde malversaties ten kantore van de rederij en haringhandel IJzermans & Co. Er zou een bedrag van 30 à 35.000 gulden zijn verduisterd. De heer W. is wethouder van financiën en onderwijs te Vlaardinger-Ambacht en bijna 40 jaar in dienst bij IJzermans & Co.

De Vlaardingse bode K. H. wordt in hoger beroep veroordeeld tot 10 gulden boete of 5 dagen hechtenis voor het vervoeren van een brief van Vlaardingen naar Rotterdam, wat ingaat tegen de Postwet, die bepaalt dat behalve de Posterijen niemand in Nederland de funktie van postbode mag vervullen.

27 Mevrouw P. Meeder-Brouwer is 35 jaar in dienst als hoofdboetster bij de N.V. Visscherij Maatschappij 'Vlaardingen'.

Overleden is G. van Aken, directeur der N.V. G. van Aken's Vlaardingsche Klompenfabriek, Hoogstraat 204.

November

1 In verband met het feest van Allerheiligen zijn de Rooms-Katholieke werklozen in Vlaardinger-Ambacht vrijgesteld van stempelen.

3 Aanbesteed is het slopen van de panden Markt 39/41, het bouwen van een winkelpand aldaar en het verbouwen van het pand Kerksteeg 5.

4 Ds S. H. Spanjaard houdt een winterlezing over het boek Job van Jozeph Roth.

5 De Arrondissements-Rechtbank te Rotterdam spreekt het faillissement uit over C. J. G. Winkes, Kethelweg 53, Vlaardinger-Ambacht.

Dames van de Handwerkkrans "Wees een Zegen". 9-11 november 1937. (foto z.j.)

9-11 Bazar van de Handwerkkrans 'Wees een zegen' in de Emmastraatschool ten behoeve van lijders aan tuberculose. Opbrengst: 450 gulden.

11 Met vier tegen drie stemmen wordt het nieuwe lid van de gemeenteraad van Vlaardinger-Ambacht, M. Westerdijk, benoemd tot wethouder in plaats van de afgetreden wethouder Winkes.

De najaarsverkoping van kleding en dergelijke in de Remonstrantse Kerk aan de Hoflaan brengt bruto 1.600 gulden op.

12 Ds H. J. Heida, Gereformeerd predikant, vertrekt naar Dieppe in Frankrijk ter voorbereiding voor de geestelijke arbeid onder de daar komende Nederlandse vissers, uitgaande van de vereniging 'Bethsaida'.

15 Het uitbreidingsplan van de gemeente Vlaardinger-Ambacht bij Koninklijk Besluit goedgekeurd. Dit plan betreft het gebied ten noordwesten van de Julianalaan (Oranjebuurt) en de Kethelweg (Vogelbuurt) en verlenging van de straten ten zuidoosten van de Kethelweg naar het oosten (Bloemenbuurt).

17 De winst gemaakt op de verkoop van het boek van Marie van Dessel-Poot 'Visschers voeren uit', bedraagt 96 guldens, die worden overhandigd aan de penningmeester van het Comité voor het Vissers-

monument. Een tweede druk van het boek wordt ter perse gelegd.

20 De Vlaardingse winkels zijn deze zaterdag en alle volgende zaterdagen, alsmede de dag voor Kerstmis en Oudejaar tot 11 uur 's avonds geopend.

De afdeling Vlaardingen van de Algemene Nederlandse Geheel Onthouders Bond organiseert ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan een blauwe familieavond in het R.K. Verenigingsgebouw aan de Markgraaflaan.

22 Opgericht is een Vereniging van Volkstuiniers 'Vlaardingen'. De contributie bedraagt 10 cent per maand.

24 Het Vlaardingsch Meisjeskoor onder leiding van Ali de Vink-Verschoor geeft een geslaagd eerste concert.

Wegens grote belangstelling daarvoor is als onderafdeling van het Christelijk Gemengd Koor 'Excelcior' een jongenskoor opgericht.

Feestvergadering van de Christelijke Oranjevereniging 'Drievoudig Snoer' te Vlaardinger-Ambacht in de Juliana-bewaarschool ter gelegenheid van het 5-jarig bestaan.

26 Op de Hoogstraat, hoek Brede Havenstraat wordt het 60ste filiaal van N.V. Ivo van Haren's Schoenfabrieken te Waalwijk geopend.

Het jongenskoor van het Chr. Gemengd Koor "Excelsior", dirigent C. W. van Schreeven.

Verschenen is het boek 'Jonge Menschen', het derde deel in de Let Verhage-cyclus, geschreven door de Vlaardingse Nel van der Vlis.

28 Ds S. H. Spanjaard neemt afscheid van de Remonstrants Gereformeerde Gemeente wegens vertrek naar Groningen.

29 Ingesteld is een commissie voor de feestviering in verband met de te verwachten blijde gebeurtenis in het prinselijk gezin en tevens in verband met het 40-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina.

Openstelling Vondeltentoonstelling in het gebouw van de beide leeszalen, Oosthavenkade 39.

December

1 Tot secretaris van de Armenraad voor Vlaardingen is benoemd de heer C. M. de Jongh.

2 Het Nutsdepartement te Vlaardingen organiseert in de zaal 'Harmonie' een Vondelherdenking (1587-1937), met declamatie door Paul Huf.

5 Op ruim 82-jarige leeftijd is overleden Hugo Karel Vosbergen, van 1884-1890 hoofd van de MULO school aan de Markt, hoek Schoolstraat en van 1890-1911 van de Burgerschool.

8 In de gemeente Vlaardingen is in twee wijken een geslaagde proef gedaan met de stofvrije belading van huisvuil door middel van identieke vuilemmers. De gemeenteraad is er zeer over te spreken dat de onesthetische kistjes en jambussen van de trottoirs zijn verdwenen.

15 Gestart is de Centrale Werkplaats, uitgaande van de commissie voor Culturele Zorg voor Werkloozen. De opzet is fabrieksmatig:er wordt naar gestreefd om het idee van werkloos-zijn zoveel mogelijk uit te bannen. Voor ouderen is er een mogelijkheid tot herscholing in beide afdelingen: metaalbewerking en timmeren.

De heer J. Sluimer in zijn winkel. 15 december 1937. (foto 1958)

De handel in kruidenierswaren van J. Wemmerus, Gedempte Biersloot 126, is in eigendom overgegaan aan J. Sluimer.

17 Een Vlaardingse vrouw van bijna 75 jaar leert met behulp van de onderwijzeres mej. L. C. C. Hakbijl, alsnog lezen, zodat zij het Kerstverhaal dit jaar zélf in haar bijbel kan lezen.

29 Onder leiding van architect J. van der Vlis is op de hoek van de Oosthavenkade met de Bleekstraat een flatgebouw gereed gekomen bestaande uit acht woningen en een kantoor.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1987

Marianne van Papeveld-Hörst, Stadsarchief

Januari

1 Het aantal inwoners is ten opzichte van het vorige jaar met 144 gedaald tot 75.422.

Voor het traditionele 'fikkie' in de oudejaarsnacht, zijn door jongeren uit de Oranjebuurt 4.000 kerstbomen bij elkaar gebracht en verbrand tussen het landje van Chardon en de Burg. Heusdenslaan.

De Bondsspaarbanken van Vlaardingen en Schiedam zijn na twee jaar onderhandelen een fusie overeengekomen. De 135 personeelsleden en de 15 filialen worden in één organisatie ondergebracht. De leiding blijft in handen van twee directeuren.

4 Na een verblijf van twee maanden in Vlaardingen krijgt de Filippijnse Otik Flores 24.000 gulden voor een landbouwproject in Bacolod.

6 Bij een inbraak in het filiaal van de Gemeentebibliotheek aan de Van Hogendorplaan wordt computerapparatuur ter waarde van 6.600 gulden gestolen.

7 De kleuters van de basisschool 't Ambacht aan de Julianalaan hebben weer een eigen gebouw. Hun oude school brandde in juni 1986 geheel uit.

"Fikkie" in de Oranjebuurt in de Oudejaarsnacht. 1 januari 1987.

Otik Flores ontvangt de cheque voor een projekt op de Filippijnen. 4 januari 1987.

10 In de Stadsgehoorzaal vindt de Nieuwjaarspremière plaats van het theaterspektakel 'Van 't Oft naar 't Ooft' door Vlaardingse amateurs. Bal na.

12 De diaconie van de Nederlands Hervormde Gemeente te Vlaardingen start een gespreksgroep voor mensen met gewetensvragen ten opzichte van hun werk.

14 De strenge vorst, overdag -12° met een zeer koude wind, 's nachts -18°, bezorgt de loodgieters handenvol werk.

15 De trawler VL 89 'Monica' van rederij Kwakkelstein met zes andere trawlers voor 40 miljoen gulden verkocht aan Peru.

16 Burgemeester en Wethouders geven het Visserijmuseum toestemming om over te gaan tot uitbreiding. De binnenplaats zal worden overdekt en ingericht met twee verdiepingen.

Bank Mees & Hope, Schiedamseweg. 21 januari 1987.

Het Nationaal Comité voor het Europees Jaar van het Milieu betuigt steun aan de plannen van de gemeente Vlaardingen om de gifgrond in de Broekpolder te bebossen.

17 Derde Turks-Nederlands Volkscultuurfeest in Buurthuis De Haven in het Weeshuis.

18 De Westland-schaatstoertocht trekt een record aantal deelnemers: 745 schaatsers reden 15, 30 of 60 kilometer.

19 De coalitie-onderhandelingen tussen PvdA, CDA en VVD verlopen moeizaam. Drie werkgroepen moeten binnen 14 dagen een rapport uitbrengen over de knelpunten: verkeersproblematiek, het opvangen van de bezuinigingen in het sociaal-cultureel werk en de economische aspecten van het centrumwinkelgebied en winkelcentrum De Loper in de wijk Holy.

20 Het bestuur van de Stichting Dierentehuis Nieuwe Waterweg geeft toestemming tot het instellen van een dieren-ambulancedienst. Voorlopig twee maanden op proef.

21 Namens de Historische Vereniging Vlaardingen

reikt Burgemeester Van Lier een drietal restauratiepenningen uit. Adviesbureau J. van de Graaf ontvangt de penning voor de restauratie van het pandje Westhavenplaats 2; Bank Mees & Hope voor het kantoor van de Bank, Schiedamseweg 53, en de heer F. Warmenhoven voor Westhavenkade 36.

24 De Historische Vereniging Vlaardingen viert haar 20-jarig bestaan met een manifestatie in de Harmonie, waar zij ca 1.000 bezoekers verwelkomt. In een groot aantal stands presenteren zich de diverse commissies van de vereniging: industrieel erfgoed, jaarboek, excursie, restauratiepenning. Ook de archeologische werkgroep Helinium en het Stadsarchief verlenen hun medewerking. Grootste publiekstrekker is

Rechts "De Gasterij", Westhavenkade. 21 januari 1987.

Rechts het kantoor van Adviesbureau J. van de Graaf, Westhavenplaats. 21 januari 1987.

het Kunst- en Kitschpanel, bestaande uit Jan Anderson, Jan Bolderheij, Theo Poelstra en Peet van der Hoeven, dat de waarde van door de bezoekers meegebrachte voorwerpen taxeert.

Uitvoering in 'Triangel' van Van Dijks Amusements Orkest ter gelegenheid van het 45-jarig bestaan.

25 De zevende Hollandiaanloop afgelast wegens te gladde wegen.

27 De bouwplannen voor De Put en Dijkzicht bij de Schiedamsedijk wekken weerstanden op bij de omwonenden.

28 De Volksuniversiteit Vlaardingen (VUV) groeit sneller dan verwacht. Er zijn 450 cursisten en 15 docenten.

29 Tijdens de jaarlijkse korpsavond klaagt brandweercommandant P. de Jong erover dat de brandweer te vaak voor loos alarm moet uitrukken. Dit geldt vooral voor de Billitonflat, het Delta Crest Hotel en De Bolder.

Februari

2 Bij de in de Lijnbaanhallen georganiseerde boksfinales om het kampioenschap van Zuid-Holland, wordt de 17-jarige Vlaardinger Nico Voogd Zuidhollands kampioen.

3 Als start van het 'wijkbezoek nieuwe stijl' brengt het volledige college van Burgemeester en Wethouders een bezoek aan de Oostwijk, de Vettenoordsepolder en het Centrum, met de bedoeling om zich te oriënteren op de knelpunten die er zijn en om met de bewoners uit die wijken van gedachten te wisselen.

De SP wendt zich tot de minister van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer en tot de commissaris van de koningin in Zuid-Holland voor een onderzoek naar het financieel beheer bij de Algemene Stichting tot Huisvesting en verzorging van bejaarden ASHVB. Eerdere verzoeken om een onderzoek bij de gemeenteraad en bij het directoraat-generaal van de volkshuisvesting hadden geen resultaat.

Het college van B & W op bezoek in de Prins Hendrikstraat. 3 februari 1987.

Brandweercommandant P. de Jong en vrijwillig brandmeester F. M. Brobbel nemen afscheid van de Vlaardingse brandweer.

De Postduivenvereniging 'Keerweer' krijgt een eigen gebouw aan de Goudsesingel.

5 De kerstmarkt van de serviceclubs, in 1986 georganiseerd ten behoeve van de uitbreiding van het Visserijmuseum, heeft 22.000 gulden opgebracht. De Stichting 'Breng een vak onder dak', die de geldwerving voor de uitbreiding van het museum organiseert, heeft nu 350.000 gulden bijeen.

6 De gemeente Vlaardingen richt in het stadhuis een computerleslokaal in, om ambtenaren op te leiden die met de automatisering te maken krijgen.

9 Uit een passantenonderzoek blijkt onder meer dat de regionale funktie van het centrum-winkelgebied vrij klein is. 80% van de bezoekers komt uit Vlaardingen, waarvan bijna 1/3 ook nog in het centrum woont. Bijna de helft maakt deel uit van kleine huishoudens. Ouderen boven de 40 jaar bezoeken het centrum relatief vrij veel.

12 D'66 raadslid Atie Hoogenboom en PvdA fractieleider John Ranshuijsen worden door burgemeester Van Lier getrouwd.

13 De werkgroep Verkeer en Parkeren van Buurthuis De Haven pleit voor extra parkeerontheffingen voor visite van bejaarde bewoners van het centrum. De werkgroep meent dat deze anders van alle bezoek verstoken zullen blijven.

14 Na acht jaar aan de top te hebben gestaan van de judosport moet de Vlaardingse judoka Marjolein van Unen die sport beëindigen wegens chronische rugblessures.

15 Judoka Chita Cross wint zilver in de klasse tot 61 kg tijdens de Nederlandse kampioenschappen in Utrecht.

"Hollands landschap". De winnende aquarel door Jan van Reeven. 26 februari 1987.

17 De gemeentegarantie voor het kopen van een huis wordt versoepeld: bij aankoop van een niet nieuwbouwwoning wordt 100% garantie verstrekt.

19-21 Derde Kunst door Amateurs in de Stadsgehoorzaal: (pop)muzikanten, koorleden, balletdansers etc.

22 Clavecimbelconcert in de muziekkamer van het Visserijmuseum door Shalev Adel uit Israël.

25 De Vlaardinger Sjaak Zoutendijk vraagt minister J. de Koning, minister van Binnenlandse Zaken a.i., om burgemeester Van Lier tijdelijk uit zijn funktie te ontzetten en om een onpartijdige gecommitteerde tot voorzitter van de gemeenteraad aan te wijzen.
Dit alles vanwege de politieke situatie in Vlaardingen, waar nog geen gemeentebegroting voor 1987 is en geen nieuw college van B & W.

26 Als opvolger van de heer P. de Jong, installeert burgemeester Van Lier de heer J. W. van Es als nieuwe brandweercommandant.

De Vlaardingse kunstenaar Jan van Reeven ontvangt in Schiedam uit handen van Mr S. Patijn, commissaris van de koningin in Zuid-Holland, de prijs van 'De Salon van de drie Maassteden 1987', een prijs die is ingesteld door de Stichting Opbouw Schiedam, welke de kunst een warm hart toedraagt.

28 Door de carnavalsvereniging De Leutloggers is Jeffrey van Loon, de invalide zwemmer, uitgeroepen tot het zwarte schaap omdat hij tot de absolute wereld-

zwemtop gerekend moet worden, maar te weinig aandacht krijgt.
John van Eerdenburg, jeugd-judotrainer bij sportschool Tino Hoogendijk krijgt de onderscheiding van het witte schaap vanwege zijn opvoedkundige manier van werken.

De werkloosheid in de Waterweggemeenten stijgt in alle sectoren van de arbeidsmarkt. Het totaal steeg met 151 naar 8.525. Bij jongeren onder de 23 daalde het werkloosheidscijfer met 50. In totaal zijn er in Vlaardingen 3.108 werklozen.

Maart

3 De gemeente gaat zich actief bezighouden met de bestrijding van werkloosheid: een ambtelijke werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de sociale dienst, de centrale personeelsdienst en de afdeling algemene zaken, zal een actieplan opstellen met de nadruk op de langdurig werklozen.

Van juli 1980 tot januari 1987 daalde het ledental van voetbalvereniging De Hollandiaan met 325 naar 230. Ook het aantal ondersteunende leden liep terug van 50 naar 21.

Bas Goudriaan en IJsbrand van der Velden vieren hun 12½-jarig wethouderschap. De eerste als wethouder van Stadsontwikkeling en Verkeer en de tweede als wethouder van Financiën.

5 Door de rijke wildstand is het aantal vossen in de Broekpolder zozeer toegenomen dat zij nu het wild bedreigen.

7 Na 21 bijeenkomsten zijn de onderhandelingspartijen het eens geworden: PvdA, CDA en VVD nemen zitting in één college van B&W.

De directie van de reparatiewerf Vlaardingen-Oost ontslaat 100 van de 620 werknemers. Het betreft voornamelijk kantoorpersoneel en werknemers van de montage-afdeling.

11 Het Gemeentelijk Woningbedrijf start met de renovatie van 176 woningen aan de Van Beethovensingel. Het kleurenontwerp van de gevelbeplating is geïnspireerd op muziek van Van Beethoven, te weten het Rondo voor piano 'Für Elise'.

13 Herdenking Geuzenverzet bij het stiltecentrum op de begraafplaats Emaus en bij het Geuzenmonument op de Markt.

14 Wielrenster Conny Meijer wint de Batavus Lenterace, de openingsklassieker voor dames.

Het zalencomplex van de CJV 'Liefde en Vrede', 'Triangel' aan de Fransenstraat 14 bestaat 25 jaar.

17 De eerste Geuzenpenning die is toegekend door de Stichting Geuzenverzet 1940-1945 wordt door Prins Bernhard in de Grote Kerk uitgereikt aan de afdeling Nederland van Amnesty International.

18 Verkiezingen Provinciale Staten. Magere opkomst: 61,1%. In Vlaardingen kreeg de PvdA 37,5 %, het CDA 25,3 % en de SP 4,65 %.

20 Het beeld van de Stadsomroeper, dat na een herstelling net drie maanden terug is op zijn sokkel op de Westhavenplaats, is wederom vernield.

23 Vlaardingen, Ridderkerk, Rotterdam en Schiedam vragen de Tweede Kamer steun voor de scheepsbouw en -reparatiewerven in hun gemeenten.

De Stichting Vlaardings Landjuweel ontvangt van het comité Zomerzegels een bedrag van 3.000 gulden.

24 33 leden van het CDA afdeling Vlaardingen gaan niet accoord met de kandidatuur van Chris van Roon als wethouder. Ze vragen om een besloten vergadering en dragen Cees Bot als wethouder voor.

25 Ondanks Vlaardingse bezwaren oordeelt de reconstructie-commissie Midden-Delfland dat de Holiërhoeksepolder een waterplas wordt. De Foppenpolder zal voor de helft onder water komen te staan.

26 Het gemeentebestuur wil de kapel op de R.K.Begraafplaats aan het Emaus verhuren aan de kunste-

Uitreiking van de eerste Geuzenpenning door Prins Bernhard aan de landelijk voorzitter van Amnesty International.

naars Kees Lesuis en Hans Rikken, als deze de kapel met nog een derde kunstenaar willen delen.

27 Uit een grondonderzoek door het Ingenieursbureau Witteveen en Bos te Deventer blijkt de grond onder het terrein van de GEWB aan de Hoflaan sterk verontreinigd te zijn.

Wethouder Ary Maarleveld opent het nieuwe kantoor van de Vereniging Administratieve Dienstverlening VAD, dat is gehuisvest in het oude pakhuis Oosthavenkade 8. Ter gelegenheid daarvan wordt een brochure over de geschiedenis van het pakhuis uitgegeven.

27-28 Zware storm veroorzaakt veel schade.

28 Burgemeester Van Lier opent het nieuwe onderkomen van de Stichting Kringloopcentrum Vlaardingen aan de 2e Maasbosstraat 72-82.

De Historische Vereniging Vlaardingen wendt zich tot de Raad van State in een poging om de sloop van de voormalige herberg Het Zwarte Paard aan de Kortedijk tegen te houden. De vereniging vraagt het sloopbesluit te schorsen en verder te bepalen dat pas gesloopt mag worden als de noodzaak zonneklaar is, i.c. als de plannen voor de bebouwing van Het Buizengat definitief zijn.

29 De gehandicapte zwemmer Jeffrey van Loon zwemt in het Kolpabad een nieuw wereldrecord op de 200 meter wisselslag: 3.03.7. Het oude record, 3.06.06 stamt uit 1981.

31 De Vrouwen Advies Commissie voor de woningbouw VAC gaat zich meer toeleggen op de toekomstige behuizing van bejaarden.

April

1-10 Cursisten van de Vrije Academie exposeren hun werk in de polikliniek van het Holy-Ziekenhuis, in het Visserijmuseum en in het Hollandiagebouw.

1 Het nieuwe college van Burgemeester en Wethouders zal, naast PvdA burgemeester van Lier, bestaan uit Bas Goudriaan (PvdA) (stadsvernieuwing, gemeentewerken, milieu- en personeelszaken), Ary Maarleveld (PvdA) (sociale- en culturele aangelegenheden en onderwijs), Jan Madern (VVD) (economie, maatschappelijke dienstverlening, sport, woonruimteverdeling) en Chris van Roon (CDA) (verkeer en vervoer en financiën).

Gratis parkeren in het centrum kan niet meer. Elke automobilist moet betaald parkeren, met uitzondering van centrumbewoners en werknemers van bedrijven in het centrum waar een belanghebbendenregeling voor is ingevoerd.

2 De door Amnesty International Vlaardingen geadopteerde Russische gevangene Arvo Pesti is vrijgelaten.

Na de Historische Vereniging Vlaardingen komt nu ook Reinard Maarleveld in aktie tegen het besluit Het Zwarte Paard te slopen. Hij wilde het pand kopen en opknappen, maar de gemeente reageerde niet op zijn bod. Hij dient bij de Raad van State een bezwaarschrift in om het sloopbesluit te schorsen.

7 Het Aktiecomité Red de Harmonie van de sloophamer, opgezet door de journalisten Dick van der Lugt en Aad Rietveld, slaat niet aan. Op twee avonden van de voor dat doel georganiseerde Salon de Harmonie

Mevruw Boerdam geeft het startsein voor de nieuwbouw van het Visserijmuseum. 7 april 1987.

wordt slechts 197 gulden en 20 cent en 150 gulden opgehaald.

Mevrouw Mien Boerdam-Schouten, voormalig nettenboetster, geeft het startsein voor de nieuwbouw van het Visserijmuseum.

8 Tweede wijkbezoek-nieuwe stijl van het college van B & W: Vlaardinger-Ambacht/Babberspolder.

10 Ruim 130.000 personen maakten in 1986 gebruik van het fietsveer Vlaardingen-Pernis.

Na 2 jaar studie is het schetsplan voor uitbreiding van winkelcentrum De Loper klaar. Voorgesteld wordt het centrum uit te breiden met 4.700 vierkante meter, een nieuwe vestiging voor Albert Heyn, verhuizing van o.a. de bibliotheek, de bouw van 92 woningen, de aanleg van een marktplein, de bouw van een sociaal-cultu-

reel centrum en een opknapbeurt voor het huidige winkelcentrum.

11-12 VZC-zwemster Sonja Stein debuteert in de Nederlandse jeugdploeg. In wedstrijden tegen de Bondsrepubliek Duitsland komt ze uit op de 100 en 200 meter schoolslag.

13 Ruim 2.000 scholieren van Vlaardingse basisscholen protesteren met hun ouders en leraren op de Markt bij de komst van minister Drs W. J. Deetman van onderwijs en wetenschappen, die in Vlaardingen de basiseducatie officieel van start deed gaan.

13-16 Het bureau sportieve recreatie organiseert de eerste Vlaardingse hardloopvierdaagse in de Broekpolder.

14 Honderden schoolkinderen gaan de Westwijk uitkammen naar sporen van vervuiling en vandalisme.

Kees van der Windt. 15 april 1987.

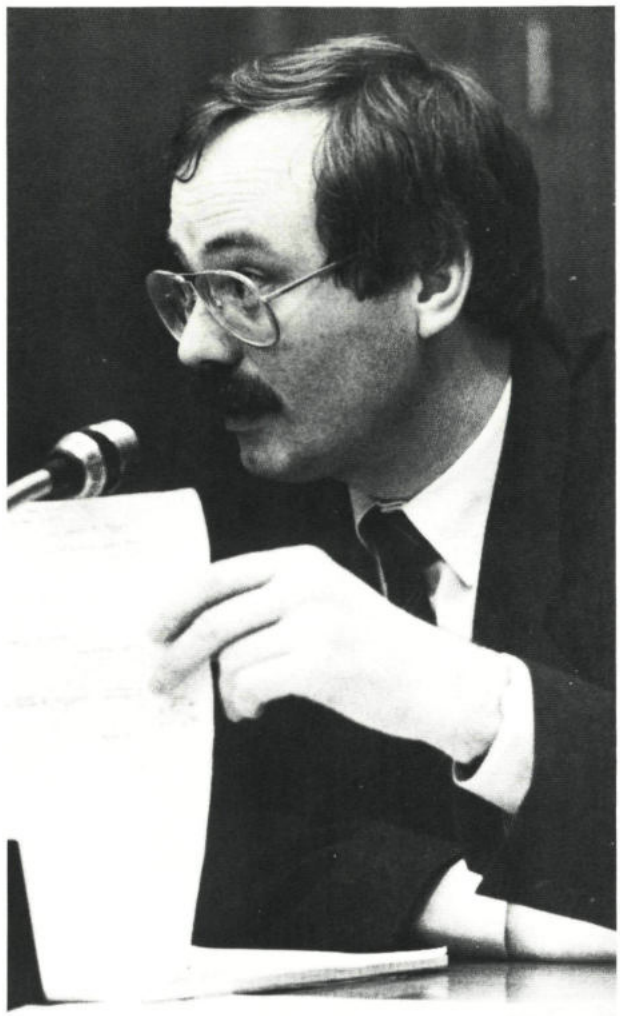

IJsbrand van der Velden. 15 april 1987.

Deze speurtocht, deel uitmakend van het project Woonomgeving Westwijk en georganiseerd door SISO en de afdeling onderwijs, moet een halt toeroepen aan de toenemende verpaupering van de Westwijk.

Als gevolg van de bezuinigingen willen het Ontmoetingscentrum West en Buurthuis De Haven samen verder gaan.

15 Afscheidsreceptie voor de wethouders IJsbrand van der Velden en Kees van der Windt.

16 Het college van B & W besluit dat de gemeentebibliotheek voor 13.000 gulden compact-discs mag aanschaffen.

24 De Stadsgehoorzaal en de Harmonie trokken in 1986 8.000 bezoekers meer dan in 1985. De Harmonie met theatercafé, filmhuis en jeugdtheater had in 1986 14.124 bezoekers. (1985: 7.312). De Stadsgehoorzaal 19.840 (1985: 18.098).
Een negatief gegeven uit het jaarverslag: de personeelsperikelen.

28 Streekmuseum Jan Anderson stopt na 10 jaar met grote wisselende exposities. Vanaf november is er alleen nog een vaste tentoonstelling te zien over de geschiedenis van Vlaardingen.

30 Twee leden van het Vlaardings Vissersvrouwenkoor, de dames G. W. Woerlee en A. Moerman, gaan naar Paleis Soestdijk om deel te nemen aan een aubade-met-manifestatie ter gelegenheid van het 50-jarig huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard.

Viering van Koninginnedag met een extra feestelijk tintje ter gelegenheid van het gouden huwelijk van het Prinselijk Paar. Een bijzonder onderdeel is een vlootschouw van ruim zestig opgetuigde kotters, tjalken en loggers. Verder het artiestenprogramma op de Markt

Vlootschouw tijdens Koninginnedag. 30 april 1987.

en de 41e Havenloop die wordt gewonnen door Huub Pragt van het Haagse VLTC. De 10 Engelse mijl voor rolstoelrijders wordt gewonnen door de Vlaardinger Huub Nelisse.
In het stadhuis is de tentoonstelling 'Oranjefeest in Vlaardingen'. De gehele dag veel muziek in de stad en 's avonds vuurwerk bij het Kolpabad.

Mei

1 De Dag van de Arbeid is ook dit jaar door de linkse partijen afzonderlijk gevierd. De PvdA op boerderij De Hoogkamer van het NIVON, klein links, PSP, CPN en PPR, alsmede de FNV in de Harmonie.

De heer B. Burger, medewerker op de afdeling financiën en belastingen van de gemeentesecretarie is 40 jaar en drie maanden in dienst van de gemeente en gaat met VUT. Uit handen van wethouder Van Roon ontvangt hij de ere-medaille in goud behorende bij de Orde van Oranje Nassau.

De overhandiging van het jubileumboek 'Op 1 mei 1887 brak voor Vlaardingen een schone dag aan...' aan Burgemeester Van Lier is het startsein voor een reeks aktiviteiten rond het 100-jarig bestaan van de Reinigings-Ontsmettingsdienst en Marktwezen.

2 René den Boer wint de Bevrijdingswielerronde.

4 Herdenking van de gevallenen uit de Tweede Wereldoorlog en de Bezetting. Ondanks de felle kou is de deelname even groot als in andere jaren.

Voor het probleem van de hondepoep is nog geen oplossing in zicht. Voor een zgn 'kakkinette', een speciale motorfiets die in een dag 25 km trottoir van dierlijke uitwerpselen kan ontdoen, kan wethouder Van Roon geen 80.000 gulden vinden. Ook niet door verhoging van de hondenbelasting. De 100.000 gulden die deze belasting oplevert verdwijnt in de pot algemene middelen.

6 Met gebruikmaking van vertrouwelijke stukken die niet voor de openbaarheid waren bestemd, maakt de voorzitter van de Socialistiese Partij R. Poppe bekend dat de tekorten van het bejaardencentrum De Wouthof tot 1999 zullen oplopen tot 13 miljoen gulden. Door de openbaarmaking van één en ander lopen de leden van de fractie van de SP gevaar geschorst te worden als lid van de gemeenteraad.

7 Een 'zelfonderzoek' dat de PvdA afdeling Vlaardingen instelde, valt vernietigend uit voor wethouder Goudriaan: hij is onderwerp van kritiek die PvdA-leden en -stemmers hebben op de partij. De PvdA zou te arrogant zijn en Goudriaan is de verpersoonlijking daarvan.

INGEZONDEN.

AAN HOUDERS VAN HONDEN.

Hooggeachte stadgenooten
Allen die een hond bezit,
Houdt hem voortaan aan een touwtje
Ja het staat er, zwart op wit.
't Is om als u met hem wandelt,
Hij plots stopt of licht zijn poot,
U dan dadelijk aan de lijn trekt
Hem doet zitten in de goot.
Want een hond, hij hoort niet gaarne
Van zijn baas of vrouw gezeur,
En hij deponeert zijn fooitje
Altijd voor des buurman's deur.
Als nu buurman daarop uitglijdt
— 't Kan door de verduistering —
Op 't trottoir valt en er in grijpt,
Is dat een heel leelijk ding!
Zorg dus vóór politie optreedt
En houdt trouw uw hondje vast,
Houdt het beestje in de gaten,
Zorgt dat hij u niet verrast.
Als hij eenigzins maar raar doet,
Trek hem vlug dan van de stoep
In de goot — dat is geoorloofd —
Deponeert hij dan zijn . . . . !

L. v. d. P.

Uit de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 16 april 1941. Dus ook toen al ... 4 mei 1987.

8 Meerjarenbegroting 1988-1991. De doelstelling was tot een bezuiniging van 2,5 miljoen te komen, maar dat werd uiteindelijk 1,5 miljoen. Bezuinigd moet o.a. worden op de subsidie dierenasiel, VLOS, Lokale Omroep, Stichting Nationale Gedenkdagen, exploitatiekosten GGD, Onderwijsbegeleidingsdienst Nieuwe Waterweg Noord en bovendien zullen alle wethouders in hun begroting moeten schrappen.

9-10 De Vlaardingse Judoka Chita Cross verovert in Parijs tijdens de Europese kampioenschappen een zilveren medaille in de categorie tot 61 kg.

12 Drie raadsleden van de VVD, de PvdA en het CDA spreken in een brief aan B & W hun bezorgdheid uit over het functioneren van de parkeergarage aan de Afrol. Zij verzoeken maatregelen te nemen om het gebruik van de garage te stimuleren.

Dr. H. J. Kouwenhoven, Gereformeerd predikant te Vlaardingen, neemt afscheid als voorzitter van de Gereformeerde Synode.Hij is 10 jaar synodelid geweest.

14 B & W staan achter het plan van de projectgroep voor stadsvernieuwing in de Vettenoordsepolder om het voormalige Delva-pand aan de Stationsstraat van de sloop te redden. De toekomst van het pand lijkt daarmee verzekerd.

De gemeentebibliotheek gaat samenwerken met de gemeentebibliotheek Rotterdam, de Landelijke Bibliotheekcentrale en de Universiteitsbibliotheken inzake het uitlenen van meer specialistische en duurdere boeken.

15-17 Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Leger des Heils receptie in het gebouw aan de Sneeuwbalstraat. Burgemeester Van Lier ontvangt de jubileumuitgave 'In de Frontlinie', geschreven door Henk Mochel.

21 Een fancy-fair ten bate van het derde Herman Frantsenhuis brengt 10.000 gulden op.Dit bedrag zal nog hoger worden door sponsorgeld.

23 De kunstveiling Vendu Salon De Harmonie brengt 4.000 gulden op. Dit geld wordt toegevoegd aan het fonds Red de Harmonie en de Stadsgehoorzaal van de slopershamer.

De Christelijke harmonievereniging 'Sursum Corda' viert haar 85-jarig bestaan met een concert in de Grote Kerk.

26 De gemeente geeft ambtenaren die ideeën hebben die bezuinigingen opleveren of de werkomstandigheden verbeteren een beloning.

De Vlaardingse deelnemer aan de race voor de eerste nieuwe haring, de VL 142 'Voorwaarts', zou te vroeg de netten hebben geschoten.

27 Met een sponsorloop voor VLOS (Vlaardingen voor Ontwikkelingssamenwerking) lopen 165 leerlingen van de openbare basisschool De Kring 5.000 gulden bij elkaar. Het geld gaat naar de Filippijnse vissersplaats Bacolod, waar Vlaardingen een vriendschapsband mee heeft.

Juni

4 De gemeenteraad besluit tot uitbreiding van Winkelcentrum De Loper met 4.700 m^2. Op voorstel van D'66 zal de gemeente bemiddelen wanneer winkeliers van Holiërhoek en de Winkelhoeve willen verhuizen naar De Loper maar nog contractueel aan hun oude vestiging vastzitten.

Het kerkbestuur van de Parochie St Jan de Doper maakt bezwaar tegen het B & W-besluit voor een nieuwe bestemming van de kapel aan het Emaus als atelierruimte voor de kunstenaar Kees Lesuis en Hans Rikken.

6, 13, 20, 27 Na 321 jaar wordt het Landjuweel, in vroeger tijden een toneel- en declamatiewedstrijd, geopend met het plaatsen van een narrepaal op de Markt. Hoogtepunt van het Vlaardingse Landjuweel 1987 is een Breugheliaanse maaltijd op de Markt in de open lucht.

9 Een 51-jarige beheerder van een postagentschap aan de Rozenlaan is samen met zijn drie kinderen gedurende 5 uur gegijzeld door twee gewapende man-

Breugheliaanse maaltijd op de Markt ter afsluiting van het Landjuweel. 27 juni 1987.

nen. De opzet van de overvallers om bij opening van het agentschap de kluis leeg te roven mislukte, doordat de beheerder een collega wist te alarmeren. Bij aankomst van de politie waren de overvallers verdwenen.

13 Bewoners van het projekt woon-werkhuizen Het Kameel aan de Landstraat geven tijdens een Open Dag demonstraties van hun kunnen. In het project zijn gevestigd: een danscentrum, dansschool, twee modeateliers, een architectenbureau, een fotograaf, componisten en beeldende kunstenaars.

13-4 juli In Galerie De Duig aan de Landstraat geopend een tentoonstelling van aquarellen, olieverfschilderijen en pasteltekeningen van de realistische Vlaardingse kunstenaars Aad Hofman, Dik Kats, Cor Maarleveld en Jan van Reeven.

15-18 De 30e Avondvierdaagse, georganiseerd door de Vlaardingse Politie Sport- en Ontspanningsvereniging, trekt ruim 4.000 wandelaars. Voor kinderen tot 7 jaar is er een nieuwe afstand van 5 kilometer.

17 De echtelieden C. van Weel en C. van Weel-Blijenburg, in 1937 grondleggers van de drogisterijketen Cency B.V., inmiddels uitgegroeid tot circa 30 winkels in den lande, benoemd tot Ridders in de Orde van Oranje Nassau. Zij verlaten de directie van de B.V.

18 Gestart zijn de werkzaamheden voor een nieuwe schutsluis aan de Buitenhaven en de aanleg van een verkeersbrug bij de Galgkade. De kosten van dit Vlaardingse onderdeel van de 23 kilometer lange Deltadijk, die al voor 95 procent gereed is, worden geschat op 30 miljoen gulden.

Pasteltekening door Aad Hofman. Stationsstraat. 9 juni 1987.

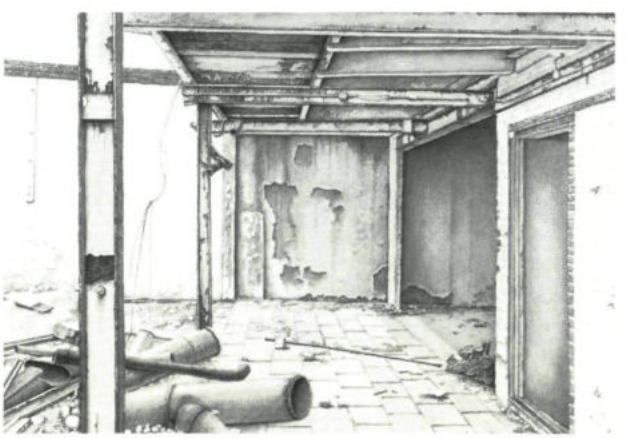

Overhandiging bundel "Liedjes van Welzijn..." door uitgever Bert de Groot aan Levi Weemoedt. 18 juni 1987.

Levi Weemoedt presenteert bij Boekhuis Den Draak zijn nieuwe poëziebundel 'Liedjes van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur', met fraaie illustraties en calligrafie door de Vlaardinger Theo Kwak.

20 De derde 24-uurs-koppelvismarathon aan de Vlaardingse Vaart, met 104 deelnemende koppels is gewonnen door Sjaak Gooshouwer en Henk de Vos met 40.410 gram.

22 Piet van der Linde en Dick van Rijn, leden van de modelbootclub Vlaardingen, behalen in het Oostduitsche Schwerin een zilveren medaille in de F 6-klasse, tijdens het Wereldkampioenschap scheepsmodellensport.

Tijdens het werkbezoek van burgemeester en wethouders aan Holy-Noord protesteren kinderen tegen het verdwijnen van een speelveld aan de Olmendreef.

25 In de Vlaardingse coalitie dreigt een breuk naar aanleiding van de vragen die de PvdA heeft gesteld over het onroerend goed-bezit van CDA-wethouder Chr. van Roon. De coalitiepartners CDA en VVD voelen zich gegriefd.

26 Direkteur G. J. Verburg van de Algemene Stichting voor Huisvesting en verzorging van bejaarden treedt af als voorzitter van de Woningbouwvereniging Samenwerking '77.

27 De vierde triathlon in de Broekpolder gewonnen door de Hagenaar John Engele in 3 uur, 23 minuten en 49 seconden. Michel de Maat liep een achterstand op door het verwisselen van een lekke band. Hij wordt 5e in 3 uur, 35, 47.

Bladzijde 28 uit de bundel van Weemoedt, met illustratie van Theo Kwak. 18 juni 1987.

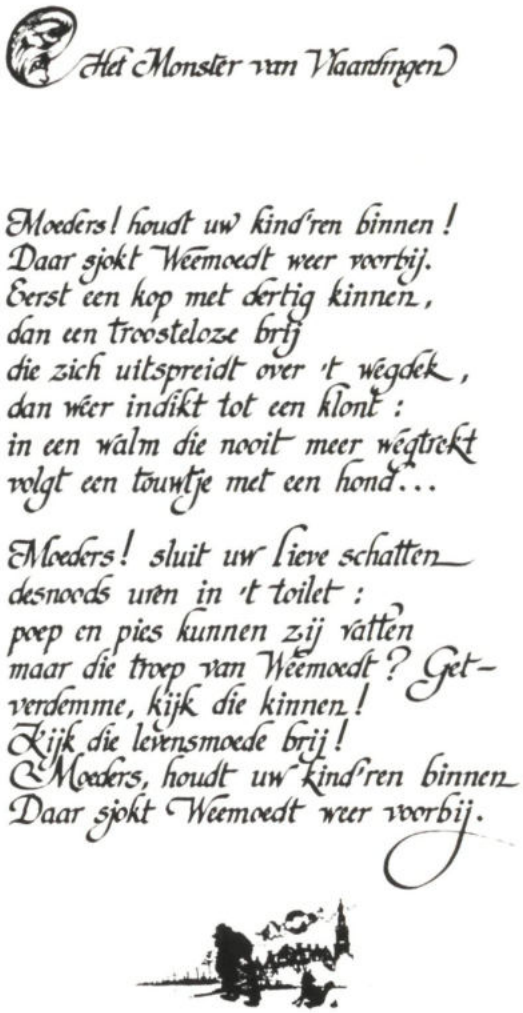

28 Grote belangstelling van vogelliefhebbers voor de rondleidingen in de Eendenkooi.

30 Begonnen met de sloop van de voormalige herberg Het Zwarte Paard aan de Kortedijk. De Historische Vereniging Vlaardingen is vergeefs in beroep gegaan tegen het sloopbesluit van de gemeente.

Juli

1 Geplaatst op het plein Sportlaan/Nachtegaallaan een bronzen zuil, vervaardigd door de Vlaardingse beeldhouwer Leen Droppert. De zuil van ongeveer vier en een halve meter hoogte verbeeldt het verschijnsel 'Groei en verval'.

De zuil "Groei en Verval" van Leen Droppert in de Sportlaan. 1 juli 1987.

De Binnensingel beroofd van zijn populieren. 7 juli 1987.

3 De gemeentelijke plantsoenendienst geeft voorlichting aan particulieren over herplanting van bomen en struiken uit privétuinen. Om te voorkomen dat waardevol materiaal verloren gaat wordt van gemeentewege voor herplanting zorg gedragen.

7 Zestien kastanjebomen verhuizen van de Parallelweg naar de Binnensingel, waar zij de daar gerooide populieren vervangen.

B & W besluiten op kleine schaal asielzoekers te huisvesten. De gemeente krijgt van het Rijk 2.000 gulden per persoon voor de inrichting van een huis.

Alle protesten ten spijt liggen de eerste naturisten te zonnebaden in het oeverbos Lickebaert.
De gemeenteraad besloot een half jaar geleden een gedeelte van het oeverbos vrij te maken voor naaktrecreatie.

8 Voor het tweede achtereenvolgend jaar slagen alle leerlingen van Scholengemeenschap Westland-Zuid voor het MAVO-diploma. Van 73 leerlingen voor het VWO-diploma werden slechts vier afgewezen. Van de 109 HAVO-leerlingen slaagden 13 niet.

10 De toren van de Johannes de Doperkerk aan de Hoogstraat uit de steigers.

De vogelvereniging Icarus betrekt voor het eerst in haar veertigjarig bestaan een eigen onderkomen in het voormalige schoolgebouw aan de Curacaolaan.

11 Het schip van het Zeekadettencorps, Assam II, vertrekt met 35 opvarenden naar het zomerkamp aanen op het Grevelingenmeer.

14 Uitgezonden door een aantal kerken in het Rijnmondgebied vertrekken vier jongeren naar Nicaragua. Het zijn Jan Haas, Mikaël van Driel, Adrienne Zoutendijk en Monique Hamerslag. Zij zullen vier weken leven en werken met de arme bewoners uit de Martin Luther King-wijk in Managua.

15 Het beleid voor kinderopvang zal zich de komende jaren richten op uitbreiding van de opvang van halve en hele dagen. De capaciteit van de halve dagopvang 'Harlekijn' moet worden vergroot. Daarnaast komt er in Holy een nieuwe voorziening. Wegens beperkte middelen zal de uitbreiding ten koste gaan van de peuterspeelzalen. Dit blijkt uit een gemeentelijke notitie over kinderopvang.

16 Opgericht de hondenschool 'Woef'. Geoefend wordt op het terrein aan de George Stephensonweg/James Wattweg/Maassluissedijk.

17 Op uitnodiging van Jan Anderson bezoekt oorlogsvlieger Norman A. Savill Vlaardingen. Op de derde oorlogsdag (12 mei 1940) maakte hij deel uit van een geheime missie die de overtocht van Koningin Wilhelmina naar Engeland moest beschermen.

Het projekt van Centraal Wonen "De Pionier" aan de Karel Doormanhof. 27 juni 1987.

Een enorme wolkbreuk veroorzaakt het overlopen van een Shell tank aan de Petroleumhaven. Het purificatieschip ROTEB 6, het olieschermvaartuig ROTEB 9 en de Shell oliebestrijder Hydrovac 2 verwijderen de olie uit de havens van Vlaardingen. De gemeente stelt Shell aansprakelijk voor alle kosten.

18 Galerie Kunst+ gaat Vlaardingen verlaten. Galeriehouder Jos Noordhuizen zal zijn bedrijf vestigen aan de Rotterdamse Kromme Elleboog. Na het vertrek van Kunst+ blijven er nog vijf galerieën over in de binnenstad.

22 Een overspannen vrouw gooit ruiten in van de woning van burgemeester Van Lier. Ook ruiten van het bureau Huisvesting en bij Groot Vlaardingen gaan aan diggelen. De vrouw en haar gezin verkeren al enige tijd in woonproblemen.

25 Met twee circusvoorstellingen viert het populaire duo Bassie en Adriaan van Toor hun 30-jarig artiestenjubileum.

27 Opgeleverd is het projekt Centraal Wonen De Pionier, tussen de Wm. Beukelsznstraat en de Koninginnestraat. Het complex bestaat uit 24 woningen en enkele gemeenschappelijke ruimten, zoals twee groepskeukens, twee wasmachineruimten, een donkere kamer en een grote ontmoetingsruimte met open haard.

28 Uit een onderzoek naar de kwaliteit van oppervlaktewateren blijkt dat het zwemmen in de Vlaardingse Vaart niet helemaal zonder risico is en dat het zwemmen in de Nieuwe Waterweg ten sterkste moet worden ontraden.

Augustus

1 De belangenvereniging De Oude Haven stelt een paardetram beschikbaar voor een rondje om de

Haven. De rit kost 1 gulden en de opbrengst komt ten goede aan het Jubileumfonds van het Visserijmuseum.

Vijfjarig bestaan van de wandelgroep D.O.W. (dinsdagochtendwandelaars) onder leiding van het echtpaar Jaap en Corrie Poot.

6 Herdenkingstocht atoombomaanval op Hirosjima, georganiseerd door de Vredesbeweging.

Uit een analyse van de afdeling verkeer van gemeentewerken blijkt dat het aantal ongevallen per jaar licht daalt. In de periode 1982-1986 is het aantal afgenomen van 1.557 naar 1.459. In de woonwijken daalde het aantal letselongevallen vorig jaar van 153 naar 118.

6-9 Het vijfde International Broekpolder Golf Tournament is gewonnen door de Engelse golfleraar Jim Rhodes. Van het prijzengeld van 60.000 gulden nam de winnaar 12.000 gulden mee naar huis.

10-15 Orgelweek, georganiseerd door de Werkgroep Wandelconcerten Grote Kerk ter herdenking van de 200ste sterfdag van de Vlaming Pieter van Peteghem (1708-1787), bouwer van het orgel in die kerk.

12 De Gemeentelijke Energie- en Waterleidingbedrijven gaan tot medio jaren negentig meer dan 10 miljoen gulden investeren in de verbetering van het gasnet. De vervanging van de leidingen, die in fases zal gebeuren, wordt door de GEWB uit eigen middelen betaald. Aldus een bekendmaking door waarnemend directeur J. O. Appels.

13 Johanna Cornelia van der Windt- van Rij viert haar 100ste verjaardag.

16 Het Vlaardingse trio Vibes Unit wint op het NOS-Jazzfestival in de Amsterdamse Meervaart de VPRO aanmoedigingsprijs.

Voor de derde achtereenvolgende maal wint de korfbalvereniging Vlaardingen het kampioenschap van de Waterweg met een 4-3 overwinning op Oranje-Nassau.

19 De reumapatiëntenvereniging Nieuwe Waterweg-Noord krijgt een eigen zwemuurtje in het Holybad. Het water wordt hiervoor tot 30° verwarmd.

20 Hoofdinspecteur G. J. M. Bierlings wordt commissaris. Door deze promotie is Vlaardingen één van de weinige steden met twee politiecommissarissen.

21 De ondernemers van het stuk Westhavenkade aan de Buitenhaven zijn boos op het gemeentebestuur. Zij vrezen een omzetverlies van 40% omdat dit gedeelte een jaar afgesloten wordt i.v.m. de werkzaamheden aan de nieuwe sluis en verkeersbrug. De ondernemers willen wethouder Van Roon voorstellen een doorgang te creëren.

Het nieuwbouwplan voor de gemeentebibliotheek aan het Veerplein is in het landelijk vakblad Bibliotheek en Samenleving afgekraakt. Volgens de auteur wordt het nieuwe gebouw onhandig, ongelukkig en omslachtig.

27 De christelijke basisscholen Prof. Rutgersschool en de Wegwijzer gaan samen verder onder de naam Het Mozaïek in het gemoderniseerde schoolgebouw aan de Rotterdamseweg 115.

28,29 Open Dagen ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Volkstuindersvereniging Broekpolder en Zuidbuurt.

29 In de Harmonie open dag ter gelegenheid van het nieuwe cursusjaar 1987/88 van de Volksuniversiteit Vlaardingen. Het afgelopen cursusjaar schreven ruim 500 cursisten in op de leergangen.

Wethouder Bas Goudriaan viert zijn 50ste verjaardag.

31 Start van de avond-fietsvierdaagse met 650 deelnemers.

September

3 Het bedrijf Frans Swarttouw BV aan de Schiedamsedijk/Vulcaanhaven 100 jaar geleden opgericht. Het bedrijf mag binnenkort de eretitel 'Koninklijk' voeren.

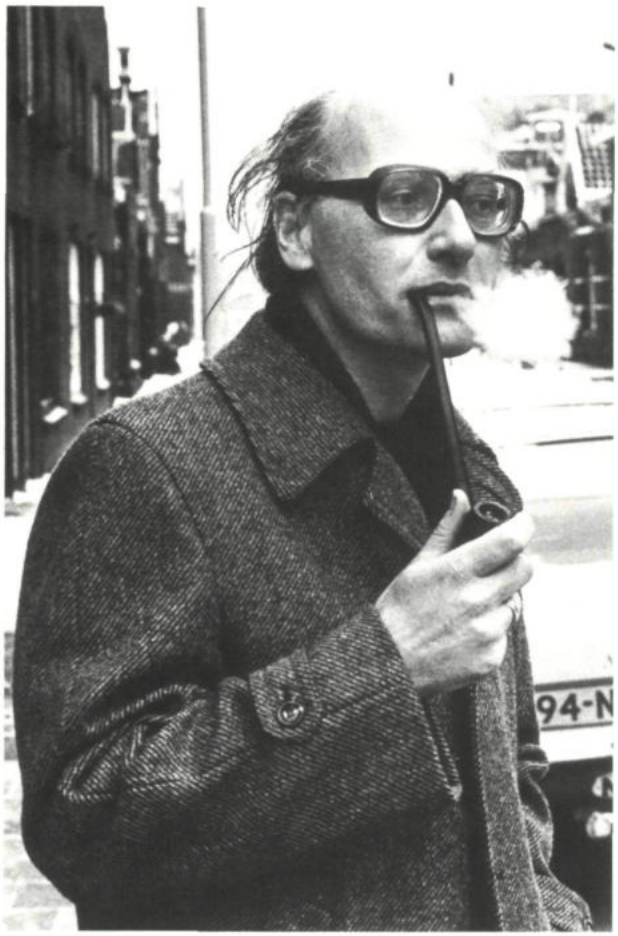

Ds H. Eikelboom, Gereformeerd predikant. 4, 6 september 1987.

4 In Villach wint Conny Meijer tijdens de WK Wielrennen de bronzen medaille. Hierdoor is zij ook zeker van een plaats op de Olympische Zomerspelen in Zuid-Korea.

4,6 Ds H. Eikelboom, Gereformeerd predikant in de wijkgemeente Nieuwe Oosterkerk, neemt afscheid van zijn gemeente in verband met zijn beroep naar Maastricht.

5 15de Haring- en Bierfeest. Mr Schelto Patijn, commissaris van de Koningin in Zuid-Holland opent het 15de Haring- en Bierfeest. Tijdens de opening breekt de eerste parachutiste haar enkel. Ter gelegenheid van dit feest krijgen drie 15-jarige geboren en getogen Vlaardingers een geschenk van de Stichting Haring- en Bierfeest.
Het bezoekersaantal van het feest wordt geschat tussen de 85.000 en 120.000.

9 160 directeuren van maritieme musea uit 24 landen brengen tijdens het zesde internationale congres van maritieme musea een bliksembezoek aan het Visserijmuseum.

12 Michel de Maat winnaar van de negende Hoogendijkloop over 10 kilometer in een tijd van 32 minuten, 34 seconden.

Getooid als een Parijse vuilnisman veegt wethouder Goudriaan, voorafgaand aan een braderie, de Dirk de Derdelaan. De schoonmaakaktie is bedoeld om het grote vuilprobleem na afloop van dergelijke festiviteiten onder de aandacht te brengen.

15 Ondertekening bouwplannen Zuidkant Veerplein door Blauwhoed Vastgoed, Eurowoningen en de gemeente. Het plan omvat een bibliotheek van 2.522 m^2, 38 woningwetwoningen, 26 koopwoningen in de premie C sector, 155 m^2 winkel- en bedrijfsruimte en een parkeergarage voor ca 50 auto's.

16 De raadscommissie voor Stadsontwikkeling wijst het verzoek van de provincie Zuid-Holland om de vervuilde grond uit de Maassluisse Steendijkpolder in de Broekpolder te storten unaniem af. De provincie bood aan voor de verontreinigde grond 4,5 gulden per kubieke meter te betalen, wat neer komt op een totaalbedrag van 1.125.000 gulden.

19 In de Harmonie presentatie van de elfde Salon de Harmonie onder het motto 'Liefdewerk, oud papier', waarin het cultuurbeleid aan de hand van de nota Kunst en Cultuur uit 1982 onder de loep genomen wordt.

In twaalf minuten 200.000 m^3 (38,25 mm) regen gevallen. Driehonderd huizen lopen onder water in de Babberspolder, de Zeeheldenbuurt, Oostwijk en omgeving Weteringstraat. De bergingscapaciteit van het riool bedraagt 40.000 m^3.

21 De oudste inwoonster van Vlaardingen sinds mensenheugenis, Klazina van Witzenburg-Langendoen, viert haar 106de verjaardag. Zij is in de Nederlandse hiërarchie van oudste Nederlanders de 17de.

22 Twaalf Nederlandse artiesten (Jos Brink, Gerrie van der Klei, Henny Orri, Ine Veen, Willem Nijholt, Josephine van Gasteren, Pieter Lutz, Elise Homans, Willy Walden, Aase Rasmussen, Dolf de Vries en Chris Baay) verzetten zich tegen de dreigende sloop van de Stadsgehoorzaal/Harmonie. Dit rapporteert Janka M. Verhoeff, lid van de Culturele Raad Vlaardingen.

22/23 In gebruik genomen de nieuwe accommodatie van de Jeu de Boules Club Vlaardingen aan de Claudius Civilislaan.

23 Dankzij een speciale cursus in het Kolpabad wordt het mogelijk dat kinderen binnen 3 weken leren zwemmen. De cursus kost 550 gulden en is afgestemd op kinderen tussen 5 en 7 jaar.

26 De jaarlijkse prestatiebeker van de Vlaardingse Zwemclub VZC uitgereikt aan Leda Bitanc en Arno Dirks. Leda Bitanc krijgt tevens de bronzen medaille van de KNZB.

De Havenmaquette in het Visserijmuseum. 1 oktober 1987.

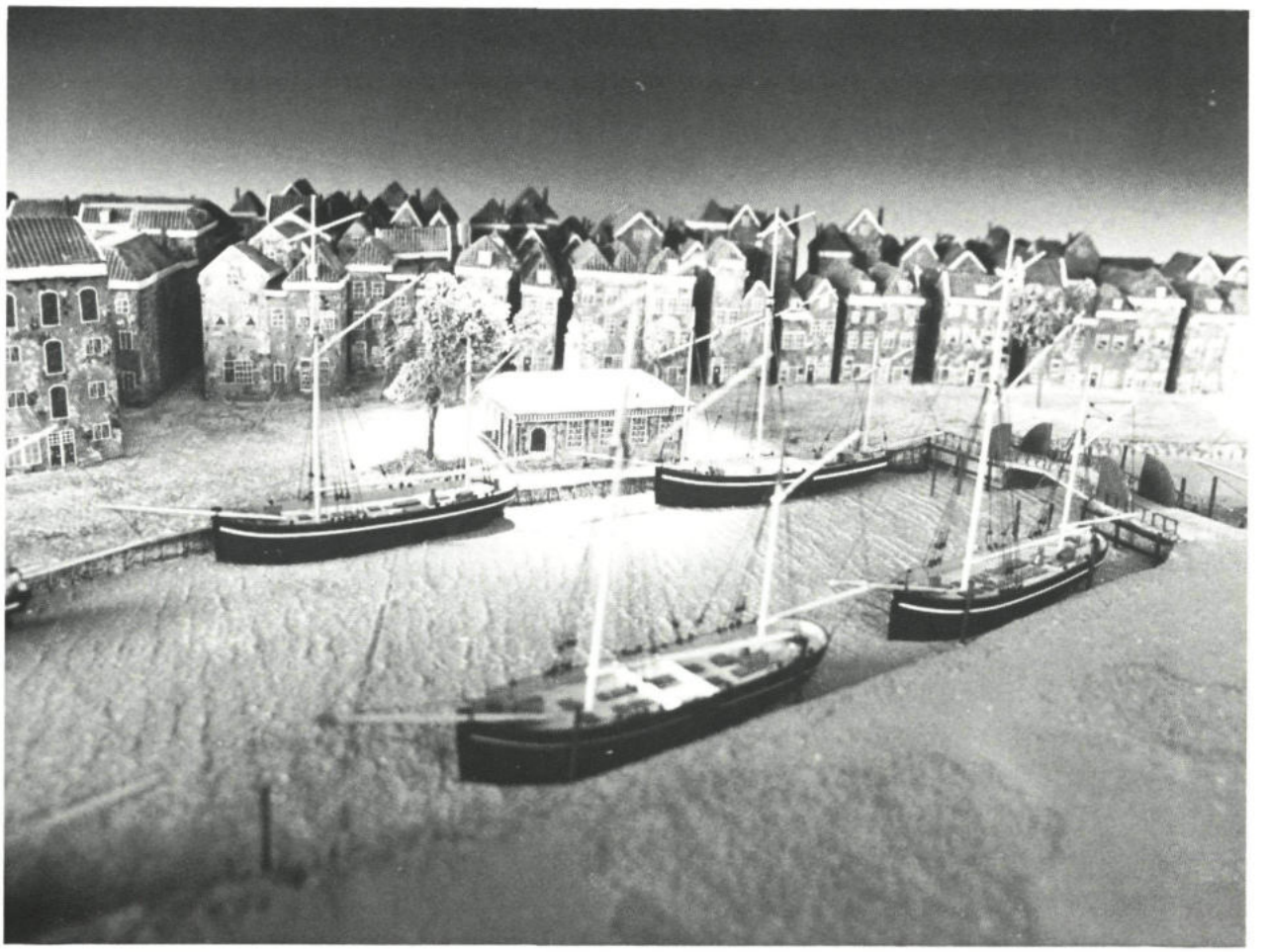

27 Karin Schnabel, eerste soliste bij het Nationaal Ballet opent de ballet- en dansstudio Demi Point, Bleekstraat 70b.

28 Presentatie van de gemeentebegroting 1988. De gemeentelijke tarieven en belastingen gaan niet omhoog, de afvalstoffenheffing en de reinigingsrechten worden verlaagd. Door tegenvallende exploitatie van de parkeergarage wordt een verlies verwacht van 502.000 gulden, waarvan 450.000 gulden voor rekening van de gemeente komt. Om de begroting van 268,3 miljoen (dat is 10,3 miljoen gulden minder dan dit jaar) sluitend te maken, moeten 1,9 miljoen worden bezuinigd op o.a. straatreiniging (240.000), gemeentelijke sociale dienst (300.000), club- en buurthuiswerk (150.000) en welzijnswerk (212.500).

29 De Vlaardingen Promotieprijs van de Stichting Haring- en Bierfeest Vlaardingen toegekend aan de dichter Levi Weemoedt (Izaäk Jacobus van Wijk). De 1.000 gulden verbonden aan Het Goede Doel gaat naar de Stichting Vogel-Olieslachtoffers. Het drijvende restaurant l'Homard d'Or in de Kon. Wilhelminahaven krijgt de horeca-presentatieprijs.

Oktober

1 In aanwezigheid van de president-directeur van Mobil Oil onthult burgemeester Van Lier in het Visserijmuseum een maquette die een beeld geeft van de bebouwing van de westzijde van de Oude Haven van het Buizengat tot aan de Dayer, op 11 juni 1870. De bouw is mogelijk gemaakt door Mobil Oil. Het werk en het onderzoek werd gedaan door J. Ploeg, M. A. Struijs en J. de Ligt te Vlaardingen en door maquettebouwer J. Buiten uit Hoorn.

M. Baas, hoofd van de afdeling Interne Zaken van de gemeentesecretarie maakt gebruik van de VUT-regeling. Hij wordt benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

2-11 Onder het motto 'Vlaardingen, stad om in te leven' presenteert de gemeente Vlaardingen zich op de beurs Femina in Ahoy te Rotterdam.

6 Wijkbezoek van B & W in de Indische Buurt,

Mindert Baas neemt afscheid. 1 oktober 1987. (foto ca 1975).

Zuid- en Westwijk. Het regent klachten over slecht onderhoud aan straten, wateroverlast in kruipruimten na ophoging en de slechte toestand van flats van Panagro, Larsen & Nielsen.

7 Onthulling van een glasmozaïek aan de gevel van de Ericaschool door burgemeester A. A. J. M. van Lier. Het is een ontwerp van de Vlaardingse kunstenaar Jan de Winter en is de laatste opdracht die in het kader van de Beeldende Kunstenaars Regeling werd verstrekt.

10 Met een openingsschot voor zes estafetteploegen voor 4× 100 meter opent wethouder J. Madern de nieuwe kunststofatletiekbaan van de Atletiek Vereniging Fortuna aan de Marathonweg.

De kunststofatletiekbaan aan de Marathonweg. 10 oktober 1987.

11 De zeillogger Geesje van Urk verlaat voor onbepaalde tijd de Vlaardingse haven wegens afsluiting van de haven voor de bouw van een nieuwe schutsluis, verkeers- en spoorbrug.

12-15 De St Jozefmavo viert haar 65-jarig bestaan.

13 De gemeente koopt vier kunstwerken uit de groepstentoonstelling van Vlaardingse kunstenaars. Het betreft de gouache 'Horripilatio' van Hans Rikken, een textiel/krijtwerk zonder titel van Annette Braad, gemengde techniek op geschept papier 'Morgen' van Anneke Klein en een werk in blauwe hardsteen zonder titel van Jack Schellekens. Het laatste verhuist naar de kamer van gemeentesecretaris Mr P. C. Franken.

15 Vlaardingers die de GEWB hebben gemachtigd de energienota automatisch af te schrijven, krijgen 25 gulden terug. De Rooie Vrouwen protesteren tegen deze regeling. Volgens hen moet de te restitueren winst gelijkmatig verdeeld worden over alle kleinverbruikers.

16 Zware storm. Tien woningen aan het Nagelkruid ontruimd nadat de dakbedekking was losgeraakt. Drie auto's door omvallende bomen beschadigd.

Vlaardingse sporttoppers: judoka Chita Cross, wielrenster Conny Meijer en zwemmer Jeffrey van Loon. 27 oktober 1987.

17 Ter gelegenheid van haar eerste lustrum houdt de landelijke Werkgroep Dokumentatie Handmerken in het Stadsarchief een studiedag.

19-23 Zevende CARA onderzoek Vlaardingen - Vlagtwedde. Uit het steeds kleiner wordende verschil van longfuncties kan de 'voorzichtige' conclusie worden getrokken dat de luchtverontreiniging in het Rijnmondgebied langzaam wordt teruggedrongen.
Vanuit het buitenland bestaat grote belangstelling voor het onderzoek, dat door zijn omvang en duur uniek is in de wereld.

21 De provincie Zuid-Holland heeft Vlaardingen aangewezen als nieuw regionaal centrum voor kunstzinnige vorming. Het regionaal steunpunt met vijf medewerkers wordt gevestigd in het Cultureel Centrum Hollandia.

26 73 Vlaardingse politiemensen nemen deel aan een demonstratie van 13.000 politiemensen op het Binnenhof in Den Haag tegen het voornemen van de minister om zich strikt te houden aan het budget voor de inconveniëntenregeling, wat neerkomt op een salaris-achteruitgang van tussen de 80 en 200 gulden per maand.

27 In het stadhuis de jaarlijkse huldiging van sportkampioenen. De 14-jarige VZC-zwemster Sonja Stein ontvangt de sportprijs van de gemeente Vlaardingen voor haar bronzen medaille op de 100 meter rugslag tijdens de Nederlandse kampioenschappen. Zij is inmiddels geselecteerd voor de nationale jeugdploeg.

De openbare scholengemeenschap Professor Casimir overhandigt een bedrag van 19.000 gulden, bij elkaar gebracht door een sponsorloop, loterij en collecte, aan de VLOS (Vlaardingen voor Ontwikkelingssamenwerking). Het geld is bestemd voor 10 scholen in Bacolod op de Filippijnen om daarvoor leermiddelen te kopen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft toegezegd hier nog 10.000 gulden bij te leggen.

Vlaardingen heeft zich bereid verklaard aan 30 asielzoekers opvang te bieden in plaats van de 225 waarom het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur had gevraagd.

Opening van de "oortjes" van Rijksweg 19. 29 oktober 1987.

29 De wethouders Chr. van Roon en Chr. Zijdeveld (Schiedam) openen gezamenlijk de 'oortjes' van Rijksweg 19 bij de Beneluxtunnel. Met een afrit aan de Vlaardingse kant en een oprit aan de Schiedamse is een belangrijke aansluiting met de industriegebieden tot stand gekomen.

30 Op het bedrijfsterrein van de Windmill eerste gezamenlijke rampenbestrijdingsoefening door 200 vrijwillige hulpverleners om de samenwerking tussen de vrijwillige organisaties te toetsen.

Omdat het gehele personeel van Vlaardingen Oost Bedrijven bij een faillissement zou zijn ontslagen, hebben B & W genoegen genomen met 60% van de uitstaande vorderingen voor de levering van gas, water en electriciteit.

November

1 Op kosten van een bewoner van de Timorstraat is op zaterdag een grote hoeveelheid huisvuil weggehaald. Het vuil was buiten gezet om op maandag te worden meegenomen.

3 Wijkbezoek van het college van B & W aan Holy Zuid. De afsluiting van de Dillenburgsingel leidt in andere delen van Holy-Zuid tot irritaties wegens het

toegenomen verkeer. Dit blijkt uit een inventarisatie van klachten onder bewoners van deze wijk.

4 'Loop eens binnen in het bondsgebouw'. Met die slogan wil de Industriebond FNV afdeling Vlaardingen elke woensdagochtend voor iedereen de deuren open zetten. Kaderleden zullen aanwezig zijn om vragen te beantwoorden en eventuele problemen op te lossen.

5 Dankzij de gunstige ongevallenstatistieken is Vlaardingen één van de gemeenten die in aanmerking komen voor de Verkeersveiligheidsprijs van de ANWB in de categorie 50.000-100.000 inwoners.

6 De gemeenteraad van Vlaardingen brengt een werkbezoek aan Roosendaal en Nispen om zich ter plekke te laten voorlichten over het winkelcentrum en de nieuwe schouwburg aldaar.

10 Eerste paal geslagen voor de nieuwbouw van 350 m^2 van Chloride Batterijen BV aan de Produktiestraat.

De raadsfractie van D'66 definitief uit elkaar. Atie Ranshuijsen-Hoogenboom gaat verder als onafhankelijk raadslid, maar blijft lid van D'66. De problemen begonnen toen zij een relatie aanknoopte met PvdA-raadslid John Ranshuijsen.

Tentoonstelling Vlaardingse geschiedenis in Streekmuseum Jan Anderson. 19 november 1987. Jan Anderson, Joop Stigter en Theo Poelstra.

11 In de Ichthuskerk spreekt Lidia Bot-Don voor de Nederlandse Christenvrouwen Bond (NCVB) over het thema Vrouw en Milieu.

Omwonenden hebben ernstige bezwaren tegen de vestiging van een moskee aan de Oosthavenkade. In hun bezwaarschrift menen zij dat de Oostwijk met vijf ontmoetingscentra voor migranten rijkelijk is bedeeld. Ook wijzen zij op de problemen die de moskee in de Emmastraat sinds jaren geeft.

13 Uit het jaarverslag van het JAC blijkt dat in 1986 ruim 10% meer jongeren een beroep op het centrum hebben gedaan. De meeste vragen werden gesteld over huisvesting. Vier maatschappelijk werkers waren bezig met de problemen van 282 personen.

16 Gewapende overval op het postkantoor in het winkelcentrum De Loper. Twee gemaskerde mannen ontkomen met een onbekende hoeveelheid geld op een witte crossbromfiets.

17 Ten behoeve van de Bethelkerk aan de Burg. Verkadesingel werd in de afgelopen 10 jaar 1.000.000 kg oud papier opgehaald. Uit de opbrengst werd onder andere een piano, een orgel, een stencilmachine, vloerbedekking, geluidsinstallatie en nieuwe bekleding voor de stoelen aangeschaft.

Door reorganisatieplannen bij Unilever Vlaardingen zullen 180 van de 500 arbeidsplaatsen verloren gaan. Getracht zal worden gedwongen ontslagen te vermijden.

Het telefoonverkeer met de Vettenoordsepolder voor 1½ uur gestoord. De PTT maakt bekend dat het Vlaardingse telefoonnet binnen twee jaar met 6.000 nummers t.b.v. het zakelijk verkeer uitgebreid zal worden ten einde deze storingen te voorkomen.

19 Heropening van het Streekmuseum Jan Anderson door de commissaris van de Koningin Mr Schelto Patijn. Het museum heeft nu een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van Vlaardingen, begeleid door een geschiedschrijving van stadsarchivaris Theo Poelstra.

Wie er een kleine duizend gulden voor over heeft, kan binnenkort in Vlaardingen ook op zaterdag trouwen; mogelijk komt er nog een wijziging in het tarief gezien de gunstige concurrentiepositie van Schiedam.

De nieuwbouw van het politiebureau valt 300.000 gulden duurder uit dan aanvankelijk was begroot. Het korps moet voor de duur van de nieuwbouw verhuizen naar het voormalige recreatiegebouw van de Windmill en ook dat is een tegenvaller.

21 In de Stadsgehoorzaal opvoering van het toneelstuk 'Dertig seconden liefde' door de 115-jarige toneelvereniging Varia.

24 Een onderzoek onder 1.200 Vlaardingers van 55 jaar en ouder moet uitwijzen welke woonwensen zij hebben. Omdat de gemeente in de nabije toekomst geen toestemming verwacht voor de bouw van een verzorgingstehuis, wordt op deze manier naar alternatieve mogelijkheden gezocht.

De gemeentepolitie, het bestuur van de Horecabond afdeling Vlaardingen en burgemeester Van Lier beraden zich over herziening van de openings- en sluitingstijden van de horeca, omdat gezien het huidige uitgaansleven de caféhouders zich met de bestaande regeling te gebonden voelen.

27 De boeren in Zuidbuurt zijn teleurgesteld dat het onderzoek naar luchtverontreiniging zich grotendeels beperkt tot de uitstoot van fluor. Volgens hen moet een uitgebreider onderzoek plaatsvinden.

Feestelijke heropening van de Hoogstraat tussen de sluizen en de Afrol. De Hoogstraat werd in de laatste maanden voorzien van sierbestrating en plantenbakken. Ook parkeerplaatsen met meters voor kort parkeren moeten de toeloop naar de Hoogstraat aantrekkelijk maken.

30 De meerderheid van de raadscommissie verkeer en vervoer vindt dat raadsleden voor het parkeren tijdens vergaderingen gewoon moeten betalen. Dit naar aanleiding van een ontheffingsregeling aangedragen door de VVD.

December

2 Om ongeveer 2.000 Vlaardingers, die recht hebben op een eenmalige uitkering, nog voor Kerstmis hiervan in bezit te stellen, zegt wethouder J. Madern toe een spoedprocedure in gang te zetten. Het personeel van de Gemeentelijke Sociale Dienst heeft aangeboden hiervoor extra diensten te draaien en uitzendkrachten aan te nemen.

De ambulancedienst van de GGD Nieuwe Waterweg Noord aan de Hoflaan vertrekt naar het nieuwe onderkomen aan de Hargalaan te Schiedam.

4 Henk Ranshuijsen stopt na 32 jaar zijn werk voor de ondernemingsraad van Levers Zeep Maatschappij.

5 Bewoners van het complex 410 noodwoningen in

Henk Ranshuysen tijdens zijn afscheid. 4 december 1987.

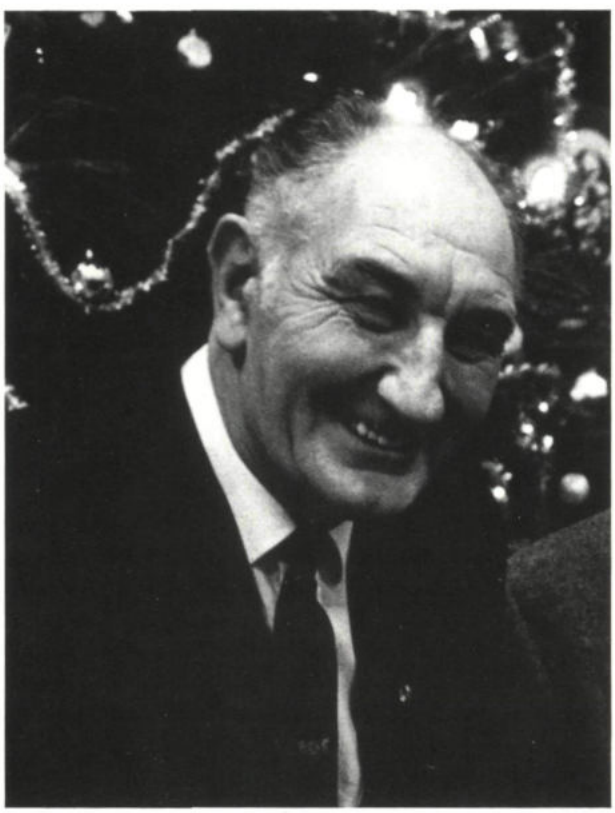

de Babberspolder staan lijnrecht tegenover de plannen van de gemeente om het complex te slopen. De plannen zijn in een stroomversnelling geraakt door de wateroverlast in juli en september. De bewoners houden vast aan het standpunt dat voor iedereen in de wijk nieuwe betaalbare huisvesting moet komen.

8 Met een plaatselijk HALT-bureau wil de gemeente vandalisme en kleine criminaliteit terugdringen. B&W hebben het ministerie van justitie een bijdrage van 31.000 gulden voor de oprichting van het bureau gevraagd.

Gemeentewerken is begonnen met het bouwrijp maken van de bouwlokatie De Put/Dijkzicht bij de Schiedamsedijk. Door VVV Patrimonium's Woningen zullen hier 110 bejaardenwoningen in de premiehuur profit-sector worden gebouwd.

11 Om overlast van vuurwerk en de kerstbomenjacht tegen te gaan, wordt in de maand december door de Vlaardingse politie weer een bijzondere regeling toegepast. Overtreders krijgen direct een boete variërend van 25 tot 100 gulden. Kinderen tot 17 jaar krijgen een alternatieve straf.

Woninginspectrice mevrouw C. Drenth neemt na een dienstverband van 34 jaar afscheid van het Gemeentelijk Woningbedrijf. Zij maakt gebruik van de VUT-regeling.

In Triangel viert de Vlaardingse afdeling van de Industriebond FNV zijn 80-jarig bestaan.

14 Een kleine meerderheid van de bewoners van de Oranjebuurt is vóór het openstellen van de busbaan over het landje van Chardon. Dat is gebleken uit de enquête die de gemeente onder de bewoners heeft gehouden. Van de 347 mensen die het formulier terugstuurden waren er197 voor openstelling.

17 Grote bezorgdheid kenmerkt de extra vergadering van de raadscommissies voor Milieu en Financiën, over het voorstel van gedeputeerde Ir J. van der Vlist van de provincie, om 250.000 kubieke meter Maassluisse gifgrond uit de Steendijkpolder te storten in de Broekpolder. In ruil daarvoor is de provincie bereid het meest vervuilde gedeelte van de Broekpolder te saneren. Om de kosten te drukken wil de provincie de mogelijkheid open houden om tot 750.000 m^3 gifgrond te storten.

18 De nieuwe vleugel van het Visserijmuseum, ingericht met voorbeelden van diverse aan de visserij verwante ambachten en vakken, feestelijk in gebruik genomen. Het nieuwe gedeelte is gebouwd op de voormalige binnenplaats van het museum. De uitbreiding ter waarde van een half miljoen gulden is grotendeels betaald door het bedrijfsleven, particulieren en particuliere organisaties en is bedoeld als geschenk voor het 25-jarig bestaan van het museum.

23 De heer J. L. Verheij, ere-voorzitter van de Vlaardingse Zwemclub VZC op 77-jarige leeftijd overleden.

Burgemeester Van Lier opent in het Visserijmuseum de tentoonstelling 'Het Buysse gatt Vlaerdingen. Verleden zonder toekomst?'.

26 Aggy Benner, voorzitter van de afdeling Vlaardingen van de Industriebond FNV op 44-jarige leeftijd overleden.

31 Op initiatief van de politie cirkelt op oudejaarsdag een reclame-vliegtuig boven de stad met de tekst '1988, laten we het gezellig houden'.

Overzicht van de nieuwbouw van het Visserijmuseum. 18 december 1987.

HET STEDELIJK KARAKTER VAN VLAARDINGEN IN DE MIDDELEEUWEN

Kees Maat

Inleiding

Middeleeuws Vlaardingen. Wat moeten we ons hierbij voorstellen? Moeten we denken aan een agrarische nederzetting, een vissersdorpje, of aan een stedelijk centrum?
En hoe ontwikkelde die nederzetting aan de Maas zich gedurende de Middeleeuwen? In deze literatuurstudie[1] probeer ik deze vragen te beantwoorden door het stedelijk karakter van het middeleeuwse Vlaardingen te toetsen aan algemene theorieën over stadsontwikkeling. De gedachten over stadsontwikkeling zijn de afgelopen decennia nogal aan verandering onderhevig geweest. Moderne theorieën over stadsontwikkeling in de Middeleeuwen komen onder andere van de Duitse historica Edith Ennen. In dezelfde lijn als Ennen, maar dan specifiek op de Noordnederlandse situatie gericht, schrijven de historici H. P. H. Jansen en W. Jappe Alberts.
In de eerste paragraaf van dit artikel staat de middeleeuwse stad in haar algemeenheid centraal, waarbij uitgegaan wordt van de visies van de genoemde historici. Daarna wordt de ontwikkeling van Vlaardingen gedurende de Middeleeuwen zo veel mogelijk chronologisch gevolgd, en daarbij getoetst aan de algemene theorieën.

De Middeleeuwse stad

Om de oorsprong van de middeleeuwse stad te achterhalen, kunnen we het best teruggaan naar de Romeinse tijd. De Romeinse stad, de civitas, was de woonplaats van grootgrondbezitters en het bestuurlijk middelpunt van het omringende platteland. Er vond ook handel en nijverheid plaats. Toen in de derde eeuw na Christus de Pax Romana ten onder ging, werd het verval van veel civitates tegengegaan door de Christelijke kerk. Haar organisatie sloot goed aan bij de Romeinse, zodat veel civitates bisschopszetels en uitgangspunten voor de missie werden. In de grensprovincies lagen castra, versterkte militaire centra, waarvan sommige een stedelijk karakter kregen.[2] In het gebied dat we nu Nederland noemen waren dat o.a. Maastricht, Heerlen, Nijmegen en Utrecht. Aan het eind van de derde eeuw waren alle grensvestigingen verlaten, behalve Maastricht dat in de vierde eeuw de functie van bisschoppelijke civitas kreeg.[3] Met de ondergang van de Pax Romana ving een periode van invallen, veroveringen en volksverhuizingen aan. Op Maastricht na was er nergens in de Lage Landen een nederzetting te vinden die ook maar een beetje op een stad leek. Aan het eind van de zevende eeuw – we bevinden ons dan reeds in de Middeleeuwen – vindt er een politieke stabilisering plaats. Willibrord kiest omstreeks het jaar 700 Utrecht tot bisschoppelijke civitas. De opleving van de handel resulteerde in een aantal stapelplaatsen voor de verre handel. Zo'n stapelplaats heette een portus. In Nederland waren dat Dorestad, Domburg, Medemblik en Witla. We kunnen hier echter niet van steden spreken. Toen aan het eind van de negende eeuw de handelswegen veranderden, verdwenen de nederzettingen weer even snel als ze opgekomen waren. De opvolgers van deze stapelplaatsen (Tiel, Deventer, Middelburg, en iets later Groningen en Kampen) hadden wel een kiem tot stedelijk leven in zich, en groeiden uiteindelijk uit tot Neêrlands oudste steden (naast Maastricht en Utrecht).[4]

Deze steden, die allen voor 1200 ontstonden, noemen we "gegroeide" steden. Ze zijn niet gesticht door een landheer, maar langzamerhand ontstaan. De Duitse historica Edith Ennen ziet stadswording als de samensmelting van pre-stedelijke kernen met koopmansnederzettingen. Zo'n pre-stedelijke kern (ook wel voorstedelijke kern) was bijvoorbeeld een burcht, een vluchtburg, een versterkte koninklijke villa, een belangrijke kerk of een domaniale hof. Dat laatste was een agrarisch complex, eigendom van een grootgrondbezitter. Handelsnederzettingen werden nooit uit zichzelf stad. Een tweede groep steden, de steden die ná 1200 ontstonden, is die van gestichte steden. Dat wil zeggen dat een landheer, bijvoorbeeld de graaf, aan een dorp stadsrechten gaf.[5]

Voordat we ons met de ontwikkeling van Vlaardingen gaan bezig houden, is het belangrijk te achterhalen wat nu precies een middeleeuwse stad was. Dat is niet gemakkelijk, want bijna iedere middeleeuwse stad zag er weer net iets anders uit dan een andere. Toch is er een

aantal essentiële kenmerken. De historici W. Jappe Alberts en H. P. H. Jansen hebben veel onderzoek gedaan naar de middeleeuwse stad in de Nederlanden. Zij omschrijven deze als volgt: "De middeleeuwse stad in de Noordelijke Nederlanden kan gezien worden als een door muren, poorten en torens beschermde, uit het landrecht geëximeerde agglomeratie van lieden, die zich bezighielden met handwerk, handel, verkeer, akkerbouw en veeteelt, al was het ook zó, dat deze middelen van bestaan in de verschillende steden in ongelijke mate werden uitgeoefend."[6] Een middeleeuwse stad was dus autonoom, had dus eigen bestuur en rechtspraak, vastgelegd in stadsrechten; tevens had ze verdedigingswerken, en een grote diversiteit aan beroepen binnen haar grenzen. Kanttekening daarbij is dat we ons met deze omschrijving al in de Late Middeleeuwen bevinden.

Hoe ontwikkelde Vlaardingen zich in de middeleeuwen? Groeide Vlaardingen uit tot een stad, of was Vlaardingen gedurende de gehele middeleeuwen niet veel meer dan een nederzetting van boeren en vissers?

Kerk en Hof

Het gebied dat nu Vlaardingen heet kent al vele eeuwen bewoning. Eind jaren '50 vonden archeologen hier bewoningsresten van zo'n 4300 jaar geleden. Deze vroege Vlaardingers behoorden tot de eerste permanente bewoners van het drassige Delta-gebied van West-Nederland. Omdat de eerste sporen van deze cultuur in Vlaardingen gevonden en onderzocht werden, spreken we van de "Vlaardingen-cultuur". Omstreeks 2100 voor Christus verdween deze bewoning plotseling, waarschijnlijk verdreven door de stijgende zeespiegel, het water dat de bewoners van Vlaardingen nog wel vaker noodlottig zou worden. Uit daarop volgende eeuwen zijn eveneens sporen van tijdelijke bewoning aangetroffen. Ook uit de Romeinse tijd zijn bewoningsresten gevonden. In de vierde eeuw verdween die bewoning weer. Invallen van stammen afkomstig uit het gebied ten noorden van de Rijn en stijging van de zeespiegel kunnen voor de bewoners aanleiding geweest zijn om weg te trekken.[7]

In het jaar 690 reisde de Angelsaksische monnik Willibrord vanuit Ierland naar ons moerassige landje. Na in Dorestad de Frankische vorst Pippijn bezocht te hebben, reisde hij door naar de paus in Rome, die hem tot aartsbisschop wijdde, met als standplaats Utrecht. Terug in de Lage Landen, maakte hij een zendingsreis langs de kust, waar hij kerkjes stichtte te Vlaardingen, Oegstgeest, Heiloo en Petten. Dat duidt erop dat er in die tijd weer bewoning was in Vlaardingen. De Rotterdamse stadsarcheoloog C. Hoek concludeert naar aanleiding van opgravingen dat dit kerkje even ten zuiden van de huidige kerk op de Markt gestaan heeft. Omstreeks 725 schonk een zekere Heribald, een geestelijke die de grond in eigendom had, het kerkje aan Willibrord, tezamen met een stuk onbedijkt land, waarop schapen graasden. Willibrord schonk deze bezittingen op zijn beurt weer – incluis alle andere door hem gestichte kerken – aan de abdij van Echternach in Luxemburg. Uit de eerste helft van de elfde eeuw bestaat een lijst met alle bezit van de abdij, waarop ook de kerk van Flerethinga (Vlaardingen) met de daaronder ressorterende kapellen te Skie (Overschie) en Haregha (een verdronken nederzetting even ten zuiden van Kethel) vermeld staat. De Vlaardingse kerk was dus blijkbaar een moederkerk geworden. In een document uit 1156 blijkt ook de kapel te Berkel een onderdeel van de Vlaardingse parochie te zijn.[8]

Het moerassige stuk land bij de kerk van Vlaardingen, eigendom van de abdij van Echternach, groeide uit en ontwikkelde zich tot een zogenaamde domaniale hof. In het middeleeuwse Europa was veel grootgrondbezit, veelal in handen van kerken, kloosters en machtige leken. Dit leidde tot een typisch middeleeuwse organisatie: het domaniale- of hofstelsel, dat werkte als volgt. De grootgrondbezitters hadden hun land in tweeën gedeeld. Het grootste deel, het hoeveland, gaven ze ter bebouwing uit aan boeren, die hierdoor in een onvrije positie terecht kwamen. Het andere deel, het saalland, werd in eigen beheer gehouden. De boeren op het hoeveland, de horigen, waren verplicht hun arbeidskracht ter beschikking van hun heer te stellen. Deze zgn. corvées of herendiensten bestonden meestal uit het bewerken van het saalland. In de Nederlanden was dit stelsel echter lang niet volgroeid. In de Friese landen en Holland werd al het land tegen geldbetaling in pacht uitgegeven. Dat was mogelijk omdat er hier vrij veel geld in omloop was. De enige vorm van corvées die we hier vinden, is het onderdak geven aan de

heer als hij de pacht komt ophalen en komt rechtspreken.[9] De kerkelijke hof van Vlaardingen lag temidden van de bezittingen van de graven van Holland, de Gerulfingen. Mogelijk beheerden de graven de hof als rentmeesters. In Maasland hadden de graven zelf een hof, die minstens twee maal zo groot was.[10]

In het jaar 1156 kwamen er moeilijkheden tussen de abt van Echternach en graaf Dirk VI van Holland. Als oplossing voor het geschil ruilde de abt enkele kerken, waaronder die van Vlaardingen, voor bezit elders. Kerk en hof waren nu in handen van de Gerulfingen. Graaf Dirk was blijkbaar nogal tevreden met z'n nieuw verworven kerk, want al in 1157 liet hij de bouw aanvangen van een enorm grote kruiskerk. Maar daarover verderop meer.[11]

De handelsnederzetting

In de meeste geschiedenisboekjes komen we nog altijd de mededeling tegen dat er in 1018, naar aanleiding van een ongeoorloofde tol in de Maas, een slag geleverd werd bij Vlaardingen. Hoofdrolspelers waren de Duitse keizer Hendrik II, en de roofridder graaf Dirk III van Holland, des keizers leenman. De slag zou geleid zijn vanuit Dirks burcht te Vlaardingen. Archeoloog C. Hoek kwam echter na bestudering van de beschrijvingen van Dirks tijdgenoot, de monnik Alpertus van Metz, tot de conclusie dat de slag moet hebben plaatsgevonden tussen Vlaardingen en Maasland in en dat de grafelijke burcht niet in Vlaardingen lag, maar in Maasland. Daar komt bij dat er in Vlaardingen nooit een spoor van een burcht is gevonden.[12] Het ligt ook niet voor de hand dat Dirk een burcht bouwde in het gebied van de abdij van Echternach, terwijl hij zelf een veel grotere hof in Maasland bezat. Ondanks het feit dat de burcht in Maasland stond, en dat de Maaslandse hof veel groter was, noemt Alpertus toch Vlaardingen als de plaats waar de slag plaats vond. Verder wordt graaf Dirk IV (1039-1049) in de buitenlandse kronieken "Theodericus de Phladirtinga" genoemd. In 1078 noemen kronieken afgezanten van de graaf "Vlaardingers". Vlaardingen was dus in het buitenland een bekende naam. Dat kan weinig anders betekenen dan dat zich naast de agrarische nederzetting tevens een handelsnederzetting ontwikkeld had.

Er zijn meer aanwijzingen dat Vlaardingen een aanzienlijke nederzetting was geworden. Graaf Floris II (1091-1121) liet in Vlaardingen zijn munt slaan, een eervolle aangelegenheid die een boerendorp zeker niet ten deel zou vallen. Een ander punt is het feit dat –zoals eerder vermeld – de graaf in 1157 de bouw liet aanvangen van een grote tufstenen kruiskerk, met een lengte van 65 (!) meter, onder toezicht van z'n eigen kapelaan, Thidbald. Zo'n kerk was in de wijde omvang niet te vinden, en alleen te vergelijken met de kerken van de abdijen van Rijnsburg en Egmond.

Graaf Dirk IV

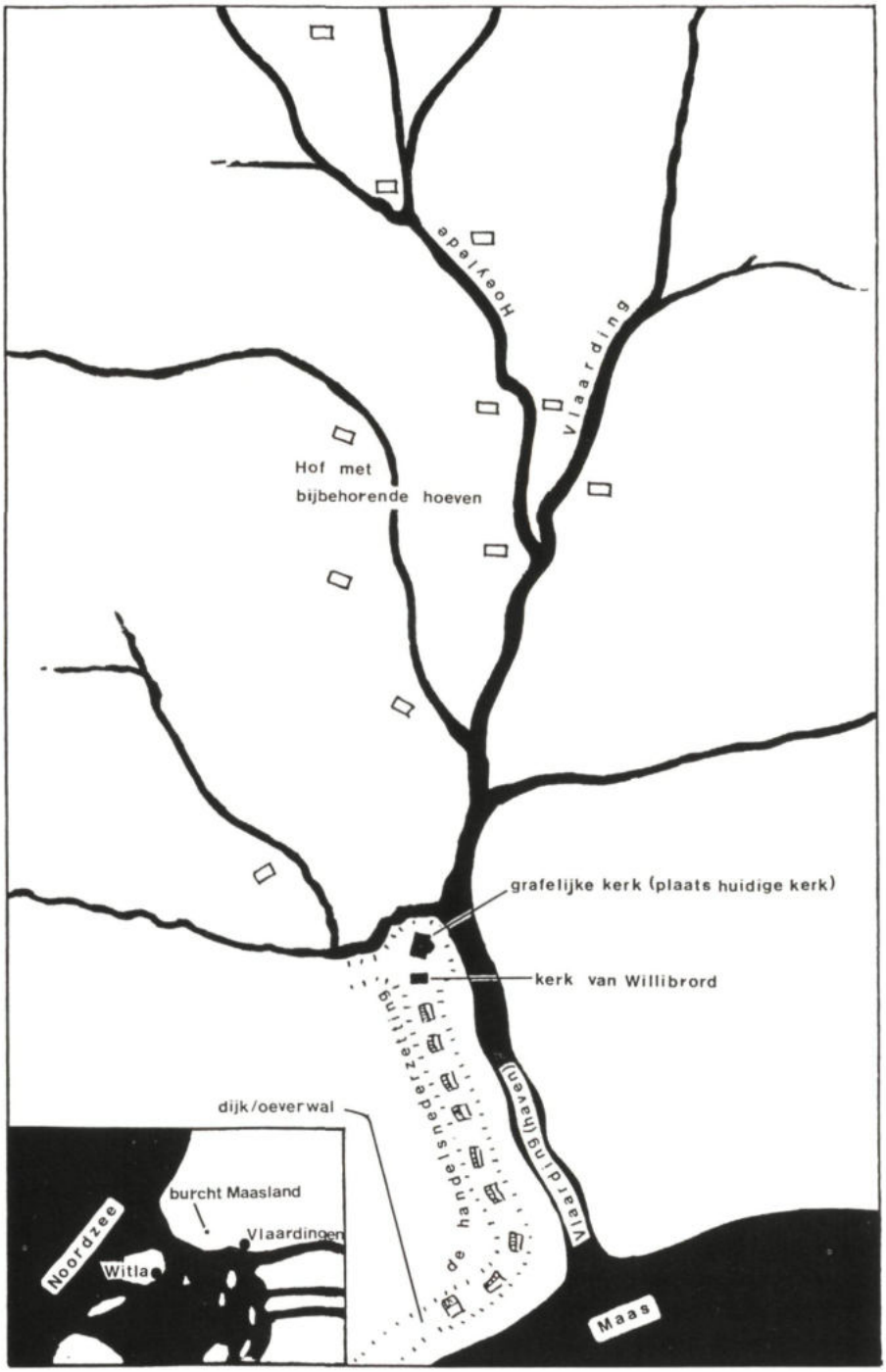

Reconstructie van Vlaardingen tot 1164

Volgens Hoek moeten we de handelsnederzetting plaatsen ten zuiden van wat later de Maasdijk werd. Wanneer de handelsnederzetting is ontstaan, is niet bekend. In de negende eeuw was deze – zo die al bestond – in ieder geval nog niet van betekenis. Aan de overzijde van de Maas was al in de zevende eeuw de portus (stapelplaats) Witla gelegen, die fungeerde als voorhaven van Dorestad. In 836 werd Witla door de Vikingen geplunderd, waarna het ophield te bestaan. Hoewel de Vikingen in die tijd in een zeer plunderlustige bui verkeerden, werd naar Vlaardingen niet omgekeken. Blijkbaar was Vlaardingen niet aantrekkelijk genoeg om te plunderen.[13]

Stad in wording?

Samengevat zien we in de twaalfde eeuw de volgende situatie ten aanzien van de nederzetting Vlaardingen. Er was een agrarisch complex, een domaniale hof, ontstaan bij een kerk, en sinds enige jaren grafelijk bezit. De kerk was moederkerk van een parochie die zich uitstrekte tot over Kethel, Overschie en Berkel. Vanaf 1157 werd er gebouwd aan een enorm grote kruiskerk, de grootste in de verre omtrek. Nabij hof en kerk was een handelsnederzetting gelegen die tot ver in het buitenland bekend was.

Vlaardingen was geen portus zoals Dorestad of Witla dat geweest waren. Deze stapelplaatsen voor de verre handel hadden slechts een heel zwakke binding met het omringende land. Daardoor verdwenen zij vaak weer even snel als ze opgekomen waren als de handelswegen anders kwamen te lopen (bijvoorbeeld als gevolg van de verzanding van een rivier, of de opkomst of neergang van een veraf gelegen handelsplaats). Deze porti hadden dus geen levensvatbaarheid tot stad. In de tiende en elfde eeuw ontstonden er weer handelsnederzettingen. Vaak waren ze in de nabijheid gelegen van een pre-stedelijke kern voor de veiligheid, maar niet binnen het rechtsgebied van zo'n kern, want daar heerste teveel een sfeer van onvrijheid, die ongunstig was voor de handel. Wanneer zo'n nederzetting nijverheid ging aantrekken, en privileges ging verwerven, was het moment aangebroken dat handelsnederzetting en pre-stedelijke kern samensmolten tot stad.[14] Dit beeld past beter bij het twaalfde eeuwse Vlaardingen. Een handelsnederzetting was er. Als pre-stedelijke kern kunnen we de kerk en de domaniale hof zien, beiden vallend onder grafelijke bescherming. Daarbij zorgde de hof voor de bindingen met de omgeving (denk bijvoorbeeld aan de marktfunctie[15]. Het moment van samensmelting, waarbij stadsrechten werden verworven, was echter nog niet aangebroken...

Tussen ramp en stadsrecht

Voordat er een samensmelting plaats kon vinden, vond in de winter van 1163 op 1164 een vreselijke overstromingsramp plaats. Het gehele Maasmondgebied werd volledig vernield door een stormvloed, waarbij alle oude ontginningen verwoest werden tot de lijn Ridderkerk-Heerjansdam. Het doet allemaal sterk denken aan het gebeuren van 1953. Te Vlaardingen worden de dijken en het uitwateringssluizenstelsel vernield en een belangrijk deel van de handelsnederzetting verwoest. Daar waar de getijdenwerking van de zee kon doordringen werd een pak slib afgezet, het zgn. "Vlaardingendek". De gevolgen van de overstroming kwamen de ontwikkeling van Vlaardingen bepaald niet ten goede. De verwoeste handelsnederzetting werd als verloren beschouwd, blijkens het feit dat de dijk naar binnen werd gelegd; de kerkheuvel werd opgenomen in de dijk. De graaf had z'n interesse in de nederzetting verloren en de bouw van de kerk werd gestaakt. In de loop van de dertiende eeuw, vanaf 1206, werd de hof opgedeeld en aan particulieren verkocht. Vlaardingen was gereduceerd tot een overwegend agrarische nederzetting. De handel verplaatste zich verder landinwaarts, naar Dordrecht, dat in de twaalfde eeuw snel opkwam.[16] De kans dat Vlaardingen uit zichzelf tot stad groeide, was verkeken. Jammer.

Toch zien we dat Vlaardingen een dikke honderd jaar na de ramp, in 1273, enkele stadsrechten kreeg. Had Vlaardingen zich zover hersteld, dat het toch weer een belangrijke nederzetting was geworden?

In 1217 was Vlaardingen vlootbasis voor een kruistocht onder aanvoering van graaf Willem I. De nederzetting scheen weer een belangrijke havenplaats te zijn. Engelse bronnen lijken dat nog eens te bevestigen. In één van die bronnen komt een machtiging voor uit 1230 van de Engelse koning Hendrik III aan Gerardus van Flethinge om met z'n kogge het land te verlaten;

Gerardus werd namelijk vastgehouden omdat hij de handelsvoorschriften ontdoken had. Veertig jaar later krijgt een andere Vlaardinger, Henricus van Flerding, een halve zeerover, dezelfde toestemming, en iets dergelijks vinden we ook terug over Arnout van Flardyng.[17]
Het is verleidelijk om in deze mededelingen een herleefd Vlaardingen te vermoeden dat hard op weg was zich tot stad te ontwikkelen. We moeten echter wel in de gaten houden dat het hier gaat om slechts enkele mededelingen, die niet direct de indruk wekken dat we hier te maken hebben met een internationaal bekende handelsnederzetting.[18] Zeker niet wanneer we dit vergelijken met de talrijke mededelingen die we in die tijd over Dordrecht tegenkomen. We moeten eveneens niet teveel zoeken achter de mededeling over de kruistocht: Vlaardingen lag nu eenmaal aan diep water (de buitenbocht van een zeearm), en was met z'n natuurlijke haven een mooi uitgangspunt voor zo'n eenmalige gebeurtenis. Overigens wijst handel of vrachtvaart (aan de wieg van de handel stonden vrachtschippers annex vissers, geen kooplieden) niet zondermeer op de ontwikkeling tot stad. Handel is veelal een plattelandsaangelegenheid geweest, onder andere van dorpen aan de Noordzeekust.[19] Het is dus in ieder geval niet zo dat Vlaardingen er als het ware om schreeuwde om als stad gezien te worden. Als gevolg van de algehele stedenstichtingskoorts die de landsheren, en vooral de Hollandse graven in die tijd beheerste, werd ook de eenvoudige, overwegend agrarische nederzetting stadsrechten verleend.
Vanwaar die vrijgevigheid van de landsheer? Dat had alles met z'n eigen belangen te maken. Een bloeiende stad in zijn gebied gaf de heer fiscale en andere financiële voordelen, naast de hogere opbrengst van tollen en muntslag, als gevolg van de intensivering van het handelsverkeer. Ook mogelijke militaire hulpverlening speelde een rol: in tijden van oorlog werden de steden verplicht een aantal soldaten te leveren ter ondersteuning van de grafelijke, hertogelijke of bisschoppelijke troepen. Zo leverde Vlaardingen tussen 1396 en 1400 twintig gewapende mannen voor het leger van graaf Albrecht van Beieren dat ten strijde trok tegen de Friezen. Al te veel moeten we ons van dit militaire aspect echter ook niet voorstellen, het accent lag op het financiële vlak. De voordelen voor de stad lagen vooral op het terrein van de autonomie, qua bestuur, wetgeving en rechtspraak, en het recht op muren en poorten; tevens kon het allerlei vrijstellingen opleveren, bijvoorbeeld vrijstelling van tol.[20]

De verdronken nederzetting Vlaardingen ontving in 1273 uiteindelijk toch nog enkele stadsrechten, hoewel ze die niet op eigen kracht verwierf. De vraag die we ons in het begin stelden wordt nu actueel: ontwikkelde Vlaardingen zich, naar de terminologie van Jappe Alberts en Jansen, in de periode van 1273 tot circa 1500 tot een echte stad? Met andere woorden: wordt de hoop van de graaf op een bloeiende stad vervuld?

Autonomie?

De grondslag voor het stedelijk karakter in de Middeleeuwen moest van buiten komen, namelijk van de autoriteit die daartoe bevoegd was, de landsheer; voor Vlaardingen was dat de graaf van Holland. Deze moest de rechten verlenen die de stad zouden afscheiden van het platteland op basis van (1) bestuur, wetgeving en rechtspraak en (2) de bevestiging van de stad met muren en poorten. Na 1200 geschiedde dit meestal door middel van een stichtingsoorkonde, waarmee doorgaans een pre-stedelijke nederzetting werd omgezet in een stad. De stichtingsoorkonden waren soms uitvoerig, soms bevatten ze alleen enkele aanwijzingen. De juridische bevestiging der stad geschiedde meestal door instelling van een college van schepenen dat de stad bestuurde en rechtsprak. De schout, een vertegenwoordiger van de landsheer, was voorzitter van het college wanneer het optrad als stadsgerecht. Een uit de burgers gekozen "raad van gezworenen" stond meestal al spoedig de schepenen bij, bij het behandelen van de bestuurlijke aangelegenheden. Een deel van de uitvoerende taak werd meestal in handen gelegd van uit en door de raad en gezworenen gekozen burgemeesters. De raad en het schepenencollege stelden zelf recht en wet vast. Meestal werd het ongeschreven, eeuwenoude gewoonterecht naar behoefte opgetekend en aangevuld.

Het eerste stadsrecht[21] dat we van Vlaardingen kennen is uit 1273 en is verleend door graaf Floris V, graaf van Holland en Zeeland. In de eerste zin schrijft Floris in het Latijn: "progenitorum nostrorum vestigia imitan-

tes" d.i. "in navolging van de voetsporen onzer voorouders". Dat zou er op kunnen duiden dat er al eerder een stadsrecht verleend was, en wel voor 1256, het jaar waarin Floris' regering aanving. Er is echter verder niets dat hierop duidt en het is evengoed mogelijk dat het slechts een frase is waarin de graaf de traditionele vrijgevigheid en grootmoedigheid van zijn huis wil benadrukken.
Het stadsrecht gaf de Vlaardingers vrijstelling van belastingen en het recht hun koopwaar tolvrij door heel Holland en Zeeland te vervoeren, wat het aantrekken van kooplieden naar de stad kon bevorderen. Daarnaast schonk de graaf de stad een eigen rechterlijke macht: niemand mocht zijn medeburger meer tot een tweekamp uitdagen, geschillen moesten door de schepenen worden berecht. Vervolgens staan er enkele bepalingen in die moesten waarborgen dat iedereen die onroerend goed in de stad had, of handel dreef in de stad, daarvoor ook belasting betaalde. Dan volgt ook een hele lijst van verordeningen te vergelijken met een soort beknopt wetboek van strafrecht. De jaarmarktvrede werd extra beschermd.

Graaf Floris V

Al had Vlaardingen nu een eigen rechterlijke macht, volledig juridisch afgescheiden van het platteland was Vlaardingen nog niet. Wetgevende macht[22] zat er nog niet in. In 1326 kreeg Vlaardingen een nieuw privilege, nu van graaf Willem III de Goede. Een groot deel van het geschrift herhaalt dat van 1273, maar er wordt nu ook gesproken van "raitsluyden" (de leden van de raad van gezworenen). Deze raitsluyden moesten samen met de zeven schepenen en de "gewairden rechter" (de schout) en de baljuw van Delfland keuren, dat is verordenen, wetgeven. De baljuw was een ambtenaar van de graaf, die het recht handhaafde in zijn district.
Vlaardingen had nu autonomie en was juridisch vrijwel geheel afgescheiden van het platteland; vrijwel, want de baljuw en de schout, beiden ambtenaren van de graaf, hadden nog steeds wat in de melk te brokkelen – maar dat was ook bij andere middeleeuwse steden een normale zaak.
Overigens is het in dit verband wel een merkwaardige zaak, dat nergens gerept wordt over muren en poorten... maar daarover later meer.

De economische situatie

Vlaardingen was nu in juridische zin zo goed als zelfstandig. Juridische autonomie maakt van een agglomeratie echter nog geen stad in de brede zin van het woord zoals ook Alberts, Jansen en Ennen dat zien. Het stedelijk karakter is een samenspel van factoren, waarbij het economische aspect niet verwaarloosd mag worden.
Het is overigens een moeilijke zaak om veel over de economie van Vlaardingen te zeggen: tijdens een grote

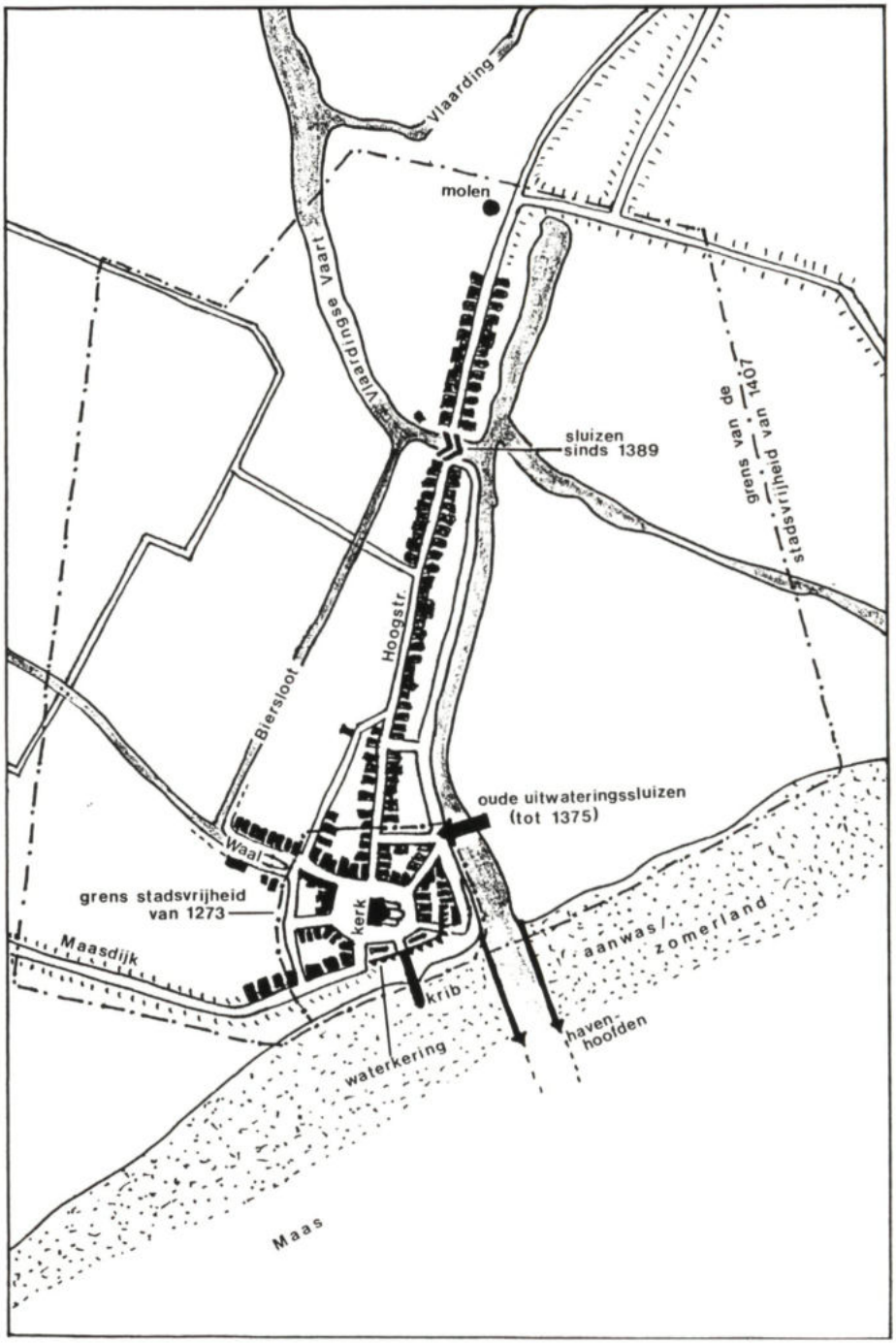

Reconstructie van Vlaardingen tussen 1164 en ca 1500

stadsbrand in 1574, waarbij ook het stadhuis in vlammen opging, zijn veel archivalia verloren gegaan. Uit het weinige wat nog rest – vooral niet-Vlaardingse bronnen – is wel te destilleren dat er waarschijnlijk een vrij grote scheepvaartactiviteit was door de Vlaardingers.[23] De oorzaak daarvan lag in de algehele opbloei in de 13e en 14e eeuw in de Nederlanden en de opkomst van Holland in de 14e en 15e eeuw. De betekenis van de scheepvaart wordt bevestigd door het stadszegel uit 1361 waarop een koggeschip staat afgebeeld. Hoewel het niet uit bronnen te halen is, lijkt het me wel voor de hand liggend dat er ook landinwaarts Vlaardingse handel was, omdat daar immers het achterland lag. Het enige bronnenmateriaal dat zich in die zin uitlaat, is uit de tweede helft van de 15e eeuw, en heeft betrekking op relaties van Vlaardingen met Keulen. Zeker is het wel dat Vlaardingen een marktfunctie vervulde (inclusief jaarmarkt) voor de omliggende streek, blijkens de bepalingen van het privilege van 1273.
Al was handel een belangrijke economische factor, het gaf een nederzetting niet iets specifieks stedelijks. Ook vanuit kustdorpen als Katwijk en Scheveningen vond zowel handel met Engeland als met Keulen plaats. Eveneens fungeerden dorpen vaak als streekmarktcentrum, en een jaarmarkt kwam ook op het platteland voor. Omgekeerd zijn er steden geweest waar handel nooit een rol heeft gespeeld.[24]

Nijverheid

Een veel duidelijker kenmerk van stedelijke economie was nijverheid, die duidde op arbeidsspecialisatie. Een gevarieerde beroepenstructuur kwam in de Middeleeuwen alleen in steden voor (zoals ook nu steden nog steeds een veel hogere graad van arbeidsdifferentiatie hebben). De moeilijkheid waar het Vlaardingen betreft, is echter het volledig ontbreken van gegevens. Het is aannemelijk – maar niet meer dan dat – dat er inderdaad nijverheid was, want Vlaardingen was een agglomeratie met een aantal niet producerenden. Kooplieden, vrachtvaarders en bestuurders hadden waarschijnlijk weinig gelegenheid en behoefte om zelf nijverheid te bedrijven, in tegenstelling tot boeren die vaak in de wintermaanden huisnijverheid bedreven. Zo'n agglomeratie had dus een aantal nijverheidslieden nodig voor de behoeftenvoorziening. Veel zullen het er in de 13e en 14e eeuw nog niet geweest zijn, gezien het kleine aantal vrachtvaarders/kooplieden en die paar bestuurders. Onder invloed van de economiebevorderende privileges en andere beschermende maatregelen zal dat aantal in de loop der eeuwen wel gegroeid zijn. Aan enige exportnijverheid moeten we ook in de 15e en 16e eeuw nog niet denken.
Ondanks het feit dat er handel was en hoogstwaarschijnlijk nijverheid, was de kern van de Vlaardingse economie nog steeds de landbouw. In een bepaling in de privileges van 1273 en 1326 staat dat de poorter niet het stadsrecht zou verliezen wanneer hij in het voorjaar om te zaaien, en in het najaar om te oogsten twee maanden buiten de stad zou vertoeven. Die agrarische bedrijvigheid doet niets af aan het stedelijk karakter: ze is in de meeste steden tot in de 16e en 17e eeuw aanwezig. Veel steden hadden groenteteelt binnen hun muren (bijvoorbeeld Maastricht), en vele burgers hadden vee buiten de stad grazen, dat veelal 's avonds en in ieder geval 's winters binnen de stad werd gehaald. Ook een bepaling in het keurboek van Kampen, dat het vee voor 11 november binnen de stad gehaald moest worden, herinnert nog aan het stedelijk agrarisch verleden. Maar hoe belangrijk de landbouw als middel van bestaan ook was, nooit heeft zij betekenis gehad voor de export; er werd juist geïmporteerd.[25] Naast landbouw was er in Vlaardingen ook nog de riviervisserij en later, vanaf de 15e eeuw, de haringvisserij.[26]

Het stedelijk uiterlijk

Bij het onderscheid of een agglomeratie een stad is of niet, speelt het uiterlijk van de nederzetting een belangrijke rol.Eerst weer een stukje theorie.

Het belangrijkste uiterlijke kenmerk dat steeds naar voren komt is de ommuring. Volgens Edith Ennen kreeg de stad door ommuring haar typisch middeleeuws uiterlijk.[27] Jappe Alberts noemt als specifiek kenmerk, dat de stad van het platteland afscheidde naast autonomie de bevestiging der stad met muren en poorten.[28] In de al eerder genoemde "definitie" noemt hij de middeleeuwse stad een door muren, poorten en torens beschermde agglomeratie. Het motief voor ommuring was in de eerste plaats natuurlijk het beschermen van lijf en goed van de burgers tegen gevaren van buitenaf; daarnaast was het een enorm samenbindend

element voor een vaak pluriforme burgerij. Het bouwen van de vestingwerken was namelijk een van de grote gemeenschappelijke taken van de poorters. Het recht om versterkingen op te richten was in principe voorbehouden aan de landsheer.[29]
Het grondplan van middeleeuwse steden was normaliter concentrisch, waarbij vanuit het centrum een aantal hoofdstraten naar de stadspoorten uitstraalde. Waar een stad zich aan een brede stroom ontwikkelde, kon haar plattegrond beperkt blijven tot een halve cirkel, met de stroom als basis.[30]

Terug naar Vlaardingen. De oudste afbeelding is een kaart van Jacob van Deventer, getekend omstreeks 1560 in opdracht van Filips II. Hoewel er al enkele decennia verstreken zijn sinds het einde van de middeleeuwen, is het niet goed al te gewaagd te veronderstellen dat Vlaardingen gedurende de middeleeuwen meer een ontwikkeling heeft doorgemaakt tot een uit de krachten gegroeid dijkdorp, dan tot stad. Daarbij valt ook het ontbreken van ommuring op. We zullen de ontwikkeling tot deze situatie volgen vanaf 1164. In 1164 was Vlaardingen een heel kleine, agrarische nederzetting ten noorden van de na 1164 opgeworpen Maasdijk. Ten zuiden van de Maasdijk lagen nog de puinhopen van de handelsnederzetting, nu aan de zee prijsgegeven. Tussen 1164 en 1273 groeide de nederzetting rond de kerk langzaam uit tot een brinkdorpje. Van 1273 tot 1407 ('t jaar waarin Vlaardingen toestemming kreeg voor stadsuitbreiding) ontwikkelde de nederzetting zich verder niet in omvang. Het gebied dat in 1273 onder de stadsvrijheid viel, strekte zich vanaf de kerkheuvel westwaarts en noordwaarts zo'n 250 meter uit, aldus Hoek.[31] Aan de oostzijde werd de nederzetting begrensd door de benedenloop van het riviertje de Vlaarding, de haven. Om het verlanden van de haven te voorkomen, legde men havenhoofden aan die in de loop der geschiedenis voortdurend verlengd werden. Door het tevens aanleggen van een krib werd door aanslibbing land gewonnen. Zo ontstond er ondanks het feit dat Vlaardingen door het Maaswater werd bedreigd, toch een smal zomerland, dat in de loop der eeuwen steeds verder zou worden uitgebouwd en ingepolderd. Ondanks de havenhoofden en de krib zorgde het water toch nog geregeld voor overlast, zodat de kerkheuvel beschermd moest worden door een stenen gemetselde

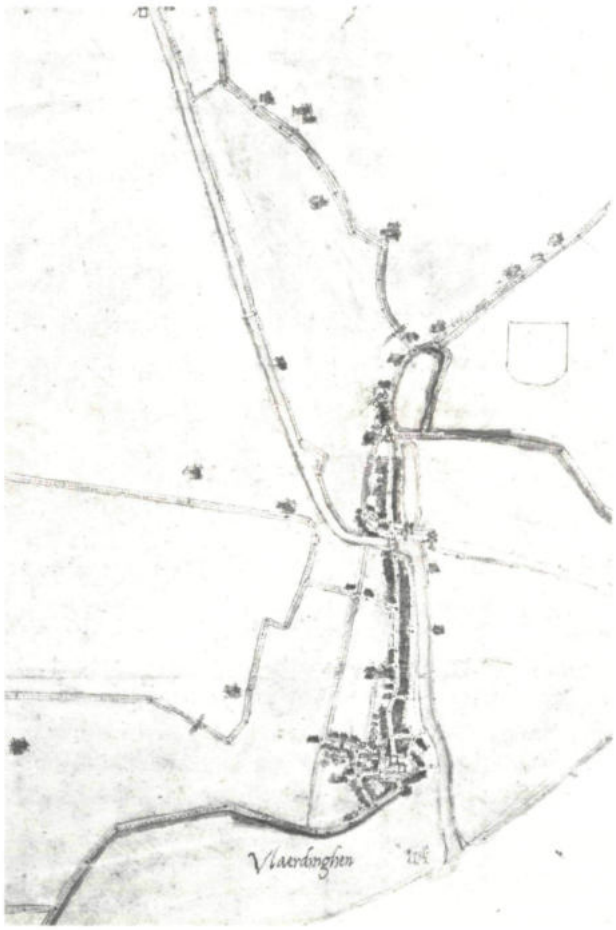

Kaart van Jacob van Deventer, ca 1560

muur.[32] Tijdens een overstroming in 1375 bezweek het uitwateringssluizenstelsel bij de Brede Havenstraat waardoor de Waal (een wiel) ontstond. In 1389 werd de situatie aanmerkelijk verbeterd door de aanleg van sluizen op de huidige plaats tussen Hoogstraat en Korte Dijk.[33] Waar de noordgrens en de westgrens lagen is moeilijk te bepalen: in de handvesten van 1273 en 1326 zijn geen grenzen aangegeven. Waarschijnlijk reikte de noordgrens van het ongetwijfeld kleine stadje niet verder dan het watertje dat uitmondde bij de sluizen aan de Brede Havenstraat. De westgrens zal ongetwijfeld even dicht bij de kerkheuvel gelegen hebben als de andere grenzen (de bebouwing reikte in 1560 trouwens niet veel verder).

In 1407 verleende graaf Willem VI Vlaardingen een privilege waarmee het stedelijk grondgebied tientallen malen groter werd: tien roeden (= ca. 100 meter) noordwaarts voorbij de molen, en honderd gaarden (= ca. 100 hectare) westwaarts en oostwaarts van de dijk (Hoogstraat). De stad moest hiervoor overigens flink betalen. De gebiedsuitbreiding had een bewoningsuitbreiding tot gevolg langs de Hoogstraat, de noord-zuidas; een ontwikkeling die mogelijk al voor 1407 begonnen was (?).
En daarmee zijn we aangeland bij het uit de krachten gegroeide dijkdorp dat Jacob van Deventer ons laat zien.

Verklaring

Resumerend zien we tot 1407 een heel klein stadje, dat in ieder geval nog de vorm had die van een middeleeuwse stad verwacht mag worden, namelijk concentrisch. De kerkheuvel was centrum, met als uitwaaierende hoofdstraten de Maasdijk en de Hoogstraat, en nog wat kleinere straten richting haven en polder. Het belangrijkste wat we na 1407 zien gebeuren, is dat Hoogstraat en Korte Dijk tot centrale as uitgroeien waarlangs een groot gedeelte van de bebouwing zich uitstrekte. Merkwaardig genoeg zien we tijdens de gehele Middeleeuwen nergens een begin gemaakt worden met een muur. Zeker voor 1400 leende de stad zich er prima voor, temeer daar de stad al aan twee zijden een natuurlijke bescherming had, zodat de kosten niet al te hoog zouden zijn geweest. In de loop van de 15e eeuw werd een stadsmuur uiteraard wat problematisch door de langgerekte vorm, maar het feit dat het stadsbestuur de wildgroei langs de Hoogstraat zonder enige belemmering toestond, doet niet vermoeden dat de stedelijke overheid ooit het plan heeft gehad om de stad te versterken.

Vreemd is het ontbreken van verdedigingswerken wel. Ommuring was een machtssymbool dat iedere stad zich graag verwierf. Maar bovenal was het een noodzaak in die rumoerige Middeleeuwen, vol strijdlustige landsheren en steden. Ik denk hier alleen al aan de Hoekse en Kabeljauwse Twisten waarin Vlaardingen zich met elf andere steden verbond in de Kabeljauwse partij; een feit dat bijvoorbeeld voor Delft nog enige maanden belegering heeft opgeleverd. Het ontbreken van ommuring is Vlaardingen bij een plundering tijdens de Opstand (Tachtigjarige Oorlog) in 1574 trouwens duur komen te staan...
Een mogelijke verklaring kan zijn dat de graaf nooit toestemming heeft willen geven voor ommuring. Niet echt overtuigend, omdat andere steden zich wel van muren wisten te verzekeren (Schiedam, Rotterdam, Delft, Leiden, Den Briel, Dordrecht, enz). Meer voor de hand liggend is geldtekort. Vlaardingen was een voornamelijk agrarische agglomeratie, en zal niet een overvloed aan accijnzen op de handel hebben binnengehaald. Daarnaast was er nog een bron van voortdurende zorg die de financiele situatie van de stad geen goed deed. De haven van Vlaardingen had zeer veel last van zich steeds weer opnieuw vormende zandbanken, in en voor de haven. De maatregelen die de stedelijke overheid (samen met het Hoogheemraadschap van Delfland) daartegen moest aanwenden, deden keer op keer een grote aanslag op de schatkist.[34]
Hoewel het duidelijk is dat Vlaardingen een niet al te vermogende agglomeratie was, is het motief geldtekort toch niet echt bevredigend. Er moest voor de stadsuitbreiding van 1407 een fikse som betaald worden, en die was er wel. En ook al zou het geld daarmee opgeweest zijn: het lijkt mij dat je als stadsbestuur dan toch nog hoopte op vettere jaren en geen ongecontroleerde wildgroei toestond, maar inplaats daarvan de bebouwing in concentrische banen om de stad leidde. Een sluitende verklaring is dus niet gemakkelijk te vinden. Naast een voortdurend zichtbare schatkistbodem was het uitbreiden van de bebouwing langs Hoogstraat en haven wellicht zo'n logische consequentie van optimaal economisch gebruik van de ruimte, dat een muur met alle voordelen van dien, daar toch ondergeschikt aan gemaakt werd.

Conclusie

In Vlaardingen zien we al vroeg een ontwikkeling op gang komen die had kunnen leiden tot stadswording. Het kerkje dat Willibrord aan het eind van de 7e eeuw stichtte, is in de 12e eeuw uitgegroeid tot een kerkelijk centrum en halverwege die eeuw wordt begonnen met de bouw van een enorme kruiskerk. Rond de kerk is een agrarisch complex ontstaan, een domaniale hof. Bij hof en kerk is langs de natuurlijke haven een handelsnederzetting gegroeid die tot ver in het buitenland

bekend was. De omstandigheden waren ideaal voor juridische samensmelting van de moederkerk en de hof met de handelsnederzetting. De hof en de parochie konden zorgen voor een sterke binding met de streek, een belangrijke factor om een stad ook in tijden van neergaande handel in stand te houden. De handelsnederzetting zou het grote geld binnenbrengen en nijverheid aantrekken om het geheel te verzorgen, waardoor eveneens een marktfunctie kon worden vervuld.

De overstromingsramp was echter fataal. De handelsnederzetting ging verloren en de bouw aan de kerk werd gestaakt. Het Vlaardingen tussen 1164 en 1273 was een agrarisch dorp aan een natuurlijk haventje, waar op beperkte schaal wat handels- en scheepvaartactiviteiten waren; een dorp dat niet meer in staat was om op eigen kracht, en op een natuurlijke manier stadsrecht te verwerven. Dankzij de stedenstichtingsdrift van de Hollandse graven ontving Vlaardingen in 1273 toch nog enkele stadsrechten.

Een stad was Vlaardingen in 1273 nog niet. De rechten van 1273 bestonden slechts uit enkele handelsbevorderende privileges en rechterlijke macht. Pas in 1326 ontving Vlaardingen ook wetgevende macht en kan ze zich juridisch autonoom noemen. Qua economie zien we dat er arbeidsspecialisatie was. Er was handelsverkeer, hoewel we de omvang daarvan niet moeten overschatten; ook maakte het van Vlaardingen nog geen stad. Nijverheid was er hoogstwaarschijnlijk. De landbouw was zeer sterk vertegenwoordigd. Landbouw was een wezenlijk onderdeel van een stadseconomie, maar de dominante omvang ervan in Vlaardingen, maakte er voornamelijk een plattelandsstadje van. In haar uiterlijk was Vlaardingen weinig stedelijk: verdedigingswerken zijn er nooit geweest en qua vorm was Vlaardingen aan het eind van de Middeleeuwen een dijkdorp.

We zien dus dat Vlaardingen maar ten dele een stad was. In de loop van de Late Middeleeuwen zien we Vlaardingen juridisch tot stad verheven worden. De economie heeft haar omvang van voor de ramp van 1164 echter nooit volledig hersteld en is nooit meer geworden wat de graaf er waarschijnlijk van gehoopt had. Ondanks dat kunnen we toch wel van een kleinschalige stadseconomie spreken. Mogelijk als gevolg daarvan is Vlaardingen uiterlijk de gehele Middeleeuwen een plattelandsdorpje gebleven. Kortom: een stadje ... maar onvolgroeid.

Door dat zwakke stedelijke karakter wil Vlaardingen ook na 1500 niet goed uitgroeien. Pas na 1945 wordt Vlaardingen die bloeiende stad waarvoor graaf Floris V de eerste aanzet poogde te geven.

'Dit es teken van Vlardin', 27 november 1361

Noten

1 Dit artikel is een bewerking van mijn scriptie "Vlaardingen getoetst, het stedelijk karakter van Vlaardingen in de Middeleeuwen", gemaakt tijdens de opleiding geschiedenis aan de lerarenopleiding ZWN te Delft.
2 E. Ennen, De Europese stad in de Middeleeuwen (Haarlem 1978), blz. 9-18.
3 H. P. H. Jansen, Middeleeuwse geschiedenis der Nederlanden (Utrecht 1974), blz. 55.
4 W. Jappe Alberts, De middeleeuwse stad (Haarlem 1978) blz. 7-11.
5 W. Jappe Alberts en H. P. H. Jansen, Welvaart in Wording (Den Haag 1977) blz. 81-84.
6 Ibidem, blz. 255 en 256.
7 C. Wind "De Late Steentijd" en "De IJzertijd" en A. Brouwer "De Romeinse tijd" in: Van steurvisser tot stedeling (Vlaardingen 1973) blz 32-116.
8 A. Bijl Mz. Het Sint Willibrordshuisje te Vlaardingen (Vlaardingen 1954) blz 5-7
C. Hoek, "De Middeleeuwen" in: Van steurvisser tot stedeling, blz 118-146
C. Hoek "De Hof van Vlaardingen" in: Holland (jrg.5,1973, nr. 2) blz 57-91.
9 Alberts/Jansen, W in W, blz 62-65.
10 Hoek, de Hof, blz 12-21.
11 zie noot 8.
12 Hoek, de Hof, blz 21-23.
13 Ibidem, blz 23-28.
14 Ennen, blz 39-40.
15 Bij een markt moet gedacht worden aan een lokale markt, voor de verhandeling van alledaagse produkten; een streekfunctie dus.
16 Hoek, de Hof.
17 H. van der Sloot, Vissen bij de Vleet (Vlaardingen 1973) blz 11.
18 De oplettende lezer zal het opvallen dat een soortgelijke conclusie wel getrokken wordt voor de periode voor 1164. De mededelingen in die periode betreffen echter heel duidelijk Vlaardingen in belangrijke zaken (een veldslag, z'n afgezanten in het buitenland, munt slaan). In de periode na 1164 betrof het slechts enkele eenvoudige mededelingen van eenvoudige schippers, die we ook terugvinden bij zovele andere plaatsen.
19 Alberts/Jansen, W in W, blz 254, 255, 260.
20 Alberts, De middeleeuwse stad (Haarlem 1978), blz 15-17.
21 De stadsrechtprivileges staan in "Handvesten, enz." uit 1772 in het (oud)Nederlands; alleen het privilege uit 1273 is in het Latijn.
22 De term "wetgevende macht" is geen term die in de Middeleeuwen al gebruikt werd; bedoeld wordt een verordenende, regelgevende macht.
23 C. Postma, Korte geschiedenis van Vlaardingen (Vlaardingen 1958) blz 12.
24 Alberts/Jansen, W in W, blz 209, 218, 254-260.
25 Ibidem, blz 255.
26 Postma, blz 13. NB, pas vanaf de 17e, 18e eeuw kreeg Vlaardingen naam als haringstad.
27 Ennen, blz 73.
28 Alberts, De middeleeuwse stad (Haarlem 1978), blz 13.
29 Ibidem, blz 26
Ennen, blz 74 en75.
30 R. van Uytven, "Stadsgeschiedenis in het Noorden en Zuiden" in: Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 2 (Bussum 1982) blz 199.
31 Hoek, steurvisser, blz 137.
32 Ibidem, blz 129.
33 A. Bijl Mz. "Over de oudste stadsgrenzen en de oudste stadsuitbreiding van Vlaardingen" in: Tijdschrift van de Historische Vereniging Vlaardingen (nr. 14, aug. 1973) blz 20.
34 J. P. ter Brugge en M. A. Struijs, Het Spuiwater, bijgenaamd "het Buizengat" te Vlaardingen (concept), blz 2.

Jacob Hoogstad (1702-1776).

EEN VLAARDINGER IN DIENST VAN DE VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE

P. J. Moree

Op 19 februari van het jaar 1736 vond omstreeks zes uur 's avonds in het Engelse Kanaal een ernstige scheepsramp plaats. Drie Nederlandse Oostindiëvaarders, die hun reis een dag eerder waren begonnen, liepen vast op de beruchte zandbank Goodwin's Sand. Twee van deze schepen, de 'Meermond' en de 'Loosdrecht', werden volkomen vernietigd en de wrakstukken dreven in zee weg. Dit debâcle betekende het einde van de schipperscarrière van de drieëndertigjarige gezagvoerder van de 'Meermond', de Vlaardinger Jacob Hoogstad, een man die bijna twee decennia gevaren had voor wat toen 's werelds grootste handelsmaatschappij was: de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC).

Wie was deze Jacob Hoogstad en hoe was hij bij de VOC verzeild geraakt? Hoe verliep zijn carrière bij de Compagnie en hoe kon de scheepsramp, die aan zijn loopbaan zo'n abrupt einde maakte, gebeuren? Wat gebeurde er met Hoogstad ná 1736? Op al deze vragen tracht dit korte artikel een antwoord te geven. Een antwoord, dat niet alleen het een en ander vertelt over onze maritieme geschiedenis, maar dat hopelijk ook iets bijdraagt aan onze kennis over het achttiendeeeuwse Vlaardingen.[1]

Oostindische Compagnie Schip. Uit: G. Groenewegen, Verzameling van Vier en tachtig Stuks Hollandsche schepen, Rotterdam 1789.

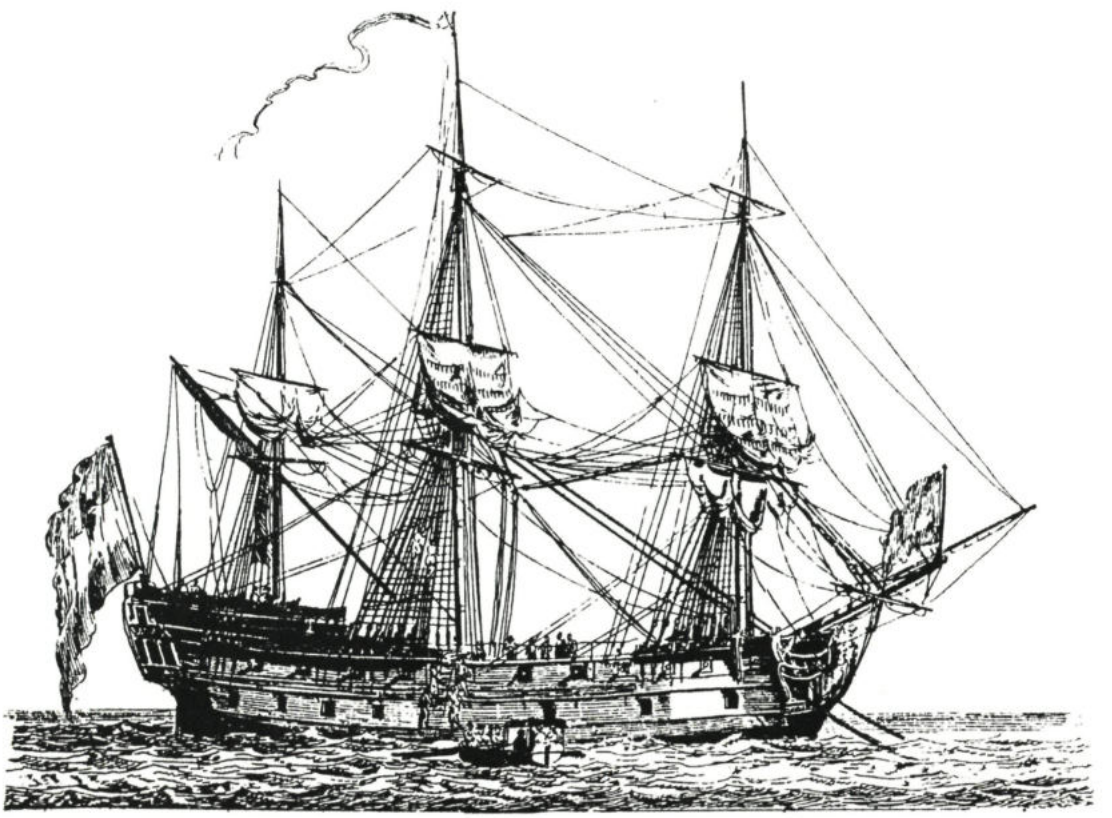

Jacob Hoogstad, Frank Verzijde en de VOC

In het jaar dat Jacob Hoogstad werd geboren was de VOC exact honderd jaar oud. In 1602 was deze Compagnie opgericht, met als hoofddoel het verkrijgen van de dure veelgevraagde specerijen uit Azië. Na een periode van ongeveer tachtig jaar was de VOC erin geslaagd een zeer uitgestrekt handelsimperium op te bouwen. Men bezat onder meer vestigingen aan de Kaap de Goede Hoop, in India (Suratte, Malabar, Coromandel en Bengalen), op Ceylon, in Japan en in de Indonesische archipel. De belangrijkste vestiging van de Compagnie in de Oost was Batavia (het huidige Djakarta), waar de Hoge Regering (Gouverneur-Generaal en Raden) zetelde. In patria, dat wil zeggen in de Republiek der Verenigde Nederlanden, werd het bestuur van de Compagnie gevormd door zeventien bewindhebbers, beter bekend als de Heren XVII. Zij werden door zes verschillende kamers afgevaardigd, te weten Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen. Ieder jaar opnieuw zorgden de kamers ervoor dat er diverse vloten van VOC-schepen naar de Oost konden vertrekken. Elke kamer had een eigen scheepswerf, waar schepen gebouwd en gerepareerd werden. De VOC-bodems voeren via de Kaap de Goede Hoop naar Batavia of Ceylon. Het aanleggen aan de Kaap op heen- en terugreis, in verband met het aan boord nemen van verse proviand, was verplicht. Aan boord van een Oostindiëvaarder waren gemiddeld meer dan tweehonderd mensen te vinden. Naast soldaten, ambachtslieden en passagiers bestond het grootste deel van de opvarenden uit het zeevarend personeel, van scheepsjongen tot schipper. Personen met de meest uiteenlopende nationaliteiten konden zich onder de zeevarenden bevinden, maar – dit zal duidelijk zijn – men kon ook uit een plaats als Vlaardingen afkomstig zijn.[2]

Jacob Hoogstad werd op 24 september 1702 gedoopt te Vlaardingen als vijfde kind van Goossen Cornelisz. Koolhaalder en Jannetje Jacobsdr. Hoogstad. Koolhaalder was, net als zijn vader en grootvader, stuurman ter haringvisserij.[3] Vlaardingen groeide in de eerste helft van de achttiende eeuw uit tot de eerste haringstad van de Republiek, terwijl in andere Nederlandse plaatsen dit bedrijf verliep.[4] Zou het niet logisch geweest zijn als ook Hoogstad zich – geheel in familietraditie – in deze tak van visserij had begeven? Jacob koos echter niet voor een haringbuis, maar voor een Oostindiëvaarder. Het vermoeden dat een andere Vlaardinger, ene Frank Verzijde, er de oorzaak van was dat Hoogstad dienst nam bij de VOC, lijkt gerechtvaardigd. Deze in 1683 geboren Verzijde had bij de Compagnie een behoorlijke carrière opgebouwd. Ooit in een lage rang begonnen, was Verzijde in 1716 benoemd tot de hoogste zeevarende rang, schipper.[5] Toen schipper Verzijde in 1718 opnieuw voor de Compagnie naar de Oost vertrok, nam hij de toen vijftienjarige Hoogstad met zich mee.

Hoogstad werd op het fluitschip de 'Meerhuizen' aangesteld als 'jongen' (hulpje van de officieren), de laagste rang op een Oostindiëvaarder. Op 4 mei 1718 liet schipper Verzijde de zeilen hijsen en begon de reis naar het verre Batavia. De heenreis verliep voorspoedig en na de verplichte verversingsstop aan de Kaap de Goede Hoop bereikte de 'Meerhuizen' op 20 november Batavia. Gedurende de drie jaren die volgden bleef schipper Verzijde in Azië varen en al die tijd week de jonge Hoogstad niet van zijn zijde. Reizen naar Bengalen, Gamron, Padang en Ceylon werden gemaakt. Op 22 november 1721 aanvaardde het tweetal tenslotte de thuisreis met het schip de 'Berbices'. Na ruim vier jaar varen zouden Hoogstad en Verzijde Vlaardingen terugzien. Eenmaal aan de Kaap aangekomen, kreeg Verzijde te horen dat de commandeur van de retourvloot met schip en al in een 'zwaare tempest' vergaan was. Op 11 maart 1722 werd Verzijde tot commandeur benoemd: hij kreeg de taak om naast de 'Berbices' nog zestien andere Oostindiëvaarders veilig naar Texel te dirigeren. Toen op vrijdagmorgen 10 april een zuid-oostenwind begon te waaien, lichtten de zeventien schepen hun ankers en begonnen aan de thuisreis.[6]

Hoogstad moet op deze eerste reis naar de Oost flink wat ervaring opgedaan hebben. Hij zal het harde zeemansleven ongetwijfeld goed hebben leren kennen. Om misdrijven aan boord van haar schepen tegen te gaan had de Compagnie strenge straffen ingesteld. We weten dat Hoogstad op zijn eerste reis tenminste éénmaal getuige is geweest van een openbare strafpleging: het van de ra vallen. De Duitse militair Ernst Christoph Barchewitz, die zich aan boord bevond van de

'Geertruyd', een van de zeventien schepen van Verzijdes retourvloot, heeft daarvan een schriftelijke getuigenis nagelaten. Hij beschrijft dat toen de vloot bij het eiland Ascension was aangekomen, "liess unser Admiral (=Verzijde/PJM) einen Canon-schuss thun und die rothe Flagge wehen, welches ein Zeichen war, dass er Justiz halten wolte. Also kamen alle Schiffe zusammen, schlossen einen Circul am das Admiral-Schiff herum, hielten stille, und sahen der Justiz zu; es muste aber ein Matrose dreijmal von der grossen Rhaa herab fallen". Deze matroos, die een collega met een mes ernstig verwond had, werd — nadat zijn voeten met lood verzwaard waren — overboord gestoten en opgehesen tot aan de grote ra. Vervolgens liet men hem drie keer achter elkaar in het water vallen. Barchewitz noemde het een harde straf, maar wel een juiste, want volgens hem was er "kein unbandiger Thier in der Welt als ein Matrose".[7]

De schepen arriveerden alle veilig in augustus 1722 in patria. Op dinsdagochtend 22 september verscheen Verzijde voor de vergadering van de Heren XVII in Amsterdam en deed verslag van de reis. Na nog een gepaste beloning voor zijn kundige zeemanschap ontvangen te hebben, zei Verzijde de Compagniesdienst vaarwel. Hij keerde terug naar Vlaardingen, huwde er en werd reder ter haringvisserij. De ex-schipper was tot zijn dood in 1736 een welgesteld burger, die lid was van de Vlaardingse Vroedschap. Hij bekleedde functies als weesmeester, thesaurier en schepen.[8] Verzijdes VOC-carriere was dus in 1722 voorbij, maar hoe zat het met de loopbaan van de nu negentienjarige Jacob Hoogstad?

Handtekening van Frank Verzijde onder een notariële akte van 10 september 1731, Gemeentearchief Vlaardingen, Notariëel Archief. inv. nr. 30.

Promotie: van jongen tot schipper

Toen Hoogstad in 1722 in de Republiek der Verenigde Nederlanden terugkeerde kreeg hij voor de ruim vier jaar die hij bij de VOC in dienst was geweest in totaal een kleine 240 gulden uitbetaald. De gages die de Compagnie aan haar personeel uitbetaalde waren vrij laag. Een bevaren matroos kon er met zijn elf gulden per maand geen gezin aan de wal van onderhouden.[9] En Hoogstad was al die tijd jongen geweest, met een maandelijkse gage van vijf gulden! In de geringe verdiensten van de Vlaardinger zou echter spoedig verandering komen, want in de jaren 1723-1729 wist hij op te klimmen van derde stuurman (derdewaak) tot schipper.
Op 9 januari 1723 zeilde de inmiddels twintigjarige Hoogstad als derde stuurman op het schip 'Westerbeek' van Texel weg. Zijn gage was door deze opmerkelijke promotie (de rang van matroos werd overgeslagen) vervijfvoudigd: hij verdiende nu zesentwintig gulden per maand. Na zes maanden bereikte de 'Westerbeek', onder de Amsterdamse schipper Jan Kluit, Batavia. Na drie maanden stapte Hoogstad over op de 'Castricum', waarmee hij op 5 juli 1724 weer in Texel arriveerde. De door hem in ruim anderhalf jaar verdiende 450 gulden haalde hij in oktober van dat jaar op bij de kamer Amsterdam.[10]

Anderhalf jaar na zijn terugkeer vertrok Hoogstad onder schipper Jochem Thijssen op de 'Haarlem' naar Ceylon, waar hij na ruim vijf maanden aankwam. Hoogstad was inmiddels opgeklommen tot onderstuurman, met een maandgage van tweeëndertig gulden. In juli 1727 was hij weer terug in patria en haalde twee maanden later zijn verdiende geld op.[11]

Hoogstad was zijn carrière begonnen bij de kamer Amsterdam en hij bleef er al die tijd voor varen. Zo ook in 1727, toen hij met een gage van achtenveertig gulden per maand als opperstuurman op de 'Haften', een fluitschip onder commando van de Amsterdammer Hendrik Smit, weer naar de Oost vertrok.[12] Het is waarschijnlijk dat Hoogstad al vóór zijn vertrek trouwplannen had, want kort na zijn terugkeer met dit schip in juni 1729, trad hij in het huwelijk met de bijna drie jaar oudere Maria de Wit. Maria was de oudste dochter van de Vlaardingse reder Barent de Wit en diens

Handtekening van Jacob Hoogstad onder een notariële akte van 30 augustus 1755, Gemeentearchief Vlaardingen, Notariëel Archief inv. nr. 50

vrouw, Dina de Meijer. Vader De Wit was een prominent Vlaardinger, die al sinds 1703 vroedschapslid was en die onder meer de functies van burgemeester, schepen thesaurier en huwelijkscommissaris had bekleed.[13] De nu zevenentwintigjarige Hoogstad had zeker geen onverstandige keuze gemaakt!

Na anderhalf jaar met zijn – intussen zwangere – vrouw in Vlaardingen gewoond te hebben, werd Hoogstad toch weer gelokt door het ruime sop. Het feit dat hij nu zelf het commando over een schip kreeg, zal zijn beslissing vergemakkelijkt hebben. De ondernemende Vlaardinger had er dus twaalf jaar over gedaan om op te klimmen van jongen (met een gage van vijf gulden per maand) tot schipper (zesenzestig gulden per maand).

Op 29 december 1730 vertrok schipper Hoogstad met het datzelfde jaar gebouwde schip 'Meermond' van Texel. Het schip voer in zevenenhalve maand naar Colombo (Ceylon). Onderweg waren er enkele opvarenden gestorven en toen hun nagelaten spullen bij openbare vendutie bij de grote mast te koop werden aangeboden, kocht ook Hoogstad een aantal zaken, waaronder vishaken, zoutvaatjes, hammen en hangsloten. De jonge schipper bleef nog drieëntwintig maanden op de 'Meermond' varen voor hij in juli 1733 weer voet op Nederlandse bodem zette.[14] Terug in Vlaardingen wachtte Hoogstad tragisch nieuws: zijn eerstgeborene was reeds begraven.[15]

Een half jaar later vertrok Hoogstad (nu voor tweeënzeventig gulden per maand) wederom met een schip van de kamer Amsterdam, de 'Knappenhof'. Voordat hij op 23 januari 1734 wegzeilde, om "in qualiteijt van schipper te navigeren na Batavia", waren Hoogstad en zijn vrouw eerst voor een Amsterdamse notaris verschenen om hun testament te laten opmaken. Zij benoemden elkaar tot erfgenaam en voogd over eventuele kinderen en stelden legaten vast voor Maria's ouders en moeder Hoogstad. In Batavia aangekomen, stapte Hoogstad over op de 'Duinbeek', waarmee hij repatrieerde.[16] Dat zijn werkgevers bijzonder tevreden over hem waren, blijkt uit een gedecoreerde beker, die hem (waarschijnlijk door de bewindhebbers van de kamer Amsterdam) bij zijn terugkeer aangeboden werd. Het opschrift van de beker luidt: "'t behoude reijs van 't schip Knappe Hoff, gefoert door Capteijn Jacob Gosen Hoogstad A° 1734". De beker was in het midden versierd met een zeilschip, omgeven door een krans van bladeren.[17] Hoe toepasselijk bij een man, in wiens vaargeschiedenis niets verkeerd leek te gaan. Niets?

Het vergaan van de 'Meermond': het einde van een VOC-carrière

De carrière van schipper Hoogstad nam een dramatische wending in het jaar 1736. Op 12 februari van dat jaar liepen dertien Oostindiëvaarders, onder commandeur Jan Almees, bij Texel in zee. In de nacht van 12 op 13 februari bemerkte de commandeur echter dat "de wind westelijk liep, en de lugt swaar en donker in het noordwesten stont, (en) de wind hand over hand toenam" en hij besloot de loods Jan Arents. Bruijdegom en alle stuurlieden van de 'Hillegom', waarop Almees schipper was, bij elkaar te roepen. Omdat men een storm uit het noordwesten vreesde, besloot men gezamenlijk om weer binnen te lopen. Almees gaf de andere twaalf schepen het sein de steven te wenden en deed dit zelf ook. Vijf schepen merkten niets van dit sein en voeren verder. De overige acht bodems keerden terug naar Texel. Almees zou zijn beslissing spoedig betreuren, want bij het terugvaren had hij het ongeluk om met zijn schip de 'Hillegom' "teegens de Zuiderhaecks (een zandbank bij Texel/PJM) te stooten, en teenemael te verongelukken, sonder dat er iets naamwaardigs van heeft konnen gesalveert worden, uijtgesondert alleen het meerder gedeelte van het volk". In zeer korte tijd werd de 'Hillegom' verbrijzeld.

Het was het (voorlopige) einde van de loopbaan van Almees, een zeer ervaren zeeman, die de Compagnie al vierendertig jaar gediend had en die reeds elf maal de reis naar de Oost volbracht had.[18]

Met het vergaan van de 'Hillegom' was de tragedie echter nog niet voorbij. Drie van de schepen die op Almees' sein naar Texel teruggekeerd waren, te weten de 'Meermond' (waarop Jacob Hoogstad voor de tweede maal schipper was), de 'Loosdrecht' en de 'Buis', zeilden op 18 februari onder Hoogstads commando weer uit. De volgende dag zijn omstreeks zes uur 's avonds deze drie schepen "op d'Engelse kust, aan de Droogte genaemt Godwins zant, (...) vastgeraakt, daer (zijn) de schepen Meermont en Loosdregt, meedegants aan stukken geslagen, en vervolgens in zee (...) weggedreeven". Ook de 'Buis' liep vast op de zandbank Goodwin's Sand, een uitgestrekte en beruchte ondiepte voor de oostkust van Kent, maar raakte er weer van af en kon – na reparatie in Duins – de reis naar Indië voortzetten.[19] Jacob Hoogstad zou de Oost echter nooit meer bereiken.

Op 27 februari ontvingen de bewindhebbers van de kamer Amsterdam een missive van Gerard Bolwerk, de VOC-vertegenwoordiger in Londen, "houdende dat drie grote Compagniesschepen en een Galjod (de loodsboot/PJM) op Goodswinsand waren vastgeraakt". En op 1 maart ontving de kamer een missive van Jacob Hoogstad zelf, waarin hij melding maakte van de ramp.[20] Zes dagen later ontvingen de Staten van Holland een missive van de heer Hop, een Nederlandse gezant aan het Engelse hof, waarin geschreven stond dat men in zeevarende kringen aldaar zeer verwonderd was "over het verongelukken der dry Oostindische schepen op Goodwinsand, het selve ten eenemaal attribueerende aan *volkoomen onkunde van de officieren, of wel aan negligentie*".[21] Er werden dus duidelijk vraagtekens geplaatst bij het optreden van de officieren van de drie schepen, en in het bijzonder bij de deskundigheid van Hoogstad, de oudste van de drie schippers, onder wiens commando men weer was uitgezeild.

Wat nu volgde was een grootscheeps onderzoek naar de oorzaken van de dubbele ramp, dat eigenlijk een betere beschrijving verdient dan hier wordt gegeven. Op 15 maart besloten de Amsterdamse bewindhebbers dat de Examinateur der stuurlieden, Cornelis Stuurman (What's in a name?), de scheepsjournalen van de 'Hillegom', de 'Meermond' en de 'Loosdrecht' moest onderzoeken en op 9 april werd een commissie van vijf oude VOC-schippers gevormd, die het gedrag van de drie scheepsoverheden moest bekijken.[22] Alle schippers en stuurlieden, maar ook de loodsen die bij de affaire betrokken waren, werden ondervraagd en legden (vaak zeer tegenstrijdige) verklaringen af. Deze verklaringen, waaronder die van Hoogstad, zijn bewaard gebleven en bevinden zich thans in het Algemeen Rijksarchief in 's-Gravenhage. Ofschoon alle betrokkenen schuld ontkenden, kwam Examinateur Stuurman tot de conclusie dat de officieren van de drie verongelukte schepen "slegte en onvoorzichtige zeelieden" waren, wier gedrag niet te verontschuldigen was, "want zij hebben alle haer pligt niet waargenomen".[23] De commissie van vijf schippers keurde in haar eindrapport het terugzeilen van Almees en de anderen naar Texel af, maar meende dat het verongelukken van de 'Hillegom' aan de loods te wijten was geweest. Een veel harder oordeel velde de commissie over het gedrag van Jacob Hoogstad en de schipper van de 'Loosdrecht', Willem Vroom. Hun verontschuldigingen werden door de commissie afgewezen en hen werd gebrek aan zeemanschap verweten.[24]

Op 23 augustus besloten de Staten van Holland, nadat ze op de hoogte waren gesteld van bovengenoemde rapporten, aan de bewindhebbers van de kamer Amsterdam te schrijven dat zij er voor moesten zorgen "dat de loots en scheepsofficieren, welke volgens de voors. Informatien en Bescheiden groffelijk souden hebben gemanqueert aan haar devoir, en daar door souden oorzaak wesen van het voors. Notabel verlies, daar over te regt gestelt moogen worden". Vier dagen later werd deze missive in de vergadering van de Kamer Amsterdam voorgelezen.[25] Weer later, op 11 september, besloten de Heren XVII de behandeling van deze zaak geheel over te laten aan de bewindhebbers van de kamer Amsterdam, "behoudens nogtans dat de Scheepsoverheden daer op beschijden geweest, pro interim niet werden geemployeert in dienst van de Compagnie".[26] Jacob Hoogstad en de andere officieren werden dus op non-actief gezet. Bij dit besluit, dat in de praktijk uiteraard neerkwam op schorsing wegens

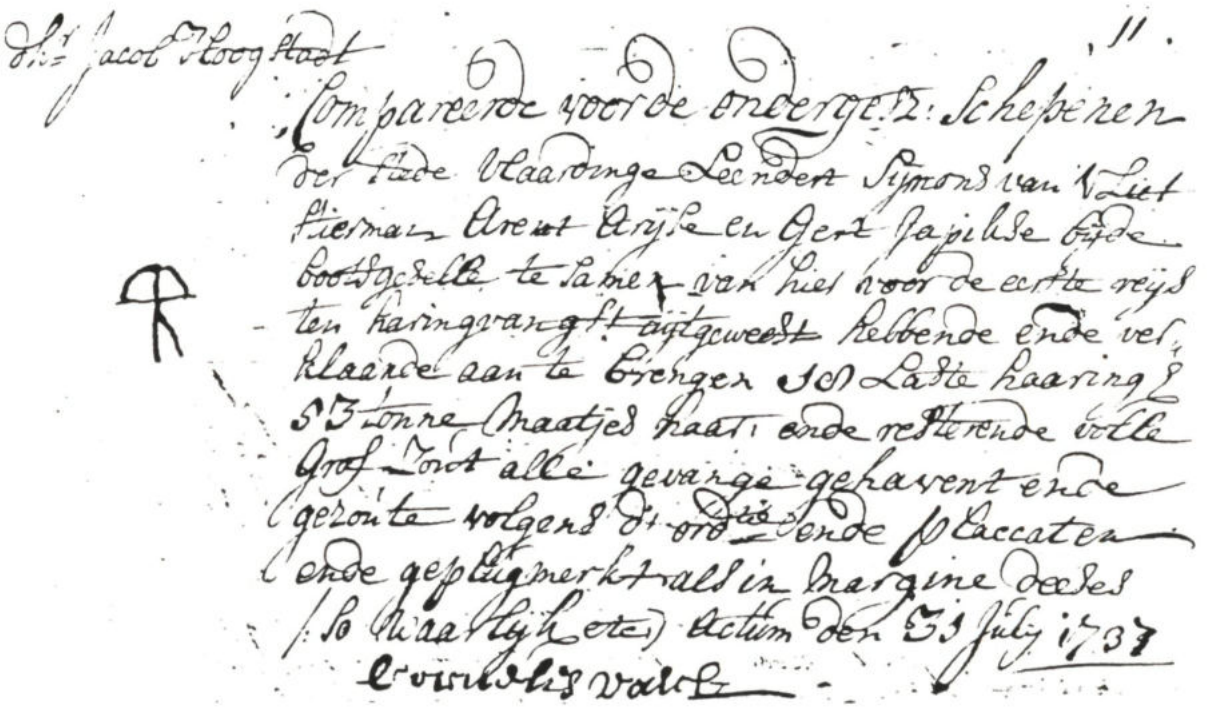

Jacob Hoogstad als haringreder in 1737. Hoogstad werd, net als Frank Verzijde, boekhouder van een aantal haringschepen. Leendert Sijmonsz. van Vliet, stuurman van de haringbuis "Het witte lam", deed met twee matrozen op 31 juli 1737 bij de Vlaardingse schepen Cornelis Valck aangifte van de gevangen hoeveelheid haring en plaatste zijn huismerk erbij. Gemeentearchief Vlaardingen, Rechterlijk Archief, inv. nr. 162, registers van haringaanbreng 1737-1743

incompetentie, lieten de genoemde scheepsofficieren het niet zitten.

In maart 1738, dus ruim twee jaar na de scheepsramp, werd in de vergadering van de Heren XVII een request van Jacob Hoogstad, Willem Vroom en Pieter Allershof (die opperstuurman op de 'Meermond' was geweest) behandeld, waarin ze verzochten "omme weeder te moogen worden gerehabiliteert, en in dienst van de Compagnie aangenomen". De Heren XVII besloten het advies van de zes kamers van de VOC in te winnen, om dan vervolgens op een later tijdstip op de zaak terug te komen. Dit gebeurde op 8 september van het genoemde jaar. Bij deze gelegenheid werden alle betrokken officieren – ook die van de 'Hillegom' – volledig gerehabiliteerd. Na een hernieuwd onderzoek was men kennelijk tot de conclusie gekomen dat de schuld van het vergaan van de drie kostbare Oostindiëvaarders gezocht moest worden bij de loods van het schip de 'Hillegom' en bij de "voorzeilder" (schipper van de loodsboot) van de 'Meermond' en de 'Loosdrecht'! Van de diensten van deze beide heren wenste de Compagnie in de toekomst geen gebruik meer te maken.[27]

Na twee jaar mocht Hoogstad dus weer gaan varen voor de VOC. Toch heeft hij nooit meer een voet op een VOC-bodem gezet. Hoogstad was intussen namelijk terecht gekomen in die typisch Vlaardingse economische bedrijvigheid, waarin zijn familie al generaties lang werkte: de haringvisserij. Alleen werd hij geen stuurman op een haringbuis, hij werd reder!

Haringreder en vroedschapslid

Na de afwikkeling van de scheepsramp keerde Hoogstad terug naar Vlaardingen en werd daar haringreder. Hij zal weinig introductie nodig gehad hebben, want zijn schoonvader (overleden in 1735) was een invloedrijke reder geweest. In juni 1737 machtigde Dina de Meijer, Hoogstads schoonmoeder, hem om alle vergaderingen van boekhouders van haringschepen bij te wonen.[28] Dat Hoogstad vanaf dat jaar ook meteen zelf boekhouder en reder was, blijkt uit een tweetal notariële akten, waarin de stuurlieden van de haringbuis 'De roos van Jericho' (waarvan Dirk van Assendelft de boekhouder was) verklaarden dat de een de vleet van

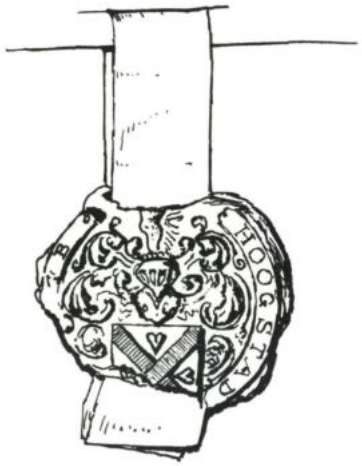

Zegel van Jacob Hoogstad uit 1752, gemeentearchief Vlaardingen (tekening van A. Bijl Mzn.)

de ander had stukgevaren.[29] Het zou ondoenlijk zijn om alles te vertellen over Hoogstad als haringreder, omdat hij bijna veertig jaar in deze bedrijfstak actief bleef. Al die tijd bleef zijn naam opduiken in de Vlaardingse 'Registers van de haringaanbreng'. Ook was hij vanaf 1756 lid van de Vlaardingse Vroedschap. Functies als burgemeester, schepen en schepencommissaris werden door Hoogstad bekleed. In maatschappelijk opzicht heeft Hoogstad, die ook nog als koopman te boek stond, het dus niet slecht gedaan.[30] Toch is hier enige voorzichtigheid geboden, want de kapitalen van het Vlaardingse patriciaat, waarvan hij deel uitmaakte, waren nauwelijks te vergelijken met de rijkdom in de grote Hollandse steden. "Had een reder in Vlaardingen niet erg veel succes in zaken, dan eindigde hij zijn leven met niets. (...) Er was hier absoluut geen sprake van handelshuizen of commerciële familiedynastieën, maar veeleer van eenmansmiddenstandsbedrijfjes".[31]

Af en toe dook in het latere leven van Jacob Hoogstad de VOC toch nog even op. Zo zal Hoogstad ongetwijfeld geparticipeerd hebben in de verboden – maar op grote schaal bedreven – particuliere handel op de

NAAMLYSTE

DER

Boekhouders, Schepen, en Stuurluiden

VAN DE

HARING-SCHEPEN,

In't Jaar 1775. van de Maas en 't Noorder-Quartier, ter Haring-Viſſcherye uytgevaren

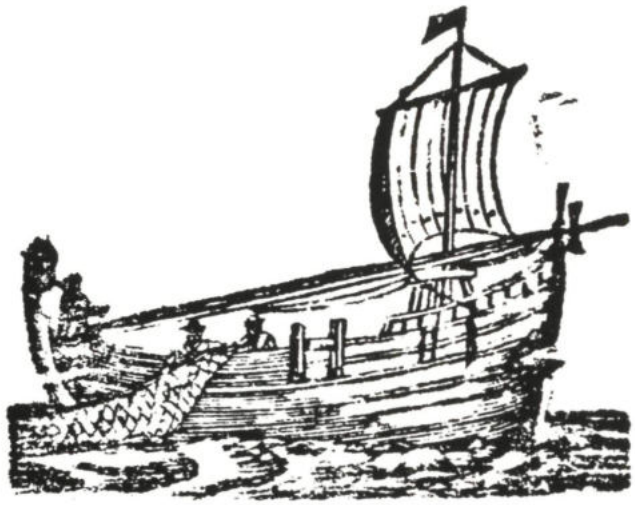

t' Enchuyſen, Gedrukt by d' Wed: Jan van Gieſſen.

Namen der Schepen.	Namen der Stuurluiden.
Cornelis van Letten.	
't witte Lam	Hend ik Boog.
De op Reedery	Ary Prinſe van Rooyen.
Zee Luſt	Pieter Koſter.
De Nieuwe Bouwery	Kornelis Poldervaard
De Vreede	Aries van Noord.
Pieter Suyker.	
De Simon en Geertruy	Simon Admiraal
Job Verſendaal.	
De Johanna Maria	Pieter Spape.
Ary van Letten, den Ouden.	
't Nieuwe Dorp de Ketel	Cornelis van Roſſen.
Anthony van den Ham.	
De Catharina	Kornelis de Gorter.
d' Adrianus	Jan van der Borden.
Jan Rokuſe Polderman.	
De Reimpje en Alida	Peye Noordhoek
Jacob Hoogſtat.	
De Johannis	Ary den Breem

Vader en zoon Hoogstad als haringreders in 1775

Oost. In augustus 1755 machtigden Hoogstad en Laurens Polderman de Amsterdamse koopman Jan Graafman om voor hen van de Heren XVII 2880 gulden en 20 stuivers te ontvangen, het bedrag van een wissel die ten behoeve van beide Vlaardingse kooplieden aan de Kaap de Goede Hoop was getrokken.[32] Ook op een andere en minder plezierige manier kreeg Hoogstad nog met de Compagnie te maken: zijn zoon Goossen overleed in VOC-dienst.

In de jaren 1740-1744 werd het gezin Hoogstad uitgebreid met drie zonen en een dochter. Barent, gedoopt op 14 februari 1740, werd net als zijn vader reder in de haringvisserij. Dina, gedoopt op 16 september 1742, huwde met de Rotterdamse koopman Volkert van der Willigen en de op 1 maart 1744 gedoopte Johannes werd predikant. Maar Goossen, gedoopt op 19 april 1741, werd, net als zijn vader in diens jonge jaren, gelokt door de grote vaart naar de Oost. Op tweeëntwintigjarige leeftijd vertrok Goossen als onderstuurman in juni 1763 met het schip 'Giesenburg' van de kamer Amsterdam uit Texel. In oktober van dat jaar bereikte deze bodem onder de Katwijkse schipper Thijs Fierman de Kaap de Goede Hoop. De zwaar zieke Goossen ging direct het Kaapse hospitaal in, waar hij op 26 oktober overleed.[33] Een tragisch en voortijdig einde van een carrière.

Jacob Hoogstad is op 24 augustus 1776 op drieënzeventigjarige leeftijd in Vlaardingen overleden. Zijn vrouw Maria was reeds in maart 1756 gestorven. Toen Hoogstads executeurs-testamentair, zijn zoon Johannes en schoonzoon Volkert van der Willigen een inventaris maakten van alle nagelaten bezittingen en schulden, vonden zij in Hoogstads huis aan de westzijde van de Hoogstraat een groot aantal artikelen, waarvan enkele wellicht uit zijn Compagniestijd dateerden: een aantal Ambonse meubelstukken, een flinke voorraad Japans porcelein (koffie- en theeserviezen) en Oostindisch textiel. Tussen de vele honderden artikelen in de inventaris vallen voorts nog "een scheepje" (in het voorkamertje) en "een doosje met zeecoraelen" (in een bovenkamer) op. Naast zijn huis liet Hoogstad een pakhuis met erf ("aan de Westzijde van de Hooftkade"), twee stukken weiland bij de Zuidbuurtse weg, obligaties, een aantal parten in schepen enz. na.[34]

Jacob Hoogstad was een Vlaardinger die na een abrupt einde van zijn schipperscarrière bij de Oostindische Compagnie voor een leven aan de wal als reder-koopman koos. Ondanks het feit dat hij door de bewindhebbers in 1738 van alle blaam gezuiverd werd, is hij nooit meer teruggekeerd in hun dienst. Maar het eerherstel zal hem ongetwijfeld welkom zijn geweest. De levensloop van Hoogstad laat zich achteraf eenvoudig vergelijken met die van de man die hem waarschijnlijk op het idee van een VOC-carrière bracht, Frank Verzijde. Beide Vlaardingers klommen op van de laagste rang bij de VOC tot schipper en verwisselden op een bepaald moment hun VOC-bodem voor aan aantal haringbuizen.

Toen Hoogstad in 1756 – net als Verzijde dertig jaar eerder – ook nog een plaats kreeg in de Vlaardingse Vroedschap, werden de twee eeuwen later geschreven woorden van de nog immer ondergewaardeerde Nederlandse schrijver Nescio bewaarheid:
"God is wat eentonig in z'n creaties en vervalt in herhalingen".[35]

Noten

1 Dit artikel is een bewerking – na aanvullend onderzoek – van een hoofdstuk uit een door de auteur geschreven onderzoeksverslag, geschreven in het kader van een in het academisch jaar 1984-1985 aan de Rijksuniversiteit te Leiden gegeven doctoraal werkcollege zeegeschiedenis, onder de inspirerende leiding van Prof. dr. J. R. Bruijn en mevr. drs. E. S. van Eyck van Heslinga. Beide docenten worden bij deze hartelijk bedankt voor hun waardevolle suggesties en nimmer aflatende steun.

2 Voor een overzichtsgeschiedenis van de Compagnie kan worden verwezen naar F.S. Gaastra, De geschiedenis van de VOC (Bussum 1982).

3 Gemeente-archief Vlaardingen (hierna te noemen:GAV), kwartierstaat 1600-1776 Jacob Goossensz. Hoogstad; GAV, Handschriftenverzameling, inventarisnummer 321, Genealogische verzameling 'Hoogstad-De Wit' (hierna te noemen: H321). Leendert Gijsensz. Koolhaalder (ca. 1600-na 1672) en zijn zoon Cornelis Leendertsz. Koolhaalder (ca. 1640-na 1691) en kleinzoon Goossen Cornelisz.Koolhaalder (1664-1730) waren allen stuurman ter visserij. Laatstgenoemde had vijf kinderen, te weten Maria (gedoopt op 25-2-1691 en snel daarna gestorven), Cornelis (gedoopt op 15-2-1693), Maria (gedoopt op 21-8-1691), Griettie (gedoopt op 21-7-1700) en Jacob. Zie ook: Nederland's patriciaat 57 (1971) 217-224.

4 J. P. van der Voort, De rederijen en handelsmaatschappijen Hoogendijk en de Doggermaatschappij in de jaren 1745-1975 (Vlaardingen 1975) 4.

5 Naar Frank Verzijde en andere Vlaardingers in dienst van de VOC wordt door de auteur momenteel nog onderzoek verricht. Een korte voorstudie over twee van hen verscheen in 1987: P. J. Moree, 'Kornelis en Marten den Breems: twee broers in VOC-dienst', in: W. den Breems, 500 jaar Den Breems (Vlaardingen 1987) 19-22.

6 J. R. Bruijn e.a., Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries II en III, RGP grote serie nrs. 166 en 167 ('s-Gravenhage 1979) reisnummers 2348 en 6515 (hierna te noemen: DAS); Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage (hierna te noemen: ARA), VOC-archief, inv. nr. 5717, scheepssoldijboek 'Meerhuizen' (1718); ARA, VOC-archief, inv. nr. 10741, copie dagregister Kaap de Goede Hoop 1722, 11-3 en 10-4-1722.

7 Ernst Christoph Barchewitz, Neu-vermehrte Ost-Indianische Reisebeschreibung (Erfurt 1751) 661-663.

8 ARA, VOC-archief, inv. nr. 162, originele resoluties Heren XVII 1719-1722, 22-9 en 28-9-1722; J. H. van Linden van den Heuvell en J. Hoogendijk Kzn., De regeering van Vlaardingen ('s-Gravenhage 1911). In de Vlaardingse Vroedschap zaten "twintig der voornaamste ingezetenen" van de stad, die voor hun leven zitting hadden en gekozen werden door een vergadering van de Vroedschap, de schout en baljuw. Jaarlijks werden er uit de Vroedschap twee burgemeesters (leiding), zeven schepenen (het gerecht) en twee thesauriers (administratie der stadsfinanciën) gekozen.

9 Gaastra, Geschiedenis van de VOC, 85.

10 DAS 2525 en 6575; ARA, VOC-archief, inv. nr. 5804, scheepssoldijboek 'Westerbeek' (1723).

11 DAS 2647 en 6687; ARA, VOC-archief, inv. nr. 5856, scheepssoldijboek 'Haarlem' (1726).

12 DAS 2706 en 6739; ARA, VOC-archief, inv. nr. 5878, scheepssoldijboek 'Haften' (1727).

13 GAV, H321. Jacob Hoogstad en Maria de Wit huwden op 21-8-1729. Barent de Wit (1663-1735) was vanaf 1700 reder te Vlaardingen. Hij was op 26-2-1699 te Leerdam gehuwd met Dina de Meijer (1676-1756) en op 25-12-1699 lieten zij Maria, de oudste van hun vier kinderen, dopen in Vlaardingen. Toen De Wit stierf zette Dina de Meijer het rederijbedrijf van haar man voort.

14 DAS 2830 en 6864; ARA, VOC-arcief, inv. nr. 5928, scheepssoldijboek 'Meermond; (1730). Op 22-1-1731 kocht Hoogstad vier kluwen papier en zes dozijn hangsloten (van de overleden korporaal IJsaack Sprong), op 11-2 acht dozijn hammen (van de overleden matroos Klaas Conjene), op 16-3 vishaken (van de overleden constabelmaat Anthonie Thiele) en op 31-3 twee zilveren zoutvaatjes (van de overleden opperzeilmaken Jacob Jansz. Gruijs).

15 GAV, H321. Op 1-2-1731 werd een kind van Jacob Goosz. begraven.

16 DAS 2946 en 6920; ARA, VOC-archief, inv. nr. 5987, scheepssoldijboek 'Knappenhof' (1734); Gemeente-archief Amsterdam, Notarieel Archief, inv. nr. 9352, notaris Mathijs Maten de Jonge, 12-1-1734, testament van Jacob Gooijsen Hoogstadt en Maria Barents de Witt.

17 GAV, H321. Deze beker was in 1921 in het bezit van mevrouw Silvergieter Hoogstad (toen woonachtig in 's-Gravenhage). Zij was een achterkleinkind van de predikant Phillippus Silvergieter Hoogstad (1777-1859), een kleinzoon van Jacob Hoogstad.

18 DAS 3012 t/m 3024. De vijf schepen die niet terugkeerden naar Texel en veilig de reis naar de Oost volbrachten, waren de 'Castricum', de 'Kerkwijk', de 'Kerkzicht', het 'Huis te Marquette' en de 'Noordwaddinxveen'. Naar Texel keerden terug de 'Van Alsem', 'De Buis', het 'Huis te Foreest', de 'Loosdrecht', de 'Meermond', de 'Vis' en de 'Vreeland'. Deze schepen vertrokken opnieuw op 18 en 19-2-1736. ARA, VOC-archief, inv. nr. 4996, stukken betreffende het vergaan van de VOC-schepen Hillegom, Loosdrecht en Meermond op hun uitreis naar Indië, 1736. Dit is een verzameling van veertien archiefstukken over deze scheepsramp, waaronder een samenvattend "kort verhael van het ongeluk aan drie Oostindische schepen van de camer Amsterdam met namen Hillegom groot 160 voet, De Loosdrecht groot 145 voet, en Meermont 145 voet, mitsgaders de Buijs van de camer Enhuijsen groot 130 voet, in het uijtgaan in de maand Feb^{ij} deeses jaars *1736 overgecomen*".

19 ARA, VOC-archief, inv. nr. 4996, stukken; DAS 3013. Een groot aantal zeevarenden, soldaten en ambachtslui van de 'Buis' deserteerden na de stranding. In Duins kwamen 139 nieuwe zeevarenden en soldaten aan boord.

20 ARA, VOC-archief, inv. nr. 256, resoluties kamer Amsterdam 1734-1736, 27-02 en 01-03-1736. Bolwerk bleef voortdurend missiven over deze kwestie sturen.

21 ARA, Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, inv. nr. 173, jaar 1736, 07-03-1736. Op 10-03-1736 ontving men bericht uit Brussel, dat de stuurman, de bootsman en zeventien matrozen van de 'Meermond' te Oostende waren aangekomen.

22 ARA, VOC-archief, inv. nr. 256 resoluties kamer Amsterdam, 12-03, 19-03, 22-03 en 09-04-1736. De vijf schippers waren Arij Boogaart, Cornelis Dobbels, Gerrit Staal, Jan Riebock en Simon de Groot.

23 ARA, VOC-archief, inv. nr. 4996, stukken, rapport van de Examinateur Stuurman op de journalen van de schippers Almees, Hoogstad en Vroom, 21-03-1736.

24 ARA, VOC-archief, inv. nr. 4996, stukken, rapport van de ... schipheeren op het journaal van Jan Almees, 14-04-1736 en rapport van de schipheeren ... op het journaal van Jacob Goossen Hoogstad en Willem Vroom gevoert hebbende de scheepen Meermond en Loosdrecht, 25-04-1736. Hoogstad en Vroom werd onder meer verweten het dieplood niet (goed) genoeg gebruikt te hebben, waardoor de aanvaring met de zandbank had plaatsgevonden.

25 ARA, Staten van Holland, 23-08-1736; ARA, VOC-archief, inv. nr. 256, resoluties kamer Amsterdam, 27-08-1736.

26 ARA, VOC-archief, inv. nr. 166, originele resoluties Heren XVII 1736-1739, 11-09-1736.

27 Ibidem, 18-03 en 08-09-1738.

28 GAV, Notarieel Archief, inv. nr. 34, notaris Michiel de Vooght, 29-06-1737.

29 Ibidem, 04-12-1737 en 24-01-1738.

30 De hoeveelheid materiaal over Jacob Hoogstad ná 1736 (notariële akten, registers van haringaanbreng enz.) is nogal om-

vangrijk en bevindt zich onder meer in de gemeentearchieven van Vlaardingen, Schiedam en Rotterdam. Een verder onderzoek naar Hoogstads vele activiteiten zou nog vele interessante zaken kunnen opleveren. GAV, H321: Hoogstad was Vroeschapslid van 1756 tot 1776. Hij was burgemeester (1758, 1759, 1763, 1764, 1766, 1767, 1771, 1772 en 1776), schepencommissaris (1756 en 1757) en schepen (1760-1762 en 1765). Voorts waren Maria en hij regent en regentes van het Weeshuis in 1739-1743 en was hij weesmeester (1743-1745, 1749-1751 en 1768-1770).

31 Th. J. Poelstra, 'Het Reedershuys 1651-1977', in: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1977, 64.

32 GAV, Notarieel Archief, inv. nr. 50, notaris Pieter de Vooght, 23-08 en 30-08-1755.

33 GAV, H321; DAS 3866; VOC-archief, inv. nr. 6426, scheepssoldijboek 'Giesenburg' (1763). Kort voor zijn overlijden stelde Goossen Hoogstad aan de Kaap de weesmeester Johannes van Zittert en de boekhouder Jan Nicolaas Schot aan om zijn nalatenschap te beheren. Pas op 03-05-1768 werd aan Theodorus van Effen, gemachtigde van Jacob Hoogstad, Goossens resterende gage uitbetaald.

34 GAV, H321; Gemeente-archief Rotterdam, Oud Notarieel Archief, notaris Petrus Constantinus van Rijp, 14-10-1776. De inventaris van de bezittingen van Hoogstad is bijna honderd foliovellen lang en kan hier uiteraard niet in extenso worden weergegeven. Toch zou het mijns inziens interessant zijn een dergelijk testament eens – voorzien van commentaar – te publiceren. Aardig is bijvoorbeeld het boekenbezit van de godvrezende Hoogstad: "een bijbel in quarto", "een bijbel in folio met koper beslag" en "Brakel Redelijke godsdienst". Met dit laatste wordt bedoeld Willem à Brakels Redelijke Godtsdienst, in welke de goddelijke waerheden des Genadenverbondts worden verklaert, tegen partijen beschermt, en tot de practijke aangedrongen enz., een zeer populair handboek voor gereformeerde dogmatiek en moraal.

35 Nescio, Boven het dal en andere verhalen (Amsterdam 1961) 104.

Bijlage. Betrokkenen bij het verongelukken van de schepen 'Hillegom', 'Meermond' en 'Loosdrecht' in februari 1736

Volgens het in noot 18 genoemde samenvattende rapport waren bij de scheepsramp van februari 1736 de volgende zee-officieren betrokken:

Op het schip 'Hillegom':

Schipper Jan Almees van Alkmaar (33)
opperstuurman Frederik Markus van Dantsigh (11)
onderstuurman Jan Kuijper van Delft (18)
onderstuurman Abraham Swart van Amsterdam (9)
derdewaak Jurriaan Koperslager van Flensburg (12)
derdewaak Hendrik Dedering van Bergen (4)

Op het schip 'Meermond':

schipper Jacob Goossen Hoogstad van Vlaardingen (20)
opperstuurman Pieter Alderhoff van Groningen (10)
onderstuurman Claas Israels van Stokholm (15)
onderstuurman Watse Dammes van IIslon (nooit gediend bij de VOC)
derdewaak Jan Helman van Dantsingh (13)
derdewaak Jonas de Wit van Amsterdam (11)

Op het schip 'Loosdrecht':

schipper Willem Vroom van Amsterdam (22)
opperstuurman Hendrik Silekes van Ruijggewalde (9)
onderstuurman Jacob Wiebe van Elbingh (10)
onderstuurman Jan Tolman van Straalsont (9)
derdewaak Evert Penterman van Leeuwaarden (6)
derdewaak Hendrik Schierhout van Amsterdam (4)

Het getal tussen haakjes geeft het aantal jaren Compagniesdienst van de desbetreffende officier aan. Dit zou voor Jacob Hoogstad moeten betekenen dat hij reeds in 1716 (in plaats van 1718) in VOC-dienst was. Voor dit feit heb ik echter in het VOC-archief geen enkele aanwijzing gevonden. Alle bovenstaande zeelieden werden tussen februari 1736 en september 1738 niet meer in dienst van de VOC aangenomen.

VISSERIJONDERWIJS IN NEDERLAND 1800-1940; een schets

J. P. van de Voort

Inleiding

Het Nederlandse zeevisserijonderwijs heeft tot nu toe weinig aandacht van historici gekregen. Sommige lokale geschiedschrijvers wijdden enkele alinea's aan de visserijschool in hun stad of dorp. Meestal waren het bij dit onderwijs betrokkenen, zoals schoolhoofden, leraren of ambtenaren van een ministerie, die in hun verslagen en beschouwingen een vluchtige blik op het verleden wierpen.
In dit artikel beginnen we met een overzicht van de bronnen waaruit men voor de bestudering van het visserijonderwijs in de periode 1800-1940 kan putten. Wij hebben ons daarbij wel beperkingen moeten opleggen. Dan worden de belangrijkste ontwikkelingen in het visserijonderwijs geschetst. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de visserijscholen en hun bevolking (leerlingen en leraren) en daarna aan de inhoud van het onderwijs (vakken en leermiddelen). Wij besluiten met een samenvatting.

De bronnen

De bronnen die gegevens over het zeevisserijonderwijs verschaffen, kan men verdelen in primaire en secundaire bronnen. Tot de eerste rekenen wij vooral de archieven van visserijscholen en/of van verenigingen en gemeenten die deze scholen exploiteerden. Ook archieven gevormd door commissies die bij dit onderwijs betrokken waren, zoals examencommissies, vallen daaronder. De secundaire bronnen - hoofdzakelijk literatuurdocumenten - omvatten enerzijds een reeks ononderbroken jaarverslagen vanaf 1889 met een vaste paragraaf over het visserijonderwijs, anderzijds een heterogene massa van vooral tijdschriftartikelen, rapporten en brochures.

In het kader van dit overzichtsartikel hebben wij ons onderzoek naar archieven moeten beperken tot het doorzoeken van gepubliceerde inventarissen van verzamelingen in openbare archieven[1]. Daarin zijn maar weinig archieven met betrekking tot visserijonderwijs terecht gekomen: de visserijschool te Vlaardingen[2] en de visserijschool te IJmuiden[3]. Enige stukken zijn ook te vinden in het archief van de Afdeling Visserijen van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel[4] en in het archief van de Wetenschappelijk Adviseur in Visscherij-zaken/Instituut voor Visscherij Onderzoek[5]. De meeste van de stukken in het laatstgenoemde archief zijn waarschijnlijk bijeen gebracht door de visserijbiologen Hoek en Redeke ten behoeve van hun beschouwingen over visserijonderwijs in het tijdschrift 'Mededeelingen over Visscherij' (zie hierna). Archieven van examencommissies hebben wij niet vermeld gevonden.
De belangrijkste literatuurbronnen - belangrijk vanwege hun continuïteit over de periode 1889-1938 - zijn de hierna te bespreken verslagen. Het College voor de Zeevisscherijen, opgericht in 1857 als een adviescollege voor de regering, publiceerde jaarlijks een 'Verslag van den staat der Nederlandsche zeevisscherijen'. Vanaf 1889 bevat dit verslag een paragraaf 'Opleiding der visscherslieden', die in de loop der jaren steeds uitvoeriger wordt[6]. Per visserijschool worden gegevens verstrekt over onder meer aantal leerlingen, de vakken en de leermiddelen, de leraren en de financiële middelen. Vanaf 1907 worden ook statistische gegevens vermeld over het aantal kandidaten en geslaagden voor de verschillende examens, zoals die voor schipper, stuurman, machinist en machinist-stoker. Daarnaast worden soms uitvoerige beschouwingen ten beste gegeven naar aanleiding van moeizame pogingen een visserijschool van de grond te krijgen of van veranderingen in het onderwijsprogramma van een visserijschool.

Bij de inwerkingtreding van de nieuwe Visscherijwet op 1 juli 1911 is ook de Visscherij-inspectie gaan fungeren[7]. De door deze dienst uitgegeven reeks 'Verslagen en Mededeelingen van de Visscherijinspectie' bevat jaarlijks verslagen over de afzonderlijke takken van visserij: zeevisserij, kustvisserij (incl. Zuiderzeevisserij) en binnenvisserij. Daarmee nam de Visscherijinspectie de verslaggeving over de visserij over van het College voor de Zeevisscherijen, dat een veel beperktere taak kreeg. Het verslag over de zeevisserij bevat een afzonderlijk hoofdstuk over het visserijonderwijs. Het geeft de volgende informatie per visserijschool: inrichting en bezoek, inkomsten en uitgaven, personeel,

Cursus dekpersoneel: de sloep moet worden nagezien

onderwijs (leerplan), schoollokalen en leermiddelen[8]. Het hoofdstuk over het visserijonderwijs uit het verslag over de kustvisserij is van geringe omvang, omdat er maar weinig visserijscholen waren waar het onderwijs zich geheel beperkte tot de kustvisserij[9]. De verslagen van de Visscherij-inspectie zijn minder uitvoerig, maar wel systematischer ingericht dan die van het College voor de Zeevisscherijen.

In 1921 wordt de verslaggeving overgenomen door de Afdeeling Visscherijen van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel onder de titel 'Verslag over de visscherij gedurende het jaar 1921' en opgenomen in de reeks 'Verslagen en Mededeelingen van de Afdeeling Visscherijen'[10]. De gegevens over het visserijonderwijs zijn nu ondergebracht in een kleine paragraaf 'visscherijonderwijs' in het laatste hoofdstuk getiteld 'Verschillende onderwerpen'. De gegevens zijn hoofdzakelijk kwantitatief van aard: aantal scholen, het hoogste aantal leerlingen per school, het aantal kandidaten en geslaagden zowel landelijk, per soort examen als per school. Vanaf 1939 is het 'Verslag over de visscherij' alleen in statistische zin voortgezet onder de titel 'Jaarcijfers over visscherij' en ontbreekt het tekstverslag, waarin de onderwijsparagraaf.
Voor de vele artikelen, rapporten, brochures en boekjes verwijzen wij naar de literatuurlijst die wij daarvan aangelegd hebben en die zich in de bibliotheek van het Visserijmuseum te Vlaardingen bevindt[11]. Sommige daarvan, zoals beschouwingen van de visserijbiologen Hoek en Redeke, enkele rapporten van visserijorganisaties en enige leerboeken krijgen hierna nog aandacht.

Visserijonderwijs: van wenselijkheid tot plicht

In het Vlaardingse gemeentearchief bevindt zich een tekening - in waterverf - van een kompasroos[11a]. Hij is gemaakt door de 13-jarige Leendert G. Westerdijk in 1811. De jongen heeft er ook een versje bij geschreven, dat luidt:

Ik weet een weg zoo ik hier spreekt
Die mijn gebruikt weet steets den streek
Mijn hoofd staat altijd noorwaards aan
En nogthans moet ik zeggen gaan
Hoe de stroomen loopen en de winde zijn
Want nooit een schip kan zonder mijn
Bevaren het woeste pekelveld
Int jaar twaalf hondert en veertig ben ik ingesteld

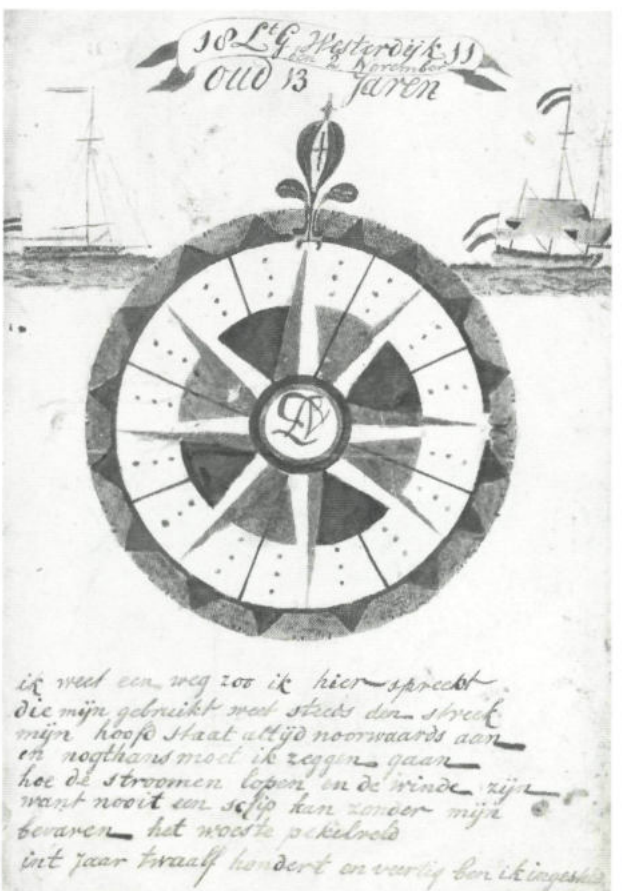

Wij weten niet of deze tekening het resultaat is van visserijonderwijs in schoolverband. Daar zijn geen aanwijzingen voor. Leergierige vissersjongens konden uiteraard kennis nemen van de leerboeken en hulpmiddelen die er al in de 17e eeuw waren voor de zeelieden op de koopvaardijschepen. Zo'n boek uit het begin van de 19e eeuw (1802) - was dat van Klaas de Vries, getiteld 'Schatkamer of te Kunst der Stuurlieden'. Het is in het gemeentearchief aanwezig[11b].

De eerste sporen van visserijonderwijs in schoolverband dateren van december 1819, wanneer de Haagse gemeenteraad in een reglement voor de beide lagere scholen te Scheveningen voorschrijft dat er zo mogelijk ook lessen in de zeevaartkunde gegeven moeten worden[12]. Het wordt herhaald in 1823, maar het blijkt niet dat er daadwerkelijk zeevaartkundig onderwijs is gegeven. Het College voor de Zeevisscherijen maakt in de jaren 1859-1861 melding van de vertaling uit het Deens van enige praktische boekjes voor vissers[13]. Een ander initiatief was het plan uit 1871 van het departement Vlaardingen van de Nederlandse Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid om in deze stad een Kweekschool en Museum voor Visscherij op te richten[14]. De kweekschool zou ook over een schoolschip ('leerschip') moeten beschikken. Het plan heeft toen nog geen doorgang gevonden. Volgens de Scheveningse geschiedschrijver J.C. Vermaas leden de reders daar nogal eens schade als gevolg van de gebrekkige zeevaartkundige kennis van de vissers, zoals dat bleek uit aanvaringen en uit het niet kunnen lokaliseren van onderzeese telegraafkabels[15]. Dat zou voor de reders aanleiding zijn geweest bij de gemeente aan te dringen op de oprichting van een zeevaartschool. In de winter van 1878-1879 werd de school geopend. Het leerprogramma, vastgesteld door de gemeenteraad, was zeevaartkundig van aard. Daarmee was de eerste visserijschool in Nederland geopend.

Zoals wij hierna nog zullen zien, breidde het aantal visserijscholen zich vanaf 1889 langzaam uit. In 1911 waren er tien; in 1920 werd het hoogste aantal bereikt met negentien scholen. Daarna volgde een langzame daling tot zes in 1938.

De opkomst van de visserijscholen hield verband met de veranderingen in de scheepvaart in het algemeen en

in de zeevisserij in het bijzonder: overgang van zeilvaart naar stoomvaart, van houten schepen naar ijzeren schepen, van passieve visserij naar actieve visserij[16]. De toegenomen intensiteit van het scheepvaartverkeer en de visserij op de Noordzee leidden tot meer internationale afspraken ter regeling van dat verkeer en de visserij[17]. Verkeerde behandeling van of foute manoeuvres met duurdere kapitaalgoederen als moderne vistuigen en ijzeren stoomschepen veroorzaakten grotere schaden dan voorheen. Verzekeringsmaatschappijen stelden daarom eisen aan de voorzieningen op de schepen en aan de bekwaamheid van de bemanningen[18]. Ook de overheid stelde regels, zoals blijkt uit de hierboven vermelde instelling van de Visscherijinspectie.

Visserijonderwijs was, op initiatief van reder C. Planteijdt uit IJmuiden, een van de onderwerpen die ter sprake kwamen op het Eerste Nationaal Visscherijcongres te Utrecht in november 1898. De wenselijkheid van zulk onderwijs werd heel voorzichtig als volgt geformuleerd: 'Aan de Vereeniging tot Bevordering der Nederlandsche Visscherij, wordt in overweging gegeven maatregelen te nemen, opdat er gelegenheid zal komen tot het verkrijgen van certificaten van bekwaamheid voor schippers, stuurlieden en machinisten ter visscherij, en tevens te trachten het visscherijonderwijs zoveel mogelijk te bevorderen, ook op de lagere school'[19]. De Vereeniging ter Bevordering der Nederlandsche Visscherij heeft zich die aansporing aangetrokken, want het onderwerp visserijonderwijs is

Cursus dekpersoneel: natuurkundeles

sedertdien een vast agendapunt op de jaarvergaderingen, terwijl ook een door haar ingestelde commissie zich bezig hield met het verzamelen van gegevens over visserijscholen zowel in Nederland als in het buitenland[20].

Bij de Schipperswet van 1907 waren examens voor schippers, stuurlieden en machinisten in de koopvaardij verplicht gesteld[21]. Voor de zeevisvaart was zulk een verplichting niet opgenomen, omdat men voor de stoomvisserij afzonderlijke regelingen had voorzien. In 1907 werden bij Koninklijk Besluit reglementen vastgesteld ter verkrijging van diploma's van respectievelijk schipper, stuurman, machinist en machinist-stoker aan boord van zeevissersvaartuigen en van schipper aan boord van kustvaartuigen[22]. Anders dan in de koopvaardij waren de examens bij de visserij dus niet verplicht, maar facultatief. In 1920 werd de Schipperswet herzien, maar vanwege het grote aantal diploma's werd de wet niet hanteerbaar noch uitvoerbaar geacht[23].
Het verminderen van het aantal visserijscholen in de jaren twintig en dertig zal verband houden met de verslechterende situatie in de visserij. De plannen tot drooglegging van de Zuiderzee en de feitelijke afsluiting hebben ongetwijfeld in die streek de animo voor visserijonderwijs rond de Zuiderzee doen verminderen. De traditionele kustvisserij in de kleine vissersplaatsen langs de Noordzee en Waddenzee kon het niet meer bolwerken tegen de actieve gemotoriseerde visserij, met name de treilvisserij. In deze omstandigheden zal het ontbreken van de verplichting een diploma te behalen voor een functie aan boord niet aangemoedigd hebben visserijonderwijs te volgen. Eerst in 1935 kwam er met de Wet op de Zeevisvaartdiploma's de verplichting voor stuurlieden, machinisten, machinist-stokers en motordrijvers om over een diploma te beschikken. De inwerkingtreding van de wet liet echter zeer lang op zich wachten: tot 1 april 1947[23].

De visserijscholen en hun bevolking

Na de oprichting van de eerste visserijschool in 1878 te Scheveningen duurde het elf jaar alvorens de tweede er kwam. Dat was in 1889 te Vlaardingen, toen de belangrijkste vissersplaats in ons land. De oprichting was het initiatief van kapitein Jacob Verweij, later gesteund door de reders[24]. Ook hier was het onderwijs, zoals op de Scheveningse en alle latere scholen, hoofdzakelijk zeevaartkundig. Maassluis volgde in 1898, Volendam in 1900[25]. In 1911, het jaar waarin de Visscherij-inspectie haar verslagen startte, tellen wij tien visserijscholen in de volgende plaatsen: Enkhuizen, Katwijk, Maassluis, Marken, Noordwijk, Scheveningen, Terschelling, Vlaardingen, Volendam en IJmuiden[26]. In 1920 bereikte het aantal visserijscholen een hoogtepunt met negentien scholen. Naast de voor 1911 vermelde scholen, met uitzondering van Terschelling, treffen wij ook in Breskens, Den Helder, Egmond, Harderwijk, Hindeloopen, Hoorn, Huizen, Spakenburg, Urk en Wierum een visserijschool aan[27]. Na 1920 loopt het aantal, zoals eerder vermeld, lang-

Seinkaart uit 'Seinboek voor de Nederlandsche Haringvisscherij', Vlaardingen 1926

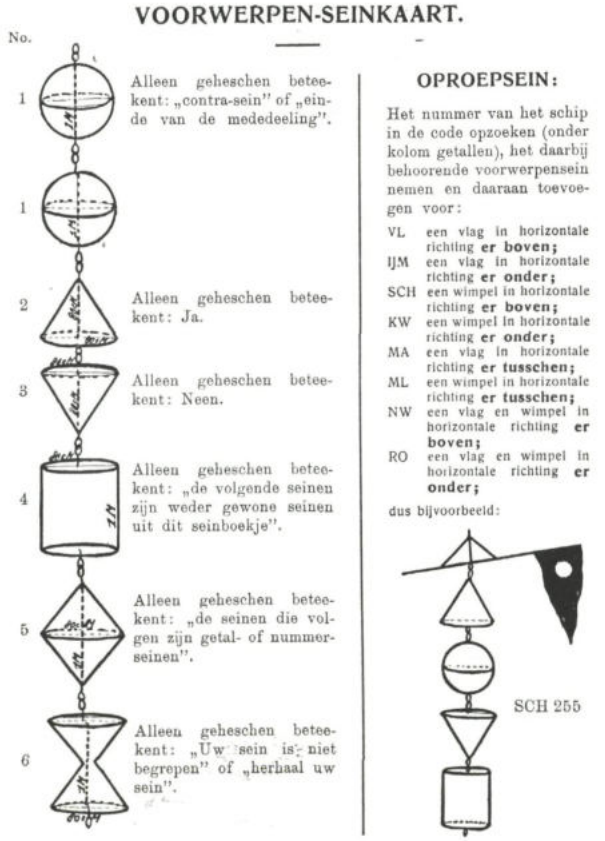

zaam terug tot zes in 1938: Enkhuizen, Katwijk, Scheveningen, Urk, Vlaardingen en IJmuiden[28]. Nu kan men nog visserijonderwijs volgen in vijf plaatsen[29].
De meeste visserijscholen zijn opgericht door een vereniging. In 1912 waren de visserijscholen te Scheveningen, IJmuiden en Den Helder gemeentelijk; die in laatst genoemde plaats als onderdeel van de zeevaartschool. De meeste visserijscholen genoten toen ook een rijkssubsidie[30]. Men moet zich geen grootse voorstelling van deze scholen omstreeks 1910 maken. Men huurde een lokaal van een plaatselijke school of kreeg er een ter beschikking. Het onderwijs werd gedurende twee of drie avonden van 6 tot 8 uur gegeven, soms ook 's zaterdags nog enkele uren. De cursussen startten gewoonlijk half december en eindigden in maart of april. Daarna immers verbleven de meeste vissers op zee ter haringvangst. Waren zij in de winter weer terug, dan moesten velen van hen overdag toch op de een of andere manier voor de kost wat bijverdienen. In plaatsen waar ook de beugvisserij uitgeoefend werd, zoals Vlaardingen en Maassluis, konden vele vissers ook in de winter niet of slechts ten dele onderwijs volgen, omdat men in januari weer ter wintervisserij uitvoer[30].

Tabel: Aantal leerlingen in het visserijonderwijs en gemiddeld aantal leerlingen per visserijschool, 1890-1938

jaar	aantal leerlingen	aantal scholen	gemiddelde per school
1890	80	2	40
1900	195	4	48
1910	274	8	34
1920	813	18 (19)[31]	45
1929[32]	381 (457)	10	38 (45)
1938[32]	521 (705)	6	86 (117)

De tabel geeft een indruk van de omvang van het aantal leerlingen zowel in absolute aantallen per jaar als in gemiddelden per school per jaar. Slechts een indruk, want zoals in de verslagen van het College voor de Zeevisscherijen te zien is, zijn de opgaven van de visserijscholen niet gemakkelijk met elkaar te vergelijken: men geeft het hoogste aantal leerlingen, maar bij de ene school is dat in december, bij de andere in januari, terwijl bij dezelfde school dit tijdstip van opgave in de loop der jaren verandert. Het verloop van de leerlingen was vanwege de seizoensgebondenheid van de verschillende takken van visserij, zoals hiervoor al aangegeven, heel groot. Ook moesten vele vissers afhaken, omdat hun vooropleiding - de lagere school - onvoldoende was. Voor 1920 ontbreekt de opgave van de visserijschool te Katwijk[31]. In de jaren twintig en dertig gaven verschillende visserijscholen, met name Vlaardingen en Katwijk, ook extra cursussen die veel belangstelling hadden, zoals netten boeten, radiotelefonie en Engels; de aantallen inclusief deze cursisten zijn tussen haakjes gegeven[32].

De leeftijd van de leerlingen lag gewoonlijk tussen de 12 en ongeveer 25 jaar, maar ook oudere vissers - tot zo'n 45 jaar - namen geregeld in de schoolbanken plaats[33]. Om praktische en pedagogische redenen werden bij de meeste visserijscholen twee of drie klassen gevormd overeenkomstig de leeftijdsgroepen, bijvoorbeeld tot 16 jaar, de 17- en 18-jarigen en de ouderen. Na 1907, wanneer de facultatieve examens ingevoerd worden, geven deze examens richting aan de inhoud van het onderwijs. Dan ontstaan er klassen die overeenkomen met de mate van kennis en het diploma dat men wil halen: de voorbereidende klas, vervolgens de klas die opleidt voor het stuurmansdiploma en tenslotte de klas voor het schippersdiploma.

Over de leraren aan de visserijscholen vinden wij enige gegevens in de verslagen van het College voor de Zeevisscherijen[33]. Het zijn vooral oud-kapiteins van de koopvaardij, onderwijzers van de lagere school en oud-schippers van de visserij die als docenten optreden. Eerstgenoemde groep brengt de vissers hoofdzakelijk nautische kennis bij. De onderwijzers trachten de vissers nog wat extra rekenen, Nederlands en aardrijkskunde bij te brengen. De oud-schippers van de visserij bekwamen hun leerlingen in praktische vakken als knopen, splitsen, schiemanswerk, netten boeten. Soms ook blijken machinefabrikanten bereid als leraar op te treden, zoals Van Rheenen te Maassluis in 1903 en Kreber te Vlaardingen in 1908[34]. Beide gaven onderricht in het stoomwezen, waaronder met name ook het stoomspil voor het inhalen van de haringnetten. Soms ook kwamen huisartsen de vissers enige verbandleer en eerste hulp bij ongelukken bijbrengen[35].

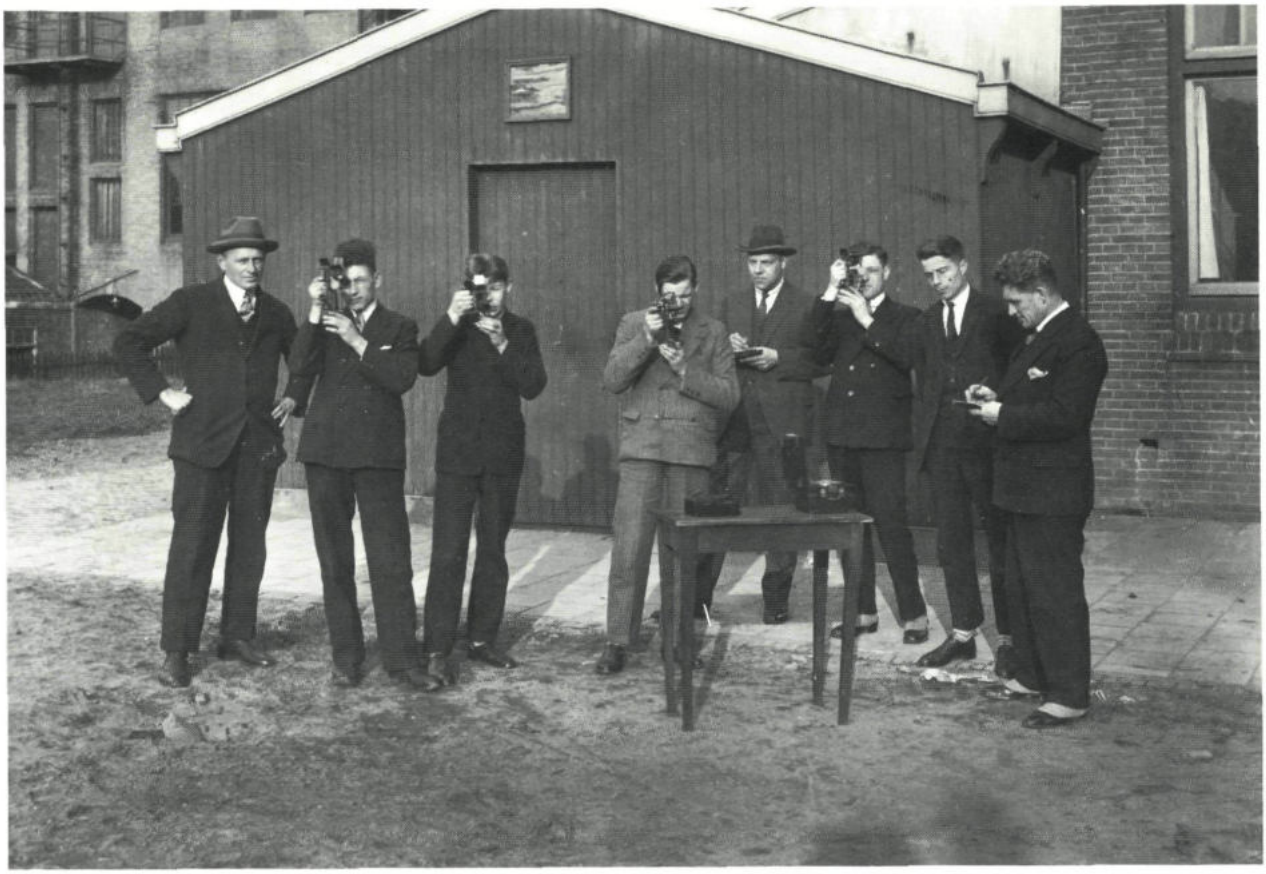

Cursus stuurlieden: zonswaarneming. Rechtsachter, met hoed, direkteur Vermeulen.

Visserijonderwijs: nautisch onderwijs

Sedert 1873 bestond er een 'Vereeniging ter Bevordering van het Zeevaartkundig Onderwijs'[36]. Volgens artikel 2 van de statuten werd toen onder zeevaartkundig onderwijs verstaan 'alle vakken in de verordening op het examen voor varenslieden vermeld'. In de herziene statuten van 1913 is die formule gewijzigd in 'het onderwijs aan de zeevaart- en zeevisscherijscholen'. Wat waren nu die vakken die op visserijscholen gegeven werden? Het is niet gemakkelijk daarvan een overzicht te geven. Het College voor de Zeevisscherijen merkt in zijn verslag van 1891 over de Vlaardingse visserijschool in 1890 op dat er 'nog groot verschil van gevoelen' heerst over tal van zaken betreffende de visserijschool en noemt daaronder ook de leervakken[37]. Het door de Haagse gemeenteraad vastgestelde leerplan voor de Scheveningse visserijschool bleek te zwaar[38]. Soortgelijke opmerkingen als over het leerplan van de Vlaardingse visserijschool uit 1890 worden ook gemaakt in de verslagen van het College voor de Zeevisscherijen. In 1898 wordt het feitelijk gegeven visserijonderwijs in Vlaardingen als volgt beschreven:

'Het onderwijs werd drie avonden per week van 6 tot 8 uur gegeven en liep, evenals in vorige winters, over datgene wat een stuurmansmaat in de eerste plaats moet weten, om de rechterhand te kunnen zijn van den schipper en deezen zoo nodig kunnen vervangen, n.l. het kompas en zijn gebruik, de octant en het aflezen

van den nonius, de log en het dieplood. Daarbij kwamen plaatsbepaling, afstandsberekening en koersbepaling op de kaart van de Noordzee. Ook werden behandeld de bepalingen ter voorkoming van aanvaring op rivieren en op zee, het voeren van lichten door zeilschepen en stoomschepen, enz.; verder het zwemmen van den haring, d.w.z. het trekken in scholen en in verband daarmee het uitzetten der netten. Enkele avonden werden besteed aan het splitsen en knoopen van touwwerk. De kennis van laatstgenoemde vakken doet den jongen visscherman spoedig in aanmerking komen voor den rang van matroos en viel juist daarom zeer in den geest van de leerlingen. Bij dit, evenals bij alle voortgezet onderwijs voor leerlingen van de gewone volksschool, kwamen ten zeerste de gevolgen uit van schoolverzuim of gebrekkig schoolgaan, en de kennis, waarop moest worden voortgebouwd, was dan ook zeer elementair'[39].

Men trachtte de leerlingen op verschillende manieren te stimuleren om ijverig te zijn en de school regelmatig te blijven bezoeken. Een van de middelen daartoe was de excursie, die echter nog maar incidenteel werd aangewend. Zo bood een van de bestuursleden van de Vlaardingse visserijschool in 1895 na afloop van de cursus de leerlingen een dagtocht naar Rotterdam aan, waar onder meer het Maritiem Museum 'Prins Hendrik' werd bezocht en dat tot hun groot genoegen[40]. De visserijschool te Maassluis beloonde ijverige leerlingen met passerdozen en zeevaartkundige tafelen[41]. Ook reikte zij na afloop van de cursussen diploma's uit. Om deze diploma's meer waarde te geven, werden de leerlingen vanaf 1901 geëxamineerd door een examencommissie, bestaande uit A.J. v. d. Pauw, oud-zeeofficier en eertijds lid van de Commissie voor het Examineren van Stuurlieden ter Koopvaardij, D. Cordia, oud-gezagvoerder van de Nederlandsche Stoomvaartmaatschappij en Commissaris van het Loodswezen, en A. Borstlap, oud-gezagvoerder van de zeilvaart en Ontvanger der Loodsgelden[42]. Ook andere visserijscholen stelden examencommissies in.

In kringen van de Vereeniging ter Bevordering van de Nederlandsche Visscherij, met name in de Afdeeling Vlaardingen, was men niet tevreden met het peil van het visserijonderwijs. Zowel het hoofdbestuur als het departement Vlaardingen stelden commissies in die gegevens over het visserijonderwijs verzamelden en leerplannen opstelden[20]. Een rol van betekenis bij het formuleren van leerplannen en exameneisen voor het visserijonderwijs in het begin van deze eeuw heeft A.E. Arkenbout Schokker gespeeld[43].Hij was Inspecteur voor de Scheepvaart te 's-Gravenhage. Zijn ideeën over het onderwijs zette hij uiteen op lezingen, bijvoorbeeld op de visserijschool te Maassluis. Hij was lid van de examencommisies van de visserijscholen te Maassluis en Vlaardingen en voorzitter van de Rijksexamencommissie voor de Stuurlieden ter Koopvaardij. Hij was het ook die op verzoek van de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid en na overleg met het College voor de Zeevisscherijen voorstellen deed omtrent examenregelingen voor de visserij, regelingen die in 1907 bij Koninlijk Besluit afgekondigd werden[44].

Om aan de facultatieve examens voor schipper of stuurman van zeil-, stoom- of kustvissersvaartuigen deel te mogen nemen, diende men minstens 18 jaar te zijn. Voor het schippersexamen werd een bewijs verlangd dat men na zijn 14e jaar minstens 48 maanden aan boord van een zeevissersvaartuig gevaren had, waarvan 12 maanden als schipper of stuurman op een zeilvissersvaartuig (examen zeilvaart) of stoomvissersvaartuig (examen stoomvaart). Voor het stuurmansexamen gold een eis van 36 maanden, waarvan 18 op een zeil- of stoomvissersvaartuig. Voor het examen van schipper op kustvissersvaartuigen werd alleen de eis gesteld dat men minstens 24 maanden op een vissersvaartuig gevaren had. Beschikte men reeds over een diploma van schipper of stuurman voor de zeilvaart, dan behoefde men voor het verkrijgen van een zelfde diploma voor de stoomvaart slechts een aanvullend examen te doen, en omgekeerd. Voor het examen van machinist en machinist-stoker werd verlangd dat men minstens 12 maanden in de machinekamer van een stoomvaartuig had gewerkt, waarvan 6 maanden als machinist of stoker.

De examenreglementen waren voorzien van 'programma's' die de eisen, te stellen aan de kandidaten, bevatten[44]. Aan de kandidaat voor het stuurmansexamen zeilvissersvaartuigen stelde men de volgende eisen:

1. Leesbaar schrijven en zijn gedachten mondeling en

schriftelijk zonder grove fouten kunnen uitdrukken.

2. Rekenkunde (mondeling en schriftelijk): de vier hoofdbewerkingen met hele getallen, gewone en eindige tiendelige breuken, het metrieke stelsel en de maten bij de visserij in gebruik.
3. Zeevaartkunde (mondeling en schriftelijk):
   a) begrip van aardrijkskundige lengte en breedte;
   b) gebruik van zeekaarten; plaatsbepaling in de kaart door breedte en lengte door koers en verheid; door kruispeiling met verzeiling, peiling en loding; peiling en breedte; breedte en loding;
   c) verbeteren van koersen en peilingen voor variatie en kompasfout;
   d) gebruik van log, lood, kompas en octant;
   e) gegist bestek volgens middelbreedte, invloed van stroom en drift;
   f) zonsmeridiaansbreedte;
   g) gebruik van de barometer in verband met de weerstoestand.
4. Zeemanschap:
   a) enig begrip van de samenstelling van een zeilvissersvaartuig;
   b) inrichting van het tuig en de zeilen van een zeilvissersvaartuig;
   c) manoeuvres met een zeilvissersvaartuig;
   d) bepalingen ter voorkoming van aanvaringen op zee en de toepassing hiervan;
   e) bekendheid met de inrichting en het gebruik van op de Noordzee gebruikelijke vistuigen,

Cursus motordrijvers: verbandleer

voor zover nodig om schadevaren te voorkomen;
f) noodseinen, reddingsmiddelen aan boord en aan de wal en het gebruik hiervan;
g) behandelen van een boot in zee en in de branding;
h) houden van een journaal.

5. Stoomwerktuigkunde: enig begrip van de inrichting en de behandeling van het stoomspil met de daarbij behorende ketel en de voornaamste appendages, vooral met het oog op de schade en het gevaar, welke kunnen ontstaan door verkeerde behandeling.
6. Enig begrip van verbandleer en eerste hulp bij ongelukken.

Van de kandidaat-schipper werd meer zeevaartkundige kennis geëist: verbeteren van kompasfouten door zonsamplitudo en door de poolster; maansmeridiaansbreedte; gebruik van tafels van zonsopgang en -ondergang; gebruik van getijtafels. Zijn groter zeemanschap moest blijken uit het kunnen optuigen van een zeilvissersvaartuig, het onder alle omstandigheden met zo'n vaartuig kunnen manoeuvreren en er de Nederlandse zeegaten mee kunnen aandoen, het kunnen omgaan met hulpmiddelen in nood als stortolie, noodroeren enz. en kennis van de Nederlandse stormseinen. Tot slot diende hij de rechten en plichten van de schipper tegenover rederij en bemanning te kennen en die als ambtenaar van de burgelijke stand en moest hij enige kennis bezitten van de belangrijkste bepalingen van een aantal voor de Noordzeevisserij relevante internationale conventies. Voor de kandidaat-schipper voor stoomvissersvaartuigen golden dezelfde eisen, zij het natuurlijk met accent op alles wat het manoeuvreren met stoomvaartuigen en het omgaan met stoommachines aanging. De kustvisserijschipper behoefde slechts de bepalingen ter voorkoming van aanvaringen te kennen, met kompas en lood te kunnen omgaan, het wippertoestel te kunnen hanteren en de Nederlandse stormseinen te kennen.

Het voornamelijk nautische karakter van het visserijonderwijs, zoals dat naar voren komt uit de weergegeven exameneisen, is gebleven tot in de jaren zeventig van onze eeuw, al kwamen er wel aanpassingen en aanvullingen. Allereerst moet in dit verband genoemd worden cursussen voor motordrijver, sedert de Wet op de Zeevischvaartdiploma's een verplicht examen, en verder b.v. zwemmen, kennis van morse-seinen en het Internationaal Seinboek, cursussen radiotelefonie en het hierna nog te bespreken vak visserijkunde[45].

Het vak visserijkunde

De visserijbioloog en wetenschappelijk adviseur van de regering in visserijzaken, Dr. P.P.C. Hoek, uitte in 1908 en 1910 kritiek op het eenzijdige nautische karakter van het visserijonderwijs[46]. Hij achtte het noodzakelijk de leerstof uit te breiden met natuurlijke historie in het algemeen en die van de in economisch opzicht belangrijkste vissoorten in het bijzonder; verder met de economie van de visserij en met de behandeling van verse en te conserveren vis. Omdat er nog geen visserijleraren bestonden, bepleitte hij de oprichting van een kweekschool voor visserijleraren. Hoek wenste ook een uitbreiding van het aantal scholen: vijf scholen voor zeevisserijonderwijs, elf voor kustvisserijonderwijs en negen voor binnenvisserijonderwijs. De regering zou dit alles moeten bekostigen ten einde invloed op de kwaliteit te kunnen uitoefenen.

Het College voor de Zeevisscherijen, waarin vooral het visserijbedrijfsleven vertegenwoordigd was, vond deze voorstellen veel te ver gaan[47]. Hoek had onvoldoende oog voor 'welk slag van personen' het visserijonderwijs bedoeld was. De vissers waren te weinig ontwikkeld om aan Hoek's eisen te kunnen voldoen. Bovendien, wie moest dit alles betalen? Men ging er niet van uit dat de regering alle financiële gevolgen op zich zou nemen.

Hoek lanceerde in 1914, onder verwijzing naar het Duitse visserijonderwijs, het idee van de 'wandelleraar' voor visserijkunde[48]. In de rijksbegroting voor 1915 was een post daarvoor opgenomen, maar vanwege bezuinigingen werd die geschrapt. Toch kreeg het idee om aan het leerplan voor visserijscholen een vak visserijkunde toe te voegen, meer steun. Hoek's collega, visserijbioloog Dr. H.C. Redeke, hield daarvoor in 1915 weer een pleidooi naar aanleiding van een bij de Tweede Kamer ingediend wetsontwerp op het vakonderwijs[49]. Daarin was wel de visserijschool als een categorie van lagere vakscholen opgenomen, naast bijvoorbeeld de categorie zeevaartscholen, maar niet dat voor het vak visserijkunde een akte van bekwaamheid verkregen kon worden, zoals wel voor het vak zeevaartkunde. Een commissie van de eerder ge-

noemde Vereeniging tot Bevordering van het Zeevaartkundig Onderwijs had die leemte in het wetsontwerp geconstateerd. Op verzoek van deze commissie stelde Redeke de exameneisen voor het vak visserijkunde op. Hij publiceerde ze in 1915, evenals de beschrijving van een leergang voor visserijkunde (34 lessen) zoals de visserijbioloog Dr. Tesch die al enige jaren gaf aan de visserijschool in Den Helder[49].

Het vak visserijkunde kreeg zo langzamerhand toch een vaste maar bescheiden plaats in het leerplan van de visserijscholen. Behalve op de visserijschool te IJmuiden en Enkhuizen[49] werd het in 1916 ingevoerd op de visserijschool te Scheveningen[50]. In 1919 kwam op de visserijschool te IJmuiden de 'rijksvisscherijleraar' in het voorjaar twee uur per week lesgeven in 'vischkennis' en in het najaar één uur in elk van de vier parallelafdelingen van klas A[51].

Leermiddelen

In de verslagen van het College voor de Zeevisscherijen, de Visscherij-inspectie en de Afdeeling Visscherijen wordt weinig of geen aandacht besteed aan de leermiddelen. Wanneer in 1907 de Russische regering informatie over het Nederlandse visserijonderwijs vraagt, moet het College constateren dat behalve zeevaartkundige tafels voor het nautische onderwijs er op de visserijscholen nauwelijks leerboeken gebruikt worden[52]. In hetzelfde jaarverslag wordt enige bladzijden verder opgemerkt, dat verschillende deskundigen zeevaartkundige leerboeken gaan vervaardigen en dat uitgeverij Dorsman en Odé te Vlaardingen de door haar uitgegeven Visschersalmanak doelmatiger gaat inrichten[53]. Ook vóór 1907 echter zijn er al leerboeken speciaal voor het visserijonderwijs geschreven.

Een van de eerste boekjes was het 'Seinboekje voor Nederlandsche visschersschepen' uit 1891, samengesteld door de Vlaardingse schippers Albert Verheij en Huibert Fillekes[54]. Het zou in 1926 vervangen worden door een nieuw seinboekje, meer gericht op de haringvisserij[55]. Jacob Verweij, de oprichter van de Vlaardingse visserijschool, stelde in 1895 een beknopte handleiding voor jeugdige vissers samen, waarin de belangrijkste zeevaartkundige onderwerpen in een heel eenvoudige vraag- en antwoordvorm behandeld werden[56]. Ook zijn collega-leraar aan dezelfde school, P. van West, koos in 1897 voor een ons nu kinderlijk aandoende verteltrant om de leerlingen enige zeevaartkundige kennis bij te brengen[57]. Volgens de schrijver waren de gewone leerboeken - hij noemt Douwes, Swart, Van Galen, Hazewinkel en Noorduyn - te uitgebreid en te moeilijk voor de vissers, die niet of weinig aan boeken 'gewoon' waren. J. Posthumus, directeur van de zeevaartschool op Terschelling, vond dat het bekende boek van Noorduyn te veel wiskundige kennis vereiste en schreef daarom een leerboek voor het vak theoretische zeevaartkunde, dat ook voor de visserijscholen bedoeld was[58]. Bij de samenstelling ervan had hij - aldus het voorbericht - dankbaar gebruik gemaakt van de adviezen van S. Krijt, directeur van de visserijschool te Scheveningen, en van P. Bossen, leraar aan de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam. Een andere leraar aan deze Amsterdamse Kweekschool, G. Doncker, liet in 1905 een boekje verschijnen met praktische aanwijzingen hoe te handelen bij ongevallen op zee[59]. Het werd ook op visserijscholen gebruikt.

Het voorgaande laat zien dat er tot 1907, toen de facultatieve examens ingevoerd werden, toch al leerboeken voorhanden waren, hetzij leerboeken bestemd voor de zeevaartscholen, hetzij leerboeken speciaal aangepast aan het niveau van de leerlingen van de visserijscholen. De in 1901 opgerichte visserijschool te Marken gebruikte zelfs een Duits boekje getiteld 'Rechenbuch für Navigationsschule von Sek. Freese'[60]. Dit vond de secretaris van de commissie van toezicht toch te gortig en hij kreeg bij de gemeente Marken gedaan, dat de aanschaf van veertig exemplaren van 'de stuurmanskunst van K. Prakken' en tien exemplaren van de 'Nautische tafelen van Matthias' gesubsidieerd werden. Andere gebruikte zeevaartkundige boeken waren de 'Handleiding bij de zeevaartkundige tafelen ...' van 'Bossen en Mars', de 'Bepalingen ter voorkoming van aanvaringen op zee' van P. Cordia en het Dictaat practische zeevaartkunde' van Th. Lehmann[61].

Zoals wij hiervoor al zagen, vond men de leerboeken van de zeevaartscholen te moeilijk voor de vissers. Leraren van visserijscholen gaven zich dan ook veel moeite om aangepaste leerboeken samen te stellen.

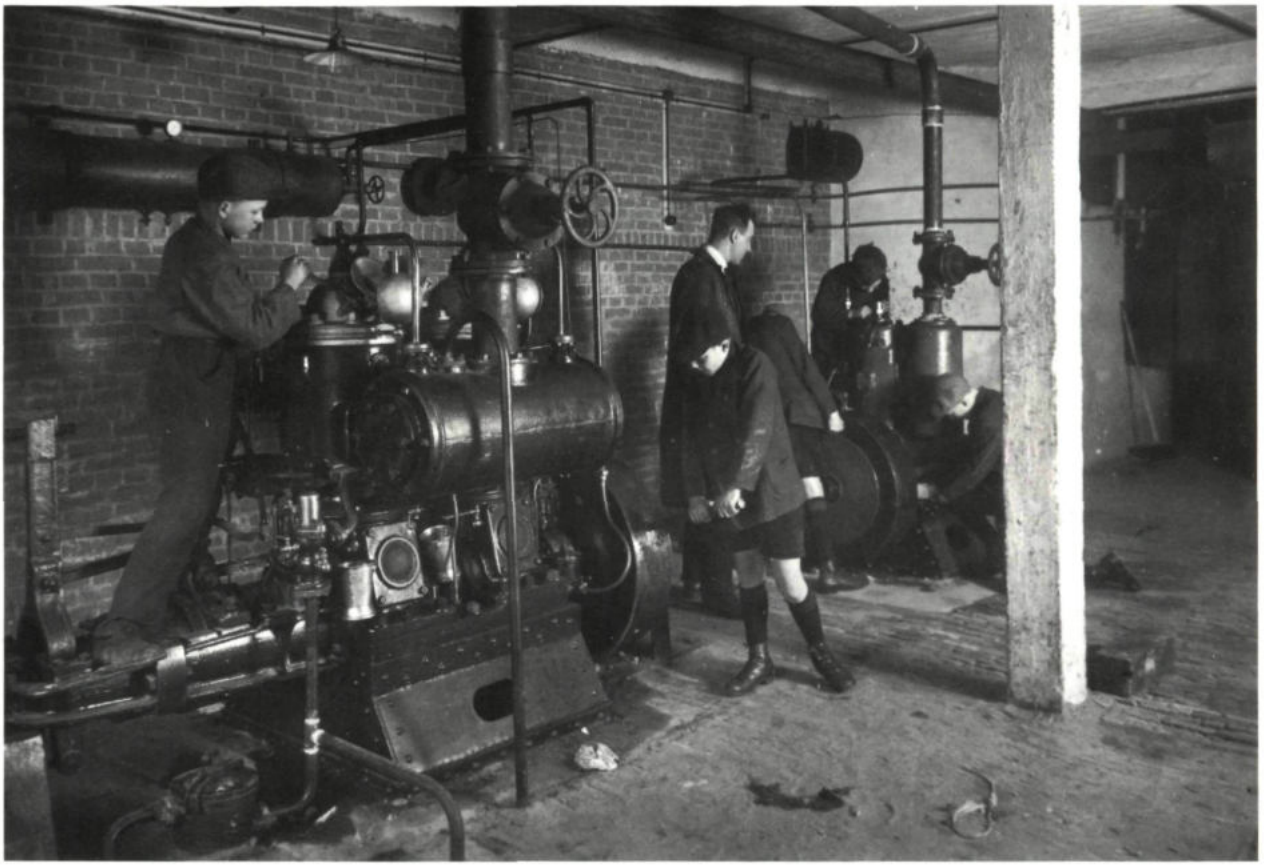

Cursus machinekamer personeel: een kijkje bij de motoren

Enige voorbeelden. De al eerder genoemde P. van West, leraar aan de Vlaardingse visserijschool, publiceerde in 1910 een eenvoudig boekje over plaatsbepaling op zee voor jonge vissers, getiteld 'Breedte en lengte op zee'[62]. C. Maas, directeur van de visserijschool te Vlaardingen, schreef in 1907 samen met Th. van Mierlo, directeur van de zeevaartschool in Den Helder, een 'Beknopte wis- en zeevaartkunde'[63]. C. Lieuwen, directeur van de visserijschool te Scheveningen, publiceerde in 1916 zijn 'Scheepsbouw en practische zeevaartkunde' en zijn collega-leraar aan diezelfde school, J.A. Waleson, een jaar later een 'Handleiding in de stoomwerktuigkunde'[64].
Ook zeemansgidsen werden bewerkt voor gebruikers in de visserij en de kleine handelsvaart door de directeur van de visserijschool te IJmuiden, G. Duycinck Sander[65]. De directeur van de visserijschool te Vlaardingen A.C.P.E. Vermeulen - bekend vanwege de vier zeevisserijfilms die hij omstreeks 1922 door Polygoon liet maken - bracht in 1922 een nieuw leerboek over de theoretische zeevaartkunde uit, bestemd voor de visserij en de kleine handelsvaart[66]. De motorisering in de visserij deed natuurlijk bij het visserijonderwijs de behoefte aan leerboeken over dit onderwerp ontstaan. Een voorbeeld daarvan is de publikatie 'De motorinstallatie' uit 1922 van J.M. Hardonk, leraar 'aan visserijscholen'[67].

Tot slot van dit overzicht van leerboeken nog enige voorbeelden van boeken die heel specifiek zijn voor het visserijonderwijs. Zoals eerder vermeld hielden sommige visserijscholen buiten het normale leerpro-

gramma ook afzonderlijke cursussen voor breien en boeten van netten, gegeven door oud-schippers. Het is misschien niet toevallig dat de enige boeken op dit terrein die wij vonden, betrekking hebben op treilnetten en niet op bijvoorbeeld de al eeuwenoude haringdrijfnetten, zoals een boek uit 1917 van Joh. Dekker, bootsman aan de visserijschool te Scheveningen, en een uit 1926 van H. de Korte Johsz., leraar aan de visserijschool te IJmuiden[68]. Het kon niet anders of ook het door de visserijbiologen Hoek en Redeke zo nadrukkelijk bepleite vak visserijkunde moest zijn leerboek krijgen. Redeke publiceerde het in 1911 onder de titel 'Natuurlijke historie onzer zeevisschen'[69].

Van andere leermiddelen dan leerboeken wordt in de genoemde verslagen maar sporadisch melding gemaakt. Maar ze liggen voor de hand: zeevaartkundige instrumenten als kompassen, loggen, dieploden, zeekaarten, passers, parallellinialen, globes, seinmiddelen als vlaggen, misthoorns, gereedschappen voor het boeten van netten. Het optuigen van de vissersschepen leerde men aan de hand van scheepsmodellen, aan een bij de school geplaatste scheepsmast of, zoals op sommige foto's te zien, op een tuigmodel. Alleen de visserijschool te IJmuiden beschikte, zij het slechts kort (1907-1910), over 'schoolschepen': twee loodskotters in bruikleen van het Rijk, een als 'liggend' schoolschip aan de wal, het andere als 'varend' schoolschip onder het visserijnummer IJM 145[70].

Samenvatting

Blijkens de gepubliceerde archiefoverzichten zijn er maar weinig archieven met betrekking tot het visserijonderwijs tot 1940 bewaard gebleven. Voor het onderzoek naar de geschiedenis van het visserijonderwijs zijn de verslagen van het College voor de Zeevisscherijen (vanaf 1889-1910), van de Visscherij-inspectie (1911-1920) en van de Afdeeling Visscherijen van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel (1921-1938) belangrijk vanwege hun continuïteit over de periode 1889-1938.
De eerste visserijschool dateert van 1878 (Scheveningen). Het aantal visserijscholen steeg tot negentien in 1920 en daalde daarna tot zes in 1938. Anders dan bij de koopvaardij waren de door het Rijk ingestelde visserijexamens (vanaf 1907) niet verplicht. Het visserijonderwijs was hoofdzakelijk nautisch van aard. Het aantal vissers dat visserijonderwijs volgde, varieerde sterk in de loop van het schooljaar vanwege de seizoengebondenheid van de verschillende takken van visserij.
De docenten zeevaartkunde waren aanvankelijk vooral oud-kapiteins van de koopvaardij, die voor rekenen en taal onderwijzers van de lagere school en die voor practische vakken oud-schippers van de visserij. Vanwege het lage ontwikkelingspeil van de vissers heeft men voor het visserijonderwijs speciale leerboeken, in het bijzonder op zeevaartkundig gebied, moeten samenstellen.

Noten

1 Overzicht van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland, uitgegeven onder auspiciën van de Vereniging van Archivarissen in Nederland (10 dln; Alphen aan den Rijn, 1979-1983)
2 De archieven in Zuid-Holland. Overzicht van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland X (Band 2; Alphen aan den Rijn, 1983) 665 en 673
3 De archieven in Noord-Holland. Overzicht van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland VII (Alphen aan den Rijn, 1981) 291
4 A.J.M. Trompen, De archieven van: 1. Afdeling Visserijen (1921-1950)... (etc.), ('s-Gravenhage, Ministerie van Landbouw en Visserij, 1984) 114
5 R. de Kok, Het archief van de wetenschappelijk adviseur in visscherijzaken (1888-1914), Het Rijks Instituut voor het Onderzoek der Zee (1908-1912), Het Rijks Instituut voor Visscherij Onderzoek (1912-1916 en 1942-1955), Het Rijks Instituut voor Biologisch Visscherij-Onderzoek (1916-1942), Het Rijks Instituut voor Hydrographisch Visscherij Onderzoek (1916-1942), Rijks Instituut voor Chemisch, Microbiologisch en Hydrographisch Visscherij Onderzoek (Lisse, 1966) 58
6 College voor de Zeevisscherijen, Verslag van den Staat der Nederlandsche zeevisscherijen over 1889-1910 ('s-Gravenhage, 1890-1911). Hierna aan te halen als VSNZ
7 De visscherijwet en haar uitvoeringsvoorschriften. Mededeelingen en Verslagen van de Visscherijinspectie 1 ('s-Gravenhage, 1912) 2-3. Deze reeks zal hierna aangehaald worden als VMV
8 Verslag zeevisscherij. VM D6 1911, hoofdst. VI
9 Verslag kustvisscherij. VM D6 1911, hoofdst. IV c
10 Verslag over het jaar 1921. Verslagen en Mededeelingen van de Afdeeling Visscherijen, uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel 1 ('s-Gravenhage, 1922). Hierna aan te halen als VMAV

11 J.P. van de Voort, Literatuurlijst visserijonderwijs (Bibliotheek Visserijmuseum, Vlaardingen, B1)
11a Aanwezig in Gemeentearchief Vlaardingen
11b Aanwezig in Gemeentearchief Vlaardingen; uitgegeven te Amsterdam Wed. Gerard Hulst van Keulen, 1802
12 J.C. Vermaas, Geschiedenis van Scheveningen (2 dln; 's-Gravenhage, 1926) II, 249-250
13 VSNZ (1859) 35; VSNZ (1860) 39-40; VSNZ (1861) 19; één van deze boekjes bevindt zich in de bibliotheek van het Visserijmuseum te Vlaardingen (C7.6): Over het gebruik dat men van onverkoopbare visch kan maken; over het aanfokken van mosselen, enz; Voor Nederlandsche visschers bewerkt, uit het Deensch door T.C. Winkler (Met houtgravuren; Leyden, A.W. Sijthoff, 1861); kl. 8 (Visschersboekjes 5)
14 Algemeene Visscherij-Courant, 16 juli 1871 (exemplaar in de Bibliotheek van het Visserijmuseum, Vlaardingen)
15 J.C. Vermaas, Geschiedenis, 250-251
16 Verslag van het Eerste Nationaal Visscherij-congres gehouden te Utrecht, den 9 en 10 November 1898 (Leiden, 1899) 291-312 (rede van C. Planteijdt en discussie)
17 VSNZ (1903) 32; H.C. Hacke, Eenige opmerkingen over het politietoezicht op zee, in verband met de zeevisscherij-conventie van 6 mei 1882 (Amsterdam, 1885)
18 J.P. van de Voort, N.V. Onderlinge Verzekeringsmaatschappij 'Vlaardingen' 1900-1975 (Vlaardingen, 1975)
19 Verslag van het Eerste Nationaal Visscherij-congres 312
20 Vereeniging ter Bevordering van de Nederlandsche Visscherij. Verslag van de 14de Jaarlijksche Algemeene Vergadering gehouden te Amsterdam op 9 Mei 1900; deze verslagen worden hierna aangehaald als VBNV. Ze bevinden zich in de Bibliotheek van het Visserijmuseum te Vlaardingen (H1142); soms zijn meerdere verslagen gebundeld
21 VSNZ (1906) 82-85; N.E. Kuipers, Visserijonderwijs in Den Helder 1912-1916 (Den Haag 1976) 16-17
22 Staatsblad (1907) nr. 83, 6 april en nr. 144, 6 juni; zie ook VSNZ (1906) 85-95 en (1907) 84-88
23 N.E. Kuipers, Visserijonderwijs, 16-17
24 VSNZ (1889) 61 en (1890). 66-68
25 VSNZ (1898) en (1900)
26 Verslag zeevisscherij. VMV 1911
27 Verslag zeevisscherij. VMV 1920
28 Verslag over het jaar 1938. VMAV
29 Mededeling van het Visserijschap te 's-Gravenhage, nl. Den Helder, Katwijk, Stellendam, Urk en Vlissingen
30 Zie de verslagen genoemd in noot 6 en 7
31 Verslag zeevisscherij. VMV 1920, geeft geen opgave voor Katwijk
32 In de opgaven van 1930 ontbreken enige scholen. Daarom 1929 genomen. De tussen haakjes vermelde aantallen zijn inclusief de deelnemers aan extra cursussen als netten boeten, radiotelefonie of Engels
33 VSNZ (1889-1910)
34 VSNZ (1903) 37 en (1908) 20
35 VSNZ (1908) 20
36 100 Jaar Vereeniging van Leraren bij het Hoger Lucht- en Zeevaartonderwijs, 1873-1973 ('s-Gravenhage/Rotterdam, 1973) 19-28
37 VSNZ (1891) 92
38 J.C. Vermaas, Geschiedenis, 251-252
39 VSNZ (1898) 8
40 VSNZ (1895) 6
41 VBNV (1903) 107-108
42 VBNV (1901) 89
43 VSNZ (1903) 38 en (1905) 44-47 (hier worden de vakken voor de 3 klassen van de Vlaardingse visserijschool vermeld)
44 VSNZ (1906) 83-95 en (1907) 84-88
45 Verslag zeevisscherij. VMV 1916, 116 en VMV 1918, 103; Verslag over het jaar 1934. VMAV; N.E. Kuipers, Visserijonderwijs, 16-19
46 P.P.C. Hoek, 'Over het visscherijonderwijs in ons vaderland', Mededeelingen over visscherij, 15 (1908) 185-306; P.P.C. Hoek, 'Nog eens over het visscherijonderwijs in ons vaderland', ibidem, 17 (1910) 21-29
47 VSNZ (1908) 14-20
48 P.P.C. Hoek, 'Nog eenige opmerkingen over het onderwijs op onze visscherijscholen', Mededeelingen over visscherij, 21 (1914) 4-8; 'Een rijkswandelleraar voor het visscherijonderwijs', Mededeelingen over visscherij, 21 (1914) 122-124
49 H.C. Redeke, 'Vakonderwijs en visscherijschool', Mededeelingen over visscherij, 22 (1915) 110-120
50 Verslag zeevisscherij. VMV 1916, 116
51 Ibidem, 1919, 111
52 VSNZ (1907) 50
53 Ibidem 71
54 Albert Verheij en Huibert Fillekes, Seinboekje voor de Nederlandsche visschersschepen (Vlaardingen, 1891)
55 J.L. van Belkum en A. van der Leeden, Seinboekje voor de Nederlandsche haringvisscherij (Vlaardingen, 1926)
56 VSNZ (1895) 6; geen eerste druk gevonden, wel de tweede: Jb. Verweij Jz., Beknopte handleiding voor jeugdige visschers (Vlaardingen, 1903)
57 P. van West, Leesboek over de kaart van de Noordzee voor jonge Noordzeevisschers (2e dr; Vlaardingen, 1903)
58 J.Posthumus, Eerste beginselen der theoretische zeevaartkunde, voor het onderwijs aan visschersscholen, aan zeevaartscholen en voor de opleiding van stuurlieden voor de kleine vaart (Groningen, 1904)
59 G. Doncker, 'Schip in nood'. Wenken bij ongevallen ter zee voor jeugdige zeelieden (Amsterdam, 1905); in het zelfde jaar publiceerde hij ook: Kleine vaart en visscherij. Beknopte handleiding voor de practische zeevaartkunde ten dienste van jeugdige zeelieden (Amsterdam, 1905)
60 VSNZ (1901) 18
61 Verslag zeevisscherij. VMV 1915, 110; P. Bossen en D. Mars, Plaatsbepaling op zee. Handleiding bij de zeevaartkundige tafelen voor 30' N.B. - 72' N.B. (2e verbeterde druk; Groningen, 1917); P. Cordia, Bepalingen ter voorkoming van aanvaringen op zee, met omschrijving, en figuren tot toelichting in kleurendruk, voorafgegaan door de Wet van 1882. Beknopte uitgaaf. (Bussum, 1916); Th. Lehmann, Dictaat practische zeevaartkunde (Gorinchem, 1916)
62 P. van West, Breedte en lengte op zee. Een boekje voor jonge zeelieden, in 't bijzonder voor visschers, als vervolg op het Leesboek voor de kaart van de Noordzee (Vlaardingen, 1910)

63 C. Maas en Th.C.W. van Mierlo, Beknopte wis- en zeevaartkunde (Helder, 1907)

64 C. Lieuwen, Scheepsbouw en practische zeevaartkunde. Handleiding bij het onderwijs op de visscherijscholen ('s-Gravenhage, 1916); J.A. Waleson, Handleiding bij het onderwijs in stoomwerktuigkunde aan de visscherijscholen ter opleiding van stuurlieden en schippers van zeil- en stoomvisschersvaartuigen (Groningen, 1917)

65 G. Duycinck Sander, De Noordzee. Zeemansgidsen voor de kleine vaart en de visscherij V ,tweede deel ('s-Gravenhage, (1918)

66 A.C.P.E. Vermeulen, Theoretische zeevaartkunde. Handleiding voor het onderwijs op visscherij-scholen en bij de opleiding voor de kleine vaart (Amsterdam, 1922)

67 J.M. Hardonk, De motorinstallatie aan boord van zeevisserijvaartuigen, Rijn- en binnenschepen.Motorenkennis, electriciteitsleer en materialenkennis in het kort behandeld voor machinisten en motoristen (s.l., 1934)

68 Joh. Dekker, Handleiding bij het breien en boeten van trawlnetten (Scheveningen, 1917); H. de Korte Johsz., Het breien, samenstellen en boeten van trawlnetten (IJmuiden, 1926)

69 H.C. Redeke, Natuurlijke historie onzer zeevisschen. Een handleiding ten gebruike bij het visscherij-onderwijs (Helder, 1911)

70 VSNZ (1907) 75 en (1910) 45-47

NOOIT GEBOUWD VLAARDINGEN

Matthijs A. Struijs

Het stadsarchief bezit een aantal ontwerptekeningen voor te bouwen panden welke in die vorm nooit tot uitvoering zijn gekomen. Een aantal daarvan wordt u hierachter gepresenteerd. Sommige van die ontwerpen zullen u verrassen vanwege de allure die er van uitgaat en wellicht zult u het betreuren dát ze nooit zijn gerealiseerd.

Het is overigens niet zo dat er erg véél niet uitgevoerde ontwerpen zijn. In Vlaardingen keurde men kennelijk alles nogal snel goed. Van enige planmatige bebouwing was in het verleden dan ook geen sprake. Een eenvoudige timmerman diende bij zijn aanvraag om erfpachtsgrond een al even eenvoudig tekeningetje in en kon dan een hele straatwand volbouwen. Alleen met betrekking tot enkele hoofdwegen stelde men wel wat hogere eisen alvorens bebouwing werd toegestaan. Aan de Schiedamseweg mochten bijvoorbeeld géén lage burgermanshuizen worden gebouwd, maar "meer bepaaldelijk Herenhuizen", die tenminste twee verdiepingen dienden te hebben.
Er zijn echter ook erg fraaie tekeningen van ontwerpen die wél zijn uitgevoerd. Wellicht kan een selectie daaruit in het volgende jaarboek worden opgenomen.

Voor nu wens ik u veel genoegen met het bekijken van de ontwerpen die niet zijn uitgevoerd, al lijkt het dat het hek hieronder de toegang ernaar afsluit. Maar ook dát heeft slechts op papier bestaan als erfscheiding van een slachthuis dat nooit werd gebouwd. U kunt dus rustig het blad omslaan.

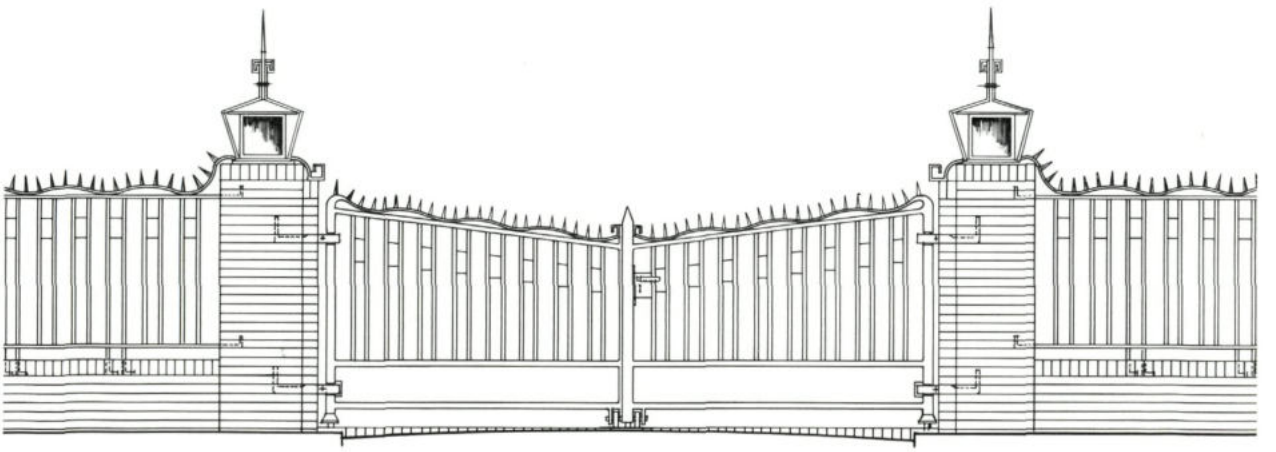

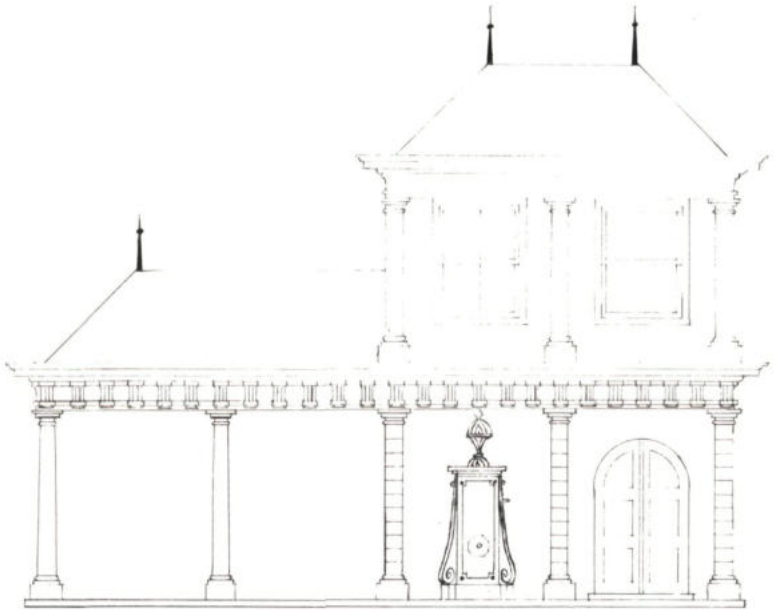

Omstreeks 1870 bedacht iemand dat de Visbank wel met een verdieping kon worden verhoogd "om te dienen als vergaderzaal en met een woning voor de bediende".

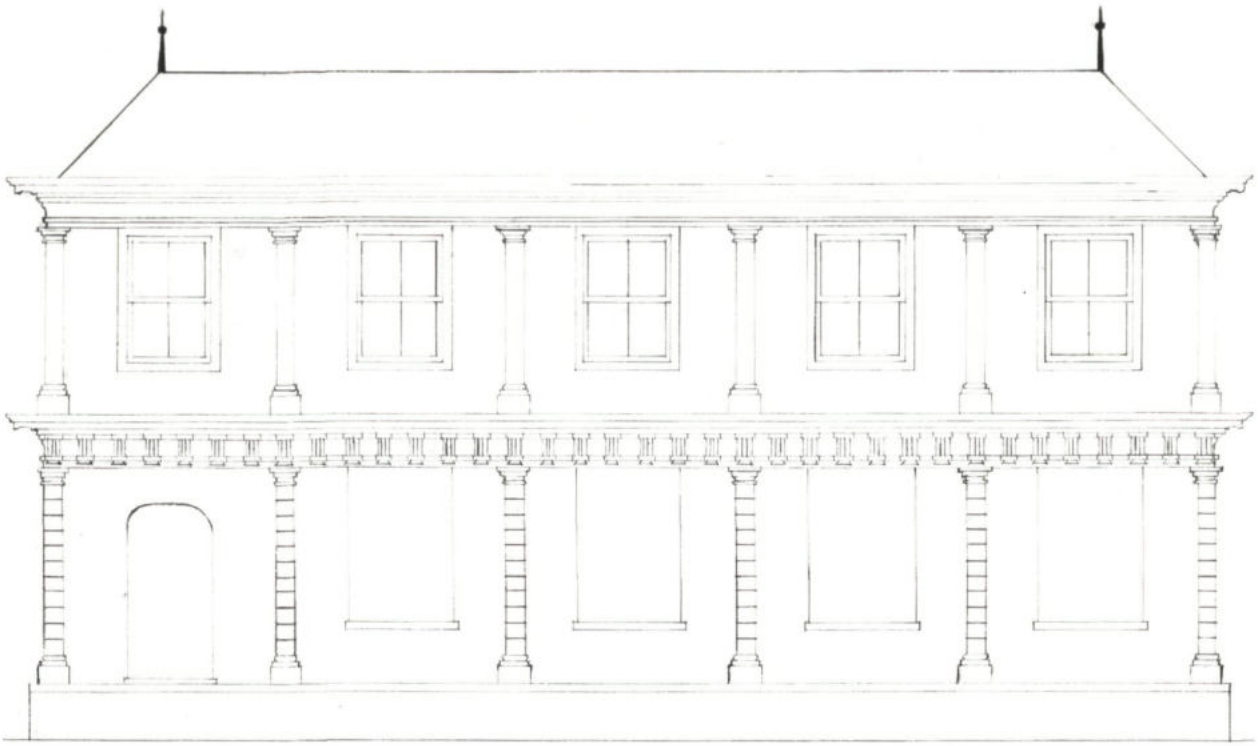

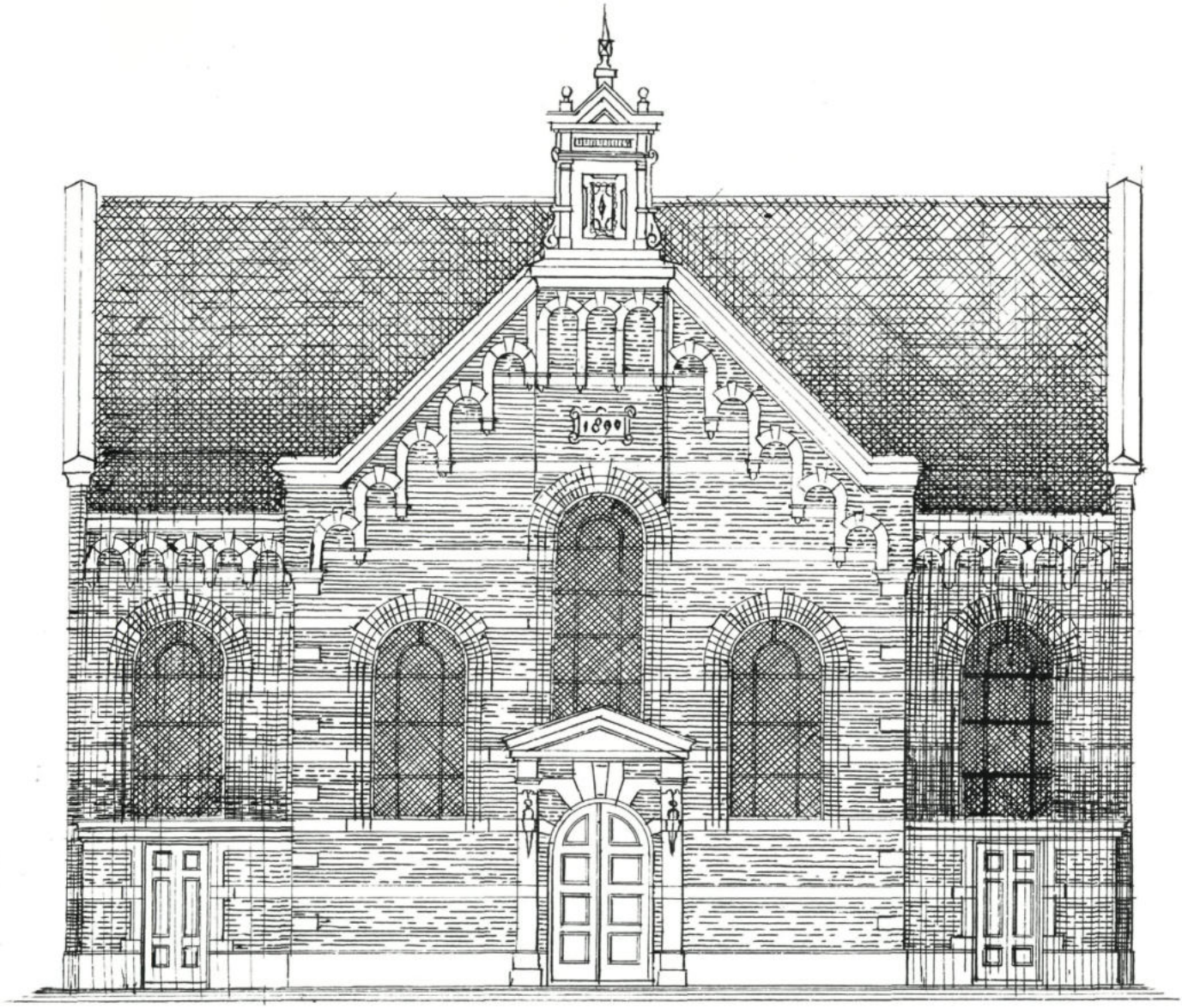

Plan voor een kerkgebouw aan de Hoflaan, op de noordelijke hoek van de Emmastraat. 1890 .
In 1891 werd daar wel een kerk voor de Nederlandse Protestantenbond gebouwd, maar toen op een rechthoekig grondplan en met een haaks bankenplan. Boven de ingangspartij een klein open torentje. Dat pand is inmiddels al tweemaal gewijzigd, maar werd er niet fraaier op.

Eerste ontwerp voor een Hervormde Kerk aan de Binnensingel, hoek Willem Beukelszn.straat, door J. E. Vixeboxse uit 1906. Dit plan ging niet door omdat de architect failliet ging en "met de noorderzon" naar Zuid-Afrika vertrok.
Zijn plaats werd ingenomen door de architect Tjeerd Kuypers, die een geheel ander ontwerp maakte, dat in 1910 werd verwezenlijkt. Die kerk is inmiddels afgebroken.

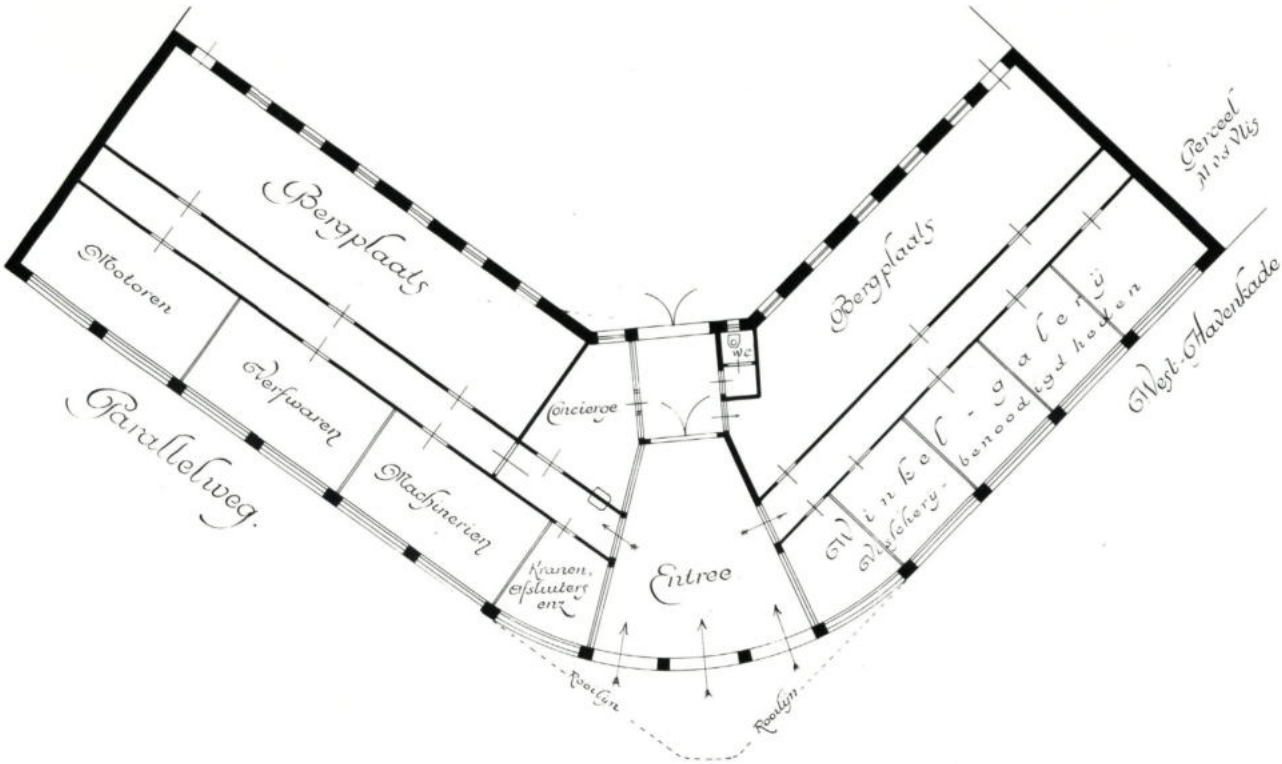

Plattegrond en opstandtekening van een "Fabriek van geoliede goederen en visscherijbenoodigdheden" aan de Parallelweg, hoek Westhavenkade, door A. Maarleveld voor Jacob van Toor. Opvallend is de halfronde entree op de hoek, die in de opstandtekening is terug te vinden onder de vlaggen. 1912.

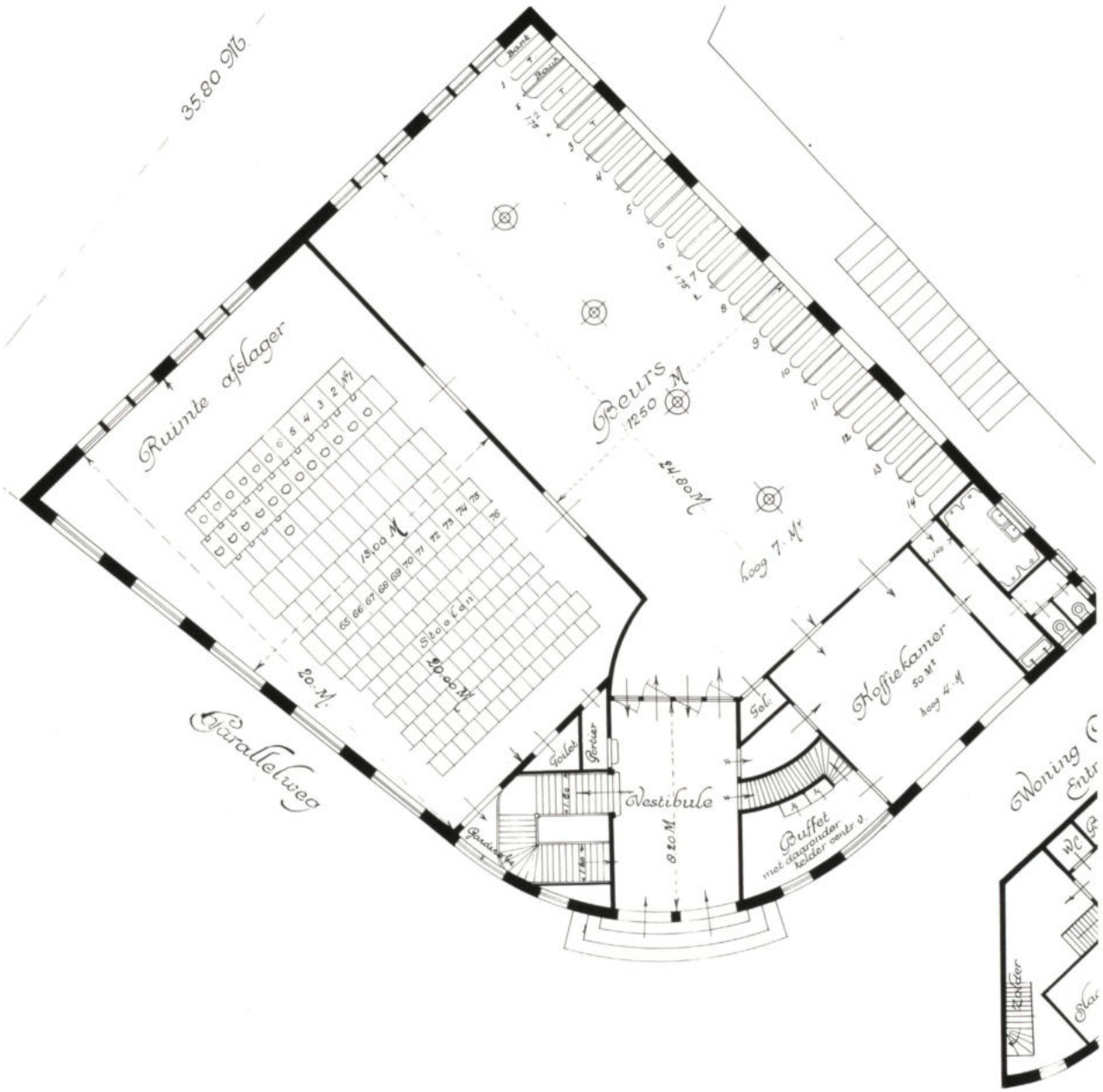

Op basis van de plattegrond van de Oliegoedfabriek werd gelijktijdig ook een plan gemaakt voor een beurs-, museum- en kantorengebouw, waarbij de halfronde entree werd gehandhaafd.

Ontwerp voor een Beursgebouw op de hoek van de Parallelweg met de Westhavenkade uit 1913/1915. Deze imposante gevel was gedacht aan de Westhavenkade.

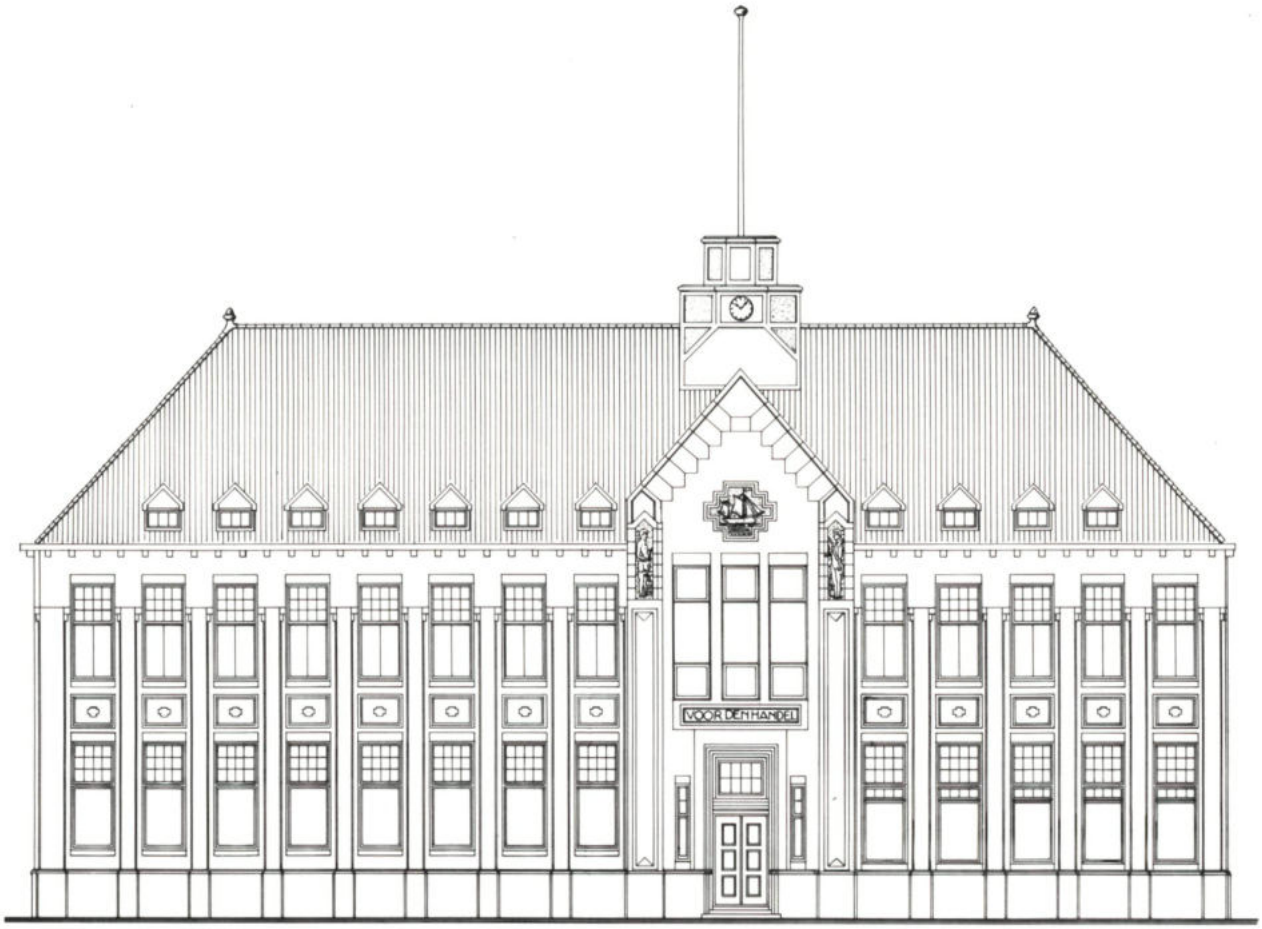

Naar een uit 1916 daterend ontwerp van de directeur gemeentewerken Van Hylckama Vlieg, werd uiteindelijk dit "Handelsgebouw" op de hoek Parallelweg/Westhavenkade gerealiseerd. Wegens verzakking werd het pand in 1957 gesloopt en de plaats ervan herbebouwd met het Belastingkantoor. De tekening is een opmeting uit 1953.

Voor dat het "Oranjepark" haar huidige gedaante kreeg, waren er plannen om ter plaatse een villapark in te richten. In 1920 ontstond het hierbij afgebeelde plan, terwijl in 1925 een plan werd gemaakt met in een parkachtige omgeving gebouwde rijtjes huizen.

De architecten Arij Maarleveld en Pleun van den Berg maakten in 1920 en 1921 een tweetal ontwerpen voor een Ambachtsschool aan de oostzijde van de Markgraaflaan, op de hoek van de Van der Driftstraat. Hierbij de entree van de school aan de Markgraaflaan volgens het ontwerp uit 1921.

Vanaf 1928 waren er twee plannen voor een doorbraak naar het westelijk stadsdeel. Eén ter hoogte van de tegenwoordige Korte Hoogstraat en één recht tegenover de Oude-Havenbrug. Vanwege de kosten werd toen gekozen voor de noordelijkste lokatie en ontstond de "Verbindingsweg" die nu Korte Hoogstraat heet. Dit plan werd in 1939 uitgevoerd.
De tekening bovenaan toont het bebouwingsplan bij de doorbraak tegenover de brug, waar nu het Liesveldviaduct is.
De bebouwing van de "Verbindingsweg", tekening onderaan, bestaat nog uit de resterende bebouwing van de 6e Bierslootsteeg. De onderdoorgang achter de Hoogstraat is nooit gerealiseerd. De tekeningen zijn uit 1928.

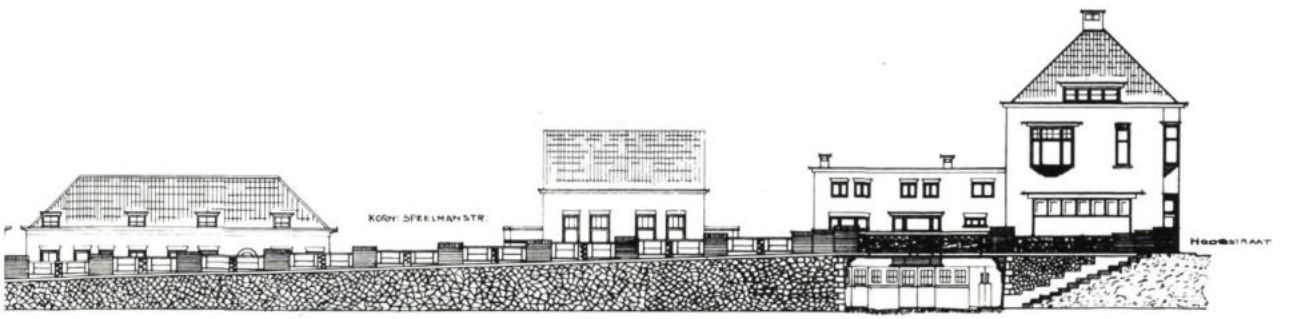

Voorgevel van het administratiegebouw van een geprojecteerd openbaar slachthuis op de Kon. Wilhelminahaven, hoek Vulcaanweg. 1931. Dit gebouw zou schuin op de hoek van beide wegen komen. Daarachter een uitgebreid complex van slachterijen, stallen etc. In 1937 besloot men tot samenwerking met Schiedam en verviel dit plan.

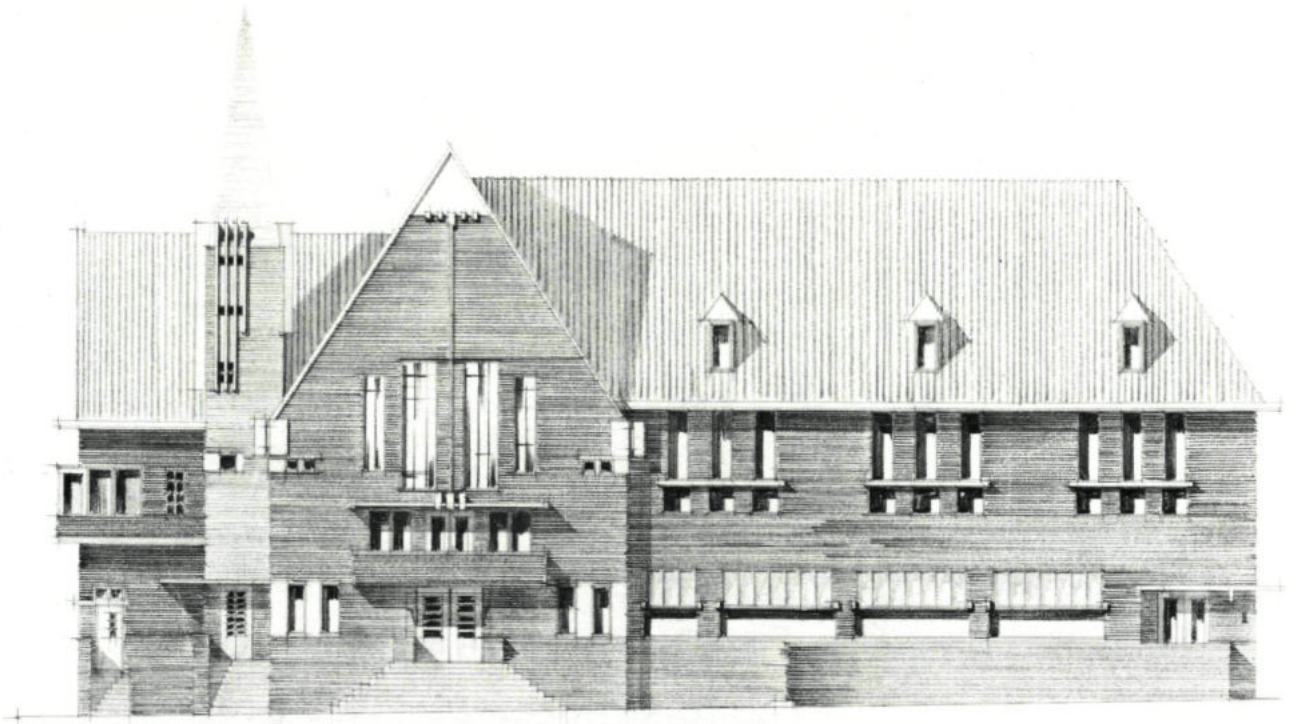

Het was verrassend om te ontdekken waartoe dit gebouw zou hebben moeten dienen als het ooit gerealiseerd was. Een kerk? Een school? Niets van dat alles. Het is een uit 1933 gedateerd ontwerp voor ... een nieuw stadhuis!
Het feit dat de ook bewaarde plattegronden aangeven dat links de Schoolstraat en rechts de Waalsteeg is, impliceert dat ten behoeve van dit pand ook het oude stadhuis had moeten verdwijnen!
Dus ook toen al ...!

"Zwembad in de Sahara" is de titel van deze tekening. En met "Sahara" werd dan de zandvlakte aan de Julianasingel bedoeld, waar uiteindelijk het "Oranjepark" gestalte zou krijgen. 1937.
Afgebeeld is de oostgevel van het badgebouw en de situatietekening. Uiteraard was er een gescheiden dames- en herenbassin!

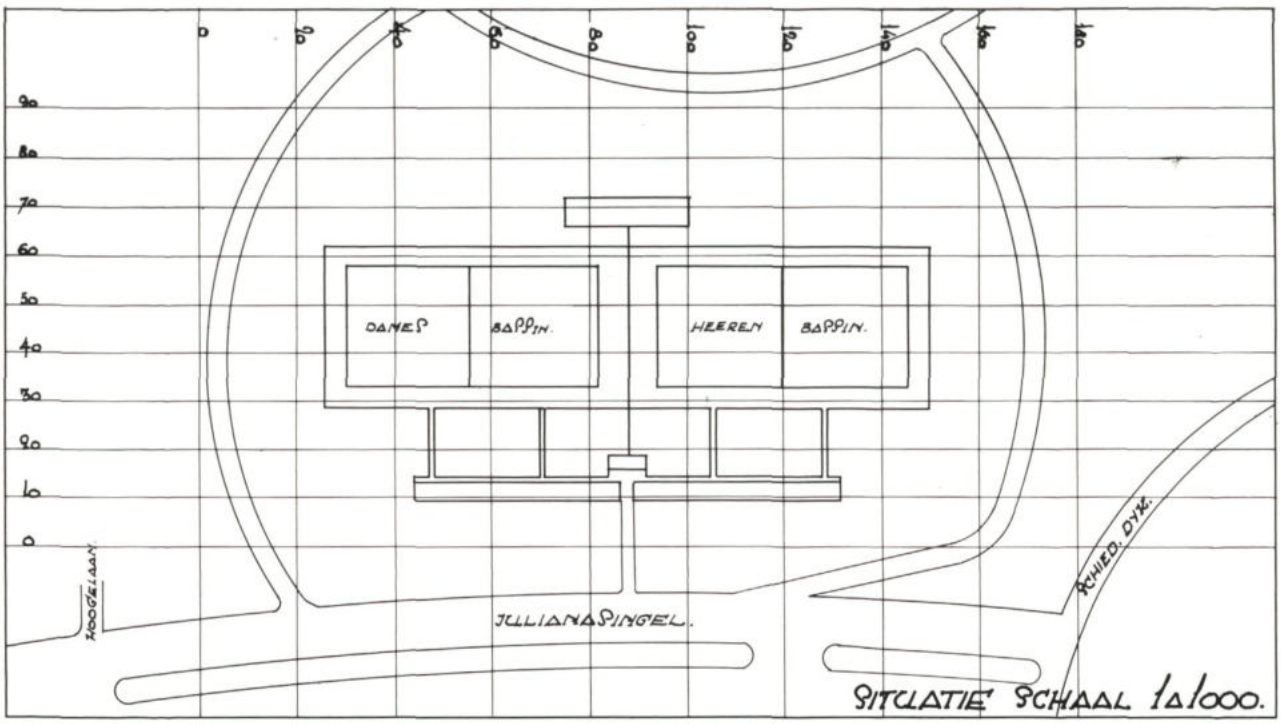

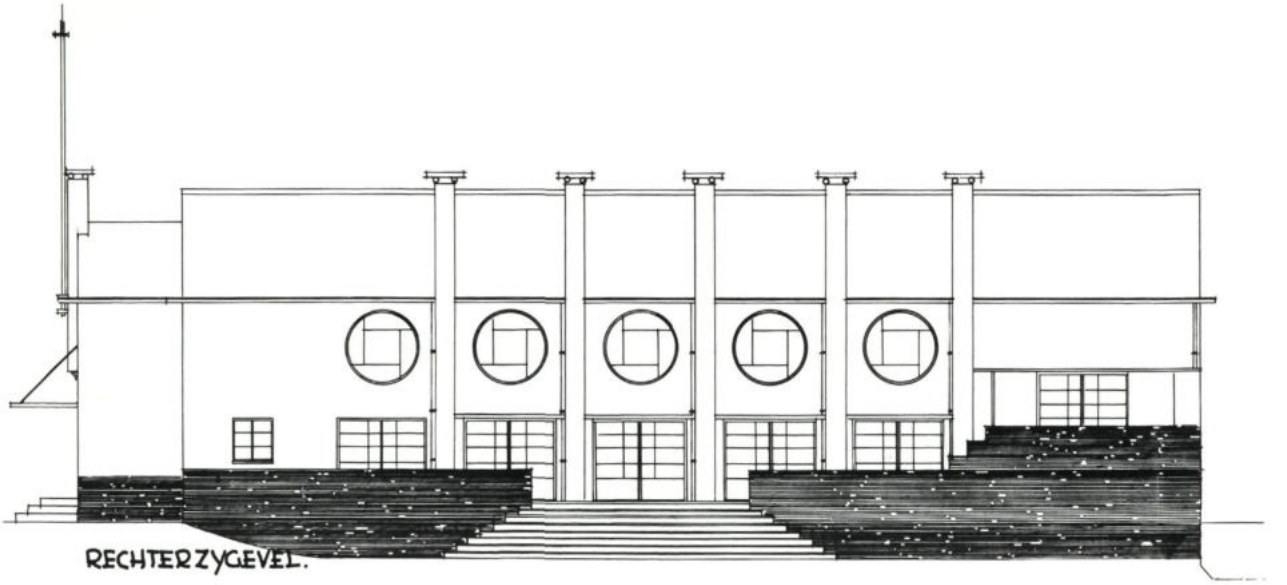

Eén van de twee plannen voor een recreatiegebouw in Vlaardinger-Ambacht uit 1938. Dit gebouw was gedacht achter het Stadsarchief, waar nu de Jan Ligthartschool staat. Het zou een bioscoop/toneel/turnzaal bevatten met 398 zitplaatsen. In het souterrain waren douches en kleedkamers gepland, alsmede een foyer met buffet en een schietbaan. Uit een afzonderlijke plattegrond blijkt dat men het gebouw later heeft willen benutten als ziekenhuis voor slachtoffers van gas-aanvallen.

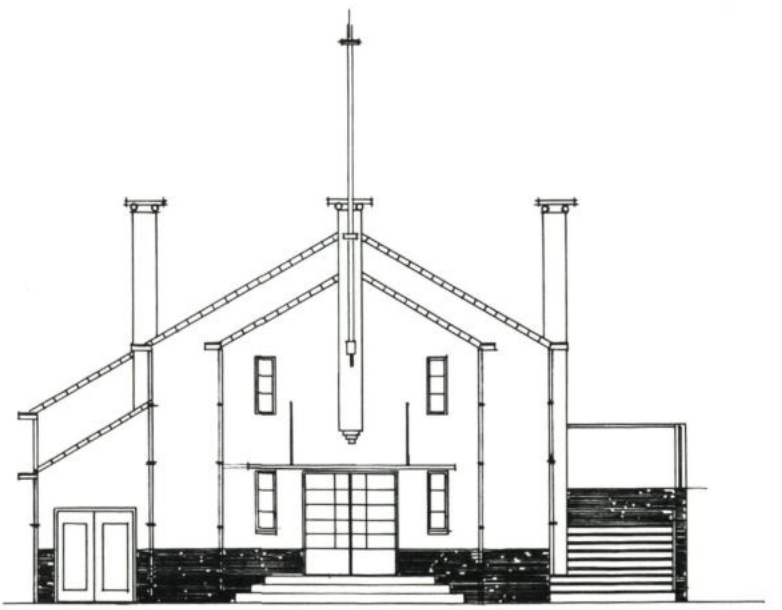

XIX.

FLORENTIVS V, WILHELMI REGIS ROM. FILIVS,
PATERNARVM DITIONVM HÆRES, ET COMES XIX.
EX VXORE BEATRICE, GVIDONIS FLANDRIÆ COMITIS F.
NATVS IOHANNES I, DESPONSVS FILIÆ REGIS ANGLIÆ.
A°. MCCXCVI INFANDA CONIVRATIONE PERCVSSVS,
GRASSANTE TVM AMBITIONE PRÆFECTORVM.
SEPVLTVS REINSBVRGI.

Quid mihi bis mortem facimus moliris ob unum,
Posteritas? semel (ah!) sit perisse satis.
Quin mé quin potius cum Flandris bella gerentem,
Aut mea cum Frisijs prælia gesta refers?

Mitto ego, quæ patriis umbris monumenta dicavi;
Eximiæ testes quæ pietatis erunt.
Hinc, spero, laudem tribues; mutataque dices,
Quod te delevit, delet & illa scelus.